

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/141116>

Please be advised that this information was generated on 2017-12-05 and may be subject to change.

intens krachtig

Stilistische intensieveerders in evaluatieve teksten



Christine Liebrecht



Intens krachtig

Stilistische intensiveerders in evaluatieve teksten

Een wetenschappelijke proeve op het gebied van de Letteren.

Proefschrift

ter verkrijging van de graad van doctor
aan de Radboud Universiteit Nijmegen
op gezag van de rector magnificus prof. dr. Th.L.M. Engelen,
volgens besluit van het College van Decanen
in het openbaar te verdedigen op vrijdag 10 juli 2015
om 12.30 uur precies
door
Christina Cornelia Liebrecht
geboren op 27 april 1985
te 's-Hertogenbosch

Promotoren:

Prof. dr. P.J.M.C. Schellens

Prof. dr. M.J.P. van Mulken

Copromotor:

Dr. L.G.M.M. Hustinx

Manuscriptcommissie:

Prof. dr. W.P.M.S. Spooren (voorzitter)

Prof. dr. J.C. de Jong (Universiteit Leiden)

Dr. H.L.W. Pander Maat (Universiteit Utrecht)

Prof. dr. A.P.J. van den Bosch

Dr. J.M. Sanders

Dit onderzoek is mede mogelijk gemaakt door subsidie van het *Centre for Language Studies (CLS)* van de Radboud Universiteit Nijmegen.

ISBN: 978-94-6259-703-7

Omslag: Anne Besselink, Illustratief Ontwerp

Lay-out: Joska Sesink, Persoonlijk Proefschrift

Drukwerk: Ipskamp Drukkers B.V.

© 2015 C.C. Liebrecht

The universe is made of stories, not of atoms.

Muriel Rukeyser (1913-1980)

INHOUD

Hoofdstuk 1 | Taalintensivering in evaluatieve uitingen **7**

Geïntensiverde taal als een gebreide handschoen

1.1	Waarom onderzoek naar geïntensiveerd taalgebruik?	10
1.2	Een invloedrijke definitie van taalintensiteit	10
1.3	Taalintensivering in effectonderzoeken	13
1.4	Taalintensivering in de beschrijvende taalkunde	25
1.5	Taalintensivering in de literatuur over evaluaties	28
1.6	Taalintensivering in tekstanalytisch onderzoek	32
1.7	Uitgangspunten en onderzoeksvragen	37

Hoofdstuk 2 | Methodiek van corpusstudies naar taalintensivering **43**

Insteken, omslaan, doorhalen, afglijden

2.1	Samenstelling corpora	44
2.2	Identificatie van taalintensiveerders	55
2.3	Categorisering van taalintensiveerders	66
2.4	Overeenstemming tussen de codeurs	78
2.5	Onderzoeksvragen en verwachtingen bij de corpusstudies	85

Hoofdstuk 3 | Kwantitatieve resultaten van de corpusstudies **89**

Assortiment in de furniturewinkel

3.1	Aantal intensiveerders in de corpora	90
3.2	Verschillen tussen tekstsoorten	94
3.3	Diversiteit van intensiverende lemma's	119
3.4	Conclusie en discussie	128

Hoofdstuk 4 | Kwalitatieve resultaten van de corpusstudies **141**

Uitgebreide patronen

4.1	Contextafhankelijkheid van intensiveerders	144
4.2	Semantische rijkheid van intensiveerders	159
4.3	Wisselwerking contextafhankelijkheid en semantische rijkheid	174
4.4	Conclusie	189

Hoofdstuk 5 Taalintensivering in positieve en negatieve evaluatieve uitingen	199
<i>Draadkrachtige steken</i>	
5.1 Eerder onderzoek naar positieve en negatieve boodschappen	201
5.2 Methode	205
5.3 Resultaten	217
5.4 Conclusie en discussie	219
Hoofdstuk 6 Conclusie en discussie	225
<i>Van wanten weten</i>	
6.1 Overzicht van de resultaten	227
6.2 Reflectie op de verrichte onderzoeken	233
6.3 Suggesties voor vervolgonderzoek	236
6.4 Implicaties van onderzoek naar taalintensivering	240
6.5 Tot slot	246
Literatuur	249
Bijlagen	265
I Teksten in corpus 1	266
II Teksten in corpus 2	279
III Instructie corpusstudies	289
IV Instructie pretest 1	297
V Materiaal pretest 1	298
VI Resultaten pretest 1	301
VII Instructies pretest 2	302
VIII Materiaal pretest 2	306
Summary	309
Curriculum Vitae	319
Dankwoord	323



Taalintensivering in evaluatieve uitingen

*Geïntensiverde taal als een
gebreide handschoen*

“De taal is een handschoen die strak om de huid van de inhoud getrokken is.” In één zin omschrijft de bekende Nederlandse schrijver Godfried Bomans (1913-1971) in zijn werk *Op de keper beschouwd* (1963) welke rol taal kan vervullen in communicatie. De inhoud van de boodschap kan weliswaar vast staan, maar er zijn ontegenzeggelijk veel manieren om die inhoud naar buiten te brengen, net als dat er handschoenen zijn in allerlei soorten en maten: handgebreide, dikgewatteerde, met flinke bontkraag, nauwsluitende van soepel kalfsleer, handschoenen met touchpads op de vingertoppen of juist exemplaren zónder vingertoppen, en versies waarbij alle vingers gezellig samen zitten: de want.

In een tijd waarin onnoemelijk veel boodschappen via uiteenlopende mediakanalen onze huiskamers binnendringen, lijkt de taal als handschoen om de inhoud steeds belangrijker te worden. Enkel het brengen van de inhoud is wellicht niet voldoende; de inhoud moet op aansprekende wijze worden gepresenteerd. De stijl waarin de inhoud is verwoord is daarbij van groot belang. Burger en De Jong (2009) definiëren stijl als ‘de keuze die een schrijver maakt uit mogelijke formuleringen om zijn gedachten vorm te geven. Die keuze heeft betrekking op woorden, zinsbouw en structuur en wordt mede bepaald door onderwerp, doel, publiek en genre’ (p. 19). Renkema (2011, p. 27) omschrijft stijl als ‘het gegeven dat men in verschillende bewoordingen ongeveer hetzelfde kan zeggen’.

8 Stijl als handschoen om de inhoud van een boodschap krijgt al eeuwenlang aandacht in de filosofie en retorica: denkers zoals Confucius (551-479 voor Christus) en Aristoteles (384-322 voor Christus) erkenden het belang van de stijl voor het overbrengen van een boodschap. Wetenschappers in vakgebieden zoals de taalbeheersing en sociale psychologie onderzoeken de invloed van allerlei stilistische middelen op de ontvanger van de boodschap: zo kan een boodschap bijvoorbeeld duidelijker, geloofwaardiger of meer overtuigend worden wanneer de inhoud wordt verwoord in actief (versus passief) taalgebruik (bijvoorbeeld Bostian, 1983; Dabrowska & Street, 2006), levendig (versus zakelijk) taalgebruik (onder anderen Baesler & Burgoon, 1994; Hoeken & Hustinx, 2003, 2009) of krachtig (versus zwak) taalgebruik (zoals Anderson & Blackburn, 2004; Hamilton, Hunter & Burgoon, 1990).

In deze dissertatie gaat de aandacht uit naar één specifiek type handschoen: krachtig taalgebruik, dat in de wetenschappelijke literatuur geïntensiveerd taalgebruik of taalintensivering wordt genoemd. Het assortiment aan handschoenen – stijl – bestaat dus onder meer uit gebreide exemplaren – geïntensiveerd taalgebruik. Net als dat gebreide handschoenen onderling kunnen variëren afhankelijk van de gekozen wol en de kwaliteiten van de breier, zijn er uiteenlopende varianten van een krachtig geformuleerde boodschap.

In dit proefschrift wordt verslag gedaan van onderzoek naar de verschijningsvormen van taalintensivering in Nederlandstalige evaluatieve teksten. Evaluaties zijn van alle tijden, maar de communis opinio is dat we momenteel in een meningencultuur leven. Deze opvatting wordt gevoed door ontwikkelingen zoals de individualisering van burgers en

hun grotere zelfredzaamheid (*empowerment*), en de toegenomen mogelijkheden om een individuele mening bij een groot publiek onder de aandacht te brengen via het internet en de sociale media.

Krachtig geformuleerde evaluaties komen in allerlei contexten voor: offline, bijvoorbeeld aan de keukentafel (*om twee uur thuis zijn is een achterlijke eis*) en in de krant (*regeling voor de rijken is villasubsidie*), en ook online, zoals in reviews (*het boek was prachtig*) of op sociale netwerksites (*de treinen rijden weer eens als slakken vandaag*). Geïntensiveerd taalgebruik wordt door allerlei mensen gehanteerd (jong, oud, burgers, politici, professionele schrijvers en amateurs) en komt voor in verschillende contexten, zoals in de reclame (*koop dit fantastische product!*) en in de politiek (*we moeten de tsunami van de islamisering stoppen*). In figuur 1.1 wordt een aantal voorbeelden gepresenteerd van geïntensiveerd taalgebruik in alledaagse berichten.



Figuur 1.1 | Voorbeelden van taalintensivering in verschillende berichten.

1.1 Waarom onderzoek naar geïntensiveerd taalgebruik?

Om boodschappen kracht bij te zetten kunnen zenders gebruik maken van geïntensiveerde taal. Dat taalgebruik komt in allerlei uitingen en in allerlei contexten naar voren. Maar wat is geïntensiveerd taalgebruik eigenlijk: wat is een goede definitie en wanneer spreken we van dit verschijnsel? Hoe vaak en in welke verschijningsvormen komt dergelijke taal voor in Nederlandse teksten? Welke woorden worden veelvuldig ingezet als versterkers en hoe groot is de diversiteit? Gaan professionals en amateurschrijvers verschillend om met taalintensivering? Is de frequentie van geïntensiveerde taal afhankelijk van genres en mediumtypen? Wordt het verschijnsel ook daadwerkelijk gepercipieerd als krachtig?

Het versterken van uitingen met taal is al decennia object van onderzoek. Voor het verschijnsel bestaan in de literatuur verschillende termen: *language intensity*, taalintensiteit, geïntensiveerd taalgebruik, *intensity* en *intensification* duiden hetzelfde verschijnsel aan; *gradering* en *graduation* duiden op een meeromvattend verschijnsel waartoe het versterken van uitingen ook behoort. Versterkende elementen die tot krachtige taal kunnen worden gerekend, worden *intensifiers* of *intensives*, intensiveerders, markeringen, versterkers, *boosters*, *amplifiers* en *pledges* genoemd. Afzwakkende elementen zijn extensiveerders, *downtoners* en *hedges*. In deze dissertatie gaat de aandacht uit naar het stilistische fenomeen taalintensivering: het versterken van uitingen als een stijlkeuze.

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van eerder onderzoek naar taalintensivering. De afgelopen decennia is er vanuit verschillende invalshoeken onderzoek gedaan naar versterkend taalgebruik: in sociaalpsychologische experimenten, studies vanuit de beschrijvende taalkunde, onderzoek naar evaluaties en tekstanalytisch (corpus)onderzoek. Sommige stromingen hebben zich afhankelijk en andere stromingen hebben zich onafhankelijk van elkaar ontwikkeld. Ze zullen hier los van elkaar worden besproken op de punten waar ze zich van elkaar onderscheiden in de visie op taalintensivering en de wijze waarop onderzoekers het fenomeen bestudeerden. Deze bespreking mondt uit in de definitie en operationalisatie van taalintensivering die in deze dissertatie worden gehanteerd en in twee vraagstellingen die centraal staan in dit onderzoek. Het doel van deze dissertatie is om taalintensivering in kaart te brengen. Daarvoor zijn corpus-linguïstische studies en een experiment uitgevoerd.

1.2 Een invloedrijke definitie van taalintensiteit

Een van de eerste, een van de weinige, en tevens een van de invloedrijkste definities van taalintensiteit werd geformuleerd door Bowers (1963). Hij omschrijft taalintensiteit als 'the quality of language which indicates the degree to which the speaker's attitude toward a concept deviates from neutrality' (p. 416). Wat precies bedoeld wordt met *the quality of language* blijft onbesproken, maar naast deze functionele definitie van taalintensiteit, presenteert Bowers (1963) ook een studie naar de overtuigingskracht ervan. Als experimenteel materiaal kiest hij voor evaluatieve teksten: argumentatieve speeches die voor of tegen een standpunt pleiten. De hoogintensieve teksten bevatten woorden die door

participanten als *extremely intense* zijn beoordeeld, de laagintensieve teksten bevatten woorden die als *neutral* zijn beoordeeld. Bowers geeft weliswaar voorbeelden van woorden die in de bijbehorende pretest aan participanten zijn voorgelegd ter beoordeling van taalintensiteit (bijvoorbeeld *vast / monumental / enormous / gigantic / large*), maar het is onduidelijk welke woorden daadwerkelijk aan de tekstversies zijn toegekend.

In een daarop volgend artikel wordt wel expliciet welke voorbeelden volgens Bowers (1964) als hoogintensief (*highly intense language*) en laagintensief (*low intensity*) kunnen worden gezien, en als zodanig door participanten zijn beoordeeld. Hoogintensief en laagintensief taalgebruik correleert volgens Bowers met een aantal andere variabelen: het aantal syllaben waaruit een woord bestaat, waarbij participanten een langer woord (zoals *a conspiracy of fashion houses*) als intensiever beoordeelden dan een korter woord (*a gang of fashion houses*); de mate waarin een woord onbekend dan wel gangbaar is (dit noemt Bowers *obscurity*), waarbij een minder gangbaar woord zoals *ostentation* als krachtiger is beoordeeld dan het gangbaardere *show*; de aanwezigheid van kwalificeerders (*qualifiers*), waarbij een woord met een kwalificeerder (*most antique*) intensiever was dan een woord zonder kwalificeerder (*old*); en metaforische kwaliteit (*metaphorical quality*) waarmee wordt bedoeld dat een woord dat volgens hem metaforisch wordt gebruikt (zoals *a fashion house was plagiarizing*) intensiever is dan een woord dat in Bowers' ogen niet metaforisch wordt gebruikt (zoals *a fashion house was unoriginal*).

11

Er zijn kanttekeningen te plaatsen bij de wijze waarop de intensiteitsscores tot stand zijn gekomen, die de door Bowers gepresenteerde correlaties op losse schroeven kunnen zetten. Een voorbeeld is de operationele definitie van *obscurity*. In tegenstelling tot een functionele definitie die het verschijnsel omschrijft, heeft een operationele definitie ten doel om het praktisch mogelijk te maken om het verschijnsel te analyseren. In het geval van *obscurity* noemde Bowers een woord niet gangbaar wanneer zijn twee secretaresses het woord niet duidelijk konden definiëren of konden gebruiken in een betekenisvolle zin. Het is de vraag of deze operationele definitie voldoende valide is. Ondanks dergelijke vraagtekens die bij de onderzoeken van Bowers (1963, 1964) te plaatsen zijn, geven de voorbeelden wel inzicht in het type elementen dat volgens Bowers voor taalintensiteit zorgt.

Bowers (1963) definieert taalintensiteit als 'de kwaliteit van de taal' waarmee 'afwijking van het neutrale' wordt aangegeven. Strikt genomen betekent dit dat met taalintensiteit in versterkende (*heel, erg*) en in afzwakkende zin (*aardig, matig*) afgeweken kan worden van het neutrale, maar bij de gegeven voorbeelden is te zien dat hij deze afwijking in versterkende zin bedoelt. Bowers (1964) erkent dat zijn functionele definitie veel variatie toestaat. Deze variatie is op te merken wanneer de door hem gegeven voorbeelden nader bekeken worden: ze variëren in mate van evaluativiteit. De voorbeelden *ostentation* en *conspiracy* illustreren dat een schrijver zijn (descriptieve) tekst (met *show* en *gang*) licht evaluatief kan maken door woorden te kiezen met een evaluatieve bijbetekenis, terwijl

met *plagiarizing* en *irresponsible* een uiting die reeds evaluatief is – *an unoriginal design, a thoughtless person* – nog sterker wordt gemaakt. Bowers' voorbeelden illustreren dus dat 'afwijken van neutraliteit' een ruim spectrum beslaat: bij sommige voorbeelden verandert een beschrijvende uiting in een evaluatieve uiting doordat een woord met een evaluatieve bijbetekenis wordt gebruikt en bij andere voorbeelden wordt met een intensiverend woord een reeds evaluatieve uiting nog sterker gemaakt.

Hoe deze observatie te relateren is aan Bowers' uitspraak dat taalintensiteit de mate is van iemands attitude ten opzichte van een concept (*the degree of the speaker's attitude toward a concept*), blijft onduidelijk. Bowers benoemt in zijn definitie weliswaar dat het uitingen betreft waarin een attitude naar voren komt – wat een mate van evaluativiteit impliceert – maar uit de voorbeelden blijkt dat de reikwijdte van de uitingen kan variëren van descriptieve uitingen (die evaluatief worden bij intensivering) tot evaluatieve uitingen (die sterker evaluatief worden bij intensivering). Daarmee is het probleem van Bowers' (1963) definitie van taalintensiteit ook dat het onduidelijk is wat hij met 'neutraal' bedoelt. Is 'neutraal' evaluatie-vrij of is 'neutraal' een ongemarkeerde evaluatie die versterkt of afgezwakt kan worden? Hoewel Bowers (1963) de term 'attitude' betreft in zijn definitie en in zijn experiment kiest voor evaluatieve teksten, expliciteert hij niet in Bowers (1963) noch in Bowers (1964) op welk punt van de evaluatieschaal 'afgeweken kan worden van neutraal'. Hij lijkt geen onderscheid te maken tussen uitingen die al dan niet evaluatief zijn.

In latere artikelen besteedt Bowers meer woorden aan de evaluativiteit van standpunten. In een boekhoofdstuk bijvoorbeeld dat drie jaar na zijn geformuleerde definitie verschijnt, verbindt hij 'intensiteit' en 'attitude' nauwer met elkaar met de woorden 'the intensity of attitude in[s] reflected in the speaker' (zie Bowers, 1966, p. 165). In dat hoofdstuk neemt hij de stelling in dat in het overtuigingsproces de mate van intensiteit afgestemd moet worden op de mate waarin de ontvanger al overtuigd is van een standpunt. Is de ontvanger bijvoorbeeld extreem positief over een onderwerp terwijl je hem naar een negatieve attitude wil bewegen, dan is een matige intensiteit volgens Bowers een geschikter middel dan heel sterke taalintensivering. Is de ontvanger daarentegen neutraal of gemiddeld negatief, dan is een hoge intensiteit aan te raden in het overtuigingsproces. Op basis hiervan kan gesteld worden dat Bowers' uitspraken over taalintensiteit betrekking hebben op evaluatieve uitingen.

Een aantal jaren voordat Bowers (1963) zijn definitie presenteerde, schreef Osgood (1959) al over taalintensiteit. In tegenstelling tot Bowers, benoemt Osgood wel dat uitingen al dan niet evaluatief kunnen zijn. In zijn omschrijving is het uitgangspunt evaluaties, die in meer of mindere mate versterkt kunnen worden. Osgoods functionele definitie van taalintensiteit luidt: 'The amount of deviation from evaluative neutrality in a source's statements about a concept' (p. 33). Met evaluatieve neutraliteit bedoelt Osgood een uiting zonder evaluatie. Het is opvallend dat de definities van Osgood en Bowers

veel op elkaar lijken: Bowers formuleert 'afwijken van neutraliteit' en Osgood formuleert 'afwijken van evaluatieve neutraliteit'. Het is echter onduidelijk of Bowers zijn definitie heeft gebaseerd op die van Osgood.

Andere functionele definities die in de jaren na Bowers (1963) zijn geformuleerd, geven evenmin duidelijkheid over de aard van geïntensiveerde uitingen. De definitie van Burgoon en King (1974) wijkt nauwelijks af van die van Bowers (1963). Deze onderzoekers stellen: 'Language intensity can be conceptualized as linguistic cues that indicate direction and semantic distance from a neutral point' (Burgoon & King, 1974, p. 32). Een jaar later wordt taalintensiteit door Burgoon, Jones en Stewart (1975) geformuleerd als 'language indicating the degree and direction of distance from neutrality' (p. 241). Door de toevoeging dat taalintensiteit de mate en richting van de afstand tot neutraliteit aangeeft, is in deze definitie rekening gehouden met de polariteit (een positieve of een negatieve richting) van een uiting, maar er wordt niet geëxpliciteerd of dit voor evaluatieve uitingen geldt. Hoewel de onderzoekers wel kennis hebben van Bowers' definitie, geven zij niet aan op wat voor uitingen taalintensiteit volgens hen betrekking heeft. Bradac, Hosman en Tardy (1978) geven daarentegen wel een interpretatie van Bowers' definitie. Verwijzend naar Bowers (1963), omschrijven ze taalintensiteit in eigen woorden en brengen ze de relatie met attitudes prominenter naar voren: 'High-intensity language signals the speaker's departure from attitudinal neutrality, or, more generally, it indicates strong affect' (p. 4).

13

Van de omschrijvingen van taalintensiteit die zijn verschenen, is de functionele definitie van Bowers (1963) verreweg het meest geciteerd in de literatuur over taalintensiteit (waarbij onderzoekers voornamelijk verwijzen naar dezelfde definitie in Bowers, 1964). Tientallen experimentele onderzoeken zijn uitgevoerd, veelal gebaseerd op Bowers' omschrijving. Dit is opmerkelijk, aangezien er definities waren die minder variatie toestaan, zoals die van Osgood, en deze dus geschikter waren om in experimenteel onderzoek op voort te bouwen. In de volgende paragraaf volgt een bespreking van de effecten van taalintensiteit, die naar voren zijn gekomen in experimentele studies die in veel gevallen zijn gebaseerd op Bowers' definitie van taalintensiteit. Daarna worden de knelpunten in deze studies besproken.

1.3 Taalintensivering in effectonderzoeken

De afgelopen decennia zijn tientallen experimenten uitgevoerd om het effect van versterkend taalgebruik op ontvangers te onderzoeken. In sommige onderzoeken is taalintensiteit niet gedefinieerd, maar in het merendeel van de studies wordt de definitie van Bowers (1963, 1964) gehanteerd. In de experimentele studies hebben onderzoekers teksten geconstrueerd die wel of geen versterkt taalgebruik bevatten: hoogintensieve en laagintensieve teksten. Daarna is het effect van de hoog- dan wel laagintensieve tekst op de participanten bevraagd, waarbij 'effect' op verschillende variabelen betrekking kan hebben, zoals duidelijkheid van de boodschap (Den Ouden & Van Wijk, 2007; Hamilton

et al., 1990; McEwen & Greenberg, 1970) en overtuigingskracht (onder anderen Anderson & Blackburn, 2004; Buller et al., 2000a, 2000b; Chase & Kelly, 1976; Hamilton & Stewart, 1993; Rogan & Hammer, 1998).

Uit een aantal studies blijkt dat het gebruik van taalintensifieerders de duidelijkheid van de boodschap verhoogt. McEwen en Greenberg (1970) laten dit zien met teksten waarin de hoogintensieve boodschap woorden zoals *positively*, *greatly* en *must* bevat en de laagintensieve boodschap woorden zoals *perhaps*, *possibly* en *could*. In de studie van Hamilton et al. (1990) staan in een geconstrueerd nieuwsbericht intensifieerders zoals *frequently* (versus *sometimes*), *painful* (versus *unpleasant*) en *hugely* (versus *somewhat*); de hoogintensieve tekst wordt door de lezers duidelijker gevonden dan de laagintensieve tekst. Gerelateerd aan de bevinding dat taalintensivering een tekst duidelijker maakt, is de bevinding van Craig en Blankenship (2011, studie 2) dat taalintensivering voor een hoge elaboratie bij de ontvanger zorgt: de lezers in hun experiment zijn dankzij geïntensifieerd taalgebruik beter in staat sterke en zwakke argumenten van elkaar te onderscheiden, waarbij zij zwakke argumenten door de intensifieerders nog zwakker vinden en sterke argumenten nog sterker.

Waar McEwen en Greenberg (1970), Hamilton et al. (1990) en Craig en Blankenship (2011) een positief effect vinden van taalintensivering op de duidelijkheid van de boodschap, vinden Den Ouden en Van Wijk (2007) dit effect niet. De onderzoekers maken onderscheid tussen gangbare intensifieerders (bijvoorbeeld *heel*, *absoluut*, *super*) en innovatieve intensifieerders (*kansloos*, *vet*, *relaxed*) die tot de jongerentaal gerekend kunnen worden. De reclameteksten met gangbare intensifieerders worden door middelbare scholieren niet duidelijker gevonden dan teksten zonder intensifieerders; de teksten met innovatieve versterkingen zijn zelfs als minder duidelijk beoordeeld. Ook op andere tekstoorden (aantrekkelijkheid en gepastheid) vinden Den Ouden en Van Wijk (2007) geen positieve effecten van intensifieerders.

Of een boodschap dankzij taalintensifieerders duidelijker is voor de lezer is dus niet eenduidig aangetoond. Dit is echter ook niet het voornaamste doel van taalintensivering (Bowers, 1964). Het voornaamste doel van krachtig geformuleerde boodschappen is om invloed uit te oefenen op de ontvanger: er zijn tientallen experimenten uitgevoerd waarin de overtuigingskracht van taalintensivering is onderzocht. Veelal is overtuigingskracht geoperationaliseerd met de variabelen *attitude* of *gedragsintentie*; een enkele keer wordt daadwerkelijk gedrag gemeten.

Het merendeel van de effectonderzoeken laat een positief effect zien (zie onder anderen Bankhead, Bench, Peterson, Place & Seiter, 2003; Buller et al., 2000a, 2000b; Burgoon & Miller, 1971; Craig & Blankenship, 2011; Hamilton et al., 1990; Hamilton & Stewart, 1993; Rogan & Hammer, 1998). Een van de studies waaruit blijkt dat taalintensivering overtuigend is, is die van Buller et al. (2000a). De manipulaties in de hoog- en laagintensieve

teksten over zonveiligheid zijn bijvoorbeeld: *skin cancer is a grotesque/unusual growth of skin cells, treatment of skin cancer involves cutting or burning tumors/removing tumors from the skin* en *the (ugly) peeling and flaking that can follow a sunburn is irritating and annoying/disturbing*. De teksten met hoogintensief taalgebruik blijken een positievere invloed op de attitude van de lezer te hebben dan die met laagintensief taalgebruik. De meta-analyse van Burrell en Koper (1998) ondersteunt dat krachtig geformuleerde uitingen overtuigender zijn dan minder krachtig geformuleerde uitingen. Bovendien tonen zij aan dat een bron met krachtige taal geloofwaardiger is dan een bron met minder krachtige taal. Echter, Burrell en Koper (1998) betrekken niet alleen taalintensiveerders in hun onderzoek maar ook andere talige componenten, zoals aarzelingen en beleefdheidsvormen. Hun bevindingen zijn dus niet alleen aan taalintensiveerders toe te schrijven.

Naast onderzoeken naar het effect op attitudes en gedragsintenties van lezers, zijn er ook enkele experimenten uitgevoerd die aannemelijk maken dat taalintensivering daadwerkelijk het gedrag beïnvloedt. Een voorbeeld hiervan is de studie van Anderson en Blackburn (2004). In hun hoogintensieve e-mail staan uitingen zoals *We are sure that you heard* en *If you care at all about this issue, pro or con, please answer the three questions to help us understand the collective sentiment of 179,000 alumni*; in de laagintensieve e-mail staan op die plaatsen *As you may be aware* en *Below are three questions to help us understand the collective sentiment of 179,000 alumni*. De stijl in de begeleidende e-mail heeft invloed op de respons op een bijgevoegde vragenlijst: lezers van de hoogintensieve e-mail sturen vaker een ingevulde vragenlijst terug dan lezers van de laagintensieve e-mail. De onderzoekers concluderen dat het gewenste gedrag frequenter wordt vertoond dankzij de geïntensiverde boodschap.

Taalintensivering heeft mogelijk ook op de lange termijn invloed op gedrag, blijkt uit de vervolgstudie met teksten over zonveiligheid van Buller et al. (2000b). In hun onderzoek naar de effecten van taalintensivering en de stijl in voorlichtingsteksten, is het gedrag bestudeerd van ouders om zichzelf en hun kinderen tegen de zon te beschermen. In de zomer is de ouders de hoogintensieve of laagintensieve voorlichtingstekst over zonbescherming voorgelegd; het effect is in de winter erna met een zelfrapportage gemeten. Lezers van de hoogintensieve tekstversie blijken het voorgeschreven gedrag meer na te leven dan lezers van de laagintensieve tekstversie. Bij ouders die al van plan waren om zichzelf of hun kinderen beter tegen de zon te beschermen, is de grootste vooruitgang zichtbaar. Behalve deze studie van Buller et al. (2000b) zijn geen andere experimenten bekend waarin langetermijneffecten van taalintensivering zijn onderzocht.

Maar niet in alle effectonderzoeken zijn versterkte boodschappen overtuigender (Burgers & De Graaf, 2013, studie 1; Burgoon & Chase, 1973; Chase & Kelly, 1976; Hornikx, 2012; Hornikx, Pieper & Schellens, 2008; Den Ouden & Van Wijk, 2007; Mos & Van Wijk, 2013; Neessen & Hornikx, 2012; Renkema, 2011). De middelbare scholieren in de studie van Den Ouden en Van Wijk (2007) beoordelen de geïntensiverde reclameteksten niet als

overtuigender dan de niet-geïntensiverde teksten. Hornikx et al. (2008) vinden een vergelijkbaar resultaat. Aan participanten zijn reclameclaims voorgelegd over cosmetica-producten die een versterker (*absoluut een zachtere huid*), afzwakker (*vaak een zachtere huid*) of numerieke markering (*75 procent zachtere huid*) bevatten. Zowel de afzwakkende als de versterkende claims blijken weinig overtuigend: ze zijn even overtuigend als de claims zonder markering (*een zachtere huid*). De numerieke markering wordt daarentegen overtuigender gevonden. In een vervolgstudie vinden Neessen en Hornikx (2012) eveneens geen verschil tussen versterkers en afzwakkers in geschreven reclameclaims (wel bij gesproken reclameclaims). In Hornikx (2012) worden twee studies gerapporteerd waar in het ene geval geen verschil wordt gevonden en in het andere geval wel (versterkers zijn overtuigender dan afzwakkers).

De wisselende effecten van taalintensivering zijn mogelijk niet alleen toe te schrijven aan het persuasieve aspect van reclameboodschappen: in het niet-persuasieve genre nieuwsberichten treden ze eveneens op. Burgers en De Graaf (2013) vinden verschillende resultaten in twee studies waarin het materiaal bestaat uit krantenberichten met een positieve of een negatieve framing. In de eerste studie heeft taalintensivering geen invloed op de attitude van de ontvanger, maar in de tweede studie wel: intensivering heeft een positieve invloed op de nieuwswaardigheid van het krantenartikel en de attitude van de ontvanger ten opzichte van het artikel. Echter, deze effecten zijn alleen aanwezig via de mediërende variabele waargenomen intensiteit. Bovendien blijkt de niet-geïntensiverde tekstversie afzwakkende elementen te bevatten, waardoor het verschil tussen de twee tekstversies groter is dan in de meeste effectonderzoeken waarbij de laagintensieve versies ongemarkeerde of minder intensieve elementen bevatten.

Niet alleen in Nederlandstalige experimenten worden geen of tegengestelde effecten van versterkend taalgebruik gevonden, maar ook in Engelstalig onderzoek (Berney-Reddish & Areni, 2005; Burgoon & Chase, 1973; Carmichael & Cronkhite, 1965; Chase & Kelly, 1976): de hoogintensieve versie wordt in die studies eveneens niet overtuigender of zelfs minder overtuigend gevonden dan een laagintensieve of een gemiddeld intensieve tekst. Het effect dat hoogintensieve teksten minder overtuigend zijn dan laagintensieve teksten, noemt Bowers (1963, 1966) een boemerangeffect. Bowers heeft dit tegengestelde effect zelf ook deels in zijn studie uit 1963 gevonden. In een pretest hebben participanten woorden gescoord op intensiteit (bijvoorbeeld *women spent / squandered / lavished \$27.4 billion on the unbecoming / ugly / unsightly / monstrous clothes*). Met de woorden die de laagste en de hoogste score hebben gekregen op intensiteit (van *neutral* tot *extremely intense*) zijn laagintensieve en hoogintensieve argumentatieve speeches geconstrueerd over vier verschillende onderwerpen. De hoogintensieve speeches blijken niet overtuigender dan de laagintensieve speeches. Bij een van de vier laagintensieve speeches is het boemerangeffect gevonden: die toespraak is als overtuigender beoordeeld dan de hoogintensieve toespraak.

De effecten van taalintensivering zijn dus omstreden. Er valt niet eenduidig te concluderen dat taalintensivering de duidelijkheid en overtuigingskracht van de boodschap verhoogt. Er zijn twee verklaringen voor deze tegenstrijdige resultaten: er zijn verschillende interfererende variabelen die meespelen bij de overtuigingskracht van taalintensivering, en de operationalisatie van hoogintensief en laagintensief taalgebruik blijkt per studie te veel te verschillen. Het blijkt dat het fenomeen taalintensivering in deze onderzoeken dus niet systematisch maar exemplarisch is onderzocht.

1.3.1 Variabelen die een rol spelen bij de overtuigingskracht van taalintensivering

De invloed van geïntensiveerd taalgebruik op de ontvanger blijkt complex: een aantal studies laat zien dat er interfererende variabelen zijn die een rol spelen bij (met name) de overtuigingskracht van geïntensiveerde teksten.

Een variabele die tussen taalintensivering en overtuigingskracht in kan staan, is de duidelijkheid van de boodschap (Hamilton et al., 1990). De duidelijkheid van de boodschap kan een mediërende variabele zijn: een hoogintensieve boodschap wordt dan duidelijker gevonden en doordat de boodschap duidelijker is, wordt die overtuigender gevonden. Voor laagintensieve boodschappen geldt het tegenovergestelde: een laagintensieve boodschap is onduidelijker en een onduidelijke boodschap is minder overtuigend. De duidelijkheid van de boodschap heeft niet alleen invloed op de overtuigingskracht van een tekst, maar ook op de waargenomen competentie van de bron, zijn betrouwbaarheid en zijn *likeability* (Hamilton et al., 1990). Overigens wordt de betrouwbaarheid van de bron met hoogintensieve taal niet alleen indirect via de duidelijkheid van de boodschap verhoogd, maar ook direct: zowel McEwen en Greenberg (1970) als Bradac et al. (1978) vinden in hun studie dat een bron met hoogintensief taalgebruik onder andere betrouwbaarder en meer capabel wordt gevonden dan een bron met laagintensief taalgebruik.

Een andere interfererende variabele die wordt genoemd is de waargenomen intensiteit (*perceived intensity*). Uit de tweede studie van Burgers en De Graaf (2013) blijkt dat de waargenomen intensiteit een mediërende functie kan hebben: het gebruik van intensiveerders in hun experimentele tekst leidt tot een toename van de waargenomen intensiteit door de lezer, en die waargenomen intensiteit leidt onder andere tot een positievere attitude. Aune en Kikuchi (1993) onderscheiden in hun onderzoek eveneens de variabele waargenomen intensiteit, maar richten zich daarbij specifiek op de vraag of de waargenomen intensiteit van de zender overeenkomt met de intensiteit die participanten zelf zouden gebruiken (*perceived intensity similarity*). Deze overeenkomst in waargenomen intensiteit bestuderen Aune en Kikuchi (1993) als een modererende variabele: in hun studie is het effect nagegaan van taalintensivering wanneer de mate van intensiteit (hoog of laag) van het taalgebruik van de bron wel of niet aansluit bij de mate van intensiteit in het taalgebruik van de ontvanger. Als een ontvanger bijvoorbeeld iemand is die vaak intensiveerders gebruikt, in hoeverre heeft een zender die dezelfde

mate van taalintensiteit gebruikt dan nog invloed? De overeenkomst tussen zender en ontvanger in de mate van intensiverend taalgebruik (beiden gebruiken veel of juist weinig intensifieerders) is inderdaad bepalend: als de zender en ontvanger in dezelfde mate taalintensifieerders gebruiken, dan vindt de ontvanger de bron geloofwaardiger en is hij het meer eens met de inhoud van de boodschap. Hiermee onderschrijven Aune en Kikuchi (1993) het resultaat van Bradac et al. (1978), die eveneens de overeenstemming in taalintensiteit tussen zender en ontvanger onderzochten.

Andere potentieel modererende variabelen zijn persoonlijke eigenschappen van de bron: geloofwaardigheid (Hamilton et al., 1990), competentie (Miller & Basehart, 1969) en geslacht (Berney-Reddish & Areni, 2006; Burgoon, Dillar & Doran, 1983; Kramer, 1974; Ng & Bradac, 1993; Sparks & Areni, 2008). Hamilton et al. (1990) vinden dat een geloofwaardige bron die zijn teksten intensifieert overtuigender is dan een ongeloofwaardige bron met geïntensifieerde taal. Een meta-analyse van Hamilton en Hunter (1998) ondersteunt deze bevinding. Dit effect geldt niet alleen voor de bron als persoon, maar ook voor de bron als afzender. Mensen zouden reclame-uitingen of andere documenten als minder geloofwaardig kunnen zien dan informatieve documenten vanwege het sterke persuasieve karakter ervan. Doordat mensen zich bewust zijn van de *persuasive intent* van de zender, staan ze kritischer ten opzichte van de gepropageerde boodschap (zie ook Benoit, 1998; Wood & Quinn, 2003) en wantrouwen ze de claims (Calfee & Ringold, 1994). Dat kan verklaren waarom effecten van intensivering uitblijven in de studies met gemanipuleerde reclameteksten, zoals die van Hornikx et al. (2008) en Den Ouden en Van Wijk (2007).

Een competente bron of iemand met een hoge status, is vergeleken met een incompetente bron of iemand met een lagere status overtuigender als zijn taalgebruik is geïntensifieerd, rapporteren Miller en Basehart (1969). Het geslacht van de bron lijkt eveneens een rol te spelen bij de overtuigingskracht van geïntensifieerd taalgebruik, al is dat niet eenduidig bewezen. Burgoon et al. (1983) stellen dat ontvangers van mannelijke bronnen krachtige taal verwachten. Mannen die geïntensifieerd taalgebruik toepassen zijn volgens hen overtuigend, terwijl vrouwelijke bronnen effectiever zijn als ze zich minder krachtig uitdrukken. Mannen en vrouwen zouden zich bij het overtuigen dus moeten conformeren aan het verwachtingspatroon dat bij het geslacht hoort. Deze opvatting wordt ondersteund door de studie van Burgoon, Birk en Hall (1991), maar Hamilton en Hunter (1998) vinden hier in hun meta-analyse geen bevestiging voor. De resultaten van Hamilton et al. (1990) laten zien dat het geslacht alleen niet zozeer de overtuigingskracht bepaalt, maar dat het geslacht van de bron interacteert met de intensiteit van zijn boodschap en de mate waarin de ontvanger bang of ongerust is (*his anxiety*). Een mannelijke bron blijkt overtuigend wanneer hij laagintensieve taal gebruikt bij ongeruste ontvangers, en wanneer hij hoogintensieve taal gebruikt bij ontvangers die niet ongerust zijn. Bij vrouwen blijkt daarentegen dat ze te allen tijde het meest persuasief zijn met laagintensieve taal.

Er is niet alleen onderzoek gedaan naar de rol van het geslacht van de zender in het overtuigingsproces van taalintensivering, maar ook naar de rol van het geslacht van de ontvanger. De invloed van versterkers en afzwakkers lijkt soms afhankelijk te zijn van het geslacht van de lezer. In een tweetal onderzoeken verandert de attitude van mannen niet bij krachtige of minder krachtige boodschappen en van vrouwen wel (Berney-Reddish & Areni, 2005; Burgoon et al., 1975). Deze bevinding wordt niet onderschreven door het onderzoek van Hornikx et al. (2008) waaraan enkel vrouwelijke participanten deelnemen. Die vrouwen worden niet overtuigd door versterkte of afgezwakte uitingen vergeleken met een uiting zonder markering. Doordat de onderzoekers geen tussenproefpersoon-ontwerp hebben gehanteerd met een participantengroep van het andere geslacht, zijn de bevindingen niet te vergelijken met die van mannen.

Een andere variabele met een mogelijk modererende rol bij de overtuigingskracht van versterkte boodschappen, is de discrepantie tussen zender en ontvanger over het standpunt in de boodschap (Aune & Kikuchi, 1993; Hamilton et al., 1990; Peneguy, 1999). Mehrley en McCroskey (1970) en McEwen en Greenberg (1970) laten zien dat de invloed van taalintensivering afhangt van de afstand tussen het standpunt van de ontvanger en het standpunt van de zender. Is het verschil tussen de standpunten groot, dan heeft intensief taalgebruik van de zender negatieve gevolgen voor de attitude van de ontvanger. Op basis van de meta-analyse van Hamilton en Hunter (1998) kan verwacht worden dat dit negatieve effect van geïntensiveerd taalgebruik met name geldt voor ontvangers die hoogbetrokken zijn bij het onderwerp. De onderzoekers concluderen uit hun meta-analyse dat hoogbetrokken ontvangers zich niet laten overtuigen door geïntensiveerd taalgebruik als het gepropageerde standpunt te ver van hun eigen standpunt af staat, maar laagbetrokken mensen in veel gevallen wel. Als de ontvanger daarentegen toch al geneigd is om het bepleite standpunt te aanvaarden omdat het dicht bij zijn eigen standpunt ligt, dan speelt volgens de meta-analyse betrokkenheid geen rol en heeft de intensiteit van de boodschap geen invloed op de attitude (Hamilton & Hunter, 1998).

Een aantal modererende factoren dat invloed kan hebben op de werking van taalintensivering, heeft betrekking op de gesteldheid van de ontvanger, zoals frustratie. Bowers (1963) verklaart het uitblijven van positieve effecten van taalintensivering op de overtuigingskracht met de gesteldheid van de participanten: die zouden gefrustreerd zijn omdat ze moesten meewerken aan de studie, wat Bowers een onplezierige taak noemt. Carmichael en Cronkhite (1965) onderzoeken deze verklaring. Voor hun experiment gebruikt het tweetal twee teksten uit het materiaal van Bowers (1963). De mate van frustratie van de lezer is gemanipuleerd door voorafgaand aan het experiment tegen de ene groep participanten te vertellen dat ze door de leraar waren bestempeld als slechte groep studenten die bijles diende te krijgen (de gefrustreerde groep) en tegen de andere groep participanten dat ze door de leraar waren bestempeld als superieure groep die vrijgesteld kon worden van een aantal toetsen (de niet-gefrustreerde groep). Frustratie speelt inderdaad een rol bij de overtuigingskracht van speeches met een hoge intensi-

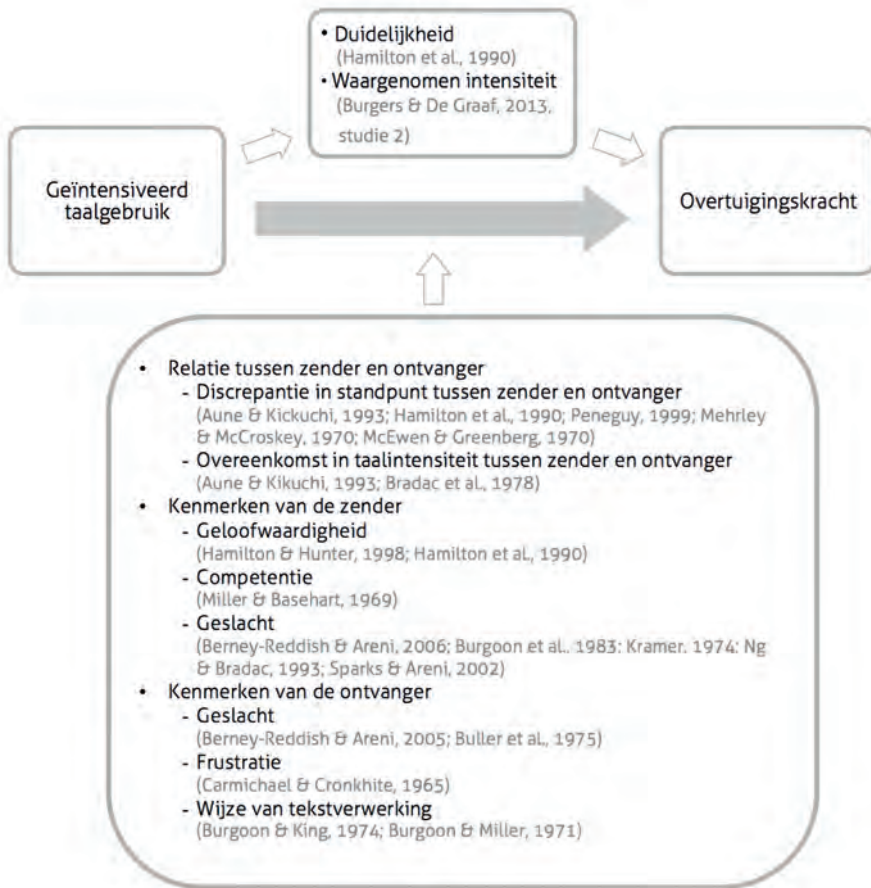
teit en een lage intensiteit, maar een hoogintensieve toespraak blijkt niet overtuigender dan een laagintensieve. De gefrustreerde participanten vinden de laagintensieve teksten overtuigender dan de hoogintensieve; de niet-gefrustreerde participanten vinden de teksten even overtuigend. Taalintensivering kan dus averechts werken wanneer iemand gefrustreerd is. Een verklaring hiervoor is dat een negatieve stemming ontvangers kritisch maakt, zo toont de meta-analyse van Hullett (2005) aan.

Ten slotte lijkt het ook uit te maken in hoeverre participanten de tekst actief verwerken. Een manier om deze activiteit te verhogen, is door ze een productietaak te geven. Burgoon en King (1974) bijvoorbeeld laten de 'actieve' groep participanten een tekst met lege plekken invullen met woorden uit een lijst. Die woorden zijn of allemaal intensiverend, of niet intensiverend. De passieve groep participanten heeft geen invultaak gekregen: die hoeft enkel een hoogintensieve of een laagintensieve tekst te lezen. Daarna hebben de participanten aangegeven hoe overtuigend ze de tekst vinden. Burgoon en King (1974) laten zien dat participanten die op dergelijke wijze actief bezig zijn met de tekst, de hoogintensieve tekst als overtuigender beschouwen dan de laagintensieve tekst. Bij de participanten die geen actieve taak hoeven uit te voeren, maar enkel de hoogintensieve of laagintensieve tekst lezen, is het tegengestelde effect op overtuigingskracht gevonden: de laagintensieve tekst is overtuigender dan de hoogintensieve tekst. Deze resultaten sluiten aan bij die van Burgoon en Miller (1971, studie 2 en studie 3). Zij rapporteren eveneens dat bij een actieve tekstverwerking (door participanten lege plekken in te laten vullen) een hoogintensieve tekst tot een grotere attitudeverandering leidt dan een laagintensieve tekst. Er wordt dus aannemelijk gemaakt dat de overtuigingskracht van taalintensivering gemodereerd kan worden door de mate waarin ontvangers actief een tekst verwerken.

Bovenstaande onderzoeken laten zien dat interfererende variabelen invloed kunnen hebben op de werking van taalintensivering. De mediërende en modererende variabelen die invloed hebben op de overtuigingskracht van geïntensiveerde teksten, zijn schematisch weergegeven in figuur 1.2. Vanwege dergelijke interfererende variabelen zijn er mogelijk verschillende resultaten gevonden in de effectstudies. Een tweede oorzaak voor de diversiteit in de bevindingen is de wijze waarop taalintensiteit in die onderzoeken is geoperationaliseerd.

1.3.2 Probleem van effectonderzoek: uiteenlopende operationalisering van intensiteit

Als taalintensiteit in effectstudies is gedefinieerd, geldt in het merendeel van de onderzoeken Bowers' definitie als uitgangspunt. Maar omdat Bowers (1963, 1964) geen duidelijke stelling inneemt of het hierbij gaat om beschrijvende of evaluatieve uitingen, operationaliseren de onderzoekers taalintensiteit niet eenduidig, wat naast de interfererende variabelen ook de oorzaak kan zijn van de tegenstrijdige bevindingen. Er zijn ook studies waarin helemaal geen definitie van taalintensivering wordt gepresenteerd.



Figuur 1.2 | Mediërende en modererende variabelen die mogelijk invloed hebben op de relatie tussen geïntensiveerd taalgebruik en overtuigingskracht.

Ook in deze gevallen operationaliseren de onderzoekers naar eigen inzicht taalintensiteit. In deze sectie wordt besproken hoe de manipulatie en operationalisatie in de effectstudies varieert, gebaseerd op de in die artikelen gepresenteerde voorbeelden en – in enkele gevallen – het volledige experimentele onderzoeksmateriaal.

Taalintensiteit in effectstudies wordt vrijwel altijd op relatieve wijze gemanipuleerd door een hoog- en een laagintensieve tekst tegen elkaar af te zetten: in de hoogintensieve tekst komt krachtigere taal voor dan in de laagintensieve tekst. De baseline van de laagintensieve tekst verschilt in de effectstudies. In sommige studies bevat de laagintensieve tekst minder krachtige evaluatieve woorden dan de hoogintensieve tekst (zoals *ill considered* als afgezwakte variant van *stupid* in het materiaal van Hamilton en Hunter,

1998), in andere studies bevat de laagintensieve tekstversie zelfs afzwakkers (vergelijk: *absoluut* > *misschien*, *zeker* > *waarschijnlijk*; Burgers & De Graaf, 2013, studie 2) en in een derde groep studies verdwijnt de evaluativiteit in de laagintensieve versie volledig. Zo worden in het materiaal bij Anderson en Blackburn (2004) evaluatieve intensiveerders in de laagintensieve versie weggelaten: *these essential questions* wordt dan *these questions*. De laagintensieve teksten in de experimenten variëren dus: er zijn teksten zonder evaluatie, teksten met een ongemarkeerde of afgezwakte evaluatie, en teksten met een lichtintensieve evaluatie. Deze teksten zijn weliswaar minder intensief dan de hoogintensieve teksten, maar doordat de studies variëren in de intensiteit van de laagintensieve tekst (en wellicht ook in de intensiteit van de hoogintensieve tekst), gelden de gevonden effecten alleen voor die specifieke vergelijking van de hoogintensieve en laagintensieve tekst in dat experiment.

Ook de hoogintensieve tekstversies verschillen per studie. Dit geldt zowel voor de wijze waarop intensivering in een tekst wordt bewerkstelligd, als voor de inhoudelijke betekenis van de intensiveerders.

Om intensivering in een tekst af te zwakken kunnen woorden of zinsdelen uit de ene tekstversie worden vervangen (het hoogintensieve *prachtig* wordt in de laagintensieve tekst dan bijvoorbeeld *mooi*) of worden weggelaten (*heel mooi* > *mooi*) (Renkema, 1997). Beide manieren worden in het experimentele materiaal van de verschillende effectstudies toegepast. Sommige onderzoekers kiezen ervoor om slechts een van de twee manieren toe te passen in het experimentele materiaal: Bankhead et al. (2003) gebruiken bijvoorbeeld alleen weglaatbare intensiveerders waardoor de hoogintensieve tekst met die intensiveerders langer wordt dan de laagintensieve tekst zonder die intensiveerders. Andere onderzoekers werken daarentegen met zowel weglaatbare als vervangbare intensiveerders in een tekst (zie bijvoorbeeld Burgers & De Graaf, 2013, studie 1). Aangezien weglaatbare intensiveerders als minder intensief kunnen worden gepercipieerd dan vervangbare intensiveerders (Van Gerrevink, Hustinx & Van Mulken, in voorbereiding), verschilt de intensiteit van teksten dus mogelijk wanneer ze weglaatbare, vervangbare of beide typen intensiveerders bevatten.

Inhoudelijk verschillen de intensiveerders in het experimentele materiaal van de effectstudies eveneens van elkaar. Er is een tweedeling te maken in de eigenschappen van deze intensiveerders: elementen die de betekenis van de evaluatie op stilistische wijze versterken en elementen die de betekenis van de evaluatie inhoudelijk veranderen (en daarmee intensiever maken). Een voorbeeld van een studie waarin de hoogintensieve tekst stilistische intensiveerders bevat is die van Hamilton et al. (1990). Het tekstmateriaal bevat onder andere de manipulatie *confronted* (hoogintensief) versus *faced* (laagintensief). Het materiaal van Bankhead et al. (2003) bevat eveneens stilistische intensiveerders: de woorden *drastic*, *severe* en *excruciating* in de hoogintensieve tekst zijn in de laagintensieve teksten verwijderd. Deze stilistische intensiveerders – door Hamilton en Hunter (1998)

stylistic intensity genoemd – hebben enkel een versterkende functie in de evaluatieve uiting. Veel onderzoekers die de teksten op stilistische wijze manipuleren, hanteren woordenlijsten met bijwoorden en bijvoeglijke naamwoorden die vooraf zijn onderzocht op ervaren kracht. Zo gebruiken Aune en Kikuchi (1993), Chase en Kelly (1976) en Daly en Miller (1975) de woordenlijst met evaluatieve bijwoorden en bijvoeglijke naamwoorden van de psychologen Jones en Thurstone (1955), wat manipulaties oplevert zoals *extremely like* versus *like*, *excellent* versus *acceptable*, *it is terrible* versus *it is not pleasing*.

Bestudering van het onderzoeksmateriaal in de experimentele effectstudies laat echter zien dat hoogintensieve teksten ook tot stand zijn gekomen met inhoudelijke veranderingen ten opzichte van de laagintensieve teksten. Zo staan in het onderzoeksmateriaal van McEwen en Greenberg (1970) woorden zoals *positively*, *greatly*, *most*, *definitely*, *extremely* in de hoogintensieve versie en *perhaps*, *possibly*, *some*, *slightly*, *somewhat* in de laagintensieve versie, maar een woord zoals *definitely* heeft een andere betekenis dan een woord zoals *perhaps*. Hamilton en Hunter (1998) noemen dit type intensiveerders woorden waarmee de extremiteit van de bron ten opzichte van het standpunt (*extremity of source position*) kan worden verwoord (*linguistic extremity* genoemd door Hamilton & Stewart, 1993). Als voorbeeld geven ze *many people* versus *some people*, een vergelijkbaar voorbeeld als *definitely* versus *perhaps*. Door *many* te gebruiken wordt een bericht gecreëerd dat volgens Hamilton en Hunter een andere positie inneemt dan een bericht met *some*. De extremiteit van de bron ten opzichte van het standpunt is met *many* weliswaar sterker dan met *some*, maar een nieuwsbericht waarin besproken wordt over *many heroin addicts* en misdaden in *every major city* (hoogintensieve tekst) maakt het beschreven probleem inhoudelijk gróter dan een nieuwsbericht met berichtgeving over *some heroin addicts* en misdaden in *most major cities* (laagintensieve tekst), zoals Hamilton et al. (1990) hebben gedaan. Met dergelijke intensiveerders wordt een tekst dus inhoudelijk veranderd, waardoor de 'hoogintensieve' tekst een andere boodschap bevat dan een 'laagintensieve' tekst. Een verschil in overtuigingskracht tussen hoog- en laagintensieve teksten is dan niet meer (alleen) toe te schrijven aan de stijl van de tekst, wat onwenselijk is in onderzoek naar de effecten van taalintensivering.

In het experimentele materiaal van sommige effectstudies komen beide wijzen van intensivering voor. De hoogintensieve tekst van Buller et al. (2000a) bijvoorbeeld begint met de zin *Skin cancer is a grotesque growth of skin cells* en de laagintensieve versie met *Skin cancer is an unusual growth of skin cells*, wat als een stilistische intensivering beschouwd kan worden. Een voorbeeld van intensivering van de inhoud en daarmee de extremiteit van het standpunt in hun materiaal is *Any good parent will practice sun safety behaviors to maintain the healthy and cancer-free skin of their family* in de hoogintensieve versie en *Everyone needs to practice sun safety behaviors to maintain healthy skin* in de laagintensieve versie. In het experiment van Anderson en Blackburn (2004) zijn de verschillen tussen de tekstversies nog uiteenlopend. Soms verschillen de boodschappen in evaluativiteit waarbij de hoogintensieve versie wel een evaluatie bevat en

de laagintensieve versie niet (vergelijk *some vital input* versus *some input*), of in mate van zekerheid (*We are sure that you heard...* versus *As you may be aware...*). Daarnaast zijn er ruimere manipulaties dan de besproken voorbeelden. Zo wordt in de hoogintensieve tekst de lezer aangesproken en op zijn gevoel ingespeeld (*If you care at all*), en wordt een beleefdheidsstrategie toegepast (*please*); in de laagintensieve versie gebeurt dit niet. Slechts eenmaal is subtiel gevarieerd in intensiteit door een intensief werkwoord te vervangen door een niet-evaluatief werkwoord (*Our office has been swamped with calls* versus *has received calls*). Hoewel de onderzoekers stellen dat ze taalintensivering hebben gemanipuleerd in hun experimentele materiaal, is uit de gepresenteerde tekstversies op te maken dat ze veel verder gaan dan het op stilistische wijze versterken van de boodschap.

De manipulaties van de tekstversies in de experimentele onderzoeken lopen dus sterk uiteen. Per studie is het de vraag in hoeverre de inhoud van de boodschap gelijk gehouden is tussen hoog- en laaggeïntensiverde tekstversies (zie ook Bowers, 1966). Van de twee typen intensiveerders die Hamilton en Hunter (1990) onderscheiden, heeft het tweede type intensiveerder een inhoudelijke betekenisverandering tot gevolg (wat ook in het materiaal van andere experimenten is terug te zien), maar de extremiteit van de bron ten opzichte van het standpunt kan ook op stilistische wijze versterkt worden. Een woord zoals *woedend* in een uiting zoals *ik ben woedend* geeft zowel de extremiteit weer ten opzichte van het besproken onderwerp als de versterking van het negatieve bijvoeglijk naamwoord *boos*. Craig en Blankenship (2011) stellen eveneens dat *linguistic extremity* de extremiteit ten opzichte van een standpunt kan versterken zonder een betekenisverandering teweeg te brengen, maar volgens hun opvatting zou de intensivering van *boos* naar *woedend* niet meer tot *linguistic extremity* behoren. Zij stellen dat de extremiteit weliswaar mag toenemen, maar de emotionaliteit en specificiteit van de uiting niet. Het door Hamilton en Hunter (1998) aangehaalde voorbeeld dat *she detested him* een extremere positie ten opzichte van het standpunt is dan *she didn't like him* behoort volgens Craig en Blankenship niet tot *linguistic extremity* omdat niet alleen de extremiteit van iemands attitude is toegevoegd maar ook de emotionaliteit van die attitude. Hoewel wij eveneens pleiten voor taalintensivering waarbij de inhoudelijke betekenis van de uiting niet verandert, gaat de visie van Craig en Blankenship te ver: het is immers mogelijk om een evaluatieve uiting te versterken – waarbij de emotionaliteit en de specificiteit toeneemt – zonder dat de inhoudelijke betekenis van de uiting wijzigt. Wel zijn we het met de onderzoekers eens dat taalintensiveerders kunnen verschillen in de mate waarin ze emotionaliteit en specificiteit aan een uiting toevoegen, zoals Craig en Blankenship in hun experimenten demonstrenen aan de hand van de experimentele teksten van Buller et al. (2000a, 2000b) en van Anderson en Blackburn (2004).

Er bestaat kortom een grote diversiteit aan manipulaties van taalintensivering in experimentele teksten. Het grootste probleem is dat de teksten vaak niet alleen stilistisch zijn geïntensiveerd, maar ook inhoudelijk. In de meeste studies is taalintensiteit systematisch gemanipuleerd door intensiverende woorden (met name bijwoorden en bijvoeglijke naam-

woorden) in de hoogintensieve tekst in de laagintensieve tekst te vervangen door minder intensiverende woorden (bijvoorbeeld Aune & Kikuchi, 1993). Echter, in een aantal andere studies is de manipulatie minder systematisch (onder anderen Anderson & Blackburn, 2004; Buller et al., 2000a). Vanwege de grote verschillen in tekstmanipulaties zijn de gevonden (en niet gevonden) effecten in veel gevallen moeilijk interpreteerbaar en generaliseerbaar (zie ook Bradac, Bowers & Courtright, 1979).

1.4 Taalintensivering in de beschrijvende taalkunde

Taalintensivering is niet alleen in de sociale psychologie onderzocht, maar ook in de beschrijvende taalkunde. In de beschrijvende taalkunde worden voor het versterken of afzwakken van uitingen door middel van taal de termen *gradering*, *graduation* en *intensification* gebruikt. Quirk, Greenbaum, Leech en Svartvik (1985, p. 589) beschrijven een *intensifier* als volgt: 'They indicate a point on an abstractly conceived intensity scale; and the point indicated may be relatively low or relatively high.' Bolinger (1972, p. 17) beschouwt een *intensifier* eveneens als een talig middel om zowel te versterken als af te zwakken: 'I use the term intensifier for any device that scales a quality, whether up or down or somewhere between the two.' Een gradeerbaar woord kan dus geïntensiveerd worden. Voorbeelden van gradeerbare woorden zijn werkwoorden (*huilen*), zelfstandige naamwoorden (*een probleem*) en bijvoeglijke naamwoorden (*mooi*), die versterkt kunnen worden tot *hard huilen*, *een gigantisch probleem* en *bloedmooi*. Zoals de voorbeelden laten zien, zijn het in de taalkundige studies vooral bijwoorden (of bijwoordelijke voorvoegsels) en bijvoeglijke naamwoorden die intensiveren (zie ook Ito & Tagliamonte, 2003; Tagliamonte, 2008). Woorden zoals *krijzen* of *janken* worden dus niet als intensiveerders beschouwd. Vanaf het begin van de twintigste eeuw is intensivering in allerlei talen door taalkundigen onderzocht, zoals het Engels (onder anderen Bolinger, 1972; Borst, 1902; Kirchner, 1955; Klein, 1998), Duits (zoals Klein, 1998; Van Os, 1989) en Nederlands (waaronder Van Ginneken, 1904; Foolen, 1997; Fletcher, 1980; Klein, 1998; Hoeksema, 1994).

Het werk van deze taalkundigen is met name descriptief van aard. In deze paragraaf worden drie elementen uit taalkundig onderzoek besproken die laten zien hoe linguïsten een verschijnsel als versterkend taalgebruik bespreken. Dit overzicht van taalkundig onderzoek naar taalintensivering is verre van compleet. Er zijn tientallen studies verricht. Maar in tegenstelling tot de sociaalpsychologische onderzoeken bestaat er binnen het taalkundige onderzoek een grote mate van overeenstemming tussen wat de onderzoekers als taalintensivering beschouwen.

Het eerste aspect dat in taalkundig onderzoek veelvuldig besproken wordt, is de grammaticale en lexicale correctheid van intensiverende woordcombinaties. Niet alle intensiverende woordcombinaties zijn linguïstisch acceptabel: bijwoorden blijken bijvoorbeeld niet met alle bijvoeglijke naamwoorden gecombineerd te kunnen worden. Sommige bijwoorden zijn gemakkelijker in het gebruik, andere bijwoorden zijn slechts heel specifiek toepasbaar. Klein (1998) bespreekt bijvoorbeeld in een van haar casestu-

dies het gebruik van de bijwoorden *bar* en *bijster*. Hoewel deze woorden een vergelijkbare betekenis hebben, zijn ze niet toepasbaar bij dezelfde bijvoeglijke naamwoorden: participanten vinden de combinatie *bar weinig* acceptabel, maar de combinatie *bijster weinig* niet. *Bar veel* en *bijster veel* worden daarentegen wel beide correct gevonden.

Het tweede aspect waarnaar veel taalkundig onderzoek is verricht, is de frequentie van intensiverende woorden. Voor het Nederlands rapporteert Klein (1998) een aantal woordcombinaties dat zeer frequent gebruikt wordt: *knap* komt bijvoorbeeld vaak voor het bijvoeglijk naamwoord *lastig*, *bitter* versterkt *koud* en *weinig*, en *hopeloos* wordt vaak voor *ouderwets* geplaatst. Klein plaatst bij een aantal woordcombinaties een asterisk om aan te geven dat de woordcombinatie geen correct Nederlands is, zoals bij *akelig mooi*. Deze combinatie zou nu echter geen asterisk meer krijgen: *akelig mooi* is inmiddels een acceptabele uiting (zie ook Foolen, Wottrich & Zwets, in voorbereiding). We moeten dus bedacht zijn op veranderingen in de gebruiksmogelijkheden van intensiverende elementen. De ontwikkeling van taalintensiveerders is eveneens onderwerp van aandacht geweest in taalkundige onderzoeken. Zo heeft Lenker (2008) de ontwikkeling van intensiverende prefixen in het oud-Engels bestudeerd en beschrijft González-Díaz (2008) de taalverandering van *very much*. Dergelijke taalkundige studies zijn beschrijvend van aard, waarbij soms een corpusanalyse is uitgevoerd: Recski (2004) onderzoekt bijvoorbeeld het voorkomen van specifieke intensiverende bijwoorden in geschreven en gesproken taal en Tagliamonte en Roberts (2005) analyseren het gebruik van *so*, *really* en *very* in de Amerikaanse televisieserie *Friends*.

Het derde aspect van onderzoek naar intensivering dat veelvuldig in de taalkundige literatuur besproken wordt, is dat intensiverende woorden geordend kunnen worden op sterkte. Voor het Engels is bijvoorbeeld een lijst verschenen van Bolinger (1972) die een overzicht geeft van de meest positieve woorden (*best of all*, *favorite*, *like intensely*, *excellent*) tot de meest negatieve woorden (*despise*, *loath*, *dislike intensely*, *terrible*). Een gerangschikte woordenlijst geeft een overzicht van de kracht van verschillende intensiveerders op dat moment. Door de continue verandering van taal, zijn dergelijke rangordes beperkt houdbaar. De tijd zorgt er immers voor dat er nieuwe intensiveerders bijkomen en dat de kracht en functie van bestaande intensiveerders veranderen (Ito & Tagliamonte, 2003; Tagliamonte, 2008; Peters, 1994; Quirk et al., 1985). Voor het Nederlands heeft Fletcher (1980) lijsten van intensiveerders gepresenteerd. Zijn lijsten zijn niet gerangschikt op intensiteit. Intensiverende woordcombinaties zijn volgens hem bijwoordelijke voorvoegsels met bijvoeglijke naamwoorden (bijvoorbeeld *oliedom*, *reuzefijn*, *mierzoet*), bijwoorden en bijvoeglijke naamwoorden die ontstaan door een samenstelling met een zelfstandig naamwoord (*broodmager*, *broodnodig*, *broodnuchter* en *broodvers*) en bijwoorden met bijvoeglijke naamwoorden (*idiot* wordt gecombineerd met *groot*, *klein*, *kort*, *lang*, *veel* en *weinig*). Uit de gepresenteerde lijsten valt op te maken dat sommige intensiveerders van zichzelf al krachtig zijn (*idiot*), terwijl andere enkel vanwege de combinatie een versterkend karakter hebben (*brood*-). De woord-

combinaties verschillen eveneens in de mate waarin ze gestandaardiseerd zijn in het Nederlands; zo komen de combinaties *laaiend enthousiast*, *wagenwijd open*, *stinkend rijk* en *hopeloos verliefd* zeer frequent voor. Over de vraag of dergelijke veelvoorkomende woordcombinaties meer of minder krachtig zijn dan originele woordcombinaties worden door Fletcher geen uitspraken gedaan.

In vrijwel alle taalkundige onderzoeken blijft het bij een beschrijving van het voorkomen van taalintensiveerders in een taal. Er wordt gekeken naar hoe intensiverende woordcombinaties voorkomen in teksten en hoe ze zich ontwikkelen, maar hierbij blijft de context waarin de uiting voorkomt buiten beschouwing. Foolen et al. (in voorbereiding) gaan wel verder dan een beschrijving van taalintensivering. Zij relateren intensiveerders aan hun basisbetekenis: een groot deel van de door hen onderscheiden intensiveerders (zoals *beangstigend mooi* en *doodlekker*) heeft als oorspronkelijke betekenis een negatieve emotie (*beangstigend*) of iets wat een negatieve emotie oproept (*dood*). In tegenstelling tot de meeste taalkundige studies, wordt in deze studie ook een verband gelegd met (sociaalpsychologische en neurolinguïstische) literatuur over de perceptie van taalgebruikers van positieve en negatieve uitingen om de taalkundige bevindingen te verklaren. Het blijft in hun studie bij een theoretisch vermoeden dat negatieve intensiveerders mogelijk krachtiger zijn dan positieve, maar de geformuleerde verwachtingen en verklaringen worden door de onderzoekers niet experimenteel onderzocht.

Beschrijvend taalkundigen beschouwen voornamelijk bijwoorden (of bijwoordelijke voorvoegsels) en bijvoeglijke naamwoorden als intensiveerders die met name de woordsoorten bijvoeglijke naamwoorden, werkwoorden en zelfstandige naamwoorden kunnen intensiveren. De taalkundige literatuur geeft een helder overzicht van mogelijke woordcombinaties, hoewel de lijsten niet uitputtend zijn. Er wordt gedemonstreerd welke intensiverende mogelijkheden er zijn en dat intensiveerders niet allemaal even krachtig zijn. De context waarin de intensiverende uitingen kunnen voorkomen en het effect van geïntensiveerde taal blijven hierbij buiten beschouwing.

Zowel in de sociaalpsychologische stroming als in de beschrijvende taalkunde wordt taalintensivering gezien als versterkend taalgebruik, maar blijft het impliciet of ze betrekking heeft op beschrijvende of op evaluatieve uitingen. Een definitie van een evaluatie ontbreekt in die studies. En als het gaat om het versterken van evaluatieve uitingen, dan definiëren de onderzoekers niet wat ze onder evaluaties verstaan. In dit proefschrift wordt de stelling ingenomen dat geïntensiveerde uitingen altijd evaluaties versterken. In de volgende sectie wordt literatuur besproken over evaluaties om tot een definitie van een evaluatie te komen. Daarnaast wordt het concept taalintensivering binnen dit domein bestudeerd.

1.5 Taalintensivering in de literatuur over evaluaties

In onderzoek naar evaluaties komen vier verschillende visies op evaluaties voor. Die visies verschillen in de mate waarin de evaluatie in teksten aanwijsbaar is. In deze paragraaf worden eerst de definities op het gebied van evaluatie in chronologische volgorde besproken om vervolgens een definitie te formuleren waarmee in deze dissertatie gewerkt wordt. Daarna wordt behandeld hoe de onderzoekers taalintensivering beschrijven.

1.5.1 Definities van evaluaties

De eerste stroming in de literatuur over evaluaties wordt gevormd door de onderzoekers die evaluaties *stances* noemen. Biber, Johansson, Leech, Conrad en Finegan (1999, p. 966) definiëren een *stance* als 'the common expression by speakers and writers of personal feelings, attitudes, value judgments, or assessments; using their paralinguistic, non-linguistic, grammatical or lexical means'. Een *stance* wordt door de onderzoekers dus gezien als de uitdrukking van een evaluatieve positie door woord en gebaar: de uitdrukking van een standpunt. De onderzoekers zien een *stance* niet als een geïsoleerde uiting over de attitudes, oordelen of overtuigingen van een spreker, maar als een linguïstische keuze op een hoger niveau: het doel van Biber en zijn collega's is om de mate van evaluativiteit van een tekst vast te stellen.

Thompson en Hunston (2000) definiëren een *evaluation* als: 'The broad cover term for the expression of the speaker or writer's attitude or stance towards, viewpoint on, or feelings about the entities or propositions that he or she is talking about. That attitude may relate to certainty or obligation or desirability or any of a number of other sets of values' (p. 5). De onderzoekers stellen dat er drie verschillende niveaus zijn van een evaluatie in een uiting: *lexicon* (*lexis*), wat betrekking heeft op de positieve of negatieve (bij)betekenis van woorden; *grammatica* (*grammar*), waarmee woordsoorten en zinsopbouw bedoeld wordt, en tekst (*text*), de combinatie van een aantal zinnen die zelf niet evaluatief is maar wel een evaluatie kan laten doorklinken vanwege de context waarin ze geuit wordt. In vergelijking met de visie van Biber et al. (1999) bestuderen Thompson en Hunston (2000) evaluaties dus binnen een tekst op zins- en woordniveau.

Martin en White (2005) spreken over een houding (*affect*) als middel om een evaluatie uit te drukken. Hun omschrijving van *affect* is: 'The means by which writers/speakers positively or negatively evaluate the entities, happenings and states-of-affairs with which their texts are concerned' (p. 2). In hun *appraisal theory* beschrijven de onderzoekers modelmatig hoe evaluaties kunnen voorkomen in (Engelstalige) teksten. Hierbij baseren zij zich met name op het werk van Halliday (1994), waarin taal wordt beschreven als een semiotisch systeem: taal staat niet op zichzelf maar is nauw verbonden met de sociale context waarin die wordt gebruikt. Deze benadering is het fundament voor de wijze waarop Martin en White (2005) beschrijven hoe evaluaties in teksten kunnen voorkomen. Net als Thompson en Hunston (2000) en in tegenstelling tot Biber et al. (1999) beschrijven Martin en White (2005) evaluaties dus binnen een tekst.

Vis (2011) ten slotte, bespreekt in haar werk een zeer brede visie op evaluaties, die zij schaaft onder subjectiviteit. Volgens Vis (2011, p. 12) verwijst de term *subjectivity* in de linguïstiek in grote lijnen naar 'the centrality of the speaker in language through the expression of self and the representation of a speaker's perspective or point of view in discourse'. De onderzoeker toont dat subjectiviteit verschillende betekenissen heeft, afhankelijk van de context waarin een uiting voorkomt. Zo kan een descriptieve uiting subjectief zijn, bijvoorbeeld als datgene wat wordt beweerd niet op empirische feiten is gebaseerd. In alledaags taalgebruik verwijst de term veelal naar de situatie waarin iemand beïnvloed wordt door een persoonlijke mening. Deze definitie van Vis komt in sterke mate overeen met wat Thompson en Hunston (2000) evaluaties noemen en met wat Biber et al. (1999) *stance* noemen. Het analyseniveau waarop Vis (2011) subjectiviteit bekijkt is vergelijkbaar met dat van Biber et al. (1999): net als Biber en zijn collega's bepaalt Vis in haar onderzoek de mate van evaluativiteit per tekst om zodoende tekstgroepen zoals genres met elkaar te kunnen vergelijken. Subjectiviteit is een meeromvattend verschijnsel dan evaluativiteit en daardoor minder bruikbaar in deze dissertatie over taalintensivering in evaluatieve uitingen.

De begrippen subjectiviteit, evaluatie en houding (*stance of affect*) blijken samen te hangen, te overlappen maar ze lopen ook uiteen. Subjectiviteit (Vis, 2011) is het meest ruime begrip waarbij alle elementen betrokken worden die afwijken van feitelijke beschrijvingen. Zowel *stance* als *affect* beschrijven de houding, gevoelens en overtuigingen van de schrijver. Het niveau waarop een *stance* plaatsvindt verschilt van *affect*. Biber et al. (1999) beschrijven met *stance* alle uitdrukkingen van de schrijver in een tekst of genre, terwijl Martin en White (2005) binnen tekstniveau naar *affect* kijken om de talige middelen waarmee de schrijver zijn houding kan weergeven te bestuderen. Thompson en Hunston (2000) ten slotte nemen op deze punten geen standpunt in. Zij beschrijven een evaluatie als de houding, het standpunt of gevoel van de spreker of schrijver ten opzichte van een onderwerp of gebeurtenis. Deze houding is vast te stellen door op drie niveaus naar een tekst te kijken, maar de onderzoekers geven geen concrete handvatten voor de analyse van woorden of zinsstructuren die in een tekst voor een evaluatie zorgen.

De definities van een evaluatie verschillen op kleine punten van elkaar. De elementen die het meest toepasbaar zijn voor ons onderzoek naar taalintensivering worden samengevoegd tot één definitie. In deze dissertatie wordt een evaluatie gezien als: de talige uitdrukking door sprekers en schrijvers van persoonlijke gevoelens, houdingen of waardeoordelen ten opzichte van een object, een stand van zaken of een gang van zaken. Deze definitie van een evaluatie legt expliciet de nadruk op taal en stijl op het niveau van de uitingen.

1.5.2 Taalintensivering in onderzoek naar evaluaties

In het onderzoek naar evaluaties worden uiteenlopende elementen behandeld die een zekere sterkte in evaluativiteit in een uiting of een tekst kunnen uitdrukken. Een van die

elementen is taalintensiteit: in de literatuur over evaluaties aangeduid met termen als *intensification*, *intensifiers* en *graduation*. Van de vier eerder gepresenteerde visies wordt besproken wat de onderzoekers onder taalintensivering verstaan.

De onderzoekers die het minst ingaan op taalintensivering zijn Thompson en Hunston (2000). Zij doen geen expliciete uitspraken over het al dan niet versterken van evaluaties. Maar aan de hand van hun bespreking kan toch verwacht worden dat taalintensivering op twee van de drie besproken niveaus kan plaatsvinden. In hun bespreking van evaluaties op het eerste niveau (lexicon), komt naar voren dat een uiting volgens hen evaluatief kan zijn vanwege de bijbetekenis van een woord. Vermoedelijk bepaalt de sterkte van de bijbetekenis van een woord of het als intensiverend of als evaluerend wordt gepercipieerd door taalgebruikers. Immers, elk evaluatief woord heeft een mate van intensiteit. Is die mate van intensiteit hoog, dan is het woord een taalintensiveerder. Andersom geldt dat elk woord dat intensiveert ook evaluatief is, en dus binnen deze categorie van Thompson en Hunston (2000) past. Op het tweede niveau (grammatica) kan ook taalintensivering plaatsvinden. Thompson en Hunston (2000) halen het werk van sociolinguïst Labov (1972) aan, die onder andere *intensifiers* noemt als elementen waarmee evaluaties in teksten tot uitdrukking kunnen worden gebracht. Wat Labov onder *intensifiers* schaaft, gaat veel verder dan grammatica: ook gebaren, klanken, kwantificeerders, herhaling en rituele uitingen (*ritual utterances* zoals *And there it was*) worden genoemd. Aangezien het grootste deel van de onderzoeken naar taalintensivering over geschreven tekst gaan, evenals de onderzoeken die in deze dissertatie gerapporteerd worden, zijn niet alle elementen – met name de gebaren en klanken – relevant die Labov (1972) in gesproken taal onderscheidt.

In navolging van de visie van Biber et al. (1999) op *stances*, hebben Conrad en Biber (2001) een *multi-dimensional approach* ontwikkeld waarmee ze linguïstische kenmerken (lexicale, grammaticale en syntactische categorieën) in teksten identificeren die verschillen tussen registers van teksten en teksttypen blootleggen. Middels een lijst van 67 linguïstische kenmerken is het mogelijk verschillende tekstgenres van elkaar te onderscheiden. Onder de noemer *lexical classes* hebben de onderzoekers verschillende soorten gradatie geschaard, hoewel zij deze term niet gebruiken. Tot *lexical classes* horen onder andere *downtoners* (*mildly, partially, somewhat*), *hedges* (*almost, maybe, sort of*), *amplifiers* (*completely, totally, utterly*) en *emphatics* (*a lot, for sure, really*). Zoals de door hen gegeven voorbeelden laten zien, is de communicatieve functie van deze woorden om uitingen af te zwakken of te versterken. Conrad en Biber gebruiken deze kenmerken om tekstsoorten van elkaar te onderscheiden in evaluativiteit. Zij hebben niet het doel om taalintensivering binnen zinnen bloot te leggen, zoals wel het doel is van deze dissertatie. De aanpak van Conrad en Biber is leidend geweest in het onderzoek van Vis (2011). Dat onderzoek betreft subjectiviteit in Nederlandse kranten, waarbij – net als bij de definitie van subjectiviteit – uiteenlopende talige elementen in het analysemodel betrokken worden, waaronder *intensifiers*. Zowel Conrad en Biber als Vis laten zien dat

het mogelijk is om tekstsoorten op basis van de frequentie van talige elementen van elkaar te onderscheiden in evaluativiteit of subjectiviteit. Wellicht is het dan ook mogelijk om tekstsoorten van elkaar te onderscheiden in de mate van intensiteit, waarbij alleen de evaluatie-indicator taalintensivering wordt meegenomen.

Martin en White (2005) ten slotte beschrijven in hun *appraisal theory* hoe evaluaties kunnen voorkomen in teksten. In tegenstelling tot Conrad en Biber (2001) onderzoeken Martin en White (2005) evaluaties binnen teksten in plaats van vergelijkenderwijs tussen tekstsoorten. Martin en White zijn daarmee het meest expliciet over het versterken of afzwakken van teksten door middel van taal. Eén van de elementen in hun model betreft de mogelijkheid om evaluaties te graderen (*graduation*). Martin en White beschrijven dat evaluaties versterkt en afgezwakt kunnen worden door bijvoorbeeld te graderen in hoeveelheid of omvang (zoals *small of large problem*), in intensiteit van kwaliteiten of eigenschappen (*slightly of extremely foolish*) en intensiteit van processen (*this slightly of greatly hindered us*). Daarnaast kan de zekerheid van de uiting worden afgezwakt (met woorden zoals *sort of, possibly* en *perhaps*; zogeheten *hedges*) en worden versterkt (met bijvoorbeeld *definitely, undoubtedly* en *you can be sure*; zogeheten *pledges*) (zie ook Berney-Reddish & Areni, 2005).

Martin en White (2005) onderscheiden drie manieren waarop evaluaties gegradeerd kunnen worden. De eerste manier om te intensiveren is door een geïsoleerd, individueel woord te gebruiken dat geheel of grotendeels zelf het niveau van intensiteit aangeeft van het woord dat erna komt, zoals: *a bit miserable, somewhat abruptly, this upset me slightly, ice cold* en *reasonably happy*. De tweede manier om te intensiveren is volgens Martin en White door woorden te gebruiken met een andere semantische functie: *the water trickled out of the tap* versus *the water flooded out of the tap, possible* versus *certain*. Tot de derde manier van intensiveren behoort de stijlfiguur herhaling, letterlijk (*It's hot hot hot*) of van woorden die qua betekenis erg op elkaar lijken (*the most immature, irresponsible, disgraceful and misleading address*). Martin en White stellen bovendien dat intensieverders figuurlijk of niet-figuurlijk kunnen zijn. Zij maken hier het onderscheid tussen *crystal clear* en *very clear*.

De visie van Martin en White (2005) op gradatie sluit aan bij de visie van Bowers (1963) op taalintensiteit. De beschreven mogelijkheden om evaluaties te versterken of af te zwakken zijn in te passen in Bowers' visie op taalintensiteit, waarbij 'afwijken van neutraal' zowel een versterking als een afzwakking kan zijn. Taalintensiteit bevindt zich dus op een evaluatieschaal waarbij evaluaties versterkt en verzwakt kunnen worden. Daarmee sluiten Martin en White het meest aan bij het onderwerp waarnaar in dit proefschrift de interesse uit gaat: het versterken van evaluaties met talige middelen. Echter, de operationalisering van de concepten is in hun model onduidelijk. Omdat ze geen expliciete uitspraken doen over specifieke woorden en woordsoorten die geschikt zijn om te intensiveren en welke variaties daarin bestaan, is hun werk niet geschikt voor tekstanalytisch onderzoek zoals in dit proefschrift.

In de literatuur over evaluaties komen drie aspecten naar voren die van belang zijn voor deze dissertatie.

Ten eerste is er dankzij de vier verschillende visies uit de evaluatie-literatuur een definitie van een evaluatie geformuleerd. Een dergelijke definitie ontbreekt in de sociaalpsychologische en taalkundige onderzoeken naar taalintensivering.

Ten tweede valt uit de literatuur over evaluaties op te maken dat er uiteenlopende talige elementen zijn die samenhangen met evaluatieve uitingen. Een van die elementen is taalintensiteit. Taalintensiteit is een eigenschap van een tekst die is weer te geven op een schaal waarbij evaluaties versterkt of afgezwakt kunnen voorkomen. De visie op taalintensivering binnen de literatuur over evaluaties is in grote lijnen vergelijkbaar met die in de sociaalpsychologische literatuur: taalintensivering kan variëren van een specifiek woord (waartoe de taalkundigen zich beperken) tot zinsconstructie en stijlfiguren.

Ten derde is genrevergelijkend onderzoek gedaan waarbij teksten of tekstsoorten met elkaar worden vergeleken in de mate van evaluativiteit. Conrad en Biber (2001) en Vis (2011) hebben ieder aan de hand van een eigen analysemodel de mate van evaluativiteit of subjectiviteit van teksten geanalyseerd. Conrad en Biber (2001) en Vis (2011) onderscheiden in hun onderzoek genres in mate van evaluativiteit, waarbij intensiverders een kleinere rol spelen. Het is denkbaar dat het aan de hand van tekstanalytisch onderzoek ook mogelijk is om teksten of genres van elkaar te onderscheiden in mate van intensiteit of het voorkomen van intensiverende elementen.

1.6 Taalintensivering in tekstanalytisch onderzoek

De bespreking van onderzoek naar taalintensiteit in de sociaalpsychologische literatuur, de beschrijvende taalkunde en de literatuur over evaluaties, laat in het algemeen zien dat taalintensiteit zich op een evaluatieve schaal bevindt waarop uitingen versterkt en afgezwakt kunnen worden. Met welke talige middelen deze intensivering (versterken) en extensivering (afzwakken) tot uitdrukking komt, varieert. Taalkundigen beperken zich tot de beschrijving van voorvoegsels, bijwoorden en bijvoeglijke naamwoorden, terwijl de effectonderzoekers ook in andere woordsoorten geïnteresseerd zijn en stijlfiguren gebruiken, zinsconstructies aanpassen of zinnen weglaten om de intensiteit van een tekst te manipuleren voor hun experimenten. In de literatuur over evaluaties is eenzelfde brede visie gepresenteerd op de mogelijkheden om evaluaties te versterken of af te zwakken. Hierdoor rijst de vraag welke talige elementen tot taalintensiverders gerekend kunnen worden. Dit is in een aantal Nederlandse studies aan de hand van tekstanalytisch corpusonderzoek bestudeerd.

In vier corpusstudies is versterkend taalgebruik in geschreven teksten onderzocht. Het betreft het onderzoek van Renkema (1997) naar taalintensivering in stripbeschrijvingen, Pander Maat (2004) naar wervende elementen in persberichten (dat eveneens wordt

beschreven in Pander Maat, 2007) en twee studies van Van Mulken en Schellens (2006, 2012) naar taalintensivering in recensies en hoofdredactionele commentaren. In deze studies is versterkend taalgebruik geoperationaliseerd, geïdentificeerd en gecategoriseerd aan de hand van analyseschema's. De inhoudelijke bespreking van deze schema's volgt in hoofdstuk 2; in dit hoofdstuk worden de visies van deze onderzoekers op geïntensiveerd taalgebruik besproken.

Renkema (1997) heeft onderzocht in hoeverre versterkend taalgebruik voorkomt in een beschrijvende context. De beschrijvende teksten zijn geproduceerd door proefpersonen: participanten beschrijven twee strips van vier plaatjes. De ene groep participanten heeft de instructie gekregen om de strips zakelijk te beschrijven ('zakelijk, feitelijk, neutraal') en de andere groep beschrijft de strips beeldend ('emotioneel, beeldend, versterkend'). Vervolgens heeft Renkema geanalyseerd welke woorden de participanten in hun beschrijving gebruiken, afhankelijk van de zakelijke of beeldende opdracht in de instructie.

Als houvast voor deze analyse baseert Renkema (1997) zich op de functionele omschrijving van taalintensiteit door Bowers. Aan de hand daarvan formuleert hij een operationele definitie van een intensiveerder: een intensiveerder is 'een formulering die vervangen kan worden door een afgezwakte variant' (p. 497). Met 'afgezwakte variant' bedoelt de onderzoeker dat uit de formulering iets weggelaten of vervangen kan worden waardoor de uiting minder sterk wordt. Over de vraag of die uiting daarbij evaluatief is of dient te blijven, doet de onderzoeker geen uitspraken. Renkema onderscheidt drie hoofdcategorieën van typen intensiveerders: intensiveerders die uit de zin weggelaten kunnen worden (lexicale intensiveerders, zoals *hartstikke gek* > *gek*), intensiveerders die vervangen kunnen worden door een zwakkere variant (semantische intensiveerders, bijvoorbeeld *schitterend* > *mooi*) en intensiveerders die herschrijfbaar zijn in gewoon proza (stilistische intensiveerders: *hij had geen rooie cent* > *hij bezat niets*). Bij de eerste categorie horen volgens Renkema voornamelijk bepaalde bijwoorden en bijvoeglijke naamwoorden, bij de tweede een viertal woordsoorten (bijvoeglijke naamwoorden, bijwoorden, werkwoorden en zelfstandige naamwoorden) en bij de derde stijlfiguren. Deze drie hoofdcategorieën vormen de ruggengraat van zijn analysemodel. Aan de hand van het model identificeert en categoriseert hij geïntensiveerd taalgebruik dat de participanten in zijn productie-experiment gebruiken. Uit Renkema's onderzoek blijkt dat participanten met een instructie tot zakelijk taalgebruik minder taalintensiveerders gebruiken dan participanten met een instructie tot beeldend taalgebruik.

Pander Maat (2004) onderzoekt eveneens in hoeverre versterkend taalgebruik voorkomt in een beschrijvende context: hij analyseert persberichten en daarop gebaseerde teksten in special-interest tijdschriften en kranten. Pander Maat (2004) heeft niet de intentie om onderzoek te doen naar taalintensivering, maar zijn studie is op een aantal punten wel relevant. Zijn onderzoek betreft wervend taalgebruik waarbij hij een wervend element definieert als een element dat een uitspraak intensiveert in een richting die gunstig is

voor de zender van de tekst. Hierbij baseert hij zich op intensivering als argumentatieve versterking in de zin van Ducrot (1980): 'Een geïntensiverende uitspraak vormt een sterker argument voor een bepaalde conclusie dan een niet-geïntensiverende uitspraak' (Pander Maat, 2004, p. 212). Hoewel Pander Maat onderzoek doet naar wervende elementen, blijkt uit zijn operationele definitie dat hij taalintensivering gebruikt als indicator voor wervend taalgebruik. In die optiek kan een wervend element gelijk gesteld worden aan een intensiverend element. Pander Maat stelt dat een wervend element meestal kan worden weggelaten zonder dat de grammaticaliteit en de interpretatie van de zin wordt aangetast. Soms kan het niet worden weggelaten, maar wel worden vervangen door een zwakker element. Hierin volgt hij de beschrijving van Renkema (1997). Pander Maat onderscheidt net als Renkema categorieën van dergelijke elementen maar neemt in tegenstelling tot Renkema weglaatbaarheid versus vervangbaarheid niet als uitgangspunt. Pander Maat gaat uit van verschillende woordsoorten: voorvoegsels (*gloednieuw*), bijvoeglijke naamwoorden (*geweldig*) en bijwoordelijke elementen (*enorm*). Daarnaast kunnen volgens Pander Maat ook syntactische constructies versterkend zijn: hij onderscheidt een categorie voor verbindingswoorden (*bovendien, zowel X als Y*).

De definitie van Pander Maat impliceert dat evaluaties centraal staan en dat een intensivering resulteert in een sterker argument voor een bepaalde conclusie. Zijn visie op wervende elementen bevat dezelfde eigenschap als Bowers' visie: naast woorden die een evaluatie versterken (bijvoorbeeld *geweldig, enorm*), worden ook woorden aangemerkt als wervende elementen die vanwege hun evaluatieve bijbetekenis een beschrijvende zin een (licht) evaluatief karakter geven (bijvoorbeeld *bekende in een bekende architect*). Bovendien blijkt uit Pander Maats (2004) voorbeelden dat hij zowel versterkers als afzwakkers (zoals *bijna* en *slechts*) schaaft onder wat hij 'wervende elementen' noemt. De wervende elementen waar Pander Maat naar op zoek is, vormen dus een ruimere categorie dan de intensiveerders waar het in dit onderzoek om gaat.

Van Mulken en Schellens (2006) maken wel expliciet dat zij taalintensiveerders zien als versterkers van evaluatieve uitingen en passen de analysemodellen van Renkema (1997) en Pander Maat (2004) toe op een corpus van evaluatieve teksten: hoofdredactionele commentaren en recensies uit *de Volkskrant* en *NRC Handelsblad*. Afhankelijk van het gekozen analysemodel blijken de genres wel of niet te verschillen in het gebruik van intensiveerders. Zes jaar later (Van Mulken & Schellens, 2012) rapporteren de twee onderzoekers over een gewijzigde replicatie van deze studie, maar nu aan de hand van een eigen definitie van taalintensivering en een eigen analysemodel: het TaalIntensiteits-Model (TIM). De operationele definitie in dat onderzoek luidt: 'Een element in een uiting is een intensivering wanneer het element kan worden weggelaten of vervangen met als resultaat: een grammaticaal correcte zin die in de context relevant is én een minder krachtige evaluatie tot uitdrukking brengt' (p. 29). Het analysemodel baseren Van Mulken en Schellens (2012) op de categorieën die Renkema (1997) en Pander Maat (2004) onderscheiden. Het TIM bevat negen categorieën. De eerste zes betreffen verschillende

woordsoorten: voorvoegsels (*topatleet*), bijwoorden (*hartstikke*), telwoorden (*honderd* als in *honderd keer gevraagd*), bijvoeglijke naamwoorden (*abject*), zelfstandige naamwoorden (*vertoning*) en werkwoorden (*schransen*). Daarnaast is er een categorie voor stijlfiguren (zoals herhaling: *vast en zeker*), een categorie voor syntactische versterkers (*zowel ... als*) en een categorie voor typografie (*GEWELDIG!*). In hoofdstuk 2 worden de verschillende categorieën van Renkema (1997), Pander Maat (2004) en Van Mulken en Schellens (2012) gedetailleerd besproken en met elkaar vergeleken.

De corpusanalyse van Van Mulken en Schellens (2012) aan de hand van hun analysemodel toont aan dat de genres recensies en hoofdredactionele commentaren niet verschillen in het totaal aantal intensiveerders, maar wel in het gebruik van verschillende soorten. Net als met de eerdere Pander Maat- en Renkema-analyse was aangetoond (Van Mulken & Schellens, 2006), worden de evaluaties in recensies in hun studie van 2012 vaker versterkt met bijvoeglijke naamwoorden. Daarnaast komen er ook meer voorvoegsels en originele beeldspraak in voor. In hoofdredactionele commentaren worden volgens Van Mulken en Schellens (2012) vaker bijwoorden van graad en versteende beeldspraak gebruikt. De analyses laten dus zien dat het mogelijk is om genres te vergelijken op het gebruik van intensiveerders.

1.6.1 Problemen van de tekstanalytische definiëring en operationalisatie

35

In de tekstanalytische studies wordt niet alleen de frequentie van versterkend taalgebruik in verschillende soorten teksten gepresenteerd, maar er is ook veel aandacht voor de problemen die dergelijke studies met zich meebrengen. Hoewel Renkema (1997) en Pander Maat (2004) melden dat verschillende codeurs op betrouwbare wijze versterkende elementen in teksten kunnen identificeren, spreken de resultaten van Van Mulken en Schellens (2006) dat tegen. Volgens hen is het niet eenvoudig voor verschillende codeurs om taalintensiveerders in natuurlijke teksten te identificeren en te categoriseren (een uitgebreide bespreking hiervan volgt in hoofdstuk 2). Van Mulken en Schellens (2006) stellen dat het verschijnsel taalintensivering vage grenzen heeft, wat de door hen gerapporteerde lage overeenstemming tussen codeurs veroorzaakt. Zij bespreken deze kwestie onder meer aan de hand van het volgende voorbeeld: *Billy ontpopt zich als een rasentertainer*. Beide codeurs wijzen *ras-* in *rasentertainer* aan als een intensiveerder, maar het element *ontpoppen* is door de ene codeur wel als intensiverend gemarkeerd, door de andere codeur niet. Oorzaak van deze contradictie lijkt de vage grens tussen een evaluatief woord en een intensiverend woord te zijn: 'De vraag is dan ook of elk evaluatief of interpretatief woord in onze teksten beschouwd moet worden als een intensiveerder. Het is duidelijk dat de auteur met zijn oordeel *rasentertainer* een standpunt inneemt, maar poogt hij of zij dat standpunt met *ontpoppen* ook te versterken?' (p. 229).

De voorbeelden van Renkema (1997) en Pander Maat (2004) zijn niet allemaal intensiverend in de optiek van Van Mulken en Schellens (2006). In de voorbeelden van Pander Maat staan bijvoorbeeld bijvoeglijke naamwoorden als *groot*, *uitgebreid*, *goed*, *betrouwbaar*,

duidelijk, efficiënt, praktisch, bekend, diverse en verschillende en bijwoorden als *altijd, continu, internationaal, bijna, ruim, slechts* en *minder dan*. In veel gevallen – afhankelijk van de context waarin deze woorden staan – ‘wijken ze af van neutraal’ vanwege hun (bij)betekenis en maken ze een beschrijvende uiting evaluatief (zoals *minder dan* in *wij kochten dit bedrijf voor minder dan 5 miljoen euro*). Deze woorden zijn inderdaad wervend, en daar gaat het Pander Maat om, maar ze zorgen niet voor een versterking van een in de zin reeds geformuleerde evaluatie, het criterium dat Van Mulken en Schellens (2006) hanteren.

Met deze kennis hebben Van Mulken en Schellens het TIM ontworpen. Met dit nieuwe schema en met hun eigen definitie van taalintensivering, verwachtten Van Mulken en Schellens (2012) vooruitgang te boeken wat betreft de identificatie en categorisatie van intensiverende elementen. De vooruitgang in de overeenstemming tussen codeurs blijft echter uit, maar de onderzoekers hebben in navolging van Renkema (1997) en Pander Maat (2004) wel een bijdrage geleverd als het gaat om de visie op en definiëring van taalintensivering.

1.6.2 Een nieuwe visie op taalintensiteit en taalintensivering

Van Mulken en Schellens (2012) lossen de problemen in eerder onderzoek rond definiëring en operationalisatie van taalintensiteit op door een duidelijk onderscheid te maken tussen *taalintensiteit* en *taalintensivering*. Deze twee termen zijn volgens hen niet gelijk aan elkaar, terwijl ze in veel eerdere onderzoeksartikelen wel door elkaar worden gebruikt. Van Mulken en Schellens (2012) beschouwen taalintensiteit als een overkoepelende term voor het fenomeen waarbij evaluatieve uitingen verschillen in kracht. Die kracht kan vanwege de gekozen formulering afnemen (extensiveren) of toenemen (intensiveren). Met deze visie omvatten zij hetzelfde spectrum als Bowers (1963), omdat er verdisconteerd wordt dat uitingen versterkt en afgezwakt kunnen worden. In de visie van Van Mulken en Schellens bedoelt Bowers met ‘afwijken van neutraal’ een evaluatieve uiting die geïntensiveerd en geëxtensiveerd kan worden.

Een voorbeeld van een evaluatief bijvoeglijk naamwoord dat een uiting subjectieveert is *mooi*: een descriptieve uiting (bijvoorbeeld *dat is een boek*) wordt met een woord als *mooi* een evaluatieve uiting (*dat is een mooi boek*). Een dergelijke evaluatie kan worden versterkt met intensiveerders (*dat is een heel mooi boek* of *dat is een prachtig boek*) of worden afgezwakt met extensiveerders (*dat is een best mooi boek*, *dat is een aardig boek*). De krachttoename van de evaluatie wordt taalintensivering genoemd (*best mooi* < *mooi* < *heel mooi* < *ongelofelijk mooi*), de krachtafname van de evaluatie heet taalextensivering (*ongelofelijk mooi* > *heel mooi* > *mooi* > *best mooi*). Dezelfde bewegingen kunnen eveneens plaatsvinden aan de negatieve zijde van de evaluatieschaal: van *matig* via *slecht* en *zeer slecht* naar *ontzettend slecht*.

De visie van Van Mulken en Schellens (2012) op taalintensiteit impliceert dat elke evaluatie een mate van intensiteit heeft en een geïntensiverde uiting altijd een evaluatie is. In tegenstelling tot het merendeel van de andere onderzoekers, maken Van Mulken en Schellens (2012) dus een duidelijke keuze in de dimensie waarop intensiveerders betrekking hebben: ze versterken evaluatieve uitingen.

De opvatting van Van Mulken en Schellens (2012) wordt gevolgd in deze dissertatie. Taalintensiteit wordt gezien als een eigenschap van evaluatieve uitingen. De aandacht gaat enkel uit naar het versterken van evaluatieve uitingen: taalintensivering. Van Mulken en Schellens (2012) beschouwen taalintensivering als een stilistisch verschijnsel. Dit houdt in dat een evaluatieve uiting versterkt wordt door de woordkeuze waarbij de inhoudelijke betekenis van de uiting minimaal verandert. Hiermee wordt bedoeld dat stilistische intensiveerders de positiviteit of negativiteit van de evaluatie versterken zonder het evaluatieobject inhoudelijk te veranderen. Dit is bijvoorbeeld het geval bij *het plan wordt als slecht beschouwd* versus *het plan wordt als idioot beschouwd* of *het is een mooi boek* versus *het is een prachtig boek*. Van Mulken en Schellens (2012) erkennen dat betekenisverschuiving onvermijdelijk aan de orde is bij taalintensivering, maar stellen dat de betekenis van de evaluatie sterker is geworden, zonder dat dit invloed heeft op het geëvalueerde object. Een betekenisverschuiving zou wel het geval zijn als er gesproken wordt over *veel* versus *weinig verslaafden* of *gewonden* versus *doden*, zoals Hamilton et al. (1990) hebben toegepast in hun experimentele materiaal: hier wordt niet zozeer de evaluatie versterkt, maar wel de geëvalueerde stand van zaken of gang van zaken. Deze vorm van inhoudelijke 'intensivering' wordt niet onderzocht in deze dissertatie. De aandacht gaat in dit proefschrift uit naar stilistische intensiveerders: talige elementen die de kracht van een evaluatie versterken.

1.7 Uitgangspunten en onderzoeksvragen

Om een evaluatieve boodschap krachtig te verwoorden, kan een schrijver gebruik maken van taalintensivering. Effectonderzoek heeft aangetoond dat de effectiviteit van dit stilistische middel niet eenduidig is, maar onder andere afhankelijk is van interfererende variabelen zoals kenmerken van de zender (waaronder geloofwaardigheid en geslacht) en kenmerken van de ontvanger (zoals verwachtingen over de boodschap en de activiteit waarmee de tekst wordt verwerkt). Daarnaast blijken de studies te verschillen in de operationalisatie van taalintensivering in de experimentele teksten. De literatuurstudie in andere onderzoekstradities dan de sociale psychologie laat zien dat taalintensivering op uiteenlopende wijzen wordt opgevat. Taalkundigen beperken zich voornamelijk tot bijwoorden en bijvoeglijke naamwoorden als intensiverende elementen, terwijl uit de effectstudies, de literatuur over evaluaties en het tekstanalytisch onderzoek blijkt dat er veel meer elementen kunnen worden beschouwd als intensiveerders, zoals andere woordsoorten dan bijvoeglijke naamwoorden en bijwoorden, stijlfiguren, zinsconstructies en typografie.

Bestudering van deze onderzoeksstromingen accentueert het probleem dat taalintensiteit en taalintensivering in veel gevallen als synoniemen worden beschouwd. Bovendien wordt niet altijd duidelijk of het gaat om het versterken (en afzwakken) van beschrijvende of van evaluatieve uitingen. Van Mulken en Schellens (2012) kiezen voor evaluativiteit en onderscheiden taalintensiteit en taalintensivering nadrukkelijk van elkaar: taalintensiteit bevindt zich op een evaluatieschaal waarop evaluaties versterkt en afgezwakt kunnen voorkomen, taalintensivering is het verschijnsel dat uitingen worden versterkt, taalexintensivering is het verschijnsel dat uitingen worden afgezwakt.

In de literatuurbespreking dringt de vraag zich op welke talige elementen als intensifieerders beschouwd kunnen worden. In tekstanalytisch onderzoek is getracht deze vraag te beantwoorden door analysemodellen op te stellen waarmee taalintensifieerders in teksten geïdentificeerd en gecategoriseerd kunnen worden. Uit deze (kleinschalige) onderzoeken blijkt dat het niet eenvoudig is de vinger te leggen op het verschijnsel taalintensivering: het is voor verschillende lezers lastig om dezelfde elementen als intensifieerder aan te wijzen.

De studies tot nu toe hebben geen bevredigend antwoord gegeven op de vraag welke elementen tot taalintensifieerders gerekend kunnen worden en hoe ze door schrijvers van natuurlijke teksten worden ingezet, maar ze hebben wel inzicht gegeven in de wijze waarop dergelijk onderzoek kan worden uitgevoerd. Deze inzichten zijn de basis geweest voor het onderzoek waarover in deze dissertatie verslag wordt gedaan.

1.7.1 Uitgangspunten

In dit hoofdstuk is het onderzoeksobject taalintensiteit geïntroduceerd. Hoewel het fenomeen jarenlang de aandacht genoot in verschillende onderzoekstradities, is er toch een aantal vraagstukken vaag of onopgelost gebleven. Dit proefschrift probeert helderheid te scheppen met betrekking tot taalintensivering. Dat begint met het formuleren van een aantal uitgangspunten.

Wat betreft taalintensiteit geldt de functionele definitie van Bowers (1963) in een licht aangepaste vorm waarmee de evaluativiteit van de boodschap wordt benadrukt: taalintensiteit is 'the quality of language which indicates the degree to which the speaker's attitude toward a concept deviates from [evaluative; CL] neutrality' (p. 416). In tegenstelling tot Bowers (1963) richt deze dissertatie zich dus expliciet op het versterken van *evaluatieve* uitingen. Een evaluatie wordt gezien als: de talige uitdrukking door sprekers en schrijvers van persoonlijke gevoelens, houdingen of waardeoordelen ten opzichte van een object, een stand van zaken of gang van zaken.

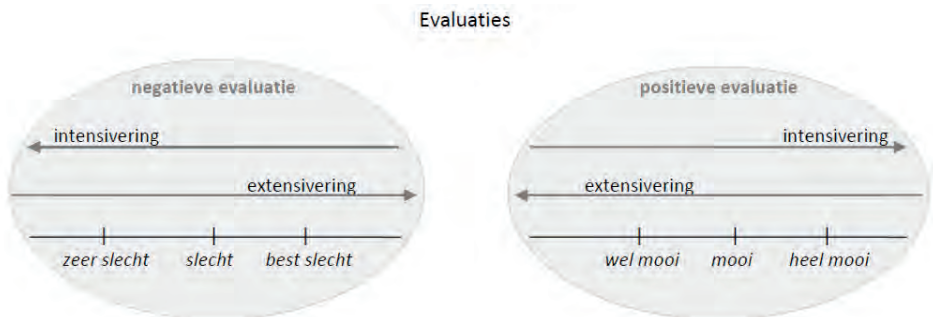
In figuur 1.3 is het verschijnsel taalintensiteit schematisch weergegeven. Taalintensiteit heeft betrekking op evaluaties; dit kunnen zowel negatieve (links) als positieve (rechts) evaluaties zijn. Het proces dat evaluaties worden versterkt, noemen we taalintensivering.

In dat geval verschuift de evaluatie richting de uiteinden van de figuur (*best slecht* < *slecht* < *zeer slecht* of *wel mooi* < *mooi* < *heel mooi*). Evaluaties kunnen daarentegen ook afgezwakt worden: dit proces heet extensivering (*zeer slecht* > *slecht* > *best slecht* of *heel mooi* > *mooi* > *wel mooi*). Bij extensivering verschuift de evaluatie richting het midden van de figuur.

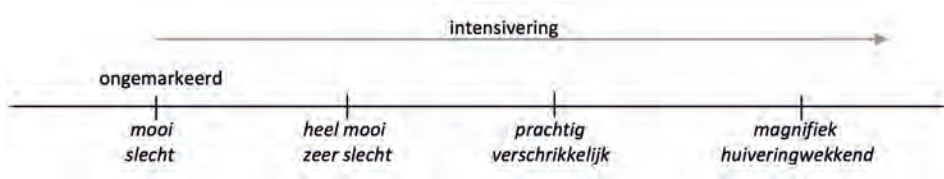
Figuur 1.3 laat zien dat taalintensivering het proces van versterken is en taalextensivering het proces van afzwakken. Hierbij maken we – in aanvulling op Van Mulken en Schellens (2012) – een onderscheid tussen taalintensivering en -extensivering enerzijds en een taalintensiveerder en een taalextensiveerder anderzijds. *Intensivering* bevindt zich in het evaluatieve spectrum en heeft betrekking op het proces van versterken. De intensivering is relatief ten opzichte van een zwakkere evaluatie. Een *intensiveerder* is het talige element waarmee een evaluatieve uiting wordt versterkt. In de genoemde voorbeelden zijn *zeer* in *zeer slecht* en *heel* in *heel mooi* taalintensiveerders: deze woorden versterken de ongemarkeerde evaluatie *slecht* en *mooi*. Door het gebruik van de termen *intensivering* en *intensiveerder* kan er dus een onderscheid gemaakt worden tussen het proces van versterken en versterkende elementen. Het is dus mogelijk dat er sprake is van intensivering zonder dat er een intensiverend element in de uiting aanwezig is: het proces van *best mooi* naar *mooi* is een intensivering binnen het evaluatieve spectrum van een afgezwakte evaluatie naar een ongemarkeerde evaluatie. Voor *extensivering* en een *extensiveerder* geldt hetzelfde principe maar dan met betrekking tot het afzwakken van evaluaties.

39

In deze dissertatie wordt taalextensivering buiten beschouwing gelaten. De definitie van een taalintensiveerder in deze dissertatie is een licht gewijzigde variant van de definitie van Van Mulken en Schellens (2012, p. 29): 'Een element in een uiting is een [intensiveerder; CL] wanneer het element kan worden weggelaten of vervangen met als resultaat: een grammaticaal correcte zin die in de context relevant is én een minder krachtige evaluatie tot uitdrukking brengt.' Deze minder krachtige evaluatie ontstaat zonder gebruik te maken van extensiveerders. Geïntensiveerde uitingen dienen dus teruggebracht te kunnen worden in kracht tot een ongemarkeerde evaluatie, zoals *slecht* (*een slechte film*) en



Figuur 1.3 | Een schematisch overzicht van het verschijnsel taalintensiteit.



Figuur 1.4 | Een voorbeeld van het intensiveren van evaluatieve uitingen met taalintensiveerders.

mooi (dat is *mooi gezegd*): deze ongemarkeerde evaluaties zijn dus niet versterkt en niet afgezwakt. De intensiteit van de ongemarkeerde evaluatie is daarmee relatief laag. In navolging van Van Mulken en Schellens wordt er in deze dissertatie dus een directe link gelegd tussen taalintensivering en evaluativiteit, waarbij geldt dat intensiveringen altijd evaluatief zijn, maar evaluaties uiteraard niet per definitie intensiverend.

In figuur 1.4 is op illustratieve wijze weergegeven dat intensivering stapsgewijs kan plaatsvinden: de ongemarkeerde evaluatie met een lage intensiteit *mooi* of *slecht* (links) kan worden geïntensiveerd met uiteenlopende intensiveerders die de evaluatie steeds krachtiger maken (rechts).

In navolging van Van Mulken en Schellens (2012), wordt taalintensiteit als een stilistisch verschijnsel beschouwd. Dit houdt in dat een evaluatieve uiting versterkt wordt door de woordkeuze waarbij de inhoudelijke betekenis van de uiting minimaal verandert. Hiermee wordt bedoeld dat stilistische intensiveerders de positiviteit of negativiteit van de evaluatie versterken zonder dat het object van de evaluatie verandert. Dit is bijvoorbeeld het geval bij *een slecht plan* versus *een zeer slecht plan* of is *een mooi boek* versus *een prachtig boek*. De betekenis van de evaluatie als zodanig wordt versterkt door een intensiveerder.

1.7.2 Onderzoeksvragen

In de onderzoeken waarover in deze dissertatie wordt gerapporteerd, is onderzocht welke talige elementen tot intensiveerders gerekend kunnen worden, hoe frequent en divers ze in teksten voorkomen, of het mogelijk is deze op betrouwbare wijze in teksten te identificeren, of tekstsoorten verschillen in het gebruik van intensiverende stijlmiddelen en hoe krachtig taalgebruikers intensiveerders percipiëren.

Er zijn voor dit proefschrift corpuslinguïstische onderzoeken uitgevoerd waarin geanalyseerd is hoe taalintensivering voorkomt in verschillende soorten teksten. In die studies is teruggegaan naar de basis waarbij in uiteenlopende evaluatieve teksten is onderzocht in welke frequentie en verschijningsvormen versterkend taalgebruik wordt toegepast door schrijvers. Deze studies geven antwoord op de eerste hoofdvraag die in deze dissertatie centraal staat:

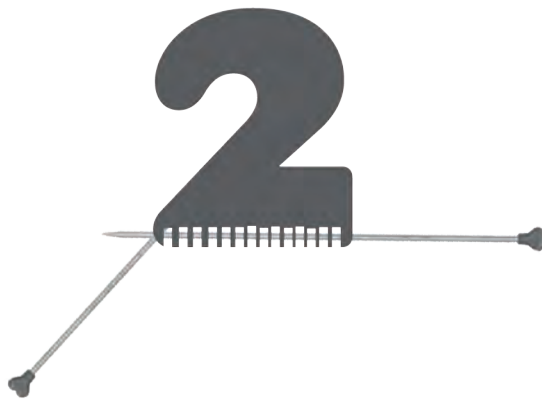
1) Hoe komt geïntensiveerd taalgebruik voor in Nederlandse geschreven teksten?

De operationalisering van de eerste onderzoeksvraag bestaat uit een aantal onderdelen: de frequentie waarmee intensiveerders voorkomen in teksten, de categorieën die worden

gebruikt, de diversiteit aan intensiverende woorden (lemma's) die in de teksten voorkomen, en de kenmerkende eigenschappen van taalintensiveerders. Na een kwantitatieve en kwalitatieve bespreking van de gevonden taalintensiveerders in geschreven teksten, wordt in een experimenteel onderzoek nagegaan hoe taalgebruikers taalintensiveerders percipiëren. De onderzoeksvraag behorende bij deze studie is:

2) Hoe wordt geïntensiveerd taalgebruik gepercipieerd door taalgebruikers?

In het vervolg worden deze twee hoofdvragen nader uitgewerkt. In hoofdstuk 2 wordt de samenstelling van de twee corpora en de wijze waarop deze zijn geanalyseerd op taalintensiveerders uiteengezet. Bij de gemaakte keuzes wordt steeds gerefereerd aan de eerder uitgevoerde tekstanalytische onderzoeken. De eerste onderzoeksvraag staat centraal in de hoofdstukken 3 en 4. Hoofdstuk 3 doet verslag van de kwantitatieve analyse van taalintensiveerders in de corpora. In dit hoofdstuk wordt besproken welke intensiverende middelen in evaluatieve teksten worden ingezet en of tekstsoorten van elkaar verschillen in het gebruik van intensiverende elementen. In hoofdstuk 4 wordt gerapporteerd over een kwalitatieve analyse van de in de corpora gevonden intensiverende elementen waarbij kenmerkende eigenschappen van taalintensiveerders zijn bestudeerd. Voor de beantwoording van de tweede onderzoeksvraag is een experiment uitgevoerd waarin is achterhaald hoe taalgebruikers versterkende elementen percipiëren. Van dit onderzoek wordt verslag gedaan in hoofdstuk 5. In hoofdstuk 6 ten slotte wordt antwoord gegeven op de geformuleerde onderzoeksvragen, die nieuwe discussiepunten rond het fenomeen taalintensivering opwerpen en suggesties opleveren voor vervolgonderzoek. Daarnaast worden implicaties van onderzoek naar taalintensivering besproken voor de wetenschap en voor de praktijk.



Methodiek van corpusstudies naar taalintensivering



*Insteken, omslaan,
doorhalen, afglijden*

Om te bestuderen hoe taalintensiveerders voorkomen in evaluatieve teksten, zijn voor deze dissertatie twee corpusstudies verricht. De inzichten uit de eerdere tekstanalytische corpusstudies zijn de basis geweest voor de wijze waarop onze corpusonderzoeken zijn uitgevoerd. Dit hoofdstuk beschrijft en verantwoordt de wijze waarop het onderzoeksmateriaal is samengesteld en de wijze waarop de teksten zijn geanalyseerd.

Iedere paragraaf begint met een bespreking van de methodiek in de eerdere onderzoeken van Renkema (1997), Pander Maat (2004) en Van Mulken en Schellens (2006, 2012). De overeenkomsten en verschillen tussen de eerdere onderzoeken naar het gebruik van taalintensivering worden besproken, zodat inzichtelijk gemaakt kan worden op basis waarvan de keuzes voor onze eigen corpusonderzoeken tot stand zijn gekomen.

Er zijn designkeuzes gemaakt om verwachtingen met betrekking tot de frequentie van taalintensiveerders in verschillende tekstsoorten te kunnen formuleren. Deze verwachtingen worden besproken bij de verantwoording van de samenstelling van de corpora. Aan het eind van dit hoofdstuk worden de verwachtingen alsmede de onderzoeksvragen en bijbehorende subvragen geformuleerd, waarna in hoofdstuk 3 de kwantitatieve resultaten van de uitgevoerde studies worden besproken en in hoofdstuk 4 een kwalitatieve analyse van de gevonden taalintensiverende elementen wordt gepresenteerd.

2.1 Samenstelling corpora

2.1.1 Corpora in eerder onderzoek

Renkema (1997) onderzocht 48 beschrijvingen van twee strips die in de helft van de gevallen door participanten op levendige wijze onder woorden waren gebracht en in de andere helft op zakelijke wijze. Hij stelde vast dat geïntensiveerd taalgebruik meer voorkomt in levendige beschrijvingen. In de corpusonderzoeken naar taalintensiveerders in het Nederlands die na die tijd zijn uitgevoerd, zijn teksten uit verschillende genres geanalyseerd.

Pander Maat (2004) concentreerde zich op 43 persberichten in de luchtvaartsector en 66 daarop gebaseerde artikelen in kranten, abonnementstijdschriften en online tijdschriften. Zijn bevindingen waren onder andere dat kranten minder wervende elementen laten staan dan abonnements- en online tijdschriften. Binnen de onderzochte kranten kwamen in *Algemeen Dagblad* minder van deze elementen voor dan in *De Telegraaf* en *De Stem*.

Van Mulken en Schellens (2006, 2012) ten slotte analyseerden in beide studies 15 recensies en 15 hoofdredactionele commentaren uit twee Nederlandse kranten: *De Volkskrant* en *NRC Handelsblad*. In de eerste studie werden de teksten geanalyseerd met de analyseschema's van Renkema en van Pander Maat (beide in Van Mulken & Schellens, 2006), in de tweede studie werden (andere) recensies en hoofdredactionele commentaren geanalyseerd met hun eigen analyseschema (Van Mulken & Schellens, 2012). Met de Renkema-analyse werd een verschil tussen de genres gevonden: recensies bleken meer

intensiveerders te bevatten dan hoofdredactionele commentaren. In het gebruik van de typen intensiveerders werden met alle drie de analysemethodes verschillen tussen de genres gevonden: uit alle analyses bleek dat recensies meer intensiverende bijvoeglijke naamwoorden bevatten dan hoofdredactionele commentaren. Andere verschillen tussen de genres in het voorkomen van intensiveerderstypen varieerden per analysemethode.

De corpora in deze tekstanalytische studies waren beperkt in omvang en verschilden ingrijpend van elkaar: in de ene studie was het onderwerp van de teksten hetzelfde (bij Renkema, 1997) of betroffen de teksten eenzelfde thema (bij Pander Maat, 2004), terwijl in de andere studies de onderzochte teksten varieerden in onderwerp (bij Van Mulken & Schellens, 2006, 2012). Er werd vergelijkend onderzoek gedaan naar mediumtypen (bij Pander Maat, 2004) of genres (bij Van Mulken & Schellens, 2006, 2012).

2.1.2 Corpora in dit onderzoek

In deze dissertatie staat de vraag centraal hoe taalintensiveerders voorkomen in Nederlandse geschreven teksten. Met het oog daarop is een groter corpus en een grotere variëteit aan genres, mediumtypen en onderwerpen gewenst. Daarom zijn twee verschillende corpora samengesteld waarbij rekening is gehouden met de genoemde verschillen tussen de eerder gedane corpusonderzoeken: in het eerste corpus ligt de nadruk op het vergelijken van genres en mediumtypen (en variëren de onderwerpen), terwijl in het tweede corpus juist het onderwerp gelijk gehouden is (en de mediumtypen en genres variëren). Middels deze twee verschillende corpora die een relatief grote hoeveelheid teksten bevatten (387 teksten), kan een goed beeld verkregen worden van de frequentie, diversiteit en verschijningsvormen van taalintensiveerders in Nederlandse teksten en kunnen de tekstsoorten onderling vergeleken worden op het voorkomen van intensiverende elementen. In navolging van Van Mulken en Schellens (2012) wordt in deze dissertatie ervan uitgegaan dat taalintensiveerders een evaluatie versterken (zie hoofdstuk 1). Om ervoor zorg te dragen dat de teksten al dan niet versterkte evaluaties bevatten, bestaan de twee samengestelde corpora uit (Nederlandstalige) teksten die tot evaluatieve genres behoren. Bij de selectie van de teksten voor de corpora is rekening gehouden met tekstlengte.

In het eerste corpus is gecontroleerd voor mediumtype en genre zodat het gebruik van taalintensiveerders in verschillende media en genres systematisch onderzocht kon worden. De in die teksten besproken onderwerpen variëren sterk. Zo komen in dat corpus teksten over Telekids, De Sims 3, president Obama en de economische crisis voor. Deze thema's verschillen op allerlei punten van elkaar, bijvoorbeeld in de mate van maatschappelijke impact waarbij het ene onderwerp mogelijk heftigere evaluaties (en wellicht meer intensiveerders) oproept dan het andere onderwerp. Daarnaast is een tweede corpus samengesteld met teksten waarvan het onderwerp hetzelfde is: de vraag of grote grazers in de Oostvaardersplassen bijgevoerd moeten worden in strenge winters. Bij de selectie van die teksten is het aantal teksten uit verschillende media en genres niet constant gehouden.

2.1.2.1 Corpus 1: teksten per genre en mediumtype

In het eerste corpus staan in navolging van Van Mulken en Schellens (2006, 2012) genres en in navolging van Pander Maat (2004) mediumtypen centraal. Corpus 1 is op een aantal vlakken vergelijkbaar met en op een aantal vlakken verschillend van de corpora in de eerdere tekstanalytische studies.

Net als de studies van Van Mulken en Schellens (2006, 2012), is het corpus zodanig samengesteld dat genres met elkaar vergeleken kunnen worden in het gebruik van intensiverende elementen. Van Mulken en Schellens (2006, 2012) analyseerden de evaluatieve genres recensies en hoofdredactionele commentaren. Voor onze studies is gekozen voor twee genres die niet alleen in kranten voorkomen maar ook op het internet, zodat ook een vergelijking tussen mediumtypen mogelijk is. Recensies verschijnen zowel analoog als digitaal, maar hoofdredactionele commentaren niet. Daarom is in ons corpus naast het genre recensies niet het genre hoofdredactionele commentaren opgenomen, maar het genre (evaluatieve) columns, een genre dat net als recensies in beide kanalen voorkomt. Beide tekstsoorten zijn een geschikte vorm voor het overbrengen van een opinie (Bekius, 2003; Donkers, 2002; Kussendrager, Van der Lugt & Rogmans, 1992) en bevatten mogelijk evaluaties die door taalintensiveerders zijn versterkt. Afhankelijk van de analysemethode vonden Van Mulken en Schellens (2006) dat in recensies meer intensiverers voorkwamen dan in hoofdredactionele commentaren. Wellicht nodigt het meer persoonlijke karakter van recensies uit tot het gebruik van meer intensiverers dan de meer zakelijke hoofdredactionele commentaren die de stellingname van de hele hoofdredactie van een krant verwoorden. Voor onze corpusstudie wordt verwacht dat columns meer taalintensiveerders bevatten dan recensies, omdat een column nog meer dan een recensie een schrijver de ruimte biedt om een positie te kiezen zonder opgelegde restricties in onderwerp en vorm (Bekius, 2003).

Door zowel analoge als digitale teksten in het corpus op te nemen, kunnen mediumtypen met elkaar worden vergeleken in het gebruik van taalintensiveerders. Pander Maat (2004) vergeleek ook teksten in analoge en digitale media met elkaar, hoewel de helft van het analoge corpus afkomstig was uit *De Telegraaf* en het digitale deel uit slechts twee tijdschriften bestond. Zijn bevinding was dat kranten, abonnementstijdschriften en gratis online tijdschriften anders omgaan met taalintensiveerders. Mogelijk is hetzelfde het geval bij evaluatieve teksten zoals recensies en columns. In schrijfadvisboekjes worden allerlei adviezen geformuleerd ten aanzien van het schrijven voor papier of het schrijven voor het web, bijvoorbeeld over de geschikte woord- of zinslengte en de schrijfstijl (Hendrikx, 2000; Kaashoek & Simons, 2000; Tetterso, 2005; Van Erkel, 2011). Aan webteksten worden dus andere eisen gesteld dan aan krantenteksten, hoewel het de vraag is in hoeverre schrijvers bekend zijn met die adviezen en zich houden aan de richtlijnen.

Een verschil tussen krantenteksten en webteksten dat wellicht meer invloed heeft op het gebruik van taalintensiveerders, is dat de krant als medium meer restricties kent dan het internet. Elke krant heeft een redactie, hanteert vaak eigen stijlregels en er werken journalisten die voor een specifiek beoogd publiek schrijven. Bij het internet is dit niet altijd het geval. Er bestaan weliswaar websites die eveneens met een redactie en een doelgroep werken (zoals Elsevier.nl en Decorrespondent.nl), maar het internet biedt ook ruimte voor minder doelgroepgerichte boodschappen die door gewone taalgebruikers worden geschreven. Op forum- en beoordelingswebsites kunnen gemakkelijk berichten geplaatst worden en een eigen weblog is snel gemaakt. Veel van de internetteksten op dergelijke websites worden door (amateur)schrijvers op het web geplaatst zonder dat er een eindredactie tussen zit voor eventuele inhoudelijke en tekstuele ingrepen. Wellicht als gevolg van de laagdrempeligheid van schrijven op internet en de snelheid en onbevangenheid waarmee teksten geplaatst kunnen worden, is de communis opinio dat op het internet krachtiger gesproken en geschreven wordt dan in kranten. Om het gebruik van taalintensiveerders in de Nederlandse taal in kaart te brengen, is het daarom van belang om niet alleen teksten in analoge maar ook in digitale media te analyseren. Het onderscheiden van een internetdeel in het corpus geeft niet alleen een breder beeld van het gebruik van taalintensiveerders in de Nederlandse taal, maar maakt het ook mogelijk te onderzoeken of in kranten en op het internet verschillend wordt omgegaan met versterkende elementen.

De verwachting is dat in internetteksten meer taalintensiveerders voorkomen dan in krantenteksten. Deze verwachting is gebaseerd op de relevante punten waarop gedrukte en digitale media van elkaar verschillen die invloed kunnen hebben op het gebruik van taalintensiveerders door schrijvers. Ten eerste is er een verschil in redactionele bewerking van de teksten: krantenteksten worden vooraf gecontroleerd en eventueel aangepast door een redactie, terwijl dit bij internetteksten niet zo hoeft te zijn. In tegenstelling tot krantenteksten kan iedereen op het web publiceren, in veel gevallen zonder tussenkomst van een eindredactie die een tekst gedetailleerd leest en wellicht aanpast, waardoor intensiveerders mogelijk uit een tekst zouden verdwijnen. Ten tweede is er een verschil in spontaniteit, waarbij er doorgaans tussen het schrijven en verschijnen van een krantentekst meer tijd zit dan tussen het schrijven en verschijnen van een internettekst. Een internettekst kan daardoor op een spontanere wijze tot stand komen, waarbij de spontaniteit mogelijk voor een hogere frequentie van taalintensiveerders zorgt. De verwachting dat internetteksten meer taalintensiveerders bevatten dan krantenteksten wordt gesteund door de bevinding van Pander Maat (2004). Uit zijn studie bleek dat kranten minder versterkende elementen uit persberichten overnamen dan online tijdschriften.

Typerend voor het internet is de grote variëteit aan schrijvers die op het web publiceert (Hard af Segerstad & Sofkova Hashemi, 2006). Op sommige websites worden enkel opiniërende stukken gepubliceerd van professionele schrijvers die vanwege hun ruime schrijfervaring door de (web)redactie zijn geselecteerd om op gezette tijden een artikel

te publiceren, zoals op Nrc.nl en Joop.nl. Deze mensen zijn veelal geschoolde schrijvers, oefenen dit vak als beroep uit en worden voor hun inspanningen betaald. Andere websites zijn daarentegen vrij toegankelijk voor iedereen. Deze amateurschrijvers werken niet in de schrijversbranche, zijn er ook niet in opgeleid en worden niet voor hun teksten betaald. Zij publiceren (vaak) onregelmatig uit persoonlijke motieven op vrij toegankelijke websites.

Het verschil in schrijfkennis en -ervaring tussen auteurs roept de vraag op in hoeverre webteksten van amateurschrijvers afwijken in het gebruik van taalintensifieerders van de webteksten van professionele schrijvers. In de literatuur over schrijfonderzoek is wel bekend dat de zogenoemde zwakke schrijvers, die wij hier liever niet-professionele of amateurschrijvers noemen, bijvoorbeeld sneller overgaan tot tekstproductie (zie Breetvelt, Van den Bergh & Rijlaarsdam, 1994; Braaksma, 2002), op een andere manier hun tekst plannen (Bereiter & Scardamalia, 1987), minder weten over de samenhang en opbouw van teksten (Schoonen & De Glopper, 1996) en minder doelgroepgericht schrijven (Lindgren, Leijten & Van Waes, 2011; Midgette, Haria & MacArthur, 2008) dan professionele schrijvers, maar over het inzetten van taalintensifieerders door de verschillende typen schrijvers is nog niets bekend. Amateurschrijvers produceren een tekst vergeleken met professionals meer op een spontane wijze en schrijven minder doelgericht. Op basis van deze bevindingen in de schrijfonderzoeken wordt verwacht dat amateurschrijvers vaker taalintensifieerders inzetten in evaluatieve teksten dan professionele schrijvers.

Net als een verschil in het gebruik van taalintensifieerders tussen professionele en amateurschrijvers, kan het gebruik van intensifieerders ook verschillen tussen kranten. Uit de studie van Pander Maat bleek dat in *Algemeen Dagblad* minder versterkende elementen werden overgenomen uit persberichten dan in *De Telegraaf* en *De Stem*. In de studie Van Mulken en Schellens (2006, 2012) werden eveneens krantenteksten geanalyseerd. Hun evaluatieve teksten kwamen uit *De Volkskrant* en *NRC Handelsblad*, maar in de rapportage van de resultaten werd geen onderscheid gemaakt tussen deze twee kranten.

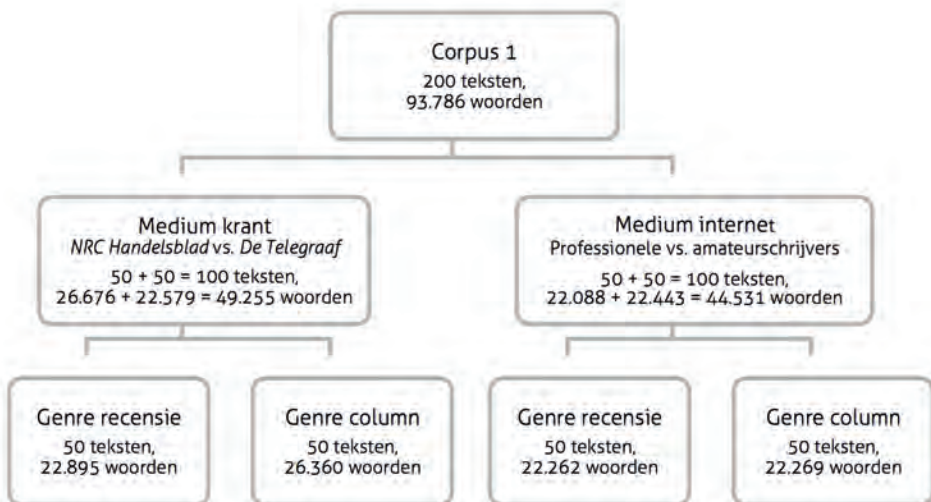
Of er een verschil bestaat in het gebruik van taalintensifieerders tussen de twee kranten die Van Mulken en Schellens (2006, 2012) onderzochten is overigens de vraag: beide kranten spreken eenzelfde doelgroep aan, namelijk hoogopgeleide lezers (vergelijk *Het nieuwe stijlboek* van *De Volkskrant* (Van Gessel, 1997) met *Stijlboek NRC Handelsblad* (Sanders, Metselaar & Schrama, 2000)). Beide kranten kunnen als kwaliteitskrant getypeerd worden. Naast kwaliteitskranten verschijnen er in Nederland ook populaire kranten, door Bakker en Scholten (2009) ook wel sensatiepers genoemd. Zij beschouwen *De Telegraaf* als zo'n krant. Bakker en Scholten stellen dat wanneer een krant voornamelijk over (politieke) informatie en weinig over amusement bericht de krant wordt gezien als een kwaliteitskrant, maar wanneer het omgekeerde het geval is de krant het predicaat 'populaire krant' krijgt.

'populaire krant' krijgt.

In ons corpus zijn zowel teksten opgenomen uit de kwaliteitskrant *NRC Handelsblad* als uit de populaire krant *De Telegraaf*. Een dergelijke tweedeling tussen de Nederlandse kranten wordt veelvuldig gemaakt in wetenschappelijk onderzoek (zie bijvoorbeeld Aarts & Semetko, 2003; Boomgaarden, Van Spanje, Vliegenthart & De Vreese, 2011; Semetko & Valkenburg, 2000). Mogelijk verschillen teksten uit *NRC Handelsblad* van teksten uit *De Telegraaf* in het gebruik van taalintensiveerders. Volgens Nuijten, Hendriks Vettehen en Storms (2004) en Sanders et al. (2000) verschillen deze kranten niet alleen inhoudelijk maar ook stilistisch van elkaar: een kwaliteitskrant verschilt in schrijfstijl, woordkeuze en formulering van een populaire krant, maar taalintensivering werd in die studies niet expliciet betrokken. Mede op basis van de bevindingen van Pander Maat (2004) kan worden verwacht dat kranten verschillend omgaan met taalintensiveerders. Van een populaire krant zoals *De Telegraaf* wordt verwacht dat er meer intensiveerders in voorkomen dan in een kwaliteitskrant zoals *NRC Handelsblad*.

Samenstelling van corpus 1

Het eerste corpus bestaat uit 200 teksten (ruim 90.000 woorden). De verzameling is zo samengesteld dat verschillende tekstsoorten met elkaar vergeleken kunnen worden in het gebruik van taalintensiveerders: de teksten variëren systematisch in mediumtype (krant of internet) en in genre (recensies of evaluatieve columns). Binnen de krantenteksten zijn zowel artikelen uit *NRC Handelsblad* als uit *De Telegraaf* opgenomen; in de deelverzameling internetteksten is gezorgd voor een gelijk aantal artikelen van professionele en van amateurschrijvers. In figuur 2.1 is de samenstelling van het eerste corpus schematisch weergegeven. Bijlage I geeft een overzicht van alle teksten in het corpus.



Figuur 2.1 | Overzicht van corpus 1.

In zowel het krantencorpus als het internetcorpus is een tweedeling gemaakt in genre, waarbij een genre gedefinieerd wordt als een verzameling teksten die op een aantal dimensies, zoals vorm, inhoud, functie en taal, overeenkomsten vertoont (Biber, 1989, 1993; Steen, 1999). De helft van de teksten in het corpus zijn recensies en de andere helft evaluatieve columns. Op het internet wordt in plaats van de term column vaak de term weblog of blog gehanteerd. Net als bij columns bestaan er verschillende typen weblogs (zie bijvoorbeeld Robinson, 2006; Wall, 2005); in dit corpus zijn enkel evaluatieve blogartikelen opgenomen. Deze evaluatieve blogartikelen zijn teksten die dezelfde kenmerken bevatten als evaluatieve columns en mogen daarom tot hetzelfde genre gerekend worden¹. In het vervolg duiden we dit type teksten aan met de term columns. Bij de selectie van deze teksten is ervoor zorg gedragen dat alleen evaluatieve columns en blogs zijn geselecteerd; teksten met niet-evaluatieve situatiebeschrijvingen en verhalen, zoals persoonlijke anekdotes, zijn dus buiten beschouwing gelaten.

De onderwerpen die in de columns aan bod komen zijn uiteenlopend. Bij de recensies is onderscheid gemaakt in het geëvalueerde kunstobject. In de krantenrecensies komen evenveel teksten voor over films, boeken, theater, muziek en exposities (5 teksten per subgenre). In de internetrecensies is eenzelfde vijfdeling gemaakt, waarbij recensies over games de plaats innemen van recensies over exposities.

Wat betreft de lengte van de teksten geldt een minimum van 200 woorden per tekst, zodat de schrijver de mogelijkheid heeft om zijn evaluatie uiteen te zetten. Omdat we ook geïnteresseerd zijn in de dichtheid van intensiverders, is het noodzakelijk te controleren voor tekstlengte. Bij het digitale corpus zijn de – voor dat medium – wat langere teksten geselecteerd (tussen de 200 en 700 woorden lang) en bij het analoge corpus de – voor dat medium – wat kortere teksten (tussen de 200 en 800 woorden lang). Krantencolumns blijken desalniettemin langer te zijn dan internetcolumns, waardoor het totaal aantal woorden van de twee corpora verschilt met 4.091 woorden (krantenteksten bevatten gemiddeld 82 woorden meer per tekst). De krantenrecensies zijn ongeveer even lang als de internetrecensies (een verschil van 633 woorden, gemiddeld 13 woorden meer per krantenrecensie).

Bij de selectie van de teksten is daarnaast per medium met een aantal zaken rekening gehouden. Wat betreft de internetteksten is invloed van specifieke auteurs en websites voorkomen door in het internetcorpus van iedere schrijver niet meer dan twee teksten in de verzameling op te nemen: van 88 auteurs komt slechts één tekst in het internetcorpus voor en van zes auteurs twee teksten. Bij de selectie van de websites waarvan de teksten afkomstig zijn, is eveneens voorkomen dat de stijl van één website te veel een stempel drukt op het corpus. De teksten van professionele schrijvers zijn verkregen van 33 ver-

1 Herring, Scheidt, Wright & Bonus (2005) tonen een kwadrantenmodel van Krishnamurthy (2002) waarin weblogs worden onderscheiden in de dimensies *personal* versus *topical* en *individual* versus *community*. De evaluatieve blogartikelen behoren tot het derde kwadrant (*topical* en *individual*) en worden *enhanced columns* genoemd.

schillende websites die geïnitieerd worden door een (media-)organisatie en die onder leiding staan van een redactie (zoals Nrc.nl en Nu.nl). Artikelen van amateurschrijvers zijn afkomstig van persoonlijke weblogs of van 'verzamelwebsites' zoals Boekreviews.nl en Frontpage.fok.nl. Op deze websites zijn tientallen auteurs vrij om teksten over uiteenlopende onderwerpen te publiceren (zowel recensies als columns), zonder tussenkomst van een eindredacteur. Deze teksten zijn niet gebonden aan een strategie of communicatiedoel van de website. Teksten op dergelijke websites zijn zeer divers, zowel qua onderwerpen als qua schrijfstijl. Het corpus met amateurteksten is afkomstig van 32 verschillende websites. In totaal zijn de honderd internetteksten afkomstig van meer dan zestig verschillende websites.

Om te achterhalen of de schrijver van een internettekst een professional of een amateur is, is van iedere tekst in het internetcorpus de achtergrond van de auteur nagegaan. Onder professionele schrijvers worden de auteurs verstaan die werkervaring hebben in de schrijversbranche, waarschijnlijk hierin opgeleid zijn en/of betaald krijgen voor de teksten die ze op het internet publiceren. In veel gevallen zijn deze schrijvers door de redactie van de website geselecteerd om met een bepaalde regelmaat teksten voor de website te schrijven. Deze teksten worden gepubliceerd al dan niet na een eindredactieronde, bijvoorbeeld op websites als Elsevier.nl of Geenstijl.nl. Onder niet-professionele schrijvers worden mensen verstaan die geen schrijvend beroep hebben, hierin niet (aantoonbaar) opgeleid zijn, niet door een webredactie zijn gevraagd als auteur en die ook niet worden betaald voor hun publicaties. Vaak publiceert een amateurschrijver op eigen initiatief teksten op het web. Hiervoor kan hij zelf een website opzetten, artikelen schrijven op socialemediakanalen (zoals Hyves en Blogger) of teksten gratis publiceren op verzamelwebsites. De teksten van amateurschrijvers worden niet geredigeerd en verschijnen onregelmatig.

De krantenartikelen zijn via de database LexisNexis geselecteerd. In het krantencorpus zijn 50 teksten afkomstig uit *NRC Handelsblad* en 50 uit *De Telegraaf*. Op één *Telegraaf*-columnist na bevat het corpus maximaal twee columns per schrijver. Echter, er werken niet voldoende verschillende recensenten bij de kranten om per recensent maximaal twee teksten in het corpus op te nemen, waarbij ook rekening gehouden moet worden met een evenredige spreiding van de geëvalueerde kunstobjecten (vijf teksten per subgenre) en tekstlengte. In het krantencorpus zijn van vier schrijvers niet twee maar drie en in één geval vier recensies opgenomen, maar de recensies bestrijken wel andere subgenres. In totaal bevat dit corpus honderd teksten van 65 verschillende auteurs.²

Bij de samenstelling van het corpus is ervoor zorg gedragen dat de teksten ook daadwerkelijk geschreven zijn voor het specifieke medium: krantenteksten voor kranten en webteksten voor het internet. De krantenartikelen in het corpus zijn verschenen in 2008 en 2009 en de internetteksten zijn gepubliceerd tussen 2007 en 2009³.

2 Bij één recensie en twee columns van *De Telegraaf* was de auteursnaam niet vermeld.

3 Met uitzondering van één column die in 2006 verscheen.

2.1.2.2 *Corpus 2: teksten over hetzelfde onderwerp*

Het tweede corpus is genreoverstijgend waarbij het beschreven onderwerp gelijk is gehouden. De teksten in dit corpus gaan over de Oostvaardersplassen, een natuurgebied in Flevoland waar geprobeerd wordt grote grazers zoals konikpaarden, edelherten en heckrunderen op een zo natuurgetrouwe wijze te laten leven. Dit betekent bijvoorbeeld dat kadavers van dode dieren vaak blijven liggen en de dieren niet worden bijgevoerd, ook niet in strenge winters. In 2010 is zowel in het politieke als in het publieke debat gediscussieerd over de vraag of grote grazers in de Oostvaardersplassen in strenge winters toch niet alsnog bijgevoerd dienden te worden. Omdat in strenge winters dieren stierven van de honger en hieraan in verschillende media uitgebreid aandacht werd besteed, maakte dit onderwerp hevige reacties los.

De discussie rond de Oostvaardersplassen is in twee typen media gevolgd: in kranten en op het internet⁴. De krantenteksten komen uit vier verschillende bronnen en variëren in lengte. Alle opiniërende bijdragen, geschreven in verschillende genres, in de vier kranten, die in 2010 aan de Oostvaardersplassen gewijd zijn, zijn in het corpus opgenomen. De internetteksten betreffen bijdragen op discussieplatforms van verschillende veel-bezochte nieuwsmedia (Van Sloten, 2011). Zes nieuwsmedia hebben op het internet over de schrijnende situatie in de Oostvaardersplassen bericht. De reacties van lezers op deze berichten zijn opgenomen in het corpus. Deze reacties variëren van enkele tot een paar honderd woorden.

Net als bij het eerste corpus, wordt ook bij dit tweede corpus verwacht dat in internetteksten meer taalintensiveerders voorkomen dan in krantenteksten. Wellicht verschillen de kranten onderling eveneens in het gebruik van taalintensiveerders en worden verschillen gevonden tussen de kwaliteitskranten en de meer populaire kranten, maar doordat de samenstelling van dit corpus afhankelijk was van het onderwerp Oostvaardersplassen, varieert het aantal teksten in het corpus per krant sterk. De verdeling van de internetreacties onder nieuwsartikelen op websites is daarentegen evenwichtiger. Er zijn geen verwachtingen geformuleerd met betrekking tot de vraag welke websites reacties met veel intensiverende elementen oproepen en welke websites reacties met minder intensiverende elementen.

4 Dit corpus maakt deel uit van het materiaal dat Peter Jan Schellens besprak in zijn afscheidsrede aan de Radboud Universiteit Nijmegen (zie ook Schellens, 2013a, 2013b). Naast discussies in kranten en op internet, werden in zijn studie ook twee parlementaire spoeddebatten geanalyseerd. Omdat debatten van oorsprong geen geschreven maar gesproken taal bevatten en die taal in een meer formele setting wordt gebruikt met de daarbij behorende registers, zijn de debatten in deze dissertatie achterwege gelaten.

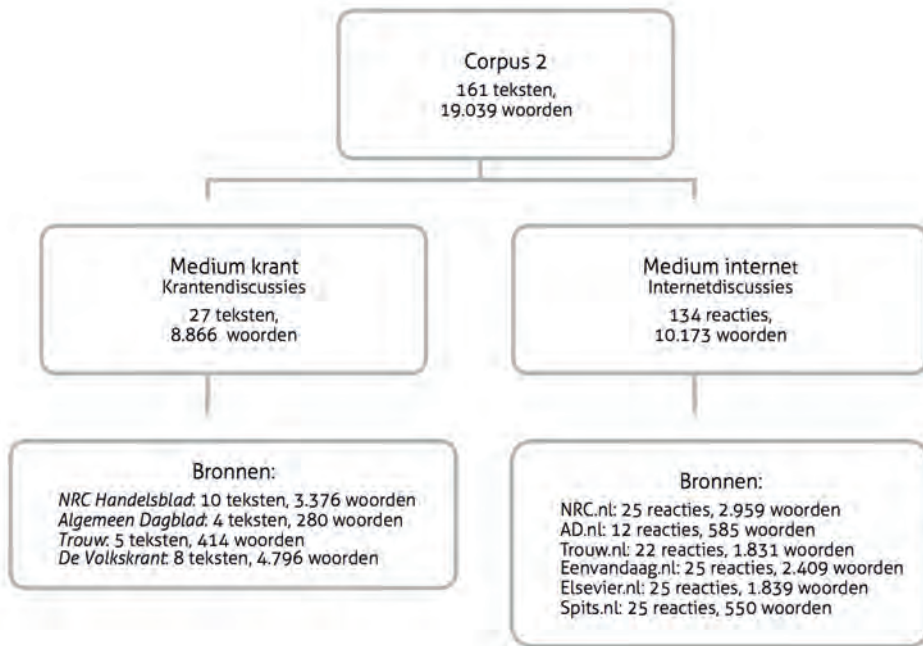
Samenstelling corpus 2

Het tweede corpus bestaat uit 161 teksten (ruim 19.000 woorden). In dit corpus gaan alle teksten over de discussie rond het al dan niet bijvoederen van de grote grazers in de Oostvaardersplassen. De krantenteksten en internetreacties hierover zijn verzameld in de periode dat er hevig gediscussieerd werd over deze kwestie: in de eerste vier maanden en de laatste vier maanden van 2010. Om het hele spectrum aan mogelijke taalintensiveerders zo volledig mogelijk in kaart te brengen, zijn per medium teksten van verschillende bronnen in het corpus opgenomen. Bij de materiaalverzameling waren we afhankelijk van de hoeveelheid bijdragen die zijn geleverd in de verschillende kranten en op de verschillende websites. De kwantiteit van de discussies is gevarieerd: in de ene krant en op de ene website is meer over het onderwerp geschreven dan in de andere krant of op de andere website. Elke discussietekst die in het medium voorkwam is geselecteerd voor het corpus, waarbij voor de internetdiscussies een maximum is gesteld van (de eerste) 25 reacties per website⁵. Omdat niet in elk medium evenveel is gediscussieerd over de Oostvaardersplassen, is de verdeling van de teksten in dit corpus minder evenwichtig dan in het eerste corpus. In figuur 2.2 is de samenstelling van het corpus schematisch weergegeven (zie bijlage II voor een volledig overzicht van de teksten in het corpus).

Het corpus bevat 27 opiniërende krantenartikelen. De artikelen behoren tot uiteenlopende genres: hoofdredactionele commentaren, bijdragen aan opiniepagina's, ingezonden brieven, columns en interviews. De artikelen zijn gezocht via database LexisNexis en aangevuld met een aantal krantenknipsels. De artikelen zijn verschenen tussen 19 januari 2010 en 19 november 2010 in vier verschillende landelijke kranten (*Algemeen Dagblad*, *De Volkskrant*, *NRC Handelsblad* en *Trouw*). De lengte van de krantenartikelen varieert van 39 tot 848 woorden. In totaal bestaat de krantendiscussie uit 8.866 woorden, dat zijn gemiddeld 328 woorden per tekst.

De internetdiscussies omvatten reacties op discussieplatforms van verschillende media. In de winter van 2010 – tussen 23 januari 2010 en 3 april 2010 – zijn zes nieuwswebsites bezocht die over de Oostvaardersplassen berichtten: de websites van *Algemeen Dagblad*, *Eenvandaag*, *Elsevier*, *NRC Handelsblad*, *Spits* en *Trouw*. Van iedere website zijn de reacties onder het item over de Oostvaardersplassen in het corpus opgenomen, met een maximum van (de eerste) 25 lezersreacties. De lengte van de reacties varieert van 5 tot 453 woorden. In totaal bestaat de internetdiscussie uit 10.173 woorden, gemiddeld 76 woorden per reactie.

5 Om te reageren onder nieuwsartikelen hanteren veel websites een registratiesysteem. Sommige sites hebben daarbij gebruikersvoorwaarden geformuleerd waarin staat dat een website zich het recht voorbehoudt om reacties te verwijderen. Het is onbekend of er reacties zijn geschrapt of geweigerd bij artikelen over de Oostvaardersplassen.



Figuur 2.2 | Overzicht van corpus 2.

2.1.2.3 Verschillen tussen de corpora

Niet alleen binnen de corpora, maar ook met betrekking tot verschillen tussen de corpora zijn verwachtingen te formuleren over het gebruik van intensiverende elementen. In het tweede corpus staat een emotioneel onderwerp centraal dat mogelijk heftigere reacties oproept vergeleken met de teksten in het eerste corpus, waarbij uiteenlopende onderwerpen worden besproken. Er wordt daarom verwacht dat in de teksten van het tweede corpus meer taalintensiveerders voorkomen om de evaluaties kracht bij te zetten dan in de teksten van het eerste corpus.

De twee corpora hebben met elkaar gemeen dat ze uit een krantendeel en een internetdeel bestaan. Vanwege het verschil van de onderwerpen die in de corpora centraal staan, wordt zowel bij het krantendeel als bij het internetdeel van het tweede corpus verwacht dat ze meer taalintensiveerders bevatten dan de kranten- en internetteksten van het eerste corpus.

Bij de vergelijking tussen de internetteksten in de corpora wordt in het bijzonder een verschil verwacht, omdat de teksttypen in het eerste en tweede corpus op meer vlakken van elkaar afwijken dan alleen het onderwerp: de internetteksten van de twee corpora verschillen in de wijze waarop ze tot stand komen. Ten eerste liggen de internetreacties van het tweede corpus mogelijk dicht bij gesproken taal (Niesten & Sussex, 2006; Renkema, 2000) dan de evaluatieve teksten van het eerste corpus. De structuur van internetdiscussies kan overeenkomen met de structuur in gewone conversaties door het spontane en onregelmatige contact (Niesten & Sussex, 2006), de afgebroken conversatielijnen

(Marcoccia, 2004; Niesten & Sussex, 2006) en de mogelijkheid om op elkaar te reageren (zie ook Marcoccia, 2004; Renkema, 2000; Richardson, 2001). Dit laatste werd aangetoond door Savolainen (2001) in forumdiscussies: 62% van de discussiebijdragen bestond uit commentaar op voorafgaande bijdragen in de discussie. Ten tweede zijn schrijvers in internetdiscussies minder gebonden aan normen voor geschreven taal (Niesten & Sussex, 2006). Die schrijvers bedenken nieuwe woorden of gebruiken bestaande woorden in ongewone en opvallende manier (Sussex, 2004) en zijn creatiever met letters, leestekens en emoticons (Niesten & Sussex, 2006). Dit kan bijdragen aan intensiteit. Ten derde lopen de discussies op internet vrij snel hoog op. De in 1990 geformuleerde Wet van Godwin stelt dat naarmate online discussies langer worden, de kans toeneemt dat er een vergelijking wordt gemaakt met nazi's of Hitler. De toon in zo'n internetdiscussie wordt dus feller, harder, en bevat mogelijk ook meer taalintensiveerders. Vergeleken met de internetreacties van het tweede corpus blijven de schrijvers van de internetrecensies en –columns van het eerste corpus dicht bij de schrijftaal en daarbij behorende regels, is de tekst vaak monologisch en ontstaat er minder snel een (felle) discussie. Waarschijnlijk is de toon in die teksten daardoor relatief milder en bevatten ze minder taalintensiveerders dan de reacties onder nieuwsitems.

2.2 Identificatie van taalintensiveerders

55

2.2.1 Identificatiemethoden in eerder onderzoek

In de eerdere tekstanalytische corpusonderzoeken naar geïntensiveerd taalgebruik is getracht intensiverende elementen betrouwbaar te identificeren en te categoriseren. In deze paragraaf worden eerst de gehanteerde definities beschreven die de onderzoekers gebruikten bij hun corpusstudies. Daarna wordt de overeenstemming tussen codeurs besproken bij het identificeren van intensiveerders. De sectie sluit af met de beschrijving van de identificatiemethode die voor onze corpusstudies is toegepast.

2.2.1.1 Operationele definities

Renkema is in 1997 de eerste Nederlandse onderzoeker die geïntensiveerd taalgebruik in een corpus teksten systematisch onderzoekt. Aan de hand van Bowers' (1963) functionele definitie formuleert hij de volgende operationele definitie van een taalintensiveerder: een intensiveerder is 'een formulering die vervangen *kán* worden door een afgezwakte variant. De notie 'afgezwakte variant' wil zeggen dat er 'iets' weggelaten kan worden uit de formulering' (p. 497). Die weglating kan volgens Renkema door één of enkele woorden te schrappen, te vervangen of te herschrijven (zie voor een uitgebreide bespreking hoofdstuk 1).

Pander Maat (2004) definieert een wervend element als een element dat een uitspraak intensiveert 'in een richting die gunstig is voor de zender van de tekst. Intensivering wordt hier gedefinieerd als argumentatieve versterking in de zin van Ducrot (1980): een geïntensiveerde uitspraak vormt een sterker argument voor een bepaalde conclusie dan een niet-geïntensiveerde uitspraak' (p. 212). De operationalisatie van een wervend

element formuleert Pander Maat als: 'Meestal kan het wervende element worden weggelaten zonder dat de grammaticaliteit en de interpretatie van de zin wordt aangetast. In een aantal gevallen kan het niet worden weggelaten, maar wel worden vervangen door een zwakker element' (p. 212).

Het uitgangspunt voor de corpusstudie van Van Mulken en Schellens (2006) verschilt met dat van Renkema en Pander Maat in de functie die de onderzoekers toekennen aan taalintensivering. In tegenstelling tot Renkema en Pander Maat die spreken over het versterken van boodschappen, formuleren Van Mulken en Schellens expliciet dat taalintensivering betrekking heeft op het versterken van evaluatieve uitingen. Zij noemen het een stilistisch middel 'waarmee een standpunt kracht kan worden bijgezet' (p. 225). Taalintensiteit beslaat volgens hen het hele spectrum van het versterken of afzwakken van evaluatieve uitingen, waarmee zij de functionele definitie van Bowers (1963) toespitsten op evaluatieve uitingen (zie hoofdstuk 1). In hun artikel in 2012 formuleren Van Mulken en Schellens de volgende operationele definitie om taalintensiveerders te identificeren: 'Een element in een uiting is een intensivering wanneer het element kan worden weggelaten of vervangen met als resultaat: een grammaticaal correcte zin die in de context relevant is én een minder krachtige evaluatie tot uitdrukking brengt' (p. 29). Deze operationele definitie komt in grote mate overeen met die van Renkema (1997) en Pander Maat (2004), hoewel zij taalintensiteit niet aan evaluaties koppelen.

2.2.1.2 Identificatie door meerdere codeurs

In de vier tekstanalytische corpusstudies is gewerkt met meerdere codeurs die onafhankelijk van elkaar dezelfde teksten analyseren. In Renkema's (1997) onderzoek nemen drie codeurs deel, in de studies van Van Mulken en Schellens (2006, 2012) analyseren twee codeurs de corpora en bij Pander Maat (2004) is het hele corpus door één persoon geanalyseerd en een deel daarvan (13 van de 109 teksten) door een tweede codeur.⁶

Door de teksten door meer dan één codeur te laten analyseren, kan getoetst worden hoe betrouwbaar de identificatie (en categorisering) van de versterkende elementen is. De mate waarin de codeurs het met elkaar eens zijn bij de uitgevoerde taak geeft een indicatie hoe moeilijk of gemakkelijk hun opdracht is geweest en hoe groot de kans is dat een andere codeur tot dezelfde bevindingen komt. Deze paragraaf bespreekt de overeenstemming tussen codeurs met betrekking tot de identificatie van intensiverende elementen. In de eerdere corpusstudies naar taalintensivering is de intercodeursbetrouwbaarheid gerapporteerd met een percentage of met Cohen's Kappa, een betrouwbaarheidsmaat die corrigeert voor verwachte kans. De studies verschillen niet alleen in de gekozen betrouwbaarheidsmaat, maar ook in de mate waarin de codeurs het eens zijn over de intensiverende elementen.

⁶ Details over de wijze waarop is geïdentificeerd en gecategoriseerd in de studie van Pander Maat (2004, 2007) zijn niet te achterhalen in de rapportages; deze informatie is verkregen via e-mailcontact met de onderzoeker.

In Renkema's onderzoek (1997) markeren drie codeurs de intensiveerders, waarbij zij het in 60% van de gevallen eens zijn. 85% van alle geïdentificeerde intensiveerders is door ten minste twee van de drie codeurs gemarkeerd, wat overigens niet wil zeggen dat er eenzelfde overeenstemmingspercentage gevonden wordt als er niet met drie maar met twee codeurs gewerkt zou worden. De overeenstemming in identificatie is goed, concludeert Renkema. Pander Maat (2004) rapporteert eveneens een goede betrouwbaarheid: de twee beoordelaars die een deel van het corpus analyseren, zijn het in 71% van de geïdentificeerde gevallen eens of een element 'wervend' is.

In tegenstelling tot deze hoge betrouwbaarheidsrapportages van Renkema en Pander Maat, is de overeenstemming tussen de codeurs in de studie van Van Mulken en Schellens (2006) minder positief. Op basis van hun eigen operationele definities waarbij taalintensivering gezien wordt als een versterking van evaluatieve uitingen, analyseren Van Mulken en Schellens recensies en hoofdredactionele commentaren aan de hand van het analyseschema van Renkema (1997) en aan de hand van het analyseschema van Pander Maat (2004). De overeenstemming bij de identificatie van intensiveerders blijkt gering: identificatie aan de hand van het schema van Renkema levert een overeenstemming van 44% op en aan de hand van Pander Maat een overeenstemming van 36%. Als ze corrigeren voor verwachte kans blijkt de overeenstemming tussen de codeurs laag ($\kappa = .16$ bij de Renkema-analyse en $\kappa = .09$ bij de Pander Maat-analyse).

57

Zes jaar later herformuleren Van Mulken en Schellens (2012) de definities van taalintensiteit en taalintensivering en ontwikkelen zij een vollediger analysemodel waarmee de onderzoekers verwachten meer overeenstemming te bereiken tussen codeurs. Net als in 2006 analyseren twee codeurs onafhankelijk van elkaar hoofdredactionele commentaren en krantenrecensies. Het nieuwe analysemodel van Van Mulken en Schellens lost het betrouwbaarheidsprobleem echter niet op. De overeenstemming bij de identificatie is nog steeds zwak (33%, $\kappa = .13$). De onderzoekers concluderen: 'Op het punt van betrouwbaarheid hebben we geen vooruitgang geboekt' (p. 36) ten opzichte van Renkema (1997) en Pander Maat (2004). Het blijkt voor codeurs lastig om intensiverende elementen op betrouwbare wijze in natuurlijke teksten te identificeren.

2.2.1.3 Methodologische problemen in de eerdere studies

De bevindingen met betrekking tot de analyse van teksten op taalintensiveerders in de eerdere onderzoeken leggen het probleem bloot dat het voor codeurs moeilijk kan zijn om in teksten dezelfde intensiveerders te identificeren. Hiervoor zijn twee verklaringen te formuleren.

De eerste verklaring voor het verschil in gerapporteerde intercodeursbetrouwbaarheid is te vinden bij de aard van de geanalyseerde teksten. Zowel de teksten van Renkema (1997) als die van Pander Maat (2004) zijn niet evaluatief van aard: Renkema heeft stripbeschrijvingen geanalyseerd en Pander Maat persberichten en daarop gebaseerde

artikelen in kranten en tijdschriften. Die teksten behoren niet tot een evaluatief genre maar zijn (van oorsprong en primair) informatief en beschrijvend. De teksten die in de studies van Van Mulken en Schellens (2006, 2012) zijn geanalyseerd, zijn daarentegen wel evaluatief. De geanalyseerde recensies en hoofdredactionele commentaren hebben het doel om een standpunt te bepleiten. De codeurs van die teksten hebben beoordeeld of de evaluaties in deze teksten geïntensiveerd zijn, overeenkomstig de operationele definitie van de onderzoekers.

Zoals in de vorige sectie naar voren is gekomen, verschillen de operationele definities in de tekstanalytische studies, wat wellicht eveneens voor het verschil in overeenstemming tussen codeurs heeft gezorgd. De codeurs in de studie van Pander Maat (2004) hebben wervende elementen geïdentificeerd in teksten van minder evaluatieve aard: ten eerste is de definitie van een wervend element volgens Pander Maat breder dan een intensiverend element volgens Van Mulken en Schellens, en ten tweede vallen die wervende elementen in een niet-evaluatieve context mogelijk meer op dan intensiverende elementen in een evaluatieve context. Van Mulken en Schellens opperen deze verklaring eveneens: wellicht springen taalintensiveerders in een evaluatieve tekst er minder uit dan in een primair informatieve tekst.

Er is een onderscheid te maken tussen beschrijvende uitingen en evaluatieve uitingen. Renkema en Pander Maat noemen een element versterkend wanneer de grens van beschrijvend naar evaluatief overschreden wordt. Een versterkend of subjectiverend element zoals *belangrijk* is in die beschrijvende teksten een intensiverend element in een uiting zoals *dat is een belangrijke speler* of *dat is een belangrijk probleem*. Van Mulken en Schellens daarentegen beperken zich tot het evaluatieve spectrum. Binnen dit spectrum kan een evaluatie toe- of afnemen in intensiteit. Wanneer een evaluatieve uiting sterker is dan de mogelijke ongemarkeerde evaluatie, bevat die uiting een intensiverder. Een element zoals *belangrijk* is in hun ogen alleen een intensiverend element wanneer bij weglating of vervanging van het element een minder sterke, correcte en evaluatieve zin zou overblijven. In het hiervoor genoemde voorbeeld *een belangrijke speler* zou *belangrijk* dan geen intensiverend element zijn, want het is niet mogelijk om de uiting af te zwakken met als resultaat een (correcte) evaluatieve zin (*dat is een speler*). *Belangrijk* is immers het element dat de evaluativiteit in de zin tot stand brengt. Maar in de zin *een belangrijk probleem* is het problematischer om vast te stellen of *belangrijk* een intensiverend element is: bij weglating blijft *een probleem* over dat afhankelijk van het besproken onderwerp een evaluatie van de schrijver kan zijn. De baseline voor een ongemarkeerde evaluatie is mogelijk minder scherp te definiëren dan van een beschrijvende uiting, wat een betrouwbare identificatie van intensiverende elementen in het onderzoek van Van Mulken en Schellens waarschijnlijk heeft bemoeilijkt, vergeleken met de identificatetaak in de studies van Renkema en Pander Maat. De studies variëren dus in de geanalyseerde teksten en de gehanteerde operationele definities, wat de verschillen in intercodeursbetrouwbaarheid tussen de studies kan verklaren.

De tweede verklaring voor de gevonden betrouwbaarheidsscores is eveneens geformuleerd door Van Mulken en Schellens en heeft betrekking op de invloed van een analyseschema op de identificatie van intensiverende elementen. De methoden in de studies van Renkema en Pander Maat bevatten twee fasen: eerst zijn de elementen geïdentificeerd en daarna zijn de gevonden elementen gecategoriseerd. Weliswaar weten de codeurs in de studies van Renkema (1997) en Pander Maat (2004) welke categorieën er bestaan voor potentiële versterkende elementen, maar zij hebben de gemarkeerde elementen niet direct aan die categorieën hoeven toe te kennen. De codeurs hebben zich in eerste instantie dus alleen gericht op de identificatie van versterkende elementen en hebben daardoor gericht hun taak kunnen uitvoeren. In de studies van Van Mulken en Schellens (2006, 2012) zijn de geïdentificeerde elementen daarentegen wel direct gecategoriseerd. Een codeur heeft daardoor meerdere taken: volgens de operationele definitie het versterkende element identificeren en het element toewijzen aan een van de categorieën van het analyseschema.

Mogelijk ontstaat tijdens het coderen van de teksten volgens de methode van Van Mulken en Schellens (2006, 2012) een wisselwerking tussen de identificatietaak en de categorisatietaak, waarbij niet altijd de hiervoor beschreven volgorde is aangehouden, maar zijn de codeurs bij de identificatie van elementen (onbewust) gestuurd door de categorieën in het analyseschema. Als een codeur bijvoorbeeld het element *belangrijk* leest, identificeert hij het element wellicht vanwege de mogelijkheid om het te categoriseren in het schema, zonder dat daarbij strikt de identificatietaak is uitgevoerd door eerst de mogelijkheid te onderzoeken of de evaluatieve uiting afgezwakt kan worden. Het analyseschema zou daardoor een grote invloed op de identificatie van intensiverende elementen kunnen hebben. Dit geldt zeker voor het eerste onderzoek van Van Mulken en Schellens (2006), waarin twee analysemodellen centraal staan die andere categorieën bevatten, waarbij een van de doelstellingen van het onderzoek is om de werkbaarheid van de verschillende schema's te onderzoeken.

Als verklaring voor de matige identificatie door de codeurs stellen Van Mulken en Schellens (2012) dat er sprake kan zijn van overcodering en ondercodering. Bij overcodering zoeken codeurs aan de hand van de categorieën in het analyseschema te nadrukkelijk naar het voorkomen ervan in een tekst. Niet-intensiverende woorden die wel tot een categorie kunnen behoren worden dan bijvoorbeeld onterecht als een intensiverender gezien. Daarnaast kan er ondercodering optreden. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer versterkende elementen in de tekst niet geïdentificeerd worden omdat ze niet in een categorie in het analysemodel geplaatst kunnen worden. Daarnaast kan het voorkomen dat codeurs intensiverders simpelweg over het hoofd zien, bijvoorbeeld wanneer het woord in een hoogintensieve context staat. Een categorisatiemodel kan anders gezegd de blik van codeurs vernauwen tot enkel die categorieën die in het schema onderscheiden zijn. Niet-intensiverende elementen kunnen dus als intensiverend gemarkeerd worden en niet-categoriseerbare intensiverende elementen worden mogelijk niet geïdentificeerd.

Omdat in de studies van Renkema en Pander Maat identificatie los staat van het analyse-schema, hebben die codeurs minder last gehad van over- en ondercodering.

Overeenkomstig de visie van Van Mulken en Schellens (2012) wordt in deze dissertatie taalintensivering beschouwd als versterking van evaluatieve uitingen. Net als de studies van Van Mulken en Schellens is het doel van ons onderzoek om het hele spectrum aan mogelijke taalintensiveerders in kaart te brengen. Daarvoor zijn natuurlijke teksten uit evaluatieve genres door twee codeurs geanalyseerd. Om de kans op een betrouwbare analyse te vergroten is de codeurs niet meer dan één taak gegeven: het identificeren van intensiverende elementen, zonder dat hier een analyseschema aan te pas komt. Zo zijn codeurs minder gefocust op de verschillende intensiveerderssoorten die worden onderscheiden en kunnen zij zich bij de analyse volledig op deze ene taak richten.

2.2.2 Identificatiemethode in dit corpusonderzoek

Er is een analysemethode ontwikkeld ten behoeve van beide corpora. Daarom wordt bij de beschrijving van de analysemethode in onze corpusonderzoeken geen onderscheid gemaakt tussen het eerste en het tweede corpus.

2.2.2.1 Twee codeurs

Elk corpus is door twee codeurs geanalyseerd op het voorkomen van taalintensiveerders. In totaal hebben vier codeurs aan de corpusonderzoeken deelgenomen, waarbij elk codeurduo uit een expert op het gebied van taalintensivering bestaat en een student-assistent (met een bovengemiddelde kennis van taalbeheersing). Hoewel er in de literatuur argumenten aangedragen worden voor het uitvoeren van dergelijke analyses door meer dan twee codeurs (zie voor een bespreking Potter & Levine-Donnerstein, 1999) en andere onderzoeken ook rapporteren over analyses door meer dan twee codeurs (Oliver, 1994, bijvoorbeeld werkt met vijf codeurs en in de National Television Violence Study, 1996, coderen meer dan 40 codeurs), wordt in het merendeel van de corpusanalytische studies naar stilistische fenomenen gewerkt met twee codeurs (zie bijvoorbeeld Burgers, 2010; Phillips & McQuarrie, 2002; Van Enschoot, 2006). Potter en Levine-Donnerstein (1999) beargumenteren dat een corpusanalyse met twee codeurs werkbaar is, wanneer een van de twee codeurs een expert is; de analyse van de tweede codeur wordt dan als het ware getoetst aan de codering van de eerste codeur. In onze studies is dit principe van toepassing: er is inzicht gekregen in de mate waarin de tweede codeur (de student-assistent) met de eerste codeur (de expert) overeenstemt in de identificatie van intensiverende elementen. Met deze aanpak wordt afgeweken van die van Van Mulken en Schellens (2006, 2012) die als experts de corpora zelf analyseerden.

2.2.2.2 Training

Voorafgaand aan de analyse zijn de codeurduo's getraind in het analyseren van teksten op taalintensiveerders. In de training is eerst verteld over het onderzoek en over het verschijnsel taalintensiteit. De analysemethode is stap voor stap doorgenomen aan de hand van een voorbeeldtekst (een recensie). Vervolgens hebben de codeurs onafhankelijk van elkaar een andere proeftekst (een column) geanalyseerd die niet in de corpora voorkomt. Tijdens de tweede trainingssessie zijn de bevindingen van de individuele analyse besproken: hoe is het de codeurs vergaan bij de analyse en welke moeilijkheden komen zij tegen? De verschillen in opvatting over taalintensiveerders en knelpunten zijn besproken. Na de proefcodering van deze twee voorbeeldteksten hebben de codeurs voldoende inzicht in het verschijnsel taalintensivering en zijn ze geschikt geacht om de analysemethode op het daadwerkelijke corpus toe te passen. Het is niet de bedoeling geweest om codeurs te trainen om precies dezelfde intensiveerders te markeren; we hebben de codeurs geleerd om taalintensivering te herkennen in teksten, waarbij ze bij de codering gebruik maken van hun eigen taalgevoel en kennis van de wereld. Potter en Levine-Donnerstein (1999) spreken bij een inhoudsanalyse waarbij ruimte is voor de interpretatie van de codeur, over *projective content*. Zij stellen dat bij een dergelijke aanpak het doel van een training is om codeurs alert te maken op het herkennen van het onderzochte fenomeen. Overigens is het onbekend of en hoe de codeurs in de eerdere corpusstudies naar taalintensivering zijn getraind.

2.2.2.3 Alleen identificeren

Bij de bepaling van de analysemethode in onze corpusstudies is lering getrokken uit de eerdere corpusonderzoeken. Waar de codeurs in de eerdere studies vaak zowel de elementen dienden te identificeren als te classificeren, hebben onze codeurs enkel intensiverende elementen geïdentificeerd. Omdat de codeurs de gevonden elementen niet hebben gecategoriseerd, is de verwachting dat zij vergeleken met de eerdere tekst-analytische studies van Van Mulken en Schellens (2006, 2012) met een ruime, categorie-onafhankelijke blik kunnen coderen (met wellicht minder ondercodering tot gevolg) en minder op zoek gaan naar classificeerbare elementen (beperken van overcodering). De codeurs hebben zich dus volledig kunnen richten op het basisbeginsel van taalintensivering: welke elementen een evaluatie versterken. De codeurs hebben de teksten op papier gelezen en de intensiverende elementen met pen onderstreept. Zo is de complexiteit van de taak geminimaliseerd. Hoe minder taken codeurs hoeven uit te voeren, hoe consistenten hun analyse naar verwachting is (zie ook Potter & Levine-Donnerstein, 1999).

2.2.2.4 Instructie

In de instructie aan de codeurs is eerst het fenomeen taalintensiteit uitgelegd, gevolgd door taalintensivering. Hierbij staan de definities centraal die aan het eind van hoofdstuk 1 zijn geformuleerd. Vervolgens is een grote variëteit aan taalintensiveerders genoemd

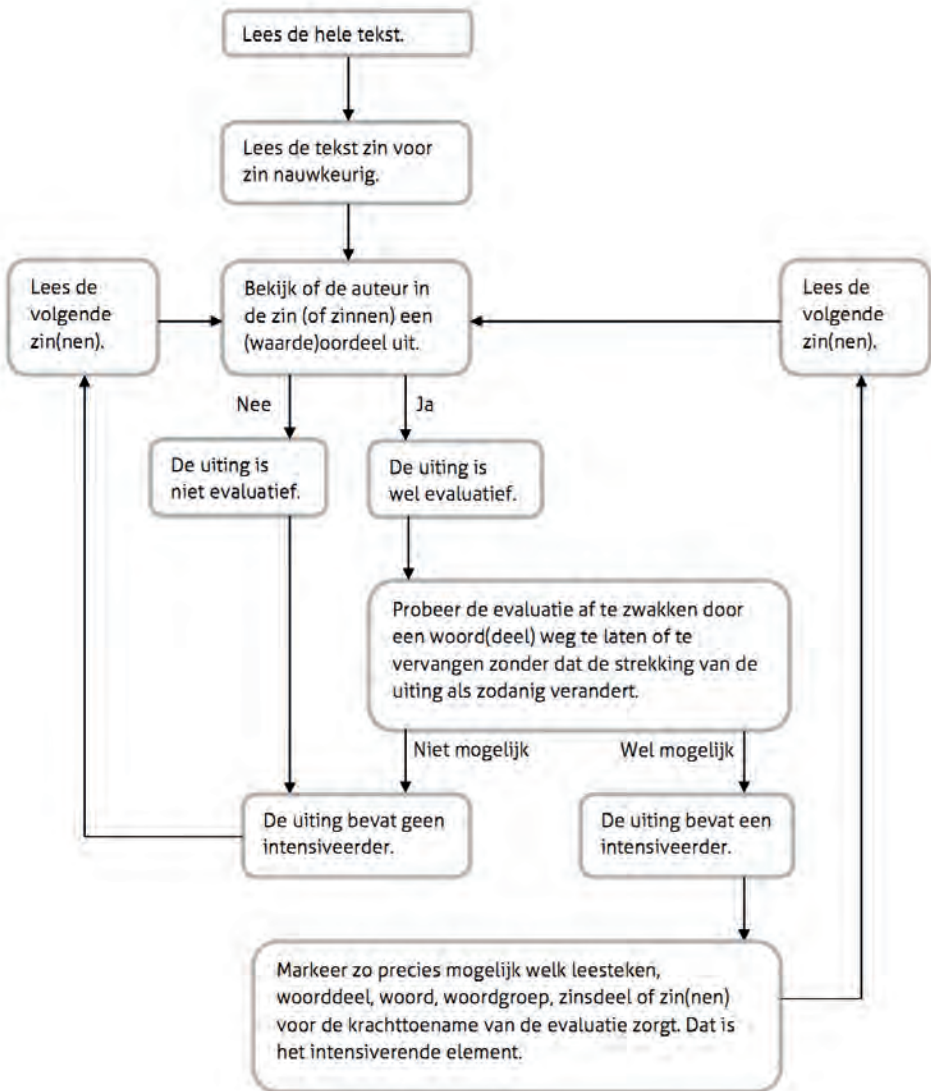
om de codeurs te laten zien hoe uiteenlopend de intensiverende elementen kunnen zijn. De elementen die in die voorbeelden de evaluatie versterken, zijn gemarkeerd op dezelfde wijze als van de codeurs wordt verwacht: door de intensiverende elementen te onderstrepen. In de voorbeelden is gedemonstreerd dat een element ook dubbel-intensiverend kan zijn, bijvoorbeeld omdat het in kapitalen geschreven woord zelf ook een intensiveerder is (zoals *SCHANDALIG*). De codeurs hebben te allen tijde het intensiverende element maar eenmaal hoeven te markeren. Intensiverende elementen die door andere woorden onderbroken worden (bijvoorbeeld *zowel ... als*) hebben zij met een pijl onderstreept zodat helder is dat die elementen samen een intensiveerder vormen (*zowel ... als*). De gehele instructie van de corpusstudies is opgenomen in bijlage III.

→ ←

2.2.2.5 Wijze van coderen

De analysemethode per tekst is als volgt. Eerst heeft een codeur de hele tekst gelezen om een indruk te krijgen van het onderwerp van de tekst. Daarna heeft hij de tekst zin voor zin nauwkeurig gelezen. Per zin heeft de codeur beoordeeld of er een evaluatieve uiting in voorkomt. Zo ja, dan staat hierin mogelijk een taalintensiveerder. Beoordeelt de codeur een uiting als evaluatief, dan heeft hij bekeken of deze evaluatie versterkt is. Hulpmiddel hierbij is om te controleren of de mogelijk versterkte evaluatieve uiting afgezwakt kan worden waarbij de inhoudelijke betekenis van de uiting minimaal verandert; deze aanpak sluit aan bij onze operationele definitie die is gebaseerd op die van Van Mulken en Schellens (2012). Vanwege de omvang van het corpus heeft de codeur deze afzwakking niet hoeven opschrijven maar alleen voor zichzelf hoeven maken. Is afzwakken mogelijk, dan heeft de codeur met een versterkte evaluatie te maken. De codeur heeft dan het element onderstreept dat voor deze versterking zorgt. De analysemethode is schematisch weergegeven in figuur 2.3.

Uit de literatuur over taalintensivering valt op te maken dat een intensiverend element een leesteken, woorddeel, woord, aantal woorden, zin of aantal zinnen kan zijn. Krippendorff (2004) stelt dat de analyse-eenheid in een corpusonderzoek een zo klein mogelijke, maar wel betekenisvolle, eenheid moet zijn. In het geval van *discourse* is de kleinste analyse-eenheid een woord. Maar in ons geval kunnen intensiveerders ook woordoverstijgend zijn – zoals clauses of hele zinnen – terwijl ook slechts een deel van een woord intensiverend kan zijn – zoals een voor- of achtervoegsel. Bovendien stellen Low en Cameron (2002) dat taalgebruikers niet kijken naar woorden in isolatie, maar dat ze gebruikmaken van grotere teksteenheden bij de interpretatie van uitingen. Bij een verschijnsel zoals taalintensivering is dit zeker ook het geval. Daarom is de eenheid in onze analyse niet vastgelegd en is het aan de codeurs om te bepalen welke tekstelementen voor de versterking van een evaluatie zorgen.



Figuur 2.3 | De analysemethode om taalintensiveerders te identificeren in teksten.

Uit de studie van Pander Maat (2004) is gebleken dat citaten veel taalintensiveerders bevatten. Op de inhoud en formulering van deze tekst heeft de auteur echter geen invloed: een citaat dient letterlijk weer te geven wat iemand heeft gezegd. Om geen vertekend beeld te krijgen van taalintensiveerders in teksten, zijn tekstelementen die mogelijk niet van de hand van de auteur waren niet betrokken in de analyse. Dit zijn naast citaten ook koppen, leads of intro's en tussenkopjes. Geparafraseerde zinnen zijn wel meegenomen in de analyse. In een parafrase heeft een auteur immers de ruimte om er iets van zichzelf aan toe te voegen. Hierin volgen we de werkwijze van Van Mulken en Schellens (2012).

2.2.2.6 *Hele corpus*

In de tekstanalytische onderzoeken van Van Mulken en Schellens (2006, 2012) hebben twee codeurs het hele corpus van 30 teksten per studie geanalyseerd; bij Renkema (1997) zijn drie codeurs aan het werk om 48 teksten te coderen, terwijl bij Pander Maat (2004) een deel van het corpus (13 van de 109 teksten) door twee personen is beoordeeld. Onze corpora zijn omvangrijker dan die in de eerdere corpusonderzoeken: het eerste corpus bestaat uit 200 recensies en columns en het tweede corpus uit 27 kranten- en 134 internetbijdragen. Een strategie die vaak bij dergelijke omvangrijke corpora wordt toegepast, is om de eerste codeur het hele corpus te laten analyseren terwijl de tweede codeur tien tot twintig procent van het corpus voor zijn rekening neemt om de mate van overeenstemming te bepalen (Neuendorf, 2002). In het onderhavige onderzoek ligt de focus echter op het verkrijgen van een goed zicht op het gebruik van taalintensiveerders in Nederlandse teksten. De eerdere corpusonderzoeken wijzen uit dat de interpretatieve data voor een matige overeenstemming tussen de codeurs kunnen zorgen. Slechts een deel van het corpus door twee codeurs laten analyseren zou daardoor een vertekend beeld kunnen geven van het gebruik van taalintensiveerders in Nederlandse teksten. Daarom zijn beide corpora door twee codeurs volledig geanalyseerd. Hierin wijkt ons onderzoek af van de gebruikelijke werkwijze bij omvangrijke corpora (zie ook Potter & Levine-Donnerstein, 1999; Spooren & Degand, 2010).

2.2.2.7 *Procedure*

Om het lezen en coderen van de teksten zo prettig mogelijk te maken, hebben de codeurs de teksten uitgeprint op papier ontvangen. Elke tekst staat op een aparte pagina, met uitzondering van de korte internetbijdragen in corpus 2. Op deze vellen hebben de codeurs de intensiverende elementen met pen of potlood onderstreept.

De analyse van beide corpora is in fasen gebeurd. Een codeur analyseert niet langer dan een uur aan een stuk. Na een pauze van minstens een uur kan de codeur weer verder gaan met teksten coderen. Op deze wijze is getracht codeermoeheid en automatisme te voorkomen. Om dezelfde reden hebben de codeurs het hele corpus niet in één keer uitgereikt gekregen, maar in pakketjes van teksten waarin bij het eerste corpus tekstgenre en schrijverstypen (bij het digitale deel) en tekstgenre en krantentypen (bij het analoge deel) elkaar afwisselen en bij het tweede corpus de mediumtypen en bronnen elkaar afwisselen. Iedere week is de gecodeerde stapel teksten ingeruild voor een pakketje nieuwe teksten totdat alle teksten geanalyseerd waren.

Nadat alle teksten van het corpus zijn geanalyseerd, hebben de codeurs nog eenmaal met een frisse, kritische blik bekeken of zij het in tweede instantie nog steeds eens zijn met hun eigen bevindingen uit de eerste ronde. Dit biedt de mogelijkheid om over- en ondercodering te corrigeren: iedere codeur ziet zijn geanalyseerde corpus dus twee keer om te voorkomen dat intensiveerders over het hoofd worden gezien en om te controleren of de gemarkeerde delen nog steeds als intensiverend worden beschouwd. Op

deze wijze is *stability* gecreëerd, volgens Krippendorff (2004) een van de drie maten van betrouwbaarheid. In tegenstelling tot Krippendorffs advies om de tweede maal wederom blanco teksten te coderen, is er vanwege de hoeveelheid voor gekozen om een controlerende van de geanalyseerde teksten toe te passen.

2.2.2.8 Verwerking van de gegevens

De teksten met onderstreepte intensiverende elementen zijn verwerkt in computerprogramma Maxqda (versie 10). Maxqda is een programma dat speciaal ontworpen is voor de verwerking van kwalitatieve data. De tekstbestanden zijn in het computerprogramma ingevoerd en vervolgens zijn de onderstreepte intensiverende elementen in Maxqda gemarkeerd. Bij het markeren is onderscheid gemaakt tussen de elementen die door beide codeurs zijn geïdentificeerd en de elementen die door slechts één van de twee codeurs zijn geïdentificeerd. Zodoende zijn er drie typen markeringen: een markering voor de elementen die beide codeurs hebben geïdentificeerd ('beide codeurs'), een markering voor de elementen die alleen de expert heeft geïdentificeerd ('expert') en een markering voor de elementen die alleen de student-assistent heeft geïdentificeerd ('student-assistent').

In een aantal gevallen is er overeenstemming tussen de codeurs over een intensiverend element, maar heeft de ene codeur meer woorden onderstreept dan de andere codeur. In navolging van de werkwijze van Wilson, Wiebe en Hwa (2006) die *private states* markeren die variëren in aantal woorden, staat de overlap van de markeringen van de codeurs centraal: betreft het bijvoorbeeld een lidwoord dat op zichzelf de intensiveerder niet sterker maakt (*kasteel* of *een kasteel*) of een spreekwoord waarbij één lexicaal onderdeel wel of niet is onderstreept (*geen blad voor de mond* of *neemt geen blad voor de mond*), dan is dit verschil in markering door de onderzoeker als overlap geïnterpreteerd en is de identificatie als volledige overeenstemming beschouwd. Het intensiverende element heeft dan dus de markering 'beide codeurs' gekregen. Dit is eveneens het geval wanneer de ene codeur in een uiting zoals *heel erg mooi* de woorden *heel* en *erg* als losse intensiveerders heeft gemarkeerd terwijl de andere codeur *heel erg* in zijn geheel heeft onderstreept. In deze gevallen kregen *heel* en *erg* als losse intensiveerders de markering 'beide codeurs', mede omdat deze interpretatie van intensiverende elementen het dichtst bij de instructie lag: *erg* wordt gezien als een versterker van *mooi*, en *heel* als een versterker van *erg*.

Het kwam echter ook voor dat de codeurs wel wezenlijk van elkaar verschillen bij de markering van een intensiverend element. Zo heeft de expert in het eerste corpus bijvoorbeeld de uiting *Waar haalt hij de euvele moed vandaan* onderstreept, terwijl de student-assistent alleen *euvele* heeft gemarkeerd. Omdat deze uiting inderdaad opgeknapt kan worden in *waar haalt hij de moed vandaan* en daarin *euvele* een versterkend element kan zijn, is het element *euvele* gemarkeerd als element waarover beide codeurs het eens zijn, en *waar haalt hij de moed vandaan* als element dat alleen door de expert is geïdentificeerd. Zo zijn de geïdentificeerde elementen op een zo valide mogelijke wijze verwerkt.

2.3 Categorisering van taalintensiveerders

2.3.1 Categorisatiemethoden in eerder onderzoek

In de vier Nederlandstalige tekstanalytische corpusstudies naar versterkende elementen in teksten is gewerkt met schema's om de geïdentificeerde elementen te kunnen categoriseren.

Renkema's (1997) analysemodel bestaat uit drie hoofdcategorieën die zijn gebaseerd op de weglaatbaarheid, vervangbaarheid en herschrijfbaarheid van intensiverende elementen. De hoofdcategorie lexicale intensiveerders omvat weglaatbare intensiveerders. Deze categorie bestaat uit zeven subcategorieën waaronder weglaatbare voorvoegsels (*overvol* > *vol*), bijwoorden (*erg leuk* > *leuk*) en bijvoeglijke naamwoorden (*de onstuimige zee* > *de zee*). De hoofdcategorie semantische intensiveerders bevat vier vervangbare woordsoorten: werkwoorden (*gekelderd* > *gedaald*), zelfstandige naamwoorden (*blamage* > *schande*), bijvoeglijke naamwoorden (*kolossaal* > *groot*) en bijwoorden (*behoorlijk* > *enigszins*). De hoofdcategorie stilistische intensiveerders betreft zeven herschrijfbare stijlfiguren, zoals herhalingen (*het was heet, heet, heet!* > *het was heet!*), pleonasmes (*de uiterste limiet* > *de limiet*) en vergelijkingen (*ze gingen als wilde beesten tekeer* > *ze gingen tekeer*).

Alle door drie codeurs geïdentificeerde intensiveerders in het onderzoek van Renkema zijn herleid tot 150 types, die vervolgens zijn ondergebracht in het analyseschema. Aan gezien ruim 90% van de types in het schema ondergebracht kan worden, concludeert de onderzoeker dat met het analyseschema 'het overgrote deel van de intensiveerders overzichtelijk in kaart kan worden gebracht' (p. 503) en het voldoende onderscheidend vermogen heeft. Het blijft echter onduidelijk hoe deze categorisering is gebeurd: bijvoorbeeld of één persoon de geïdentificeerde elementen heeft ingedeeld of dat meerdere personen onafhankelijk van elkaar deze taak hebben volbracht. Omdat Renkema geen overeenstemmingscijfers rapporteert voor de categorisering, is het vermoeden dat één codeur, wellicht de auteur van het artikel, de elementen heeft ingedeeld.

Pander Maat (2004) heeft een eigen analysemodel ontwikkeld. Hierbij is hij op inductieve wijze te werk gegaan: het schema is tot stand gekomen aan de hand van het onderzoeksmateriaal in zijn studie. In tegenstelling tot Renkema, heeft Pander Maat voor een grammaticale indeling gekozen. Pander Maats schema bestaat uit de vier hoofdcategorieën voorvoegsels, adjectieven, adverbiale elementen en verbindingswoorden. In zijn schema komt een aantal woordsoorten voor die Renkema ook onderscheidt: voorvoegsels (*gloednieuw* > *nieuw*), bijvoeglijke naamwoorden (*fantastisch resultaat* > *mooi resultaat*) en bijwoorden (*enorm groot* > *groot*). In afwijking van Renkema kunnen in het analysemodel van Pander Maat geen intensiverende werkwoorden en zelfstandige naamwoorden worden ondergebracht. Die woordsoorten komen blijkbaar niet als wervende elementen in de persberichten voor. Dit geldt eveneens voor stijlfiguren; daarvoor heeft Renkema een aparte categorie gereserveerd, maar Pander Maat niet. Pander Maat onderscheidt daarentegen wel verbindingswoorden (*niet alleen ... maar ook*); die komen in het schema van Renkema niet voor (zie voor een uitgebreide bespreking Van Mulken & Schellens, 2012).

Renkema (1997)	Vergelijking	Pander Maat (2004)
A. Lexicale intensiveerders 1. Basisversterker (<i>erg, heel</i>) incl. prefixen (<i>urenlang</i>) 2. Tijdsaanduiding (<i>al, pas</i>) 3. Plaatsaanduiding (tot in de <i>kleinste uithoeken</i>) 4. Kwantificator (<i>bijna iedereen</i>) 5. Kwalificator (<i>puur suiker, de onstuimige zee</i>) 6. Preciseerder (<i>exact</i>) 7. Onverwachtheids-partikel (<i>zelfs</i>)	Overeenkomsten - Prefixen - Adverbia - Adjectieven Verschillen Renkema (1997): - Plaatsaanduiding - Verba - Nomina - Stijlfiguren Pander Maat (2004): - Voorbepalingen bij substantieven - Verbindings-woorden	A. Voorvoegsels 1. Prefixen (<i>gloednieuw</i>) incl. voorbepalingen bij substantieven (<i>no. 1 low fares airline</i>) B. Adjectieven 2. Versterkende adjectieven (<i>belangrijk, groot</i>) 3. Evaluatieve adjectieven (<i>geweldig, uniek</i>) 4. Andere adjectieven (<i>betrouwbaar, duidelijk</i>) 5. Intensiverende hoeveelheidsaanduiders (<i>alle, extra</i>) 6. Vergelijkende en overtreffende trappen (<i>belangrijkste</i>) C. Adverbiale elementen 7. Adverbiale intensiveerders (<i>enorm, aanzienlijk</i>) 8. Temporele bijwoorden (<i>reeds, eens temeer</i>) 9. Bijwoorden die verwijzen naar plaatsen (<i>wereldwijd</i>) 10. Intensivering voorafgaand aan getallen (<i>ruim, meer dan</i>) 11. Verzwakkingen van negatief gewaardeerde getallen (<i>slechts, minder dan</i>) 12. Modale intensiveerders (<i>natuurlijk, simpelweg</i>) D. Verbindingswoorden 13. Opsommende verbindingswoorden (<i>bovendien, niet alleen ... maar ook</i>)
B. Semantische intensiveerders 8. Verba (<i>gekelderd</i>) 9. Nomina (<i>blamage</i>) 10. Adjectiva (<i>kolossaal</i>) 11. Adverbia (<i>behoorlijk</i>)		
C. Stilistische intensiveerders 12. Herhaling (het was heet, <i>heet, heet!</i>) 13. Tautologie (nooit <i>ofte nimmer</i>) 14. Pleonasme (de <i>uiterste</i> limiet) 15. Climax (hij wachtte uren, <i>dagen, maanden</i>) 16. Litotes (hij schrijft <i>niet onaardig</i>) 17. Vergelijking (ze gingen als <i>wilde beesten</i> tekeer) 18. Metafoor (<i>het onderspit delven</i>)		

Figuur 2.4 | Een vergelijking van de analyseschema's van Renkema (1997) en Pander Maat (2004).

Figuur 2.4 toont een vergelijking van de analysemodellen van Renkema (1997) en Pander Maat (2004).

Uit de voorbeelden van Pander Maat valt af te leiden dat de categorieën zijn gebaseerd op de intensiverende elementen die kenmerkend zijn voor persberichten. Zo is er in de categorie voorvoegsels specifiek ruimte gemaakt voor ‘voorbepalingen bij substantieven’, waarmee bedrijven zo rooskleurig mogelijk voor de dag proberen te komen (*no. 1 low fares airline > airline met concurrerende tarieven*). Hetzelfde is het geval bij de bijwoorden en bijvoeglijke naamwoorden: de voorbeelden zijn veelal positief van aard of zwakken de negativiteit van een uiting af. In zijn artikel van 2007 verwoordt Pander Maat inderdaad dat de persberichten positieve *promotional elements* betreffen.

In het onderzoek van Pander Maat is het hele corpus door één codeur in zijn geheel geanalyseerd. De door die codeur geïdentificeerde wervende elementen zijn vervolgens door twee codeurs gecategoriseerd. Pander Maat stelt dat de beoordelaarsovereenstemming bij deze categorisering zeer bevredigend is ($\kappa = .79$). De elementen waarover de codeurs het bij de categorisering oneens zijn, zijn opgelost in discussie. De gevallen waarover twijfel blijft bestaan, zijn uiteindelijk niet verder meegenomen in de resultatenrapportage. Het is onbekend hoeveel elementen er om die reden uiteindelijk uit de dataset zijn verwijderd.

Van Mulken en Schellens (2006) onderzoeken de werkbaarheid van zowel Renkema's als Pander Maats analysemodel voor evaluatieve teksten door dezelfde verzameling teksten met beide modellen te analyseren. Van twee genres analyseren Van Mulken en Schellens (2006) vijftien teksten met de twee schema's. In tegenstelling tot de bevindingen van Renkema en Pander Maat blijkt de overeenstemming tussen de codeurs, zoals gemeld bij de identificatie van de intensiverende elementen, bij beide analysemodellen laag. Maar de categorisering levert zowel in het analysemodel van Renkema als het schema van Pander Maat een redelijke overeenstemming op (respectievelijk $\kappa = .59$ en $\kappa = .57$). Met dit resultaat zijn de onderzoekers niet ontevreden.

Van Mulken en Schellens (2006) plaatsen wel een aantal kanttekeningen bij de twee schema's. Ten eerste blijken de twee analysemodellen niet volledig voor de analyse van hun corpus: niet alle gevonden intensiveerders kunnen in beide schema's ondergebracht worden. Voor intensiveerders die in het ene schema wel gecategoriseerd kunnen worden, is in het andere schema geen plaats, omdat de schema's in een aantal categorieën van elkaar verschillen (zie figuur 2.4) (zie ook Van Mulken & Schellens, 2006). Ten tweede vragen de onderzoekers zich af hoe onderscheidend de hoofdcategorieën van Renkema (1997) zijn, die gebaseerd zijn op weglaatbaarheid, vervangbaarheid en herschrijfbaarheid. Een uiting als *de onstuimige zee* plaatst Renkema in de hoofdcategorie lexicale intensiveerder, omdat *onstuimige* weggelaten kan worden (blijft over: *de zee*), maar Van Mulken en Schellens (2012) merken op dat *onstuimige* ook vervangen kan worden door *onrustige*, zodat

de minder sterke uiting *de onrustige zee* ontstaat. In dit geval is *onstuimige* dus vervangbaar en zou het element tot de hoofdcategorie semantische intensiveerder behoren. Andersom stellen Van Mulken en Schellens dat een intensiveerder die Renkema als semantisch beoordeelt (*hij was behoorlijk dronken* > *hij was enigszins dronken*) ook als lexicaal ingedeeld kan worden (*hij was dronken*).

De grens tussen enerzijds de lexicale, semantische en anderzijds stilistische intensiveerders is eveneens onscherp. Als voorbeeld van een vergelijking noemt Renkema *ze gingen als wilde beesten tekeer*. Deze stilistische intensiveerder zou volgens de onderzoeker herschreven kunnen worden tot de uiting *ze gingen als beesten tekeer*. Met dit voorbeeld wijkt Renkema af van het onderscheid dat hij in zijn analyseschema maakt. In plaats van de vergelijking te herschrijven tot gewoon proza (bijvoorbeeld: *ze gingen tekeer* of een deel van de uiting te vervangen door een zwakkere variant (*als wilde beesten* > *erg*), zwakt Renkema de uiting af door *wilde* uit de uiting weg te laten: een handeling waardoor het element tot de categorie lexicale intensiveerders zou behoren. Op basis van deze voorbeelden kan de vraag gesteld worden of weglaatbaarheid versus vervangbaarheid (versus herschrijfbaarheid) wel als *fundamentum divisionis* moeten worden gebruikt, zoals Van Mulken en Schellens (2012, p. 29) het formuleren.

Van Mulken en Schellens presenteren in 2012 een nieuw schema, het TaalIntensiteits-Model (TIM), waarin de eerdergenoemde twee analyseschema's zijn samengevoegd. De verwachting is dat dit nieuwe analyseschema een aantal problemen van de eerdere analysemodellen zou oplossen. Zo lijkt het nieuwe schema vollediger te zijn dan de vorige twee en is gestreefd naar een scherper onderscheid tussen de woordsoortcategorieën door de ANS als uitgangspunt te nemen bij de categorisering. Het TIM bestaat uit zeventien categorieën die tot negen hoofdcategorieën behoren (zie figuur 2.5).

De eerste zes hoofdcategorieën van het TIM zijn gebaseerd op woordsoorten. Pander Maat (2004) hanteert dit uitgangspunt ook, maar Van Mulken en Schellens hebben op basis van de traditionele grammatica (de Algemene Nederlandse Spraakkunst (ANS) van Haeseryn, Romijn, Geerts, De Rooij & Van den Toorn, 1997) de categorie intensiverende telwoorden (*honderd keer gevraagd* > *meerdere keren gevraagd*) toegevoegd. Deze zes op woordsoorten gebaseerde hoofdcategorieën omvatten voorvoegsels, bijwoorden en bijvoeglijke naamwoorden (die zowel Renkema als Pander Maat onderscheiden), zelfstandige naamwoorden en werkwoorden (die Renkema vervangbare intensiveerders noemt en die bij Pander Maat niet voorkomen) en daarnaast een aparte categorie voor telwoorden (die Renkema en Pander Maat niet onderscheiden).

Naast categorieën voor woordsoorten, reserveren Van Mulken en Schellens (2012) ook ruimte voor stijlfiguren: dit is de zevende hoofdcategorie. Renkema (1997) onderscheidt deze categorie eveneens, Pander Maat niet. Van Mulken en Schellens hebben de subcategorieën beeldspraak, herhaling en hyperbool uit Renkema's analysemodel overgenomen,

waarbij zij een onderscheid maken in versteende dan wel originele beeldspraak (afhankelijk van de vraag of de betreffende lexicale eenheden in de figuurlijke betekenis wel of niet een vaste woordenboekbetekenis hebben). Andere stijlfiguren kunnen in de subcategorie 'overige' van het TIM geplaatst worden.

Op basis van de categorie verbindingswoorden van Pander Maat bevat het indelingsmodel van Van Mulken en Schellens een hoofdcategorie voor syntactische intensiveerders (hoofdcategorie 8). In Renkema's schema komt deze categorie niet voor. Nieuw in het indelingsmodel van Van Mulken en Schellens, vergeleken met de schema's van Renkema en Pander Maat, is een categorie voor typografie (categorie 9). Typografie is onafhankelijk van woordsoort of stijlfiguur. Bij een typografische intensivering worden bijvoorbeeld kapitalen, leestekens en accenten gebruikt (zoals *wél*).

Net als in 2006 zijn in van Mulkens en Schellens (2012) recensies en hoofdredactionele commentaren intensiverende elementen geïdentificeerd en gecategoriseerd. De codeurs identificeren 236 dezelfde intensiveerders (een derde van het totaal aantal geïdentificeerde elementen). Wat betreft de categorisering van de intensiveerders is de overeenstemming vergelijkbaar met de eerdere analysemodellen ($\kappa = .59$) als alle 17 categorieën en subcategorieën worden meegenomen. Als de onderzoekers afzien van de subcategorieën bij de intensiverende bijwoorden en stijlfiguren, is de overeenstemming goed ($\kappa = .74$). Vervolgens is er een tweede codeerronde ingelast waarin de codeurs feedback ontvangen over de categorisering van de medecodeur: de codeur krijgt te zien hoe de medecodeur de intensiveerders heeft gecategoriseerd en krijgt de gelegenheid op basis daarvan zijn eigen categorisering te herzien. Dat levert een hogere overeenstemming op ($\kappa = .91$), maar de codeurs blijven het in een aantal gevallen oneens. Hieruit blijkt dat taalintensivering een interpretatief fenomeen is, waarbij niet alleen de identificatie van een element maar ook de categorisering ervan tussen codeurs kan verschillen.

2.3.2 Categorisatieproblemen in de eerdere studies

In de eerdere tekstanalytische corpusstudies is gewerkt met een analysemodel om de geïdentificeerde intensiverende elementen te kunnen categoriseren. Het werken met een dergelijk schema blijkt niet alleen een identificatieprobleem met zich mee te brengen (zie paragraaf 2.2.1.3), maar ook een categorisatieprobleem. Weliswaar is de betrouwbaarheidsscore bij de categorisering van intensiveerders hoger dan bij de identificatie, maar dan nog blijken er veel gevallen te bestaan waarover de codeurs het oneens zijn. Het onderscheidend vermogen van de categorieën is niet altijd voldoende. Van Mulken en Schellens (2006, 2012) signaleren dit probleem bij de schema's van Renkema (1997) en Pander Maat (2004) en construeren daarom een nieuw analysemodel, maar ook bij de categorisering van intensiveerders in hun schema blijven twijfelgevallen bestaan. Zij laten bijvoorbeeld zien dat intensiverende werkwoorden en intensiverende metaforen voor verwarring kunnen zorgen. Dit probleem is op te lossen door niet twee maar één persoon de geïdentificeerde elementen te laten categoriseren (zoals Renkema, 1997, ook

Van Mulken & Schellens (2012)	Categorie gebaseerd op
1. Voorvoegsels (<i>topatleet</i>)	Renkema, Pander Maat
2. Bijwoorden	
a) Bijwoord van graad (<i>hartstikke</i>)	Renkema, Pander Maat
b) Bijwoord van frequentie of kwantiteit (<i>altijd</i>)	Renkema, Pander Maat
c) Bijwoord van modaliteit (<i>uiteraard</i>)	Renkema, Pander Maat
d) Adverbiaal gebruikte bijvoeglijke naamwoord (<i>fantastisch</i> gedaan)	Renkema
e) Overige bijwoorden (<i>wereldwijd</i>)	Renkema, Pander Maat
3. Telwoord (<i>honderd</i> keer gevraagd)	-
4. Bijvoeglijk naamwoord (<i>abject</i>)	Renkema, Pander Maat
5. Zelfstandig naamwoord (<i>vertoning</i>)	Renkema
6. Werkwoord (incl. werkwoordelijke uitdrukking) (<i>schransen</i>)	Renkema
7. Stijlfiguren	
a) Versteende beeldspraak (<i>een boom</i> van een kerel)	Renkema
b) Originele beeldspraak (een echte <i>gitaarbeul</i>)	-
c) Herhaling (<i>vast en zeker</i>)	Renkema
d) Hyperbool (<i>een eeuw wachten</i>)	Renkema
e) Overige stijlfiguren (<i>geen verkeerd</i> plan)	Renkema
8. Syntactische intensiveerders (<i>zowel ... als</i>)	Pander Maat
9. Typografie (<i>GEWELDIG!</i>)	-

Figuur 2.5 | Het analysemodel van Van Mulken en Schellens (2012), grotendeels gebaseerd op de schema's van Renkema (1997) en Pander Maat (2004).

heeft gedaan) of door niet de mens maar de computer de elementen automatisch te laten indelen zodat er een strikt onderscheid tussen de categorieën wordt gemaakt. Dit laatste is nog niet eerder gedaan in onderzoek naar taalintensivering.

Naast de bevinding dat sommige intensiveerders in meerdere categorieën passen, blijkt de intercodeursbetrouwbaarheid ook af te hangen van het gekozen analysemodel. Uit Van Mulken en Schellens (2012) blijkt dat de intercodeursbetrouwbaarheid samenhangt met de uitgebreidheid van het analyseschema. De kans is groot dat een analyseschema met veel subcategorieën voor een lagere overeenstemming tussen codeurs zorgt dan een schema met veel minder categorieën. Dit geldt met name wanneer de subcategorieën niet voldoende onderscheidend van elkaar zijn: zo zijn de verschillende bijwoorden en stijlfiguren in het onderzoek van Van Mulken en Schellens (2012) de categorieën die de meeste categorisatieproblemen opleveren. Uit hun studie is gebleken dat de inter-

beoordelaarsbetrouwbaarheid hoger wordt naarmate er minder categorieën zijn: de overeenstemming tussen de codeurs is goed wanneer enkel gekeken wordt naar de negen hoofdcategorieën in plaats van naar de zeventien categorieën als er ook subcategorieën worden onderscheiden. Het is dus raadzaam om een categorisatiemodel te hanteren dat voldoende inzicht geeft in de materie maar dat niet te uitgebreid – en daardoor gecompliceerd – is.

2.3.3 Categorisatiemethode in dit corpusonderzoek

In de eerdere tekstanalytische corpusonderzoeken is gewerkt met categoriserende analysemodellen zodat een beeld verkregen kon worden van de typen intensiverende elementen die in teksten voorkomen. Soms zijn identificatie en categorisering taken voor dezelfde codeurs (zoals bij Van Mulken & Schellens, 2006, 2012), soms zijn deze taken van elkaar gescheiden (zoals bij Pander Maat, 2004 en vermoedelijk ook bij Renkema, 1997). In de studies van Van Mulken en Schellens (2006, 2012) hebben de codeurs dus een dubbele taak: ze hebben niet alleen taalintensiveerders geïdentificeerd, maar ze ook tegelijkertijd gecategoriseerd. In onze corpusstudies krijgen codeurs alleen de identificatietaak. Om toch inzicht te krijgen in de typen intensiveerders in de verschillende teksten, is het merendeel van de intensiverende elementen op automatische wijze gecategoriseerd.

Er is gebruik gemaakt van een softwareprogramma dat woordsoorten toekent (*tagt*) aan alle talige elementen in een tekst, inclusief interpunctie. De *tagging* gebeurt woord voor woord: van elk woord bepaalt de software onder andere de bijbehorende woordsoort en het lemma. Dankzij deze aanpak is het mogelijk om te achterhalen hoe vaak verschillende woordsoorten überhaupt voorkomen in evaluatieve teksten en wat de frequentie is van intensiveerders binnen die woordsoorten. Daarnaast is het mogelijk om bijbehorende lemma's te bestuderen. Doordat de software per woord de woordsoort en het lemma bepaalt, kan worden nagegaan welke verschillende intensiverende woorden er binnen een bepaalde woordsoort voorkomen en of woordsoorten onderling verschillen in de diversiteit van intensiverende lemma's.

De software is geschikt om intensiverende elementen die uit één woord of uit een leesteken bestaan te categoriseren. Elementen die daarentegen uit meerdere woorden bestaan, zoals meerwoordige stijlfiguren of intensiverende woordgroepen, krijgen met de automatische tagging geen functioneel label. Die meerwoordige elementen zijn door de onderzoeker handmatig gecategoriseerd.

2.3.3.1 Categorisering van eenwoordige intensiveerders

Een deel van de gevonden intensiveerders bestaat uit een leesteken of één woord. Deze noemen we eenwoordige intensiveerders. De eenwoordige intensiveerders zijn automatisch gecategoriseerd met Frog⁷: software voor part-of-speech tagging, lemmatisering,

7 <http://ilk.uvt.nl/frog/>; voorheen bekend als TADPOLE en daarvoor als MB-TALPA.

Tabel 2.1 | Categorisatiemodel voor het indelen van eenwoordige intensiveerders, ontleend aan de twaalf labels van wordtagger Frog.⁸

Label	Betekenis	Benaming in deze dissertatie	Voorbeeld
ADJ	Adjectief	Adjectief	<i>Absoluut, cruciaal, prachtig</i>
BW	Bijwoord	Adverbium	<i>Zelfs, helemaal, altijd</i>
N	Nomen	Nomen	<i>Kasteel, blunder, kamp</i>
LET	Interpunctie	Typografie	<i>... , ! , ()</i>
LID	Lidwoord	Lidwoord	<i>De, het, een</i>
SPEC	Special token	Special token	Eigennamen (<i>Dickie</i>), niet-Nederlandse woorden (<i>overdrive</i>)
TSW	Tussenwerpsel	Interjectie	<i>Ja, oh, hallo</i>
TW	Telwoord	Telwoord	<i>Miljoenen, zoveel(ste)</i>
VNW	Voornaamwoord	Pronomen	<i>Elk, alles, niets</i>
VG	Voegwoord	Voegwoord	<i>Maar, ook, en</i>
VZ	Voorzetsel	Voorzetsel	<i>Op, in, over</i>
WW	Werkwoord	Verbum	<i>Genieten, zinderen, huiveren</i>

morfologische analyse en zinsontleding voor het Nederlands (Van den Bosch, Busser, Canisius & Daelemans, 2007). Frog is in de jaren negentig ontwikkeld aan de Universiteit van Tilburg en de Universiteit Antwerpen en is in onderhoud bij de Radboud Universiteit. Het programma kent automatisch woordsoorten toe aan woorden in Nederlandstalige teksten. De wordtagger onderscheidt twaalf verschillende labels, waarbinnen de tagger ook nog specificaties onderscheidt (aan het label werkwoord kunnen bijvoorbeeld de specificaties persoonsvorm, infinitief, verleden tijd, tegenwoordige tijd, enkelvoud of meervoud worden toegevoegd). In ons onderzoek gaat de aandacht enkel uit naar de hoofdcategorieën (zie tabel 2.1).

Zoals in tabel 2.1 te zien is, werkt Frog grotendeels met taalkundige classificaties om de labels aan woorden toe te kennen. De categorisering door Frog komt in grote mate overeen met de intensiverende woordsoorten die in de eerdere analyseschema's zijn onderscheiden (zie bijvoorbeeld Van Mulken & Schellens, 2012): er zijn categorieën voor adjectieven, adverbia, verba en nomina. Het label SPEC, dat staat voor *special token*, is een restcategorie. In deze categorie komen vooral namen van personen en bedrijven en niet-Nederlandse woorden die het programma niet thuis kan brengen. Daarnaast bestaat er een label om leestekens aan te duiden (LET).

⁸ De voorbeelden bij de categorieën lidwoorden, voegwoorden en voorzetsels zijn geen intensiveerders.

In tegenstelling tot de eerdere onderzoeken waarbij codeurs de elementen hebben gecategoriseerd – waarbij de overeenstemming redelijk is –, zijn in onze onderzoeken de eenwoordige elementen consequent gecategoriseerd door een computerprogramma. De wordtagger is getraind op een grote dataset en past de daarin gevonden patronen toe bij de analyse van nieuwe teksten. Uit de literatuur blijkt dat de wordtagger met 98,6% zekerheid de woordsoorten juist toekent aan woorden in voor de software nieuwe teksten (Van den Bosch et al., 2007). Gezien het hoge gerapporteerde validiteitspercentage kan de betrouwbaarheid van categorisering van de (eenwoordige) intensiverende elementen aanzienlijk worden verbeterd in dit onderzoek.

In onze corpusstudies kan echter niet blind gevaren worden op de bevindingen van Frog, omdat de tagging op een aantal punten afwijkt van onze behoeften. Frog is niet getraind op de classificatie van de ANS maar op die van het Corpus Gesproken Nederlands (CGN) en de daarbij horende classificatie van woordsoorten in de CGN-tagset. Bij een aantal specifieke woorden verschilt deze kwalificatie van de ANS: *heel* wordt bijvoorbeeld steevast behandeld als adjectief terwijl dit woord vaak als adverbium kan voorkomen (*heel grappig*) en *veel* krijgt systematisch de kwalificatie pronomen terwijl de ANS dit woord als (onbepaald) telwoord (*veel mensen*) of bijwoord (adverbium) ziet (*veel te zwaar*) (zie voor een uitgebreide bespreking Van Eynde, 2004). Omdat in deze dissertatie in navolging van Van Mulken en Schellens (2012) de definities van de ANS worden gevolgd, is de woordsoorttoekenning door Frog getoetst aan de omschrijvingen in de ANS (Haeseryn et al., 1997). Nadat Frog alle intensiveerders heeft gelabeld, heeft de onderzoeker handmatig alle toegekende woordsoorten gecontroleerd van de eenwoordige intensiveerders waarover de codeurs het eens zijn. De controle is beperkt tot de groep door beide codeurs geïdentificeerde intensiveerders, omdat de resultatenrapportage op deze elementen is gebaseerd.

Bij een aantal woordsoorttoekenningen blijkt Frog zoals verwacht systematisch af te wijken van de kwalificaties van de ANS. Daarnaast blijkt het programma enkele specifieke woorden onjuist te classificeren: bijvoorbeeld het adjectief *nepmahoniehouten* en het nomen *slaapzand* hebben het label verbum gekregen, de werkwoordelijke en bezittelijke betekenis van *zijn* is lastig gebleken en bijvoeglijk gebruikte verba en nomina zorgen eveneens voor onjuiste classificatie (in bijvoorbeeld *krijgsende milieubewegingen* krijgt *krijgsende* het label van verbum). De controle van de toegekende labels aan de eenwoordige intensiveerders heeft voor aanpassing gezorgd van 598 elementen (22%) van de in totaal 2.709 door Frog toegekende labels. Bijna tachtig procent van de door Frog toegekende woordsoorten is dus correct en in overeenstemming met de ANS.

Bij de omschrijving van verschillende woordsoorten in de ANS dient een kanttekening geplaatst te worden. Bij de woordsoorttoekenning in dit onderzoek is in het algemeen het naslagwerk gevolgd, maar bij de toekenning van de labels adverbium en adjectief is er licht van afgeweken. De ANS stelt dat adverbiaal gebruikte adjectieven, zoals *geweldig* in

een geweldig mooi boek, tot de woordsoort adjectieven behoren, ongeacht de adverbiale functie in de zin. Van Mulken en Schellens (2012) noemen een woord zoals *geweldig* eveneens een adjectief, maar scharen het onder de hoofdcategorie adverbia wanneer het adverbiaal wordt gebruikt. Daarvoor onderscheiden zij binnen de hoofdcategorie adverbia de subcategorie adverbiaal gebruikte adjectieven. Wij nemen de categorisering van Van Mulken en Schellens (2012) over. Hoewel de ANS stelt dat dergelijke woorden nog steeds adjectieven zijn, worden ze in ons onderzoek als adverbia gelabeld. Dit wordt gedaan omdat er een wezenlijk onderscheid is in tekstfunctie – en mogelijk ook intensiveerdersfunctie – tussen woorden die als adjectief worden gebruikt en woorden die als adverbium worden gebruikt (in hoofdstuk 4 wordt hierop specifiek ingegaan) en adverbia vaak weglaatbaar en adjectieven vaak vervangbaar zijn (zie Renkema, 1997). Bij de categorisering van adverbia en adjectieven is nagegaan of de woorden een eigenschap toekennen aan een nomen (adjectief) of aan een adjectief of verbum (adverbium). 299 adjectieven hebben vanwege hun adverbiale functie door de onderzoeker het label BW toegekend gekregen in plaats van het oorspronkelijke ADJ.

Naast het controleren van de toegekende woordsoorten door Frog, is het voor ons onderzoek naar taalintensivering eveneens relevant om de data na te lopen omdat het programma wel leestekens categoriseert zoals vraag- en uitroepetekens, maar geen typografische elementen zoals accenten en kapitalen. Een woord dat bijvoorbeeld in kapitalen is geschreven (zoals *MOOI*) kan vanwege het gebruik van de kapitalen intensiverend zijn. Frog kent in zo'n geval alleen de betreffende woordsoort toe (in dit geval ADJ), wat in ons onderzoek naar taalintensivering niet relevant is; het gaat ons in dit geval immers om de gekozen typografie. Na de handmatige controle van de toegekende woordsoorten door Frog is door de onderzoeker gecontroleerd op intensiverende typografie: dit heeft voor 47 extra toekenningen aan de intensiveerderscategorie typografie gezorgd. Bij 131 woorden is gebleken dat er sprake was van intensiverende prefixen en suffixen; woorddelen die Frog uiteraard niet onderscheidt omdat het programma hele woorden tagt en geen woorddelen. De onderzoeker heeft deze labels aan de toegekende woordsoorten toegevoegd.

2.3.3.2 Categorisering van meerwoordige intensiveerders

Voor de niet-eenwoordige intensiveerders biedt het softwareprogramma geen uitkomst. Syntactische structuren (zoals voegwoordelijke uitdrukkingen), onderbroken intensiveerders, meerwoordige stijlfiguren (*slaan allerlei groeperingen elkaar met argumenten om de oren*) en op woordgroepen gebaseerde uitdrukkingen zijn niet met het programma te categoriseren. De intensiveerders die niet uit één woord bestaan, maar uit meerdere woorden, zijn daarom handmatig door de onderzoeker gecodeerd.

Net als bij de eenwoordige intensiveerders is ook bij de meerwoordige intensiveerders (inclusief de onderbroken intensiveerders) gezocht naar een wijze om de intensiveerders te categoriseren. Geïnspireerd op bestaande indelingsmodellen zijn de categorieën

inductief tot stand gekomen met vier hoofdcategorieën als resultaat: intensiverende woordgroepen, intensiverende stijlfiguren (exclusief de eenwoordige stijlfiguren), intensiverende zinsconstructies en een restcategorie. Een overzicht van alle categorieën is weergegeven in tabel 2.2.

De eerste hoofdcategorie voor meerwoordige intensiveerders is gereserveerd voor woordgroepen. Deze hoofdcategorie is ingedeeld in vier categorieën. De vier categorieën bevatten de meest voorkomende woordgroepen, te weten: adverbiale woordgroepen (*wel degelijk*), adjectivische woordgroepen (*het belangrijkste*), nominale woordgroepen (*uitstel van executie*) en verbale woordgroepen zonder beeldspraak (*staat garant voor*). Deze hoofdcategorie is vergeleken met de eerdere tekstanalytische corpusonderzoeken relatief nieuw: alleen het categorisatiemodel van Van Mulken en Schellens (2012) biedt ruimte voor de werkwoordelijke uitdrukkingen, als onderdeel van de categorie werkwoorden; de andere woordgroepen komen in de eerdere categorisatiemodellen niet voor.

De tweede door ons onderscheiden hoofdcategorie wordt wel veelvuldig genoemd in de eerdere analysemodellen. Zowel Renkema (1997) als Van Mulken en Schellens (2012) reserveren voor stijlfiguren een aparte categorie. Binnen deze hoofdcategorie komt in onze indeling een aantal categorieën voor dat eveneens in de eerdere schema's is onderscheiden. Een voorbeeld hiervan is beeldspraak, waartoe metaforen (*haar taal is een delicatessenwinkel*), vergelijkingen (*een natuurgebied als een forse dierentuin*), werkwoordelijke uitdrukkingen (*uit de droom helpen*) en spreekwoorden en zegswijzen (*mosterd na de maaltijd*) behoren. Omdat het onderscheidend vermogen van subcategorieën van beeldspraak niet altijd duidelijk is (zie Van Mulken en Schellens, 2012), is in de door ons gehanteerde indeling geen expliciet onderscheid gemaakt in subcategorieën van beeldspraak. Er is sprake van beeldspraak 'wanneer een object, eigenschap, toestand of proces wordt vergeleken met of vervangen door een ander (veelal) meer concreet object, eigenschap, toestand of proces' (Van Mulken & Schellens, 2012, p. 52).

De tweede categorie die tot de hoofdcategorie stijlfiguren behoort, is repetitie. Hiermee wordt herhaling en opsomming bedoeld. Dat kan op verschillende manieren (gebaseerd op Van Mulken & Schellens, 2012; Schuurs & Breij, 2008): hetzelfde woord of dezelfde woorden herhalen (zoals een anafoor of drieslag: *niks context weggehaald, niks woorden verdraaid, niks verkeerd geciteerd*), hetzelfde herhalen met verschillende woorden van dezelfde woordsoort (tautologie: *vast en zeker*), of een opsomming van een reeks met climax of anticlimax (enumeratie: *hij zei doodleuk dat hij ooit de Tour zou gaan winnen. En de Ronde van Vlaanderen. En Luik-Bastenaken-Luik. En het Wereldkampioenschap. En, en, en...*).

De derde subcategorie onder stijlfiguren betreft overdrijving en understatement, zoals een hyperbool, een understatement en een litotes. Een hyperbool is een stijlfiguur waarin sterk wordt overdreven, bijvoorbeeld in tijd (*eeuwig*) of in aantal mensen (*hele ge-*

Tabel 2.2 | Categoriatiemodel voor het indelen van meerwoordige intensiveerders.

Hoofdcategorie	Subcategorie	Voorbeeld
Woordgroepen	Adverbiale woordgroep	<i>Nog eens; alleen al</i>
	Adjectivische woordgroep	<i>Schijnbaar moeiteloos; diep uit zijn hart</i>
	Nominale woordgroep	<i>Dolle boel; oude vrijsters</i>
	Verbale woordgroep (zonder beeldspraak)	<i>Interesseert geen zier; is gek op</i>
Stijlfiguren	Beeldspraak	<i>Natuurbeheer in een viskom</i>
	Repetitie	<i>Heel, heel, heel; list op list</i>
	Overdrijving en understatement	<i>De hele wereld; niet bepaald</i>
	Spot	<i>'vrijdenkende' landen; ik word gelijk lid</i>
	Retorische vraag	<i>Wat denkt u?</i>
	Overige stijlfiguren	<i>Alsof dat allemaal nog niet genoeg is</i>
Zinsconstructie	Voegwoordelijke uitdrukkingen	<i>Niet alleen ... maar ook</i>
	Ellipsen, uitroepen en imperatieven	<i>Terecht; Juist wel!</i>
	Tussenwerpsels	<i>... (hè Volkert?) ...</i>
	Tegenstelling	<i>veel ... (maar) niks ...</i>
	Vooropplaatsing	<i>Uitgerekend hij,</i>
Overig		<i>Je weet toch.; Rot toch op</i>

neraties). Een understatement is daarentegen een afgezwakte formulering van iets wat eigenlijk heel sterk is bedoeld (*niet zelden* als formulering voor *heel vaak*). De litotes lijkt op een understatement. Het is een stijlfiguur waarbij schijnbaar iets wordt ontkend of verkleind met het doel datgene wat je bedoelt des te meer uit te laten komen (*geen verkeerd plan* in plaats van *een erg goed plan*).

De vierde subcategorie raakt aan de derde: het betreft spot. In deze categorie gaat het specifiek om uitingen waarbij het tegengestelde wordt gezegd van wat wordt bedoeld. In tegenstelling tot een litotes wordt hierbij niet ontkend of verkleind. Ironie en sarcasme behoren tot deze subcategorie. Het is aan de lezer om op te merken dat de letterlijke betekenis niet bedoeld kan zijn en dat het om een spottende en tegengestelde uitspraak gaat (zie ook Burgers, Van Mulken & Schellens, 2011). Ironie is hiervan de meest milde vorm en wordt soms geaccentueerd door aanhalingstekens of een smiley ('*vrijdenkende*' landen in een tekst over naties met beperkte vrijheden). In tegenstelling tot ironie is sarcasme directer, grover en bijtender (*Ik word gelijk lid* in een tekst die juist kritiek uit op de organisatie).

De laatste subcategorie is gereserveerd voor de retorische vraag. Deze uiting is geformuleerd in vraagvorm, maar is niet als vraag bedoeld. Vaak zit het antwoord op de vraag namelijk al in de zin of in de tekst. De schrijver heeft dus helemaal niet de bedoeling om de lezer een vraag te laten beantwoorden; de vraag wordt gehanteerd om de aandacht van de lezer te trekken of om een standpunt te geven. Is de retorische vraag intensiverend, dan wil de schrijver met de vraagstelling meer aandacht op zijn standpunt richten. Een voorbeeld van een intensiverende retorische vraag uit het Oostvaardersplassencorpus is *Hek erom?*.

De zinsconstructie kan eveneens intensiverend zijn; die vormt de derde hoofdcategorie. Pander Maat (2004) reserveert een aparte categorie voor verbindingswoorden, die overgenomen is door Van Mulken en Schellens (2012). Zij noemen hun hoofdcategorie syntactische intensiveerders: 'De syntaxis van een zin kan ervoor zorgen dat het geformuleerde een intensiverende werking krijgt' (p. 53). In ons schema bevat de categorie zinsconstructie vier subcategorieën. De eerste bevat intensiverende voegwoordelijke uitdrukkingen, die twee of meer naast elkaar geplaatste, gelijkwaardige leden met elkaar verbinden (zoals *zowel ... als* in de uiting *Het is haar gelukt zowel advocaten als rechters tegen zich in het harnas te jagen*). De tweede subcategorie omvat elliptische zinnen, uitroepen en imperatieven (zoals *Hij niet!* of *Stop met dit experiment*). Tussenwerpsels (zoals *- hoe cru ook -*) vormen de derde subcategorie en tegenstellingen (zoals *... niet, wel ...*) de vierde. Een gemarkeerde vooropplaatsing (die bestaat uit meerdere woorden of een woord met een leesteken, zoals *Integendeel:*) is de vijfde subcategorie binnen de intensiverende zinsconstructies.

De meerwoordige intensiverende elementen die in bovenstaande drie hoofdcategorieën passen zijn toebedeeld aan de restcategorie Overig. Tot deze categorie behoren onder andere meerwoordige elementen die vanwege het gebruik van typografie intensiverend zijn (zie ook Brody & Diakopoulos, 2011), zoals kapitalen (*de cartoonist staat ELKE WEEK in opinieblad HP/De Tijd*), elementen die tot spreektaal gerekend kunnen worden (*hé hé*) en elementen waarin wordt gevloekt (*gloeiend verdomme*).

2.4 Overeenstemming tussen de codeurs

2.4.1 Intercodeursbetrouwbaarheid in dit corpusonderzoek

Er is berekend in hoeverre de codeurs in elke corpusstudie overeenstemmen bij de identificatie van intensiverende elementen. Omdat de analyse-eenheid niet constant is (de eenheid kan variëren van leesteken tot hele zin), is het niet mogelijk deze overeenstemming te berekenen met een betrouwbaarheidsmaat die corrigeert voor verwachte kans, zoals Cohen's Kappa of Krippendorff's Alpha. De overeenstemming tussen de codeurs in de identificatie van taalintensiverende elementen is daarom procentueel weergegeven, zoals Renkema (1997), Pander Maat (2004) en Van Mulken en Schellens (2006) ook rapporteren (zie ook Scott, 1955).

Tabel 2.3 | Overeenstemming tussen de twee codeurs (een expert en een student-assistent) per corpus in het absolute en relatieve aantal geïdentificeerde taalintensiveerders.

	Overeen- stemming	Alleen de expert	Alleen de student- assistent	Totaal
Corpus 1	3.257 (47,6%)	1.579 (23,1%)	2.010 (29,4%)	6.846 (100%)
Corpus 2	626 (37,6%)	87 (5,2%)	951 (57,2%)	1.664 (100%)

Tabel 2.3 toont de overeenstemming tussen de codeurs van het eerste corpus, waarin recensies en columns uit de krant en van het internet zijn geanalyseerd, en tussen de codeurs die in het tweede corpus de krantenartikelen en internetreacties over de Oostvaardersplassen hebben geanalyseerd. Bij beide corpora blijken de codeurs het in minder dan de helft van de gevallen eens te zijn over de geïdentificeerde intensiverende elementen. In het eerste corpus (200 teksten, 93.786 woorden) zijn 6.846 verschillende intensiveerders gevonden; 3.257 (47,6%) hiervan zijn door beide codeurs gemarkeerd, 3.589 (52,4%) zijn door slechts een van de twee codeurs gemarkeerd. In het tweede corpus (161 teksten, 19.039 woorden) zijn in totaal 1.664 verschillende intensiveerders gevonden. Over 37,6% van die intensiveerders zijn beide codeurs het eens (626 stuks), over 62,4% van de elementen (1.038 stuks) zijn de codeurs het oneens. Er wordt geen hoger overeenstemmingspercentage gevonden wanneer een onderscheid wordt gemaakt in de typen intensiveerders of de tekstsoorten die zijn geanalyseerd. De identificatie van eenwoordige intensiveerders levert slechts een iets hogere overeenstemming op dan de identificatie van meerwoordige intensiveerders (50,0% versus 44,2% bij corpus 1 en 39,8% versus 33,3% bij corpus 2), en bij de internetteksten wordt vergeleken met de krantenteksten eveneens een iets hogere overeenstemming gevonden (53,6% versus 41,9% bij corpus 1 en 41,3% versus 31,3% bij corpus 2).

Ondanks onze methodologische wijzigingen ten opzichte van de eerdere tekstanalytische onderzoeken, is het dus niet gelukt om de overeenstemming tussen codeurs te verhogen: een aanzienlijk deel van de geïdentificeerde elementen is door slechts één codeur gemarkeerd. Het is opmerkelijk dat de student-assistenten in beide corpusanalyses meer elementen als intensiverend hebben geïdentificeerd dan de experts. Daaruit rijst de vraag of de codeurs wel consequent hebben gewerkt. Met name de student-assistent in het tweede corpus wijkt wezenlijk af in het aantal geïdentificeerde intensiveerders vergeleken met de expert. Om te achterhalen hoe het kan dat de twee codeurs van dit corpus zoveel van elkaar verschillen, zijn steekproefsgewijs de coderingen van de beoordelaars gecontroleerd. In een vijfde deel van het Oostvaardersplassen-krantencorpus (5 teksten)⁹ en in een vijfde deel van het Oostvaardersplassen-internetcorpus (27 reacties)¹⁰ zijn de

9 Krantartikelen 2, 5, 12, 19, 21.

10 Internetreacties 7, 8, 10, 15, 18, 19, 21, 33, 37, 38, 41, 45, 66, 67, 70, 72, 77, 81, 82, 90, 96, 101, 103, 115, 123, 124, 131.

coderingen van de twee individuele codeurs bekeken. Met deze steekproef is nagegaan of de codeurs hun analyses consequent hebben uitgevoerd en op welke punten de codeurs systematisch van elkaar verschillen.

Uit de steekproef is op te maken dat er nauwelijks sprake is van ondercodering (wat overeenkomt met Potter en Levine-Donnerstein, 1999, die beweren dat experts een goede baseline zijn voor een codering). Er is wel een grote mate van overcodering: vergeleken met de expert kijkt de student-assistent op een tweetal punten systematisch af in de markeringen.

Ten eerste spelen interpretatieverschillen tussen de codeurs een belangrijke rol, een probleem waar Van Mulken en Schellens (2012) ook mee kampen. De student-assistent blijkt gevoeliger voor descriptieve woorden met een emotionele lading en woorden die wel evaluatief zijn maar niet per se intensiverend. Deze codeur heeft woorden gemarkeerd zoals *sterft een hongerdood, dierenleed, zwaar (in ook andere dieren kunnen het heel zwaar hebben), zich verheugen, felle (in een felle tegenstander), de schuld krijgen en inderdaad*, maar de expert niet. De student-assistent heeft daarnaast ook vaker kleine woordjes met een lichte evaluatieve lading geïdentificeerd, zoals *wel, toch, juist, gewoon, al, slechts, vooral, dan ook* en *simpelweg*; de expert heeft die soms wel en soms niet onderstreept, afhankelijk van de context waarin het woord staat.

Het tweede grote verschil tussen de twee codeurs blijkt hun kennis van de wereld; in dit geval de kennis van de situatie in de Oostvaardersplassen. Woorden zoals *extreem (koude winter), grote (tijden van grote bezuinigingen), kaalgegraasde (ruimte), verhongerende en verwaarloosde (paarden), honderden en duizenden (dieren)* zijn door de student-assistent vaker als intensiverend beschouwd dan de expert. Dergelijke woorden kunnen als een beschrijving van de situatie opgevat worden aangezien er in dat gebied inderdaad duizenden dieren verhongeren tijdens extreme winters, maar de student-assistent heeft ze mogelijk niet als letterlijk maar als figuurlijk geïnterpreteerd in de zin van een overtrokken evaluatie.

2.4.2 Beschouwing problematische intercodeursbetrouwbaarheid

Hoewel de codeurduo's in onze studies meer met elkaar overeenstemmen dan het codeurduo in de studie van Van Mulken en Schellens (2012), is vooraf een hogere overeenstemming verwacht vanwege de methodologische aanpassingen die zijn gedaan. In voorgaande paragraaf is gebleken dat de experts en de student-assistenten, ondanks dat ze dezelfde training en instructie hebben gehad, een eigen opvatting hebben gehad van intensiverende middelen en daardoor niet dezelfde talige elementen als intensiveerders hebben geïdentificeerd. In deze sectie worden verklaringen voor de matige intercodeursbetrouwbaarheid geformuleerd, evenals mogelijke oplossingen. Sommige van deze oplossingen zijn bewust niet gekozen in onze aanpak, andere oplossingen daarentegen wel. De sectie sluit af met een paragraaf over de genomen beslissingen voor de resultatenrapportage.

2.4.2.1 Verklaringen

Voor het verschil in opvatting van taalintensiverende middelen en de daardoor matige intercodeursbetrouwbaarheid zijn drie verklaringen mogelijk.

Ten eerste zijn de codeurs – met name de student-assistenten – mogelijk niet voldoende getraind: de student-assistenten hebben maar tweemaal een oefentekst geanalyseerd voordat ze aan de daadwerkelijke analyse begonnen, waarvan de eerste oefentekst gezamenlijk en de tweede oefentekst individueel is geanalyseerd. De experts hebben weliswaar dezelfde instructie gekregen, maar vanwege hun expertise in het onderwerp hebben zij natuurlijk al meer kennis over en ervaring in het analyseren van teksten op taalintensiveerders. In onze studie is bewust voor beperkte training van de codeurs gekozen: de codeurs hebben wel kennis gemaakt met taalintensiveerders, maar ze zijn niet getraind om een kunstje te vertonen of intensiverende lemma's uit het hoofd te leren. De codeurs hebben bij de codering gebruik gemaakt van hun eigen taalgevoel, kennis van de wereld en perceptie van de kracht van de intensiveerders. Met deze analysemethode is getracht om de codeurs met open blik de teksten te laten coderen. Er heeft een controleronde plaatsgevonden waarbij elke codeur de door hem gecodeerde teksten nog eenmaal doornam om de coderingen te controleren en eventueel te wijzigen, om ervoor zorg te dragen dat de codeur het nog steeds eens was met de eigen coderingen. De methode geeft rijke informatie vanwege de ruimte voor eigen interpretatie, zoals uit de steekproef bij het tweede codeurduo is gebleken, maar zorgt blijkbaar eveneens voor een lage intercodeursbetrouwbaarheid.

Behalve de beperkte training van de codeurs, is er een tweede verklaring mogelijk voor de matige overeenstemming tussen de codeurs: de codeurs zijn relatief vrij geweest in de wijze waarop ze de corpora hebben geanalyseerd. Ze hebben de in het stroomschema weergegeven analysestappen (figuur 2.3) vanwege de grootte van de corpora enkel mentaal gezet. Het bepalen of een zin een waardeoordeel bevat, of die evaluatie is versterkt en hoe die versterkte evaluatie afgezwakt kan worden, hebben de codeurs dus niet hoeven te noteren. Wellicht maken codeurs deze stappen bewuster wanneer ze het stroomschema stap voor stap dienen te volgen en de stappen wel moeten opschrijven: dus de evaluatie markeren en in de kantlijn een zwakker alternatief formuleren om te achterhalen of er een versterkend element in de evaluatie zit. Gezien de grote hoeveelheid te analyseren teksten in onze studies is dat vrijwel ondoenlijk, maar mogelijk is de methode nu toch te vrijblijvend geweest.

De derde en wellicht meest bepalende verklaring voor de matige overeenstemming tussen de codeurs is dat ze strikt genomen twee taken hebben uitgevoerd. In tegenstelling tot de eerdere corpusstudies naar taalintensivering, zijn deze taken niet het identificeren en categoriseren van intensiverende elementen geweest – het categoriseren is hen uit handen genomen – maar in plaats daarvan hebben ze een stap voorafgaand aan de identificatie moeten bepalen of een uiting evaluatief is omdat volgens de definitie

alleen taalintensivering kan plaatsvinden bij evaluatieve uitingen. In de instructie aan de codeurs is het identificeren van evaluatieve uitingen niet zozeer als een taak gezien, maar het blijkt dat deze 'taak' wel degelijk voor problemen heeft gezorgd bij de identificatie van intensiveerders. Uit de steekproef bij de codeurs van het tweede corpus blijkt immers dat ze verschillen in opvatting wanneer er sprake is van een evaluatie. Wellicht is de matige overeenstemming tussen codeurs het gevolg van een te vaag omschreven codeertaak, een resultaat dat De Smedt en Daelemans (2012) ook vinden in hun onderzoek.

2.4.2.2 Oplossingen

Gezien de waarde die in corpusanalytisch onderzoek gehecht wordt aan de overeenstemming tussen codeurs, is het wenselijk een hogere intercodeursbetrouwbaarheid te kunnen rapporteren. Voor onze corpusstudies hadden zes oplossingen mogelijk voor een hogere betrouwbaarheid kunnen zorgen, maar deze oplossingen zijn niet doorgevoerd omdat ze een gehele of gedeeltelijke heranalyse van de corpora zouden vereisen. De eerste vier hangen samen met de geformuleerde verklaringen voor de matige intercodeursbetrouwbaarheid, de vijfde oplossing heeft betrekking op een extra stap in de analysemethode, en de zesde op de wijze waarop de overeenstemming is berekend en gerapporteerd.

Ten eerste zou een hogere intercodeursbetrouwbaarheid bereikt kunnen worden door de codeurs intensiever te trainen dan nu werd gedaan. In het algemeen zorgt een intensieve training voor een hogere betrouwbaarheidsscore tussen codeurs (onder anderen Steen, 2007), hoewel Potter en Levine-Donnerstein (1999) stellen dat de analyse van interpretatieve data (*projective content*) niet te sterk gereguleerd moet worden omdat dan het interpretatieve karakter verloren gaat. Codeurs doortraineren totdat de betrouwbaarheid van interpretatieve data hoog is, kan de validiteit verlagen: geeft het resultaat van de analyses bijvoorbeeld nog wel antwoord op de gestelde onderzoeksvraag?

Een tweede oplossing is om meer dan twee codeurs de corpora te laten analyseren. Hoe meer codeurs aan een corpusanalyse meewerken, hoe hoger de betrouwbaarheid van de analyse (Artstein & Poesio, 2008; Potter & Levine-Donnerstein, 1999). Hierbij wordt gewerkt op basis van consensus: als veel mensen het eens zijn dat een element een intensiveerder is, dan zal het element inderdaad wel een intensiveerder zijn.

Wat betreft de derde oplossing hadden de codeurs in onze studies relatieve analysevrijheid. De codeurs hadden als oplossing verplicht kunnen worden de analysestappen een voor een te noteren. Dat zou betekenen dat de codeurs het al dan niet evaluatieve karakter van de zin eveneens moeten markeren en dat ze een zwakker alternatief voor het intensiverende element daadwerkelijk dienen op te schrijven. Als codeurs gedwongen worden deze stappen te noteren, blijven ze zich meer bewust van de te nemen stappen en dat verkleint de kans dat ze een te ruime opvatting van intensiverende elementen hanteren. Een nadeel van deze aanpak is echter wel dat de grenzen van een hanteerbaar corpus dan eerder bereikt worden.

De vierde oplossing heeft betrekking op de codeertaak. Het is gebleken dat de codeertaak strikt genomen niet één maar twee taken bevat: voorafgaand aan het identificeren van een intensiverender heeft de codeur bepaald of de uiting evaluatief is. Doordat de grens tussen een evaluatieve en niet-evaluatieve uiting in evaluatieve teksten niet altijd goed te bepalen blijkt, is de overeenstemming tussen de codeurs mogelijk matig. Dit probleem kan verholpen worden door de codeurs in plaats van evaluatieve teksten enkel evaluatieve uitingen te laten coderen op taalintensivering. Daarmee is er geen invloed van de evaluativiteit van de context waarin een uiting staat waardoor er werkelijk maar één codeertaak overblijft voor de codeurs.

De vijfde oplossing is om een feedbackronde in te lassen, zoals Van Mulken en Schellens (2012) ook doen. Nadat zij alle teksten hebben geanalyseerd, krijgen de codeurs de afwijkende coderingen van de medecodeur te zien. Daarop kunnen ze hun eigen codering nog aanpassen, wat een uitstekende overeenstemming opleverde. De resterende probleemgevallen zijn in overleg opgelost. Pander Maat (2004) past eveneens een extra ronde toe: in zijn studie zijn alle meningsverschillen direct opgelost in discussie. In de andere twee tekstanalytische studies is geen feedbackronde ingelast. In de studie van Renkema (1997) zijn alle coderingen van de drie codeurs meegenomen in het onderzoek; in de studie van Van Mulken & Schellens (2006) zijn de resultaten gebaseerd op de coderingen waarover beide codeurs het eens zijn. Vanwege de grote hoeveelheid elementen waarover de codeurs in onze studies het oneens zijn, is eveneens geen feedbackronde ingelast. Het hercoderen en bediscussiëren van alle elementen die slechts een van de twee codeurs heeft gemarkeerd, zou een te omvangrijke taak worden.

De zesde oplossing ten slotte is niet zozeer een oplossing om de betrouwbaarheid tussen codeurs te verhogen, maar is wel een oplossing om een hogere betrouwbaarheid te rapporteren. De door ons gehanteerde toetsmethode is mogelijk te streng geweest: per gemarkeerd intensiverend element is bekeken of de andere codeur precies datzelfde element heeft gemarkeerd. In plaats daarvan hadden we de analyse-eenheid ook kunnen oprekken door de coderingen niet per element te vergelijken maar bijvoorbeeld per zin, zoals Wilson, Wiebe en Hwa (2006) doen. Het voordeel van deze aanpak is weliswaar dat de markeringen waarin de codeurs niet precies overlappen probleemloos meegenomen kunnen worden en dat de gevonden overeenstemming rekening houdt met de ervaren evaluativiteit van een zin per codeur, maar een nadeel is dat verschillen tussen de codeurs binnen de zin bij deze analyse-eenheid verdwijnen terwijl de codeurs wellicht om inhoudelijke redenen niet dezelfde woorden of clauses hebben gemarkeerd. De gerapporteerde overeenstemming geeft met deze berekenmethode dus een vertekend beeld van de werkelijke overeenstemming. Een tweede manier om de overeenstemming tussen codeurs weer te geven, is om niet alleen te rekenen met de elementen die beide codeurs intensiverend vinden (de zogeheten *positive agreement*), maar ook met de elementen die beide codeurs *niet* intensiverend vinden (*negative agreement*) (zie Burgers,

2010; Feinstein & Cicchetti, 1990). Aangezien het grootste deel van de teksten in onze corpora geen intensiveerders bevat, zou het meenemen van de overeenstemming van de niet-intensiverende elementen een vertekend beeld kunnen geven.¹¹

2.4.2.3 Beslissingen

Om ondanks de matige overeenstemming tussen de codeurs in de in deze dissertatie gerapporteerde corpusstudies toch betekenisvolle kwantitatieve resultaten te kunnen rapporteren, is bij de resultatenrapportage een drietal beslissingen genomen.

Allereerst is onderzocht of de codeurs, ondanks hun verschil in opvatting van taalintensivering, wel overeenstemmen in het bepalen welke teksten meer intensief zijn en welke teksten minder intensief zijn. Om dit na te gaan is per codeur voor iedere tekst het aantal geïdentificeerde intensiverende elementen geteld. Vervolgens is een eenzijdige Pearson correlatietoets uitgevoerd om de samenhang tussen de codeurs te berekenen.¹² Zowel bij de codeurs in het eerste corpus als bij de codeurs in het tweede corpus is een significante positieve relatie gevonden, waarbij het verband tussen de codeurs van het eerste corpus redelijk sterk is ($r = .58, p < .01$) en tussen de codeurs van het tweede corpus zeer sterk ($r = .82, p < .01$). Deze bevinding betekent dat als de expert een tekst relatief intensief vindt en relatief veel intensiveerders markeert, de student-assistent die tekst ook relatief intensief vindt en relatief veel intensiveerders markeert. Ook al zijn codeurs het dus niet altijd eens over welke precieze talige middelen voor de versterking zorgen, ze zijn het wel eens over de relatieve intensiteit van de teksten in vergelijking met andere teksten. Het is dus gebleken dat ondanks de verschillende opvatting van de codeurs over taalintensiverende elementen, ze wel overeenstemmen in de relatieve intensiteit van de teksten. Deze bevinding geeft voldoende vertrouwen in de uitgevoerde analyses en de geïdentificeerde intensiveerders: om vergelijkingen tussen de aantallen intensiveerders in deelcorpora te kunnen maken, is de betrouwbaarheid op tekstniveau dus voldoende.

De tweede genomen beslissing met betrekking tot de resultatenrapportage, is dat de rapportage enkel gebaseerd is op de elementen waarover beide codeurs het eens zijn. Dit is mogelijk doordat beide codeurs alle teksten in de corpora hebben geanalyseerd, in

11 Het meenemen van de niet-intensiverende elementen hoeft overigens niet automatisch een hogere Kappa op te leveren: als één categorie vaak voorkomt waardoor de kans groter is dat beide codeurs elementen vaker aan die categorie toewijzen, dan past Cohen's Kappa hiervoor een correctie toe. Daarnaast corrigeert Cohen's Kappa voor het aantal categorieën: hoe minder categorieën codeurs aan een element kunnen toekennen, hoe meer kans op overeenstemming (zie ook Artstein & Poesio, 2008; Carletta, 1996). Feinstein en Cicchetti (1990) noemen dit de paradox van de Kappa. Als oplossing stellen zij de twee verschillende indexen voor waarmee rekening gehouden wordt met *positive* en *negative agreements* (Cicchetti & Feinstein, 1990), die Burgers (2010) toepaste in zijn onderzoek.

12 Er is gekozen voor eenzijdige toetsing omdat er gerichte vermoedens bestaan dat er een positief verband zou zijn tussen de markeringen van de codeurs in de teksten.

tegenstelling tot de stelregel van tien tot twintig procent die vaak bij grote corpora wordt toegepast (Neuendorf, 2002). Van de elementen die beide codeurs hebben gemarkeerd is met enige zekerheid te zeggen dat het intensiveerders zijn, omdat ze door twee codeurs als zodanig zijn opgevat, terwijl dit niet geldt voor de elementen die maar door één codeur zijn geïdentificeerd.

Ten slotte zijn in de resultatenrapportage, naast de toetsen met de door beide codeurs geïdentificeerde elementen, waar mogelijk ook toetsen uitgevoerd met alle door de expert geïdentificeerde elementen en met alle door de student-assistent geïdentificeerde elementen. Zo wordt bij de rapportage van de resultaten toch rekening gehouden met de intensiverende elementen waarover geen overeenstemming tussen de codeurs bestaat. Als deze toetsen in dezelfde richting wijzen als die van de door beide codeurs geïdentificeerde elementen, kunnen met meer zekerheid conclusies getrokken worden over het gebruik van taalintensiveerders. De toetsresultaten van de individuele codeurs zullen in voetnoten worden vermeld. Dankzij deze drie beslissingen zijn betekenisvolle kwantitatieve resultaten te rapporteren van de corpusstudies die voor deze dissertatie zijn uitgevoerd.

2.5 Onderzoeksvragen en verwachtingen bij de corpusstudies

De eerste hoofdvraag die in deze dissertatie centraal staat, is: *Hoe komt geïntensiveerd taalgebruik voor in Nederlandse geschreven teksten?* Op deze vraag wordt zowel op kwantitatieve als op kwalitatieve wijze antwoord gegeven. De hoofdvraag is opgedeeld in vier subvragen.

Bij de kwantitatieve resultatenrapportage in hoofdstuk 3 zijn drie subvragen geformuleerd met daarbij behorende verwachtingen. De eerste subvraag luidt: met welke frequentie komen de verschillende categorieën intensiveerders in de corpora voor? Bij deze subvraag is nauwelijks een concrete verwachting te formuleren aangezien onze studies methodologisch afwijken van de eerdere tekstanalytische studies. Het enige vooraf te verwachten resultaat is dat adverbia en adjectieven waarschijnlijk frequenter als intensiveerders zullen voorkomen dan andere categorieën, aangezien deze woordsoorten ook in eerdere tekstanalytische studies veelvuldig werden gevonden (zie bijvoorbeeld Van Mulken & Schellens, 2012).

De tweede subvraag betreft het voorkomen van taalintensiveerders in verschillende teksten: in hoeverre verschillen tekstsoorten van elkaar in het gebruik van taalintensiveerders? 'Tekstsoorten' is hierbij het overkoepelende begrip waarmee verschillende groepen teksten worden aangeduid. De tekstsoorten kunnen vergeleken worden tussen de corpora en binnen de corpora. Verwacht wordt dat in het tweede corpus relatief meer geïntensiveerd wordt dan in het eerste corpus, omdat in het tweede corpus over eenzelfde onderwerp geschreven wordt dat wellicht meer emotie en daarmee meer intensivering oproept dan de uiteenlopende onderwerpen in het eerste corpus. Dat geldt zowel voor

het kranten- als het internetdeel van de corpora. Die verwachting is voor het internetdeel niet alleen gebaseerd op het onderwerp; de internetreacties in het tweede corpus liggen mogelijk dichterbij gesproken taal, komen spontaner tot stand en er is meer mogelijkheid tot interactie dan bij de digitale recensies en columns van het eerste corpus (onder anderen Marcoccia, 2004; Niesten & Sussex, 2006; Renkema, 2000; Richardson, 2001). Ook die factoren dragen mogelijk bij aan een frequenter gebruik van intensifieerders.

Met betrekking tot de genres in het eerste corpus wordt verwacht dat columns meer intensiverende middelen bevatten dan recensies, omdat een recensie naast een evaluatieve functie ook een informatieve functie heeft met betrekking tot het besproken kunstobject. Vergeleken met een column kan er daardoor minder ruimte overblijven om te evalueren. Bij de mediatypen in beide corpora wordt verwacht dat internetteksten meer taalintensifieerders bevatten dan krantenteksten. Dit wordt verwacht omdat de krant als medium meer restricties kent dan het internet: journalisten dienen voor een specifiek beoogd publiek te schrijven, vaak worden daarbij stilistische richtlijnen gehanteerd en krijgen de teksten een eindredactie van een bureauredacteur, terwijl dit bij het internet niet altijd het geval is. Schrijven voor het internet is laagdrempelig, spontaner en wellicht meer onbevangen. Bij de schrijverstypen wordt verwacht dat amateurs meer intensifieerders hanteren dan professionals, omdat amateurschrijvers vergeleken met professionele schrijvers sneller overgaan tot tekstproductie (zie Breetvelt et al., 1994; Braaksma, 2002) en spontaner hun tekst produceren (Bereiter & Scardamalia, 1987). Dat kan leiden tot een frequenter gebruik van taalintensifieerders. Tussen de kranten in beide corpora wordt ten slotte verwacht dat in een kwaliteitskrant zoals *NRC Handelsblad* vanwege het verschil in inhoud, doelgroep en schrijfstijl minder intensifieerders voorkomen dan in een populaire krant zoals *De Telegraaf* (Bakker & Scholten, 2009; Nuijten et al., 2004; Pander Maat, 2004; Sanders et al., 2000). Omdat er geen studies bekend zijn over de taal in internetreacties en verschillen tussen websites, is bij deze tekstsoort in het tweede corpus geen verwachting geformuleerd.

De derde subvraag heeft betrekking op de diversiteit van intensiverende lemma's. Naast het rapporteren van de aantallen intensifieerders en de vergelijking tussen verschillende tekstsoorten, is ook bekeken welke specifieke woorden (lemma's) worden ingezet als taalintensifieerders. Woordsoorten verschillen in het repertoire dat een schrijver tot zijn beschikking heeft om zijn evaluatie te intensiveren: adverbia en adjectieven bevatten mogelijk een beperkter aantal frequent gehanteerde intensifieerders terwijl verba en nomina een grotere diversiteit kennen. De derde subvraag luidt dan ook: in hoeverre verschilt de diversiteit van intensiverende lemma's binnen woordsoorten? Aangezien woordsoorten van elkaar verschillen in de hoeveelheid lemma's die ertoe behoren, is de verwachting dat de diversiteit aan intensiverende lemma's groter is bij woordsoorten die een groter aandeel in de Nederlandse taal hebben, dan bij woordsoorten die een kleiner deel van de Nederlandse taal beslaan. Omdat de woordsoort nomina volgens gegevens van het Instituut voor Nederlandse Lexicologie (INL) het grootste aandeel heeft in de Neder-

landse taal, is de verwachting dat er een grotere diversiteit is aan taalintensiveerders binnen deze woordsoort dan binnen de woordsoorten die volgens het INL een kleiner aandeel in de Nederlandse taal hebben: de diversiteit van intensiverende adjectieven en verba is mogelijk lager dan die van intensiverende nomina, en de diversiteit aan taalintensiverende adverbia is waarschijnlijk het laagst.

De vierde subvraag betreft op de kwalitatieve resultaten rapportage in hoofdstuk 4. Onder meer vanwege de matige overeenstemming tussen de codeurs, is het materiaal niet alleen kwantitatief maar ook kwalitatief geanalyseerd. In hoofdstuk 4 wordt een kwalitatieve analyse gepresenteerd van taalintensiverende elementen om te achterhalen welke eigenschappen van taalintensiveerders de identificatie ervan wellicht bemoeilijken. De volgende subvraag is daarbij gesteld: wat zijn kenmerkende eigenschappen van verschillende soorten taalintensiveerders? De bijbehorende verwachtingen zijn geformuleerd aan de hand van de uitkomsten van hoofdstuk 3 en zullen aan het begin van hoofdstuk 4 worden uiteengezet.



Kwantitatieve resultaten van de corpusstudies

*Assortiment in de
furniturenwinkel*

In dit hoofdstuk wordt een kwantitatief antwoord gegeven op de eerste hoofdvraag die in deze dissertatie centraal staat: Hoe komt geïntensiveerd taalgebruik voor in Nederlandse geschreven teksten? In sectie 3.1 wordt ingaan op de frequentie van taalintensiverende elementen en bijbehorende categorieën, sectie 3.2 rapporteert in hoeverre tekstsoorten van elkaar verschillen in het voorkomen van taalintensiveerders, en sectie 3.3 gaat in op de frequentie van intensiverende lemma's en de diversiteit aan intensiveerders binnen verschillende woordsoorten. Bij de rapportage van de resultaten in dit hoofdstuk wordt gewerkt met de intensiverende elementen waarover beide codeurs het bij de identificatie eens waren. Het hoofdstuk sluit af met een bespreking van de beperkingen van de corpusstudies en wordt de vraag beantwoord hoe de bevindingen zich verhouden tot de literatuur over taalintensivering.

3.1 Aantal intensiveerders in de corpora

3.1.1 Totaal aantal intensiveerders

In totaal zijn in de twee corpora 3.883 intensiverende elementen door beide codeurs geïdentificeerd (zie tabel 3.1). Het corpus met columns en recensies uit kranten en van het internet (corpus 1) bestond uit 200 teksten met in totaal 93.786 woorden. De twee codeurs markeerden in dit corpus 3.257 dezelfde intensiveerders: 70% (2.269) hiervan betreft intensiveerders die uit een woord, woorddeel of leesteken bestaan – de zogeheten eenwoordige intensiveerders – en 30% (988) bestaat uit intensiveerders die uit twee of meer woorden bestaan – de meerwoordige intensiveerders.

Het corpus met kranten- en internetdiscussies over de Oostvaardersplassen (corpus 2) bestond uit 187 teksten met in totaal 19.039 woorden. De twee codeurs markeerden in dit corpus 626 dezelfde intensiveerders: 70% (440) hiervan bestaat uit eenwoordige intensiveerders en 30% (186) wordt gevormd door meerwoordige intensiveerders. Deze verhouding is vergelijkbaar met die van de intensiveerders in corpus 1.

3.1.2 Frequentie van categorieën eenwoordige intensiveerders

Circa zeventig procent van de door beide codeurs geïdentificeerde intensiverende elementen bestaat uit een woord, woorddeel of typografische intensivering: de zogenoemde eenwoordige intensiveerders. In onze studies zijn de eenwoordige intensiveerders automatisch gecategoriseerd met Frog en door de onderzoeker op basis van

Tabel 3.1 | Aantal intensiveerders, aantal eenwoordige en aantal meerwoordige intensiveerders in beide corpora.

	Corpus 1	Corpus 2	Totaal
Alle intensiveerders	3.257 (100,00%)	626 (100,00%)	3.883 (100,00%)
Eenwoordige intensiveerders	2.269 (69,67%)	440 (70,29%)	2.709 (69,77%)
Meerwoordige intensiveerders	988 (30,33%)	186 (29,71%)	1.174 (30,23%)

Tabel 3.2 | Verhouding tussen het totaal aantal woorden en intensiverende woorden per woordsoort in beide corpora samen.

Woordsoort	Aantal eenwoordige intensiveerders	Totaal aantal woorden per woordsoort	Aantal eenwoordige intensiveerders afgezet tegen het totaal aantal voorkomens van die woordsoort ¹
Adverbium	1.152 (42,52%)	8.541	13,49%
Adjectief	709 (26,17%)	9.837	7,21%
Nomen	361 (13,33%)	21.787	1,66%
Verbum	162 (5,98%)	18.708	0,87%
Typografie	117 (4,32%)	n.v.t.	n.v.t.
Pronomen	99 (3,65%)	10.893	0,91%
Telwoord	92 (3,40%)	1.207	7,62%
Interjectie	10 (0,37%)	69	14,49%
Special tokens	7 (0,26%)	3.907	0,18%
Totaal	2.709 (100%)	74.949 (100%) ²	

de Algemene Nederlandse Spraakkunst (ANS) (Haeseryn, Romijn, Geerts, De Rooij & Van den Toorn, 1997) gecontroleerd (zie hoofdstuk 2). Dit leidde met name tot correcties in de categorisering van Frog bij de adverbia en adjectieven, omdat in onze categorisering adverbiaal gebruikte adjectieven ($n = 299$) aan de groep adverbia zijn toegekend in plaats van Frogs toekenning van deze elementen aan de groep adjectieven.

In totaal zijn er in de twee corpora 2.709 eenwoordige intensiveerders gevonden waarover beide codeurs het eens waren. In tabel 3.2 zijn de aantallen eenwoordige intensiveerders per woordsoort weergegeven. Adverbia en adjectieven blijken het vaakst gebruikt als intensiveerder: van de 2.709 eenwoordige intensiveerders is 43% (1.152) een adverbium en 26% (709) een adjectief. Deze bevinding komt overeen met de geformuleerde verwachting dat adverbia en adjectieven veelgebruikte intensiveerders zijn. De drie daaropvolgende meest frequente eenwoordige intensiveerderscategorieën zijn nomina (13%, 361), verba (6%, 162) en typografie (4%, 117). De overige 8% bestaat uit intensiverende pronomina (4%, 99), telwoorden (3%, 92), interjecties (0,4%; 10) en special tokens zoals niet-Nederlandse woorden en namen (0,3%; 7). De codeurs hebben geen lidwoorden, voegwoorden en voorzetsels gemarkeerd als eenwoordige intensiveerders.

- 1 De gepresenteerde verhouding tussen het totaal aantal woordsoorten en de intensiverende elementen is enigszins vertekend doordat de intensiverende woorden per woordsoort door de onderzoeker zijn gecontroleerd op juistheid van de categorisering (en zo nodig aangepast), maar de niet-intensiverende woorden vanwege hun grote aantal niet.
- 2 Het totaal aantal woorden in deze tabel is lager dan het in hoofdstuk 2 gerapporteerde aantal woorden in de corpora. Dit komt doordat de niet-intensiverende woordsoorten, zoals lidwoorden en voorzetsels, niet in de tabel zijn opgenomen.

Omdat het aantal geïdentificeerde intensiverders mogelijk samenhangt met de frequentie waarin een woordsoort überhaupt voorkomt in een tekst, is in tabel 3.2 eveneens de verhouding weergegeven tussen het totaal aantal woorden van een woordsoort en het aantal intensiverende woorden van die woordsoort. Uit de tabel is af te leiden dat het aandeel van intensiverende interjecties binnen deze woordsoort hoog is: bijna 15% van de interjecties in teksten is een versterker. Volgens de tabel volgt daarna een hoog aandeel van intensiverders binnen de woordsoort adverbia (14%), telwoorden (8%) en adjectieven (7%). Bij de overige woordsoorten is het aandeel van intensiverders minder dan 2%.

Deze rapportage geeft weliswaar zicht op de verhouding tussen intensiverende elementen in relatie tot het totale voorkomen van een woordsoort, maar met name bij de gepresenteerde verhouding van de adverbia en adjectieven dient opgemerkt te worden dat ze in werkelijkheid dichter bij elkaar liggen dan in de tabel is weergegeven. Dit komt doordat bij de categorisering van de intensiverende elementen adverbiaal gebruikte adjectieven aan de adverbia zijn toegekend, terwijl bij de categorisering van het totaal aantal woorden deze handmatige correctie vanwege het omvangrijke aantal voorkomens achterwege is gebleven. Het aandeel van intensiverende adverbia binnen de woordsoort adverbia ligt in werkelijkheid dus lager en het aandeel van intensiverende adjectieven binnen de woordsoort adjectieven hoger dan in de tabel is weergegeven. Wanneer de percentages worden berekend op basis van de door Frog geïdentificeerde aantallen, is het aandeel van geïntensiverende adverbia 9,98% en van adjectieven 10,24%.

3.1.3 Frequentie van categorieën meerwoordige intensiverders

Meerwoordige intensiverders variëren van twee woorden tot een zinsdeel of hele zin. Ongeveer dertig procent van de door beide codeurs geïdentificeerde intensiverders is een meerwoordige intensiverder.

Er zijn 1.174 meerwoordige intensiverders door beide codeurs gevonden. Die bestaan in totaal uit 4.289 woorden. Gemiddeld bestaat een meerwoordige intensiverder uit 3,65 woorden. Als een schrijver zijn evaluatie met een meerwoordige intensiverder versterkt, gebruikt hij daarvoor dus gemiddeld drie tot vier woorden. De meerwoordige intensiverders variëren in lengte: 399 (34%) meerwoordige intensiverders bestaan uit twee woorden, 312 (27%) uit drie woorden, 212 (18%) uit vier woorden, 104 (9%) uit vijf woorden en de overige 147 (13%) uit zes woorden of meer.

Om de gevonden meerwoordige intensiverders specifiek te duiden, is op basis van eerdere analysemodellen op inductieve wijze een categorisatiemodel tot stand gekomen (zie hoofdstuk 2). De intensiverders uit beide corpora die uit meer dan één woord bestaan, zijn in dit model gecategoriseerd. Tabel 3.3 toont de resultaten van de categorisering van de meerwoordige intensiverders. Bij de hoofdcategorie Stijlfiguren dient opgemerkt te worden dat het aandeel stijlfiguren in de corpora in werkelijkheid

hoger is dan de tabel doet vermoeden, doordat hierin geen stijlfiguren zijn opgenomen die uit één woord bestaan. Een nomen zoals *paleis* kan bijvoorbeeld een stijlfiguur zijn wanneer dit woord als een metafoor dient voor een mooi huis. Vanwege de automatische categorisering met Frog, bevatten de eenwoordige intensiveerderscategorieën mogelijk eveneens stijlfiguren, maar die zijn niet als stijlfiguur onderscheiden in de verzameling eenwoordige intensiveerders.

Zoals uit de tabel valt op te maken, bestaat het merendeel van de meerwoordige intensiveerders uit stijlfiguren en woordgroepen. Beide categorieën beslaan elk ruim veertig procent van het totaal aantal geïdentificeerde meerwoordige intensiverende elementen

Tabel 3.3 | Aantal meerwoordige intensiveerders per intensiveerderscategorie in beide corpora samen.

Hoofdcategorie	Subcategorie	Absoluut	Relatief
Woordgroep		471	40,1%
	Adverbiale woordgroep (<i>alleen al</i>)	179	15,2%
	Adjectivische woordgroep (<i>diep uit zijn hart</i>)	81	6,9%
	Nominale woordgroep (<i>dolle boel</i>)	113	9,6%
	Verbale woordgroep (zonder beeldspraak) (<i>is gek op</i>)	98	8,3%
Stijlfiguur		527	44,9%
	Beeldspraak (<i>natuurbeheer in een viskom</i>)	351	29,9%
	Repetitie (<i>heel, heel, heel</i>)	106	9,0%
	Overdrijving en understatement (<i>de hele wereld</i>)	11	0,9%
	Spot (<i>ik word gelijk lid</i>)	12	1,0%
	Retorische vraag (<i>Wat denkt u?</i>)	22	1,9%
	Overige stijlfiguren (<i>Alsof dat allemaal nog niet genoeg is</i>)	25	2,1%
Zinsconstructie		153	13,0%
	Voegwoordelijke uitdrukkingen (<i>Niet alleen ... maar ook ...</i>)	40	3,4%
	Ellipsen, uitroepen en imperatieven (<i>Ziet u het!</i>)	62	5,3%
	Tussenwerpsels (<i>... (hè Volkert?) ...</i>)	7	0,6%
	Tegenstelling (<i>veel ... (maar) niks ...</i>)	17	1,4%
	Vooropplaatsing (<i>Uitgerekend hij,</i>)	27	2,3%
Overig	Je weet toch.	23	2,0%
Totaal		1.174	100%

(respectievelijk 45% en 40%). Binnen de hoofdcategorie woordgroep komt de adverbiale woordgroep het vaakst voor in de corpora (15%), gevolgd door de nominale woordgroep (10%). Bij de stijlfiguren beslaat beeldspraak bijna een derde van de intensiverende elementen (30%). Repetitie is de daaropvolgende meest gebruikte subcategorie (9%). Ruim een tiende van de meerwoordige intensiveerders behoort tot de hoofdcategorie zinsconstructie (13%). Ellipsen, uitroepen en imperatieven vormen de meest gebruikte subcategorie (5%), gevolgd door voegwoordelijke uitdrukkingen (3%). Twee procent van alle meerwoordige elementen is gerangschikt onder de categorie Overig.

3.2 Verschillen tussen tekstsoorten

De tweede subvraag betreft de vraag of tekstsoorten van elkaar verschillen in het gebruik van taalintensiverende elementen. De corpora zijn uit verschillende tekstsoorten opgebouwd, zodat ze met elkaar vergeleken kunnen worden in het voorkomen van intensiveerders. In deze sectie zijn de in hoofdstuk 2 geformuleerde verwachtingen getoetst. Een vergelijking wordt gemaakt tussen de teksten van het eerste en het tweede corpus, en binnen de corpora tussen teksten afkomstig van verschillende mediumtypen (krant of internet), genres (recensies en columns), kranten (zoals *NRC Handelsblad* en *De Telegraaf*), websites (zoals lezersreacties op *Elsevier.nl*, *Nrc.nl* en *Spits.nl*) en typen schrijvers (professionele en amateurschrijvers).

De vergelijkingen tussen de tekstsoorten zijn gebaseerd op de aantallen intensiveerders die door beide codeurs als zodanig zijn geïdentificeerd. Waar mogelijk wordt geverifieerd of de analyse van de taalintensiveerders zoals geïdentificeerd door de individuele codeurs dezelfde trend toont (zie ook hoofdstuk 2). Als de toetsresultaten van de taalintensiveerders van de individuele codeurs dezelfde richting op wijzen (een significant verschil dan wel eenzelfde trend) als de toetsing van de door beide codeurs geïdentificeerde intensiveerders, is er meer ondersteuning voor de gevonden verschillen tussen tekstsoorten in het gebruik van taalintensiverende middelen. De toetsresultaten van de analyse van de taalintensiveerders van de individuele codeurs staan in voetnoten vermeld bij de rapportages.

Aangezien de tekstlengtes in de corpora aanzienlijk verschillen, is bij de toetsing gecorrigeerd voor tekstlengte. De gehanteerde rekenmaat is niet het aantal geïdentificeerde intensiveerders per tekst, maar per 100 woorden per tekst. Zo kon voor elke tekst een gemiddeld aantal intensiveerders per 100 woorden en een standaarddeviatie berekend worden die nodig zijn om t-toetsen en eenweg variantieanalyses uit te voeren. Dankzij deze rekenmaat kunnen vergelijkingen gemaakt worden tussen tekstsoorten, zowel binnen als tussen de corpora. Deze aanpak zorgt voor een valide vergelijking tussen de verschillende tekstsoorten.

In deze sectie worden eerst de twee corpora met elkaar vergeleken. Vervolgens is binnen elk corpus getoetst of de tekstsoorten van elkaar verschillen in het gebruik van taalinten-

siverende middelen. Per paragraaf worden eerst de bevindingen met betrekking tot het totaal aantal door beide codeurs geïdentificeerde intensiverders gerapporteerd, vervolgens de resultaten van de eenwoordige intensiverderscategorieën en ten slotte de uitkomsten bij de meerwoordige intensiverderscategorieën.

3.2.1 Verschillen tussen de corpora

3.2.1.1 Volledige corpora

Eerst is nagegaan of de corpora van elkaar verschillen in het totaal aantal door beide codeurs geïdentificeerde intensiverders. De resultaten staan in tabel 3.4.³ Er is een marginaal significant verschil gevonden: het gemiddeld aantal intensiverders in het eerste corpus lijkt lager te zijn dan in het tweede corpus ($t(196,46) = 1,85, p = .07$)⁴. Dit marginale verschil wijst in de verwachte richting dat in teksten over het emotionele onderwerp verhongerende dieren in de Oostvaardersplassen meer taalintensiverders gebruikt worden dan in recensies en columns waarin onderwerpen behandeld worden die variëren in emotionele impact.⁵ De corpora verschillen niet van elkaar in het gebruik van eenwoordige of meerwoordige intensiverders ($t_{\text{eenwoordige}}(189,33) = 1,50, p = .14$; $t_{\text{meerwoordige}}(195,55) = 1,40, p = .15$).

Tabel 3.4 | Het gemiddeld aantal intensiverende elementen per 100 woorden per tekst in corpus 1 in vergelijking met corpus 2 (standaarddeviaties tussen haakjes).

	Corpus 1	Corpus 2	
Alle intensiverders	3,55 (1.81)	4,29 (4.81)	<i>m.s.</i>
Eenwoordige intensiverders	2,47 (1.30)	2,94 (3.86)	<i>n.s.</i>
Meerwoordige intensiverders	1,08 (.82)	1,35 (2.22)	<i>n.s.</i>

Noot. *M.s.* = *marginaal significant* ($p < .10$), *n.s.* = *niet significant*.

- 3 Bij de toetsing tussen de corpora dienen de kanttekeningen gemaakt te worden dat de corpora door verschillende codeurduo's zijn geanalyseerd, de teksten aanzienlijk verschillen in lengte en de corpora sterk variëren in grootte. Doordat de corpora door verschillende codeurduo's zijn geanalyseerd, is het niet mogelijk om de gemarkeerde elementen per individuele codeur eveneens te toetsen.
- 4 Omdat Levene's test significant bleek en de assumptie voor homogeniteit van variantie dus geschonden was, wordt de vrijheidswaarde gerapporteerd die hiermee rekening houdt (*equal variances not assumed*). Afhankelijk van de verdeling van de intensiverende elementen over de groepen, bleek Levene's test bij de ene vergelijking niet significant en bij de andere vergelijking wel significant.
- 5 Vanwege de verwachte richting had deze vergelijking eenzijdig getoetst kunnen worden met als resultaat een gehalveerde p -waarde ($p = .07$ wordt dan $p < .05$), maar omdat gegronde theoretische ondersteuning voor deze verwachting ontbreekt is de vergelijking tussen corpus 1 en corpus 2 conservatief getoetst.

Vervolgens zijn de corpora vergeleken in het voorkomen van de verschillende intensiverderscategorieën. In tabel 3.5 zijn de resultaten van de eenwoordige intensiverders weergegeven. Het tweede corpus blijkt significant meer intensiverende typografie te bevatten dan het eerste corpus ($t(172,69) = 3,11, p < .01$). In het tweede corpus komen daarnaast gemiddeld meer intensiverende nomina voor dan in het eerste corpus ($t(182,91) = 3,08, p < .01$). Het eerste corpus bevat vergeleken met het tweede corpus daarentegen meer intensiverende special tokens (eigennamen zoals *Dickie* en niet-Nederlandse woorden zoals *overdrive*) die niet in het tweede corpus voorkomen ($t(199,00) = 2,63, p < .01$) en meer intensiverende pronomina ($t(351,86) = 4,49, p < .001$). De corpora verschillen niet in het gebruik van intensiverende adjectieven ($t(205,43) = 0,14, p = .89$), adverbia ($t(208,11) = 1,71, p = .09$), interjecties ($t(359) = 0,60, p = .55$), telwoorden ($t(359) = 0,41, p = .69$) en verba ($t(168,31) = 1,38, p = .17$).

De resultaten voor de meerwoordige intensiverderscategorieën zijn gepresenteerd in tabel 3.6. De corpora verschillen niet in het gebruik van intensiverende woordgroepen ($t(176,37) = 1,17, p = .24$), stijlfiguren ($t(197,72) = 1,15, p = .25$), zinsconstructies ($t(359) = 1,38, p = .17$) en overige meerwoordige intensiverders ($t(179,35) = 1,45, p = .15$).⁶

3.2.1.2 Krantendeel

Zowel het eerste als het tweede corpus bestaat voor een deel uit krantenteksten en voor een deel uit internetteksten. Daardoor kunnen de krantenteksten en de internetteksten van de twee corpora met elkaar vergeleken worden op het gebruik van intensiverende elementen. Eerst wordt het krantendeel gerapporteerd. De resultaten van deze analyse staan in tabel 3.7.

De krantendiscussie over de Oostvaardersplassen uit het tweede corpus blijkt niet meer intensiverders te bevatten dan de krantencolumns en -recensies uit het eerste corpus ($t(31,33) = 1,08, p = .29$). Wanneer er een onderscheid wordt gemaakt tussen eenwoordige en meerwoordige intensiverders, vinden we bij de eenwoordige intensiverders eveneens geen verschil tussen de corpora ($t(29,62) = 0,41, p = .68$), maar bij de meerwoordige intensiverders wel: in de krantenteksten uit het eerste corpus komen gemiddeld meer meerwoordige intensiverders voor dan in de krantenteksten uit het tweede corpus ($t(125) = 2,33, p < .05$).

Tabel 3.8 toont de resultaten van de eenwoordige intensiverderscategorieën in de krantendelen van de twee corpora. De krantendelen van de corpora verschillen in het gebruik van intensiverende pronomina en intensiverende telwoorden (respectievelijk $t(80,73) = 3,19, p < .01$ en $t(124,43) = 4,85, p < .001$): beide woordsoorten komen vaker voor in de kranten van corpus 1 dan in de kranten van corpus 2. De corpora verschillen niet in het voorkomen

6 De verschillende subcategorieën meerwoordige stijlfiguren blijken wel te verschillen tussen de corpora. In corpus 1 komt intensiverende beeldspraak vaker voor dan in corpus 2 ($M = 0,32, SD .36$ versus $M = 0,09, SD .18, t(299,25) = 7,92, p < .001$). Doordat in het tweede corpus geen repetitie voorkwam, is ook hier een significant verschil tussen de corpora gevonden ($M_{\text{corpus1}} = 0,04, SD .14$ en $M_{\text{corpus2}} = 0,00, SD .00, t(199,00) = 4,13, p < .001$).

Tabel 3.5 | Het gemiddeld aantal eenwoordige intensiveerders per 100 woorden per tekst in corpus 1 in vergelijking met corpus 2 per woordsoort (standaarddeviaties tussen haakjes).

	Corpus 1	Corpus 2	
Adjectieven	0,65 (.51)	0,67 (1.20)	<i>n.s.</i>
Adverbia	1,08 (.65)	0,86 (1.50)	<i>n.s.</i>
Interjecties	0,01 (.07)	0,01 (.10)	<i>n.s.</i>
Nomina	0,30 (.39)	0,63 (1.31)	**
Pronomina	0,10 (.17)	0,02 (.16)	***
Special tokens	0,01 (.03)	0,00 (.00)	**
Telwoorden	0,09 (.15)	0,07 (.43)	<i>n.s.</i>
Typografie	0,08 (.28)	0,40 (1.27)	**
Verba	0,15 (.21)	0,28 (1.19)	<i>n.s.</i>

*** = $p < .001$ en ** = $p < .01$.

Tabel 3.6 | Het gemiddeld aantal meerwoordige intensiveerders per 100 woorden per tekst in corpus 1 in vergelijking met corpus 2 per intensiveerderscategorie (standaarddeviaties tussen haakjes).

	Corpus 1	Corpus 2	
Woordgroep	0,43 (.41)	0,58 (1.63)	<i>n.s.</i>
Stijlfiguur	0,47 (.48)	0,59 (1.26)	<i>n.s.</i>
Zinsconstructie	0,16 (.23)	0,10 (.59)	<i>n.s.</i>
Overig	0,02 (.12)	0,07 (.45)	<i>n.s.</i>

van intensiverende adjectieven ($t(31,07) = 0,08, p = .94$), adverbia ($t(30,12) = 0,85, p = .40$), interjecties ($t(26,00) = 1,26, p = .22$), nomina ($t(27,31) = 1,14, p = .26$), special tokens ($t(125) = 0,73, p = .47$), typografie ($t(125) = 0,82, p = .42$) en verba ($t(125) = 0,80, p = .42$).

Wat betreft de meerwoordige intensiveerderscategorieën verschillen de krantendelen van de corpora in het voorkomen van de hoofdcategorie stijlfiguren: daarvan kwamen er in het eerste corpus significant meer voor dan in het tweede corpus ($t(125) = 2,56, p < .05$). De corpora verschillen niet in het gebruik van intensiverende woordgroepen ($t(31,05) = 0,54, p = .60$), zinsconstructies ($t(125) = 1,30, p = .20$) en overige meerwoordige intensiveerders ($t(125) = 0,52, p = .61$) (zie tabel 3.9). Het frequentere voorkomen van intensiverende meerwoordige stijlfiguren in het krantendeel van het eerste corpus verklaart het gevonden verschil bij het totaal aantal intensiveerders (tabel 3.7).⁷

3.2.1.3 Internetdeel

De internetteksten van de corpora blijken niet van elkaar te verschillen in totaal aantal intensiveerders ($t(184,89) = 1,19, p = .24$), in eenwoordige intensiveerders ($t(172,65) = 0,83, p = .41$) of in meerwoordige intensiveerders ($t(187,47) = 1,16, p = .25$) (zie tabel 3.10).⁸

De internetteksten in de corpora verschillen wel van elkaar in het gebruik van de afzonderlijke eenwoordige intensiveerderscategorieën. De resultaten staan gepresenteerd in tabel 3.11. In de internetteksten van corpus 1 komen significant meer intensiverende adverbia ($t(189,90) = 2,58, p < .05$), special tokens ($t(99,00) = 2,24, p < .05$) en pronomina ($t(195,64) = 3,68, p < .001$) voor. De internetteksten van corpus 2 bevatten daarentegen significant meer intensiverende nomina en intensiverende typografie (respectievelijk $t(171,84) = 2,34, p < .05$ en $t(158,46) = 2,91, p < .01$). Er zijn geen verschillen gevonden bij de intensiverende adjectieven ($t(182,74) = 0,12, p = .91$), interjecties ($t(232) = 0,35, p = .73$), telwoorden ($t(232) = 0,08, p = .94$) en verba ($t(145,80) = 1,29, p = .20$).

7 Wanneer de subcategorieën meerwoordige stijlfiguren afzonderlijk met elkaar vergeleken worden, dan vinden we net als bij de vergelijking van de totale corpora dat het krantendeel van corpus 1 meer intensiverende beeldspraak ($M_{\text{corpus1}} = 0,33, SD .32$ en $M_{\text{corpus2}} = 0,06, SD .09, t(124,88) = 7,68, p < .001$) en meer intensiverende repetitie bevat ($M_{\text{corpus1}} = 0,07, SD .19$ en $M_{\text{corpus2}} = 0,00, SD .00, t(99,00) = 3,68, p < .001$). Het krantendeel van het eerste corpus verschilt eveneens van het tweede corpus bij de categorie Overig, hoewel deze meerwoordige intensiveerders nauwelijks in de corpora voorkomen ($M_{\text{corpus1}} = 0,01, SD .06$ en $M_{\text{corpus2}} = 0,00, SD .00, t(99,00) = 2,34, p < .05$).

8 De hoge standaarddeviaties bij het internetdeel van corpus 2 zijn te verklaren door het verschil in tekstlengte (de reacties varieerden van 5 tot 453 woorden) en daardoor de grote verschillen in aantal intensiveerders per 100 woorden in de teksten.

Tabel 3.7 | Het gemiddeld aantal intensiverende elementen per 100 woorden per tekst in de krantenteksten van corpus 1 in vergelijking met de krantenteksten in corpus 2 (standaarddeviaties tussen haakjes).

	Kranten corpus 1	Kranten corpus 2	
Alle intensiveerders	3,03 (1.36)	2,55 (2.25)	<i>n.s.</i>
Eenwoordige intensiveerders	2,10 (1.07)	1,92 (2.14)	<i>n.s.</i>
Meerwoordige intensiveerders	0,94 (.59)	0,62 (.72)	*

* = $p < .05$.

Tabel 3.8 | Het gemiddeld aantal eenwoordige intensiveerders per 100 woorden per tekst in het krantendeel van corpus 1 in vergelijking met het krantendeel van corpus 2 per woordsoort (standaarddeviaties tussen haakjes).

	Kranten corpus 1	Kranten corpus 2	
Adjectieven	0,64 (.52)	0,63 (.88)	<i>n.s.</i>
Adverbia	0,87 (.56)	0,69 (1.05)	<i>n.s.</i>
Interjecties	0,00 (.00)	0,02 (.09)	<i>n.s.</i>
Nomina	0,23 (.28)	0,43 (.91)	<i>n.s.</i>
Pronomina	0,09 (.14)	0,02 (.08)	**
Special tokens	0,00 (.02)	0,00 (.00)	<i>n.s.</i>
Telwoorden	0,08 (.14)	0,01 (.03)	***
Typografie	0,06 (.13)	0,03 (.11)	<i>n.s.</i>
Verba	0,13 (.17)	0,08 (.40)	<i>n.s.</i>

*** = $p < .001$ en ** = $p < .01$.

Tabel 3.9 | Het gemiddeld aantal meerwoordige intensiveerders per 100 woorden per tekst in het krantendeel van corpus 1 in vergelijking met het krantendeel van corpus 2 per intensiveerders-categorie (standaarddeviaties tussen haakjes).

	Kranten corpus 1	Kranten corpus 2	
Woordgroep	0,36 (.35)	0,30 (.59)	<i>n.s.</i>
Stijlfiguur	0,44 (.35)	0,25 (.31)	*
Zinsconstructie	0,13 (.19)	0,07 (.23)	<i>n.s.</i>
Overig	0,00 (.03)	0,00 (.00)	<i>n.s.</i>

* = $p < .05$.

Tussen de internetdelen van de corpora zijn geen verschillen gevonden in de meerwoordige intensiverderscategorieën (zie tabel 3.12). De internetrecensies en –columns van het eerste corpus verschillen niet van de internetreacties van het tweede corpus in het gebruik van intensiverende woordgroepen ($t(156,44) = 0,92, p = .36$), intensiverende meerwoordige stijlfiguren ($t(190,70) = 1,20, p = .23$), intensiverende zinsconstructies ($t(232) = 1,33, p = .19$) en overige meerwoordige intensiverders ($t(173,13) = 1,08, p = .28$).⁹

3.2.1.4 Samenvatting

De vergelijkingen tussen de twee corpora in het gebruik van intensiverende elementen leveren een aantal significante verschillen op, die met enige voorzichtigheid gerapporteerd dienen te worden aangezien ze niet te controleren zijn met de toetsresultaten van de afzonderlijke codeurs.

Er is een marginaal significant verschil gevonden dat overeenkomstig de verwachting aangeeft dat er in de teksten van het tweede corpus gemiddeld meer intensiverders voorkomen dan in de teksten van het eerste corpus. Het tweede corpus blijkt significant meer intensiverende nomina en typografie te bevatten, terwijl in het eerste corpus daarentegen meer intensiverende special tokens (zoals niet-Nederlandse woorden) en pronomina voorkomen.

Als een onderscheid wordt gemaakt tussen de kranten- en internetdelen van beide corpora, blijken in het krantendeel van corpus 1 frequenter intensiverende pronomina, telwoorden en meerwoordige stijlfiguren voor te komen dan in het krantendeel van corpus 2. Bij de internetdelen van de corpora komen in corpus 1 meer intensiverende adjectieven, pronomina en special tokens voor, en in het internetdeel van corpus 2 meer intensiverende nomina en typografie. Niet elk verschil in intensiverende woordsoorten is te verklaren; meer onderzoek zal moeten uitwijzen hoe betekenisvol de gevonden verschillen zijn. Maar de bevinding dat in het internetdeel van het tweede corpus meer intensiverende typografie voorkomt, is niet verrassend: deze reacties worden spontaner geschreven dan internetrecensies en –columns, waardoor uitroeptekens en kapitalen de emotie van de schrijver over het onderwerp – wat kenmerkend is voor dit corpus – op eenvoudige wijze kunnen markeren.

9 Toetsing met de subcategorieën binnen de hoofdcategorie meerwoordige stijlfiguren toont wel verschillen: overeenkomend met de totale corpora bevatten de internetteksten van corpus 1 meer beeldspraak ($M_{\text{corpus1}} = 0,31, SD .41$ en $M_{\text{corpus2}} = 0,09, SD .19, t(130,65) = 4,84, p < .001$) en meer repetitie ($M_{\text{corpus1}} = 0,01, SD .05$ en $M_{\text{corpus2}} = 0,00, SD .00, t(99,00) = 2,49, p < .05$). Daarnaast bevatten de internetteksten van het eerste corpus vergeleken met het tweede corpus meer elementen die de evaluatie in een uiting overdrijven of afzwakken, zoals een hyperbool, understatement of litotes ($M_{\text{corpus1}} = 0,45, SD 1.10$ en $M_{\text{corpus2}} = 0,15, SD .61, t(143,70) = 2,51, p < .05$).

Tabel 3.10 | Het gemiddeld aantal intensiverende elementen per 100 woorden per tekst in de internetteksten van corpus 1 in vergelijking met de internetteksten van corpus 2 (standaarddeviaties tussen haakjes).

	Internet corpus 1	Internet corpus 2	
Alle intensiveerders	4,06 (2.05)	4,64 (5.11)	<i>n.s.</i>
Eenwoordige intensiveerders	2,83 (1.41)	3,15 (4.10)	<i>n.s.</i>
Meerwoordige intensiveerders	1,23 (.98)	1,49 (2.39)	<i>n.s.</i>

Tabel 3.11 | Het gemiddeld aantal eenwoordige intensiveerders per 100 woorden per tekst in het internetdeel van corpus 1 in vergelijking met het internetdeel van corpus 2 per woordsoort (standaarddeviaties tussen haakjes).

	Internet corpus 1	Internet corpus 2	
Adjectieven	0,66 (.49)	0,67 (1.26)	<i>n.s.</i>
Adverbia	1,29 (.67)	0,90 (1.58)	*
Interjecties	0,02 (.10)	0,01 (.11)	<i>n.s.</i>
Nomina	0,37 (.47)	0,66 (1.37)	*
Pronomina	0,11 (.20)	0,02 (.17)	***
Special tokens	0,01 (.04)	0,00 (.00)	*
Telwoorden	0,09 (.15)	0,09 (.47)	<i>n.s.</i>
Typografie	0,11 (.37)	0,47 (1.38)	**
Verba	0,17 (.24)	0,32 (1.29)	<i>n.s.</i>

*** = $p < .001$, ** = $p < .01$ en * = $p < .05$.

Tabel 3.12 | Het gemiddeld aantal meerwoordige intensiveerders per 100 woorden per tekst in het internetdeel van corpus 1 in vergelijking met het internetdeel van corpus 2 per intensiveerders-categorie (standaarddeviaties tussen haakjes).

	Internet corpus 1	Internet corpus 2	
Woordgroep	0,49 (.46)	0,64 (1.76)	<i>n.s.</i>
Stijlfiguur	0,51 (.58)	0,66 (1.36)	<i>n.s.</i>
Zinsconstructie	0,19 (.26)	0,10 (.63)	<i>n.s.</i>
Overig	0,04 (.17)	0,09 (.49)	<i>n.s.</i>

3.2.2 Verschillen binnen corpus 1

In het eerste corpus kan het aantal intensiverders worden vergeleken van de genres recensies en columns, de mediumtypen kranten- en internetteksten, de krantenartikelen uit *NRC Handelsblad* en *De Telegraaf* en van de internetteksten van professionele en amateurschrijvers. Doordat dit corpus door een vast codeurduo is geanalyseerd, kunnen de bevindingen voor het totaal aantal intensiverders, het totaal aantal eenwoordige intensiverders en het totaal aantal meerwoordige intensiverders van de door beide codeurs geïdentificeerde elementen ondersteund worden met de toetsresultaten voor de door de individuele codeurs geïdentificeerde elementen. Omdat de categorisering van de intensiverders vanwege het grote aantal elementen enkel is gebeurd bij de intensiverende elementen waarover beide codeurs het eens waren, kunnen de toetsgegevens niet worden ondersteund met analyses van de individuele codeurs. De resultaten van de toetsen met betrekking tot de intensiverderscategorieën moeten dus met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

3.2.2.1 Genres

In columns komen gemiddeld meer intensiverders voor dan in recensies ($t(167,65) = 2,42, p < .05$), zoals in tabel 3.13 is te lezen. De resultaten van beide codeurs afzonderlijk wijzen in dezelfde richting, maar bij slechts één van de twee codeurs is sprake van een significant verschil.¹⁰ Het resultaat blijkt veroorzaakt door de meerwoordige intensiverders. Als er een onderscheid wordt gemaakt tussen eenwoordige en meerwoordige intensiverders, dan komen in columns niet meer intensiverders van één woord voor dan in recensies ($t(198) = 1,20, p = .23$), maar wel meer meerwoordige intensiverders ($t(198) = 3,44, p < .001$). De resultaten van de afzonderlijke codeurs vertonen dezelfde significante verschillen.¹¹ De bevinding dat columns meer intensiverders bevatten dan recensies, is overeenkomstig onze verwachting.

Wanneer de genres met elkaar worden vergeleken in het gebruik van de afzonderlijke eenwoordige intensiverderscategorieën (zie tabel 3.14), blijkt dat ze bij drie eenwoordige intensiverderscategorieën van elkaar verschillen: in columns komen meer intensiverende nomina voor dan in recensies ($t(152,80) = 3,39, p < .001$), evenals intensiverende typografie ($t(112,06) = 2,94, p < .01$) en intensiverende special tokens ($t(120,53) = 2,02,$

10 Berekening met de door twee individuele codeurs gevonden intensiverders laat dezelfde richting zien: bij de expert $M_{\text{recensie}} = 4,81, SD 2.06, M_{\text{column}} = 5,72, SD 3.04; t(174,05) = 2,47, p < .05$ en bij de student-assistent $M_{\text{recensie}} = 5,48, SD 1.89$ en $M_{\text{column}} = 5,82, SD 2.35; t(198) = 1,13, p = .26$.

11 Berekening van de intensiverders van de individuele codeurs laat hetzelfde resultaat zien: bij de expert is er geen significant verschil tussen de genres bij de eenwoordige intensiverders ($M_{\text{recensie}} = 3,31, SD 1.47, M_{\text{column}} = 3,57, SD 1.97; t(183,27) = 1,07, p = .28$) en wel bij de meerwoordige intensiverders ($M_{\text{recensie}} = 1,50, SD .92, M_{\text{column}} = 2,15, SD 1.44; t(167,47) = 3,77, p < .001$); bij de student-assistent geldt $M_{\text{recensie}} = 4,04, SD 1.43, M_{\text{column}} = 3,92, SD 1.67; t(198) = 0,54, p = .59$ voor de eenwoordige en $M_{\text{recensie}} = 1,44, SD .77, M_{\text{column}} = 1,90, SD 1.09; t(198) = 3,44, p < .001$ bij de meerwoordige intensiverders.

Tabel 3.13 | Het gemiddeld aantal intensiveerders per 100 woorden per tekst in het genre recensie in vergelijking met het genre column in corpus 1 (standaarddeviaties tussen haakjes).

	Recensie	Column	
Alle intensiveerders	3,24 (1.36)	3,85 (2.14)	*
Eenwoordige intensiveerders	2,36 (1.05)	2,58 (1.51)	<i>n.s.</i>
Meerwoordige intensiveerders	0,89 (.58)	1,28 (.98)	***

*** = $p < .001$ en * = $p < .05$.**Tabel 3.14** | Het gemiddeld aantal eenwoordige intensiveerders per 100 woorden per tekst in het genre recensie in vergelijking met het genre column in corpus 1 per woordsoort (standaarddeviaties tussen haakjes).

	Recensie	Column	
Adjectieven	0,70 (.47)	0,61 (.54)	<i>n.s.</i>
Adverbia	1,10 (.69)	1,07 (.61)	<i>n.s.</i>
Interjecties	0,00 (.00)	0,02 (.10)	<i>n.s.</i>
Nomina	0,21 (.26)	0,39 (.47)	***
Pronomina	0,10 (.18)	0,10 (.17)	<i>n.s.</i>
Special tokens	0,00 (.02)	0,01 (.05)	*
Telwoorden	0,10 (.16)	0,08 (.13)	<i>n.s.</i>
Typografie	0,03 (.10)	0,14 (.38)	**
Verba	0,13 (.21)	0,17 (.22)	<i>n.s.</i>

*** = $p < .001$, ** = $p < .01$ en * = $p < .05$.**Tabel 3.15** | Het gemiddeld aantal meerwoordige intensiveerders per 100 woorden per tekst in het genre recensie in vergelijking met het genre column in corpus 1 per intensiveerderscategorie (standaarddeviaties tussen haakjes).

	Recensie	Column	
Woordgroep	0,41 (.37)	0,45 (.45)	<i>n.s.</i>
Stijlfiguur	0,35 (.34)	0,60 (.57)	***
Zinsconstructie	0,12 (.16)	0,20 (.28)	*
Overig	0,01 (.04)	0,04 (.17)	<i>n.s.</i>

*** = $p < .001$ en * = $p < .05$.

$p < .05$). De genres verschillen niet in het voorkomen van intensiverende adjectieven ($t(198) = 1,25, p = .21$), adverbia ($t(198) = 0,33, p = .74$), interjecties ($t(99,00) = 1,76, p = .08$), pronomina ($t(198) = 0,09, p = .93$), telwoorden ($t(186,30) = 0,82, p = .41$) en verba ($t(198) = 1,11, p = .27$).

Bij de meerwoordige intensiveerderscategorieën is een significant verschil gevonden bij de intensiverende stijlfiguren ($t(162,58) = 3,65, p < .001$): dit type intensiveerder komt vaker voor in columns dan in recensies. Intensiverende zinsconstructies komen eveneens significant frequenter voor in columns dan in recensies ($t(159,96) = 2,54, p < .05$). De genres verschillen niet in het gebruik van intensiverende woordgroepen ($t(198) = 0,62, p = .54$) en overige meerwoordige intensiveerders ($t(111,88) = 1,75, p = .08$). Tabel 3.15 toont de gemiddelden en standaarddeviaties.¹² Het gebruik van taalintensiveerders in columns blijkt dus op allerlei vlakken te verschillen van het gebruik in recensies. Niet alle bevindingen zijn veelzeggend, maar er kan gesteld worden dat columns meer intensiveerders bevatten dan recensies.

3.2.2.2 Mediumtypen

In internetteksten komen meer intensiveerders voor dan in krantenteksten ($t(198) = 4,16, p < .001$) (zie tabel 3.16). Dit verschil wordt zowel gevonden bij de eenwoordige intensiveerders ($t(198) = 4,13, p < .001$) als bij de meerwoordige intensiveerders ($t(162,65) = 2,55, p < .05$). Dit komt overeen met de verwachting dat in internetteksten meer intensiveerders voorkomen dan in krantenteksten. Echter, deze resultaten worden niet ondersteund door de toetsing met de intensiveerders van de individuele codeurs: alleen de toetsresultaten van de gegevens van de expert leveren hetzelfde resultaat op, de resultaten van de andere codeur laten significante verschillen in de tegengestelde richting zien.¹³

Wat betreft de afzonderlijke typen eenwoordige intensiveerders (zie tabel 3.17), blijken in internetteksten significant meer intensiverende adverbia voor te komen dan in krantenteksten ($t(192,24) = 4,77, p < .001$). Er komen eveneens meer intensiverende nomina in internetteksten voor dan in krantenteksten ($t(161,50) = 2,55, p < .05$). De

12 Wat betreft de subcategorieën stijlfiguren, blijken columns meer intensiverende beeldspraak ($M_{\text{recensie}} = 0,25, SD .29$ en $M_{\text{column}} = 0,39, SD .42, t(198) = 2,70, p < .01$) en meer retorische vragen ($M_{\text{recensie}} = 0,00, SD .02$ en $M_{\text{column}} = 0,03, SD .11, t(104,63) = 2,77, p < .01$) te bevatten dan recensies, maar in recensies komen vaker repetities voor ($M_{\text{recensie}} = 0,07, SD .19$ en $M_{\text{column}} = 0,02, SD .05, t(114,21) = 2,64, p < .01$).

13 De gevonden intensiveerders door de expert lieten hetzelfde resultaat zien: alle intensiveerders ($M_{\text{krant}} = 4,03, SD 1.72, M_{\text{internet}} = 6,50, SD 2.81; t(164,10) = 7,52, p < .001$), eenwoordige intensiveerders ($M_{\text{krant}} = 2,66, SD 1.27, M_{\text{internet}} = 4,22, SD 1.80; t(177,90) = 7,06, p < .001$) en meerwoordige intensiveerders ($M_{\text{krant}} = 1,36, SD .78, M_{\text{internet}} = 2,28, SD 1.45; t(152,25) = 5,60, p < .001$). Echter, bij de student-assistent wordt het tegengestelde effect gevonden: alle intensiveerders ($M_{\text{krant}} = 6,24, SD 2.07, M_{\text{internet}} = 5,06, SD 2.04; t(198) = 4,06, p < .001$), eenwoordige ($M_{\text{krant}} = 4,42, SD 1.55, M_{\text{internet}} = 3,54, SD 1.43; t(198) = 4,13, p < .001$) en meerwoordige intensiveerders ($M_{\text{krant}} = 1,82, SD .89, M_{\text{internet}} = 1,51, SD 1.02; t(198) = 2,28, p < .05$).

Tabel 3.16 | Het gemiddeld aantal intensieveerders per 100 woorden per tekst in het mediumtype krant in vergelijking met het mediumtype internet in corpus 1 (standaarddeviaties tussen haakjes).

	Krant	Internet	
Alle intensieveerders	3,03 (.136)	4,06 (2.05)	***
Eenwoordige intensieveerders	2,10 (1.07)	2,83 (1.41)	***
Meerwoordige intensieveerders	0,94 (.59)	1,23 (.98)	*

*** = $p < .001$ en * = $p < .05$.

Tabel 3.17 | Het gemiddeld aantal eenwoordige intensieveerders per 100 woorden per tekst in het mediumtype krant in vergelijking met het mediumtype internet in corpus 1 per woordsoort (standaarddeviaties tussen haakjes).

	Krant	Internet	
Adjectieven	0,64 (.52)	0,66 (.49)	<i>n.s.</i>
Adverbia	0,87 (.56)	1,29 (.67)	***
Interjecties	0,00 (.00)	0,02 (.10)	<i>n.s.</i>
Nomina	0,23 (.28)	0,37 (.47)	*
Pronomina	0,09 (.14)	0,11 (.20)	<i>n.s.</i>
Special tokens	0,00 (.02)	0,01 (.04)	<i>n.s.</i>
Telwoorden	0,08 (.14)	0,09 (.15)	<i>n.s.</i>
Typografie	0,06 (.13)	0,11 (.37)	<i>n.s.</i>
Verba	0,13 (.17)	0,17 (.24)	<i>n.s.</i>

*** = $p < .001$ en * = $p < .05$.

Tabel 3.18 | Het gemiddeld aantal meerwoordige intensieveerders per 100 woorden per tekst in het mediumtype krant in vergelijking met het mediumtype internet in corpus 1 per intensieveerders-categorie (standaarddeviaties tussen haakjes).

	Krant	Internet	
Woordgroep	0,36 (.35)	0,49 (.46)	*
Stijlfiguur	0,44 (.35)	0,51 (.58)	<i>n.s.</i>
Zinsconstructie	0,13 (.19)	0,19 (.26)	*
Overig	0,00 (.03)	0,04 (.17)	*

* = $p < .05$.

mediumtypen verschillen niet in het gebruik van de andere eenwoordige intensiveerderscategorieën ($t_{\text{adjectieven}}(198) = 0,20, p = .85$; $t_{\text{interjecties}}(99,00) = 1,76, p = .08$; $t_{\text{pronomina}}(179,33) = 0,99, p = .32$; $t_{\text{specialtokens}}(141,37) = 1,42, p = .16$; $t_{\text{telwoorden}}(198) = 0,38, p = .71$; $t_{\text{typografie}}(123,32) = 1,44, p = .15$; $t_{\text{verba}}(177,98) = 1,61, p = .11$).

In tabel 3.18 zijn de resultaten van de meerwoordige intensiveerders weergegeven. Bij de meerwoordige intensiveerderscategorieën blijken internetteksten meer intensiverende woordgroepen te bevatten dan krantenteksten ($t(184,26) = 2,26, p < .05$). Ook intensiverende zinsconstructies komen frequenter in internetteksten voor ($t(198) = 1,99, p < .05$), alsmede overige meerwoordige intensiveerders ($t(104,31) = 2,14, p < .05$). De mediumtypen verschillen niet in het gebruik van de hoofdcategorie intensiverende meerwoordige stijlfiguren ($t(198) = 0,92, p = .36$).¹⁴ Internetteksten blijken dus op allerlei vlakken te verschillen van krantenteksten in het voorkomen van taalintensiveerders. De resultaten doen vermoeden dat in teksten op het internet meer intensiveerders worden gebruikt dan in teksten in de krant, maar deze bevinding wordt alleen ondersteund door de toetsresultaten van een van beide codeurs en door de resultaten van de andere codeur weersproken.

3.2.2.3 Kranten

Er is geen verschil gevonden tussen de kranten (zie tabel 3.19): in strijd met onze verwachting verschillen *De Telegraaf* en *NRC Handelsblad* niet in het gebruik van het aantal intensiveerders ($t(98) = 0,38, p = .71$). Bij de individuele codeurs zijn eveneens geen significante verschillen tussen de kranten gevonden.¹⁵ Ook wanneer er een onderscheid wordt gemaakt tussen de eenwoordige en meerwoordige intensiveerders, vinden we geen verschillen tussen deze kranten (respectievelijk $t(98) = 0,42, p = .68$ en $t(98) = 0,11, p = .92$), wat ondersteund wordt met de bevindingen van de individuele codeurs.¹⁶ De kranten verschillen alleen van elkaar in het gebruik van de afzonderlijke eenwoordige intensiveerderscategorieën (zie tabel 3.20): artikelen in *De Telegraaf* blijken frequenter intensiverende typografie te bevatten dan artikelen in *NRC Handelsblad* ($t(72,34) = 2,12$,

14 Wanneer de subcategorieën van de meerwoordige stijlfiguren getoetst worden, vinden we wel verschillen: de categorie repetitie komt frequenter voor in krantenteksten ($M_{\text{krant}} = 0,07, SD .19$ en $M_{\text{internet}} = 0,01, SD .05, t(113,62) = 2,90, p < .01$), terwijl de categorie overdrijving en understatement vaker voorkomt in internetteksten ($M_{\text{krant}} = 0,05, SD .13$ en $M_{\text{internet}} = 0,45, SD 1.10, t(101,95) = 3,61, p < .001$).

15 Bij de individuele codeurs wordt eveneens geen verschil tussen de kranten gevonden: voor de expert $M_{\text{Nrc}} = 3,95, SD 1.86, M_{\text{Telegraaf}} = 4,11, SD 1.58; t(98) = 0,45, p = .65$ en voor de student-assistent $M_{\text{Nrc}} = 6,25, SD 2.16, M_{\text{Telegraaf}} = 6,23, SD 1.99; t(98) = 0,05, p = .96$.

16 Bij de individuele codeurs worden vergelijkbare resultaten gevonden: voor de expert geldt $M_{\text{Nrc}} = 2,60, SD 1.43, M_{\text{Telegraaf}} = 2,73, SD 1.09; t(98) = 0,49, p = .63$ bij de eenwoordige intensiveerders en $M_{\text{Nrc}} = 1,35, SD .84, M_{\text{Telegraaf}} = 1,38, SD .72; t(98) = 0,20, p = .84$ bij de meerwoordige intensiveerders; bij de student-assistent geldt voor de eenwoordige $M_{\text{Nrc}} = 4,37, SD 1.64, M_{\text{Telegraaf}} = 4,47, SD 1.47; t(98) = 0,31, p = .76$ en bij de meerwoordige intensiveerders $M_{\text{Nrc}} = 1,88, SD .98, M_{\text{Telegraaf}} = 1,76, SD .79; t(98) = 0,66, p = .51$.

Tabel 3.19 | Het gemiddeld aantal intensiveerders per 100 woorden per tekst in *NRC Handelsblad* in vergelijking met *De Telegraaf* in corpus 1 (standaarddeviaties tussen haakjes).

	NRC Handelsblad	De Telegraaf	
Alle intensiveerders	2,98 (.143)	3,09 (.130)	<i>n.s.</i>
Eenwoordige intensiveerders	2,06 (.117)	2,14 (.97)	<i>n.s.</i>
Meerwoordige intensiveerders	0,93 (.64)	0,94 (.55)	<i>n.s.</i>

Tabel 3.20 | Het gemiddeld aantal eenwoordige intensiveerders per 100 woorden per tekst in *NRC Handelsblad* in vergelijking met *De Telegraaf* in corpus 1 per woordsoort (standaarddeviaties tussen haakjes).

	NRC Handelsblad	De Telegraaf	
Adjectieven	0,61 (.50)	0,68 (.55)	<i>n.s.</i>
Adverbiaal	0,82 (.54)	0,92 (.58)	<i>n.s.</i>
Interjecties ¹⁷	0,00 (.00)	0,00 (.00)	<i>n.s.</i>
Nomina	0,25 (.29)	0,21 (.26)	<i>n.s.</i>
Pronomina	0,10 (.16)	0,08 (.13)	<i>n.s.</i>
Special tokens	0,01 (.03)	0,00 (.00)	<i>n.s.</i>
Telwoorden	0,10 (.16)	0,07 (.12)	<i>n.s.</i>
Typografie	0,03 (.08)	0,08 (.16)	*
Verba	0,14 (.17)	0,11 (.17)	<i>n.s.</i>

* = $p < .05$.**Tabel 3.21** | Het gemiddeld aantal meerwoordige intensiveerders per 100 woorden per tekst in *NRC Handelsblad* in vergelijking met *De Telegraaf* in corpus 1 per intensiveerderscategorie (standaarddeviaties tussen haakjes).

	NRC Handelsblad	De Telegraaf	
Woordgroep	0,39 (.38)	0,34 (.32)	<i>n.s.</i>
Stijlfiguur	0,39 (.32)	0,50 (.38)	<i>n.s.</i>
Zinsconstructie	0,14 (.21)	0,11 (.17)	<i>n.s.</i>
Overig	0,01 (.04)	0,00 (.00)	<i>n.s.</i>

$p < .05$). Er zijn geen significante verschillen gevonden bij de intensiverende adjectieven ($t(98) = 0,61, p = .55$), adverbia ($t(98) = 0,88, p = .38$), nomina ($t(98) = 0,66, p = .51$), pronomina ($t(98) = 0,80, p = .43$), special tokens ($t(49,00) = 1,42, p = .16$), telwoorden ($t(87,92) = 1,07, p = .29$) en verba ($t(98) = 0,86, p = .39$).¹⁷

De twee kranten verschillen niet in het voorkomen van de hoofdcategorieën meerwoordige intensiveerders. Er zijn geen significante verschillen gevonden bij de intensiverende woordgroepen ($t(98) = 0,68, p = .50$), stijlfiguren ($t(98) = 1,47, p = .15$), zinsconstructies ($t(98) = 0,98, p = .33$) en overige meerwoordige intensiveerders ($t(49,00) = 1,00, p = .32$). De resultaten zijn weergegeven in tabel 3.21.¹⁸

3.2.2.4 Schrijverstypen

Ten slotte zijn de teksten van professionele en amateurschrijvers met elkaar vergeleken (zie tabel 3.22). Tussen de schrijverstypen zijn geen verschillen gevonden: in tegenstelling tot de verwachting gebruiken amateurschrijvers niet meer intensiveerders dan professionele schrijvers ($t(98) = 1,03, p = .31$). De schrijverstypen verschillen ook niet van elkaar bij de geïdentificeerde elementen per codeur.¹⁹ Er zijn eveneens geen significante verschillen tussen de schrijvers gevonden in het gebruik van eenwoordige intensiveerders ($t(98) = 0,64, p = .53$) en in het gebruik van meerwoordige intensiveerders ($t(98) = 1,23, p = .22$); ook deze resultaten worden ondersteund door de resultaten van de afzonderlijke codeurs.²⁰

Bij de eenwoordige intensiveerderscategorieën verschillen professionals wel van amateurs: professionele schrijvers blijken meer adjectieven te gebruiken om een evaluatie te versterken dan amateurs ($t(98) = 2,25, p < .05$) (tabel 3.23). Bij de andere eenwoordige intensiveerderstypen zijn geen significante verschillen gevonden ($t_{\text{adverbia}}(98) = 0,63, p = .53$; $t_{\text{interjecties}}(51,61) = 1,45, p = .15$; $t_{\text{nomina}}(98) = 1,29, p = .20$; $t_{\text{pronomina}}(98) = 0,15, p = .88$; $t_{\text{specialtokens}}(82,56) = 1,18, p = .24$; $t_{\text{telwoorden}}(98) = 1,24, p = .22$; $t_{\text{typografie}}(98) = 1,14, p = .26$; $t_{\text{verba}}(98) = 0,50, p = .62$).

17 Bij deze intensiveerderscategorie kon het verschil tussen de gemiddelden niet berekend worden, want de standaarddeviaties van beide groepen zijn nul.

18 Binnen de meerwoordige stijlfiguren is één significant verschil tussen *NRC Handelsblad* en *De Telegraaf* gevonden: de categorie Overdrijving en understatement blijkt frequenter voor te komen in *De Telegraaf* dan in *NRC Handelsblad* ($M_{\text{Telegraaf}} = 0,08, SD .17$ en $M_{\text{NRC}} = 0,02, SD .07$, $t(63,87) = 2,60, p < .05$).

19 Bij de individuele codeurs is eveneens geen verschil tussen de schrijverstypen gevonden: voor de expert $M_{\text{professional}} = 6,80, SD 2,98$, $M_{\text{Amateur}} = 6,20, SD 2,61$; $t(98) = 1,08, p = .28$ en voor de student-assistent $M_{\text{professional}} = 5,27, SD 2,23$, $M_{\text{Amateur}} = 4,85, SD 1,84$; $t(98) = 1,03, p = .31$.

20 Berekening van de door twee individuele codeurs gevonden intensiveerders laat hetzelfde resultaat zien: bij de expert is er geen significant verschil tussen de schrijverstypen bij de eenwoordige intensiveerders ($M_{\text{professional}} = 4,30, SD 1,81$, $M_{\text{Amateur}} = 4,14, SD 1,80$; $t(98) = 0,45, p = .66$) noch bij de meerwoordige intensiveerders ($M_{\text{professional}} = 2,51, SD 1,66$, $M_{\text{Amateur}} = 2,06, SD 1,17$; $t(98) = 1,54, p = .13$); bij de student-assistent geldt voor de eenwoordige $M_{\text{professional}} = 3,63, SD 1,44$, $M_{\text{Amateur}} = 3,46, SD 1,43$; $t(98) = 0,59, p = .56$ en voor de meerwoordige intensiveerders $M_{\text{professional}} = 1,64, SD 1,24$, $M_{\text{Amateur}} = 1,39, SD .74$; $t(98) = 1,24, p = .22$.

Tabel 3.22 | Het gemiddeld aantal intensieveerders per 100 woorden per tekst door het schrijverstype professional in vergelijking met het schrijverstype amateur in corpus 1 (standaarddeviaties tussen haakjes).

	Professionals	Amateurs	
Alle intensieveerders	4,27 (.22)	3,85 (1.86)	<i>n.s.</i>
Eenwoordige intensieveerders	2,92 (1.41)	2,74 (1.42)	<i>n.s.</i>
Meerwoordige intensieveerders	1,35 (1.21)	1,11 (.68)	<i>n.s.</i>

Tabel 3.23 | Het gemiddeld aantal eenwoordige intensieveerders per 100 woorden per tekst door het schrijverstype professional in vergelijking met het schrijverstype amateur in corpus 1 per woordsoort (standaarddeviaties tussen haakjes).

	Professionals	Amateurs	
Adjectieven	0,77 (.51)	0,55 (.45)	*
Adverbial	1,25 (.65)	1,33 (.69)	<i>n.s.</i>
Interjecties	0,03 (.14)	0,00 (.02)	<i>n.s.</i>
Nomina	0,43 (.49)	0,31 (.44)	<i>n.s.</i>
Pronomina	0,11 (.22)	0,11 (.19)	<i>n.s.</i>
Special tokens	0,00 (.03)	0,01 (.05)	<i>n.s.</i>
Telwoorden	0,07 (.14)	0,11 (.15)	<i>n.s.</i>
Typografie	0,07 (.20)	0,16 (.49)	<i>n.s.</i>
Verba	0,19 (.27)	0,16 (.22)	<i>n.s.</i>

* = $p < .05$.

Tabel 3.24 | Het gemiddeld aantal meerwoordige intensieveerders per 100 woorden per tekst door het schrijverstype professional in vergelijking met het schrijverstype amateur in corpus 1 per intensieveerderscategorie (standaarddeviaties tussen haakjes).

	Professionals	Amateurs	
Woordgroep	0,52 (.50)	0,47 (.42)	<i>n.s.</i>
Stijlfiguur	0,61 (.70)	0,41 (.42)	<i>n.s.</i>
Zinsconstructie	0,20 (.29)	0,18 (.24)	<i>n.s.</i>
Overig	0,02 (.11)	0,05 (.22)	<i>n.s.</i>

Professionele en amateurschrijvers blijken niet te verschillen wat betreft de onderscheiden meerwoordige intensiveerderstypen (zie tabel 3.24). Er is geen significant verschil gevonden bij de hoofdcategorieën woordgroepen ($t(98) = 0,59, p = .56$), stijlfiguren ($t(98) = 1,75, p = .08$), zinsconstructie ($t(98) = 0,30, p = .77$) en overig ($t(98) = 0,88, p = .38$).²¹

3.2.2.5 Samenvatting

Het blijkt dat overeenkomstig onze verwachting columns meer intensiveerders bevatten dan recensies. Dit resultaat wordt gevonden in de analyse van de door beide codeurs geïdentificeerde intensiveerders en ondersteund door de analyse van de intensiveerders van de codeurs afzonderlijk. De *over all* bevinding dat in internetteksten meer intensiveerders voorkomen dan in kranten wordt slechts door de resultaten van een van de codeurs ondersteund, waardoor de conclusie dat deze mediumtypen van elkaar verschillen in het gebruik van intensiveerders niet getrokken kan worden. In tegenstelling tot de geformuleerde verwachtingen blijken de kranten en de schrijverstypen niet van elkaar te verschillen in het aantal gebruikte intensiveerders.

Bij de vergelijkingen tussen de tekstsoorten zijn allerlei verschillen gevonden in het voorkomen van specifieke intensiveerderscategorieën. Mogelijk is niet elk gevonden verschil in het gebruik van een intensiveerderscategorie veelzeggend, maar vergeleken met de bevindingen tussen de twee corpora valt op dat ook binnen corpus 1 meer intensiverende typografie en nomina worden gevonden bij de hoogintensieve tekstsoorten (de columns in vergelijking met de recensies en de internetteksten in vergelijking met de krantenteksten). Echter, de categorisering van de intensiveerders heeft enkel plaatsgevonden bij de gemarkeerde elementen waarover beide codeurs het eens zijn en dus niet bij die van de individuele codeurs, waardoor bij deze bevindingen geen stellige conclusies geformuleerd kunnen worden.

3.2.3 Verschillen binnen corpus 2

Het tweede corpus bestaat uit kranten- en internetdiscussies over het al dan niet bijvoederen van grote grazers in de Oostvaardersplassen. Vergeleken met het eerste corpus zijn de tekstaantallen kleiner en minder systematisch verdeeld. Er is getoetst of de mediumtypen krant en internet, de verschillende kranten en de reacties op de verschillende internetsites van elkaar verschillen in het gebruik van intensiverende elementen. Net als bij corpus 1 zijn de toetsresultaten indien mogelijk gecontroleerd met de individuele coderingen van de codeurs.

21 Bij de subcategorieën van de meerwoordige stijlfiguren zijn tussen de schrijverstypen eveneens geen significante verschillen gevonden.

3.2.3.1 Mediumtypen

In corpus 2 is een verschil tussen de mediumtypen gevonden (zie tabel 3.25): in internetreacties worden meer intensifieerders gebruikt dan in krantenartikelen ($t(89,32) = 3,39$, $p < .001$). In tegenstelling tot corpus 1 wordt deze bevinding wel door de afzonderlijke codeurs ondersteund: hun individuele markeringen leveren significante resultaten op tussen de tekstsoorten die in dezelfde richting wijzen.²² De internetreacties verschillen eveneens van de krantendiscussies in het gebruik van eenwoordige intensifieerders ($t(71,17) = 2,25$, $p < .05$) en van meerwoordige intensifieerders ($t(136,89) = 3,51$, $p < .001$). Bij de individuele codeurs wijzen de gemiddelde resultaten steeds in dezelfde richting: voor het gebruik van eenwoordige intensifieerders wordt alleen bij de student-assistent een significant verschil gevonden. In het gebruik van meerwoordige intensifieerders vinden we bij beide codeurs een significant verschil tussen internetreacties en krantendiscussies.²³

De mediumtypen verschillen onderling in het gebruik van intensiverende typografie (zie tabel 3.26). In het tweede corpus blijken internetteksten meer typografische intensifieerders te bevatten dan krantenteksten ($t(141,46) = 3,66$, $p < .001$). Bij de andere eenwoordige intensifieerderscategorieën zijn geen verschillen gevonden ($t_{\text{adjectieven}}(159) = 0,17$, $p = .87$; $t_{\text{adverbia}}(159) = 0,64$, $p = .52$; $t_{\text{interjuncties}}(159) = 0,43$, $p = .67$; $t_{\text{nomina}}(159) = 0,84$, $p = .40$; $t_{\text{pronomina}}(159) = 0,08$, $p = .94$; $t_{\text{telwoorden}}(159) = 0,88$, $p = .38$; $t_{\text{verba}}(159) = 0,94$, $p = .35$).

111

Wat betreft de meerwoordige intensifieerderscategorieën verschillen de mediumtypen in het gebruik van intensiverende stijlfiguren: in internetteksten komen gemiddeld meer intensiverende stijlfiguren voor dan in krantenteksten ($t(157,17) = 3,12$, $p < .01$).²⁴ De mediumtypen verschillen niet in het gebruik van intensiverende woordgroepen ($t(159) = 0,99$, $p = .33$), zinsconstructies ($t(159) = 0,26$, $p = .80$) en overige meerwoordige intensifieerders ($t(159) = 0,94$, $p = .35$). De resultaten zijn weergegeven in tabel 3.27.

22 Berekening met de gegevens van de individuele codeurs laat hetzelfde resultaat zien. Bij de expert: $M_{\text{krant}} = 3,34$, $SD\ 3,38$, $M_{\text{internet}} = 5,33$, $SD\ 6,19$, $t(67,03) = 2,37$, $p < .05$; bij de student-assistent: $M_{\text{krant}} = 7,11$, $SD\ 2,16$, $M_{\text{internet}} = 10,84$, $SD\ 7,09$, $t(136,07) = 5,03$, $p < .001$.

23 Berekening met de gegevens van de expert levert een vergelijkbaar resultaat op: bij de eenwoordige was het resultaat niet significant ($M_{\text{krant}} = 2,42$, $SD\ 2,98$, $M_{\text{internet}} = 3,38$, $SD\ 4,33$, $t(159) = 1,10$, $p = .27$) maar wezen de gemiddelden wel in de zelfde richting en bij de meerwoordige was het verschil wel significant ($M_{\text{krant}} = 0,92$, $SD\ 1,02$, $M_{\text{internet}} = 1,96$, $SD\ 3,03$, $t(124,38) = 3,16$, $p < .01$). Bij de student-assistent waren beide verschillen significant: bij de eenwoordige intensifieerders $M_{\text{krant}} = 4,77$, $SD\ 1,92$, $M_{\text{internet}} = 7,39$, $SD\ 5,41$, $t(117,05) = 4,39$, $p < .001$ en bij de meerwoordige intensifieerders $M_{\text{krant}} = 2,34$, $SD\ 1,65$, $M_{\text{internet}} = 3,45$, $SD\ 3,68$, $t(87,09) = 2,46$, $p < .05$.

24 De mediumtypen verschillen nauwelijks van elkaar in het gebruik van de subcategorieën stijlfiguren. Toetsing van de mediumtypen wees uit dat internetteksten frequenter dan krantenteksten een meerwoordig stijlfiguur bevatten die tot de categorie overig behoort ($M = 0,09$, $SD\ .46$ versus $M = 0,00$, $SD\ .00$; $t(133,00) = 2,34$, $p < .05$).

Tabel 3.25 | Het gemiddeld aantal intensieveerders per 100 woorden per tekst in het mediumtype krant in vergelijking met het mediumtype internet in corpus 2 (standaarddeviaties tussen haakjes).²⁵

	Krant	Internet	
Alle intensieveerders	2,55 (2.25)	4,64 (5.11)	***
Eenwoordige intensieveerders	1,92 (2.14)	3,15 (4.10)	*
Meerwoordige intensieveerders	0,62 (.72)	1,49 (2.39)	***

*** = $p < .001$ en * = $p < .05$.

Tabel 3.26 | Het gemiddeld aantal eenwoordige intensieveerders per 100 woorden per tekst in het mediumtype krant in vergelijking met het mediumtype internet in corpus 2 per woordsoort (standaarddeviaties tussen haakjes).

	Krant	Internet	
Adjectieven	0,63 (.88)	0,67 (1.26)	<i>n.s.</i>
Adverbia	0,69 (1.05)	0,90 (1.58)	<i>n.s.</i>
Interjecties	0,02 (.09)	0,01 (.11)	<i>n.s.</i>
Nomina	0,43 (.91)	0,66 (1.37)	<i>n.s.</i>
Pronomina	0,02 (.08)	0,02 (.17)	<i>n.s.</i>
Special tokens	0,00 (.00)	0,00 (.00)	<i>n.s.</i>
Telwoorden	0,01 (.03)	0,09 (.47)	<i>n.s.</i>
Typografie	0,03 (.11)	0,47 (1.38)	***
Verba	0,08 (.40)	0,32 (1.29)	<i>n.s.</i>

*** = $p < .001$.

Tabel 3.27 | Het gemiddeld aantal meerwoordige intensieveerders per 100 woorden per tekst in het mediumtype krant in vergelijking met het mediumtype internet in corpus 2 per intensieveerders-categorie (standaarddeviaties tussen haakjes).

	Krant	Internet	
Woordgroep	0,30 (.59)	0,64 (1.76)	<i>n.s.</i>
Stijlfiguur	0,25 (.31)	0,66 (1.36)	**
Zinsconstructie	0,07 (.23)	0,10 (.63)	<i>n.s.</i>
Overig	0,00 (.00)	0,09 (.49)	<i>n.s.</i>

** = $p < .01$.

25 De hoge standaardafwijkingen worden veroorzaakt door de grote variatie in intensiteit in de teksten vanwege de lengteverschillen tussen de teksten.

De mediumtypen verschillen van elkaar in het gebruik van taalintensiveerders. Er kan gesteld worden dat internetteksten meer intensiveerders bevatten dan krantenteksten. Deze bevinding wordt bevestigd door de geïdentificeerde elementen van de afzonderlijke codeurs.

3.2.3.2 Kranten

De krantenartikelen zijn in dit corpus ongelijk verdeeld. Bovendien zijn de aantallen relatief klein: het tweede corpus bevat maar 27 krantenteksten. De vier kranten *NRC Handelsblad* (10 teksten), *Algemeen Dagblad* (4), *Trouw* (5) en *de Volkskrant* (8) verschillen niet van elkaar in het gebruik van intensiveerders ($F(3,23) < 1$, $p = .70$), noch in het gebruik van eenwoordige intensiveerders ($F(3,23) < 1$, $p = .68$) of van meerwoordige intensiveerders ($F(3,23) = 1,07$, $p = .38$). Bij de individuele codeurs worden eveneens geen significante verschillen tussen de kranten gevonden.²⁶ De bevindingen zijn gepresenteerd in tabel 3.28.

De kranten verschillen nauwelijks in het gebruik van de verschillende eenwoordige intensiveerderstypen (zie tabel 3.29). Alleen bij de intensiverende adjectieven is er een significant verschil gevonden ($F(3,23) = 3,35$, $p < .05$), maar bij de post-hoc Bonferroni toetsen vinden we geen significante verschillen tussen de kranten afzonderlijk. Het lijkt erop dat in het *Algemeen Dagblad* meer intensiverende adjectieven voorkomen dan in *Trouw*, maar de gemiddelden verschillen niet significant van elkaar ($p = .058$). Bij de intensiverende adverbia ($F(3,23) = 1,18$, $p = .34$), interjuncties ($F(3,23) < 1$, $p = .64$), nomina ($F(3,23) = 1,01$, $p = .41$), pronomina ($F(3,23) < 1$, $p = .80$), telwoorden ($F(3,23) < 1$, $p = .52$), typografie ($F(3,23) < 1$, $p = .78$) en verba ($F(3,23) = 1,49$, $p = .24$) zijn geen verschillen gevonden.

26 Toetsing met de gegevens van de individuele codeurs levert hetzelfde resultaat op. Bij de expert: $M_{Nrc} = 2,10$, $SD 1,05$, $M_{Volkskrant} = 3,37$, $SD 2,86$, $M_{AD} = 2,96$, $SD 2,62$, $M_{Trouw} = 6,08$, $SD 6,25$, $F(3,23) = 1,68$, $p = .20$ bij alle intensiveerders, $M_{Nrc} = 1,53$, $SD .95$, $M_{Volkskrant} = 2,41$, $SD 2,79$, $M_{AD} = 1,81$, $SD 1,42$, $M_{Trouw} = 4,70$, $SD 5,64$, $F(3,23) = 1,39$, $p = .27$ bij de eenwoordige, $M_{Nrc} = 0,57$, $SD .64$, $M_{Volkskrant} = 0,96$, $SD .22$, $M_{AD} = 1,15$, $SD 1,51$, $M_{Trouw} = 1,38$, $SD 1,83$, $F(3,23) < 1$, $p = .51$ bij de meerwoordige. Bij de student-assistent: $M_{Nrc} = 6,45$, $SD 2,21$, $M_{Volkskrant} = 7,13$, $SD 2,11$, $M_{AD} = 9,08$, $SD .97$, $M_{Trouw} = 6,83$, $SD 2,40$, $F(3,23) = 1,54$, $p = .23$ bij alle intensiveerders; $M_{Nrc} = 4,03$, $SD 1,18$, $M_{Volkskrant} = 4,99$, $SD 2,24$, $M_{AD} = 6,22$, $SD 1,45$, $M_{Trouw} = 4,74$, $SD 2,63$, $F(3,23) = 1,35$, $p = .28$ bij de eenwoordige en $M_{Nrc} = 2,43$, $SD 1,81$, $M_{Volkskrant} = 2,14$, $SD .90$, $M_{AD} = 2,86$, $SD 2,31$, $M_{Trouw} = 2,09$, $SD 2,10$, $F(3,23) < 1$, $p = .89$ bij de meerwoordige intensiveerders.

Tabel 3.28 | Het gemiddeld aantal intensieveerders per 100 woorden per tekst in de verschillende kranten in corpus 2 (standaarddeviaties tussen haakjes).²⁷

	NRC Handelsblad	Algemeen Dagblad	Trouw	De Volkskrant	
Aantal intensieveerders	1,85 (.88)	2,96 (2.62)	3,06 (3.39)	2,88 (2.69)	<i>n.s.</i>
Eenwoordige intensieveerders	1,34 (.77)	1,81 (1.42)	2,73 (3.63)	2,21 (2.60)	<i>n.s.</i>
Meerwoordige intensieveerders	0,52 (.65)	1,15 (1.51)	0,33 (.46)	0,67 (.22)	<i>n.s.</i>

Tabel 3.29 | Het gemiddeld aantal eenwoordige intensieveerders per 100 woorden per tekst in de verschillende kranten in corpus 2 (standaarddeviaties tussen haakjes).

	NRC Handelsblad	Algemeen Dagblad	Trouw	De Volkskrant	
Adjectieven	0,38 (.34)	1,48 (1.31)	0,00 (.00)	0,91 (1.06)	<i>n.s.</i>
Adverbia	0,71 (.76)	0,00 (.00)	1,30 (1.97)	0,65 (.77)	<i>n.s.</i>
Interjecties	0,01 (.04)	0,00 (.00)	0,00 (.00)	0,06 (.16)	<i>n.s.</i>
Nomina	0,15 (.28)	0,33 (.66)	1,01 (1.81)	0,48 (.77)	<i>n.s.</i>
Pronomina	0,03 (.09)	0,00 (.00)	0,00 (.00)	0,10 (.04)	<i>n.s.</i>
Special tokens	0,00 (.00)	0,00 (.00)	0,00 (.00)	0,00 (.00)	<i>n.s.</i>
Telwoorden	0,00 (.00)	0,00 (.00)	0,00 (.00)	0,02 (.06)	<i>n.s.</i>
Typografie	0,06 (.18)	0,00 (.00)	0,00 (.00)	0,04 (.08)	<i>n.s.</i>
Verba	0,00 (.00)	0,00 (.00)	0,42 (.93)	0,02 (.06)	<i>n.s.</i>

Tabel 3.30 | Het gemiddeld aantal meerwoordige intensieveerders per 100 woorden per tekst in de verschillende kranten in corpus 2 (standaarddeviaties tussen haakjes).

	NRC Handelsblad	Algemeen Dagblad	Trouw	De Volkskrant	
Woordgroep	0,33 (.61)	0,89 (1.06)	0,00 (.00)	0,15 (.14)	<i>n.s.</i>
Stijlfiguur	0,15 (.25)	0,00 (.00)	0,33 (.46)	0,46 (.22)	*
Zinsconstructie	0,03 (.11)	0,27 (.53)	0,00 (.00)	0,06 (.16)	<i>n.s.</i>
Overig	0,00 (.00)	0,00 (.00)	0,00 (.00)	0,00 (.00)	<i>n.s.</i>

* = $p < .05$.

27 De hoge standaardafwijkingen worden veroorzaakt door de grote variatie in intensiteit in de teksten vanwege de lengteverschillen in de teksten.

Bij de meerwoordige intensiveerderscategorieën is alleen een significant verschil gevonden tussen de kranten bij de intensiverende stijlfiguren ($F(3,23) = 3,25, p < .05$). Het lijkt erop dat deze intensiveerderscategorie in *de Volkskrant* gemiddeld meer voorkomt dan in het *Algemeen Dagblad*, maar de post-hoc Bonferroni toetsen vinden geen significante verschillen tussen deze kranten ($p = .073$). De kranten verschillen niet in het gebruik van woordgroepen ($F(3,23) = 2,22, p = .11$) en zinsconstructies ($F(3,23) = 1,29, p = .30$). De categorie overige meerwoordige intensiveerders komt niet voor.²⁸

3.2.3.3 Internetsites

De internetreacties zijn van zes verschillende websites afkomstig. De reacties zijn in uiteenlopende lengtes door de lezers geplaatst onder artikelen op de websites van *NRC*, *Algemeen Dagblad* (AD), *Trouw*, *Eenvandaag*, *Elsevier* en *Spits* (zie hoofdstuk 2).

Uit een eenweg variantieanalyse blijkt dat reageerders op de verschillende websites niet in gelijke mate gebruik maken van taalintensiveerders ($F(5,128) = 4,13, p < .01$), zoals in tabel 3.31 is weergegeven. Post-hoc Bonferroni toetsen laten zien dat de lezersreacties op de website van *Elsevier* meer intensiveerders bevatten dan de reacties op de websites van *Spits* ($p < .01$) en van *NRC* ($p < .01$). Bij de vergelijking tussen *Elsevier* en *NRC* wordt bij de toetsing met de intensiveerders van beide codeurs afzonderlijk eveneens een significant verschil gevonden. Bij de vergelijking tussen *Elsevier* en *Spits* wijzen de resultaten in dezelfde richting, waarbij het resultaat van de analyse met de intensiveerders van de expert significant is en het resultaat van de student-assistent een trend in dezelfde richting laat zien.²⁹

De websites blijken niet te verschillen in het gebruik van meerwoordige intensiveerders ($F(5,128) = 1,25, p = .29$) maar wel in het gebruik van eenwoordige intensiveerders ($F(5,128) = 5,06, p < .001$). Uit de post-hoc Bonferroni toetsen blijkt dat reageerders op de website van *Elsevier* gemiddeld meer eenwoordige intensiveerders in de teksten gebruiken dan reageerders op de website van *NRC* ($p < .01$), van *Spits* ($p < .001$) en van *Trouw* ($p < .05$). Deze bevindingen worden grotendeels bevestigd met de markerings van de individuele codeurs: het verschil in voorkomen van intensiveerders op de website

28 De kranten verschillen niet in het gebruik van de subcategorieën stijlfiguren.

29 Bij de twee individuele codeurs wijzen de resultaten in dezelfde richting. Bij het aantal door de expert gemarkeerde intensiveerders zijn eveneens significante verschillen gevonden tussen *Elsevier* en *Spits* en *Elsevier* en *NRC*: $M_{NRC} = 3,24, SD 2,77, M_{AD} = 5,19, SD 5,72, M_{Trouw} = 4,63, SD 3,20, M_{Eenvandaag} = 6,83, SD 7,98, M_{Elsevier} = 8,84, SD 8,43, M_{Spits} = 3,10, SD 4,57, F(5,128) = 3,47, p < .01$, post-hoc Bonferroni: *Elsevier* > *Spits* ($p < .05$) en *Elsevier* > *NRC* ($p < .05$). Bij de student-assistent verschillen *Elsevier* en *NRC* eveneens significant van elkaar, het gemiddelde bij *Spits* is lager dan dat van *Elsevier* maar dit verschil is niet significant: $M_{NRC} = 7,87, SD 3,24, M_{AD} = 13,88, SD 8,30, M_{Trouw} = 9,71, SD 3,90, M_{Eenvandaag} = 9,67, SD 5,49, M_{Elsevier} = 15,30, SD 9,37, M_{Spits} = 10,05, SD 8,21, F(5,128) = 4,01, p < .01$, post-hoc Bonferroni: *Elsevier* > *NRC* ($p < .01$) en *Elsevier* = *Spits* ($p = .098$).

Tabel 3.31 | Het gemiddeld aantal intensieveerders per 100 woorden per tekst in de reacties op verschillende websites in corpus 2 (standaarddeviaties tussen haakjes).³⁰

	NRC	AD	Trouw	Een- vandaag	Elsevier	Spits	
Aantal intensieveerders	2,84 ^a (2.54)	5,08 ^{ab} (5.70)	4,20 ^{ab} (2.89)	4,97 ^{ab} (4.64)	8,14 ^b (7.38)	2,78 ^a (4.49)	$p < .01$
Eenwoordige intensieveerders	2,30 ^a (2.05)	3,57 ^{ab} (5.01)	2,47 ^a (1.84)	3,65 ^{ab} (4.21)	6,07 ^b (5.87)	0,97 ^a (2.65)	$p < .001$
Meerwoordige intensieveerders	0,54 (.83)	1,52 (2.39)	1,73 (2.14)	1,32 (1.52)	2,07 (2.39)	1,81 (3.84)	<i>n.s.</i>

Noot. De verschillende superscripts geven significante verschillen aan tussen de websites.

Tabel 3.32 | Het gemiddeld aantal eenwoordige intensieveerders per 100 woorden per tekst in de reacties op verschillende websites in corpus 2 per woordsoort (standaarddeviaties tussen haakjes).³¹

	NRC	AD	Trouw	Een- vandaag	Elsevier	Spits	
Adjectieven	0,48 ^a (.84)	1,02 ^{ab} (1.39)	0,69 ^{ab} (1.23)	0,31 ^a (.68)	1,55 ^b (1.85)	0,17 ^a (.83)	$p < .001$
Adverbia	0,65 (.88)	1,22 (2.10)	0,98 (.94)	1,21 (2.39)	1,01 (1.64)	0,50 (1.21)	<i>n.s.</i>
Interjecties	0,00 (.00)	0,00 (.00)	0,00 (.00)	0,07 (.24)	0,00 (.00)	0,00 (.00)	<i>n.s.</i>
Nomina	0,57 (.83)	0,65 (1.31)	0,52 (.77)	0,73 (1.98)	1,33 (1.74)	0,17 (.83)	<i>n.s.</i>
Pronomina	0,02 (.10)	0,16 (.57)	0,00 (.00)	0,00 (.00)	0,00 (.00)	0,00 (.00)	<i>n.s.</i>
Special tokens	0,00 (.00)	0,00 (.00)	0,00 (.00)	0,00 (.00)	0,00 (.00)	0,00 (.00)	<i>n.s.</i>
Telwoorden	0,09 (.38)	0,00 (.00)	0,00 (.00)	0,09 (.40)	0,29 (.93)	0,00 (.00)	<i>n.s.</i>
Typografie	0,32 (.92)	0,16 (.57)	0,15 (.50)	1,01 (2.24)	0,87 (1.74)	0,14 (.68)	<i>n.s.</i>
Verba	0,17 (.48)	0,36 (.84)	0,13 (.43)	0,23 (.57)	1,03 (2.72)	0,00 (.00)	<i>n.s.</i>

Noot. De verschillende superscripts geven significante verschillen aan tussen de websites.

30 De hoge standaardafwijkingen worden veroorzaakt door de grote variatie in intensiteit in de teksten vanwege de lengteverschillen in de teksten.

31 De hoge standaardafwijkingen worden veroorzaakt door de grote variatie in intensiteit in de teksten vanwege de lengteverschillen in de teksten.

Tabel 3.33 | Het gemiddeld aantal meerwoordige intensiveerders per 100 woorden per tekst in de reacties op verschillende websites in corpus 2 per intensiveerderscategorie (standaarddeviatie tussen haakjes).³²

	NRC	AD	Trouw	Een- vandaag	Elsevier	Spits	
Woordgroep	0,21 (.46)	1,00 (1.97)	0,79 (1.30)	0,40 (.79)	0,62 (.96)	1,01 (3.42)	<i>n.s.</i>
Stijlfiguur	0,28 (.64)	0,51 (.99)	0,88 (1.60)	0,67 (1.19)	1,02 (1.89)	0,55 (1.36)	<i>n.s.</i>
Zinscon- structie	0,05 (.19)	0,00 (.00)	0,00 (.00)	0,16 (.50)	0,27 (1.33)	0,07 (.34)	<i>n.s.</i>
Overig	0,00 (.00)	0,00 (.00)	0,05 (.26)	0,09 (.45)	0,16 (.48)	0,18 (.91)	<i>n.s.</i>

van *Elsevier* vergeleken met *NRC* en met *Spits* is bij deze individuele toetsingen eveneens significant. Wat betreft de vergelijking tussen *Elsevier* en *Trouw* wordt bij de resultaten van de expert ook een significant verschil gevonden en de gemiddelden van de student-assistent wijzen in dezelfde richting maar deze verschillen niet significant van elkaar.³³

Tabel 3.32 toont de bevindingen met betrekking tot de individuele eenwoordige intensiveerderscategorieën. Er is een significant verschil gevonden bij de intensiverende adjectieven ($F(5,128) = 4,46, p < .001$). De reacties op de website van *Elsevier* blijken meer intensiverende adjectieven te bevatten dan de reacties op de websites van *Spits* ($p < .001$), *NRC* ($p < .05$) en *Eenvandaag* ($p < .01$), wijzen post-hoc Bonferroni toetsen uit. De overige eenwoordige intensiveerderscategorieën verschillen niet significant van elkaar ($F_{\text{adverbia}}(5,128) < 1, p = .57$; $F_{\text{interjecties}}(5,128) = 1,70, p = .14$; $F_{\text{nomina}}(5,128) = 1,99, p = .09$; $F_{\text{pronomina}}(5,128) = 1,94, p = .09$; $F_{\text{telwoorden}}(5,128) = 1,33, p = .26$; $F_{\text{typografie}}(5,128) = 1,99, p = .08$; $F_{\text{verba}}(5,128) = 2,09, p = .07$).

Bij de meerwoordige intensiveerderscategorieën zijn geen significante verschillen tussen de reacties op de websites gevonden (zie tabel 3.33). De internetreacties verschillen niet

32 De hoge standaardafwijkingen worden veroorzaakt door de grote variatie in intensiteit in de teksten vanwege de lengteverschillen in de teksten.

33 De resultaten van de expert leveren vergelijkbare resultaten op: bij de meerwoordige intensiveerders zijn geen significante verschillen gevonden ($F(5,128) = 1,21, p = .31$), maar bij de eenwoordige intensiveerders wel: $M_{\text{NRC}} = 2,43, SD 2.19, M_{\text{AD}} = 3,68, SD 5.01, M_{\text{Trouw}} = 2,56, SD 1.80, M_{\text{Eenvandaag}} = 4,14, SD 4.97, M_{\text{Elsevier}} = 6,38, SD 6.00, M_{\text{Spits}} = 1,13, SD 2.71, F(5,128) = 4,96, p < .001$, post-hoc Bonferroni: *Elsevier* > *Spits* ($p < .001$) en *Elsevier* > *NRC* ($p < .05$) en *Elsevier* > *Trouw* ($p < .05$). Bij de student-assistent zijn eveneens geen significante verschillen tussen de internetsites gevonden in het gebruik van meerwoordige intensiveerders ($F(5,128) = 1,83, p = .11$). Bij de eenwoordige intensiveerders zijn vergelijkbare verschillen gevonden of wijzen de gemiddelden in dezelfde richting: $M_{\text{NRC}} = 5,74, SD 2.25, M_{\text{AD}} = 10,19, SD 7.57, M_{\text{Trouw}} = 6,13, SD 2.75, M_{\text{Eenvandaag}} = 7,13, SD 5.10, M_{\text{Elsevier}} = 10,53, SD 6.53, M_{\text{Spits}} = 5,91, SD 5.90, F(5,128) = 3,78, p < .01$, post-hoc Bonferroni: *Elsevier* > *Spits* ($p < .05$), *Elsevier* > *NRC* ($p < .05$) en *Elsevier* = *Trouw* ($p = .061$).

van elkaar in het gebruik van de hoofdcategorieën woordgroep ($F(5,128) < 1, p = .60$), stijlfiguur ($F(5,128) < 1, p = .48$), zinsconstructie ($F(5,128) < 1, p = .70$) en overig ($F(5,128) < 1, p = .76$).³⁴

Hoewel er bij de samenstelling van het corpus geen rekening mee is gehouden, is gecontroleerd of de anonimiteit van de reageerder een rol speelt, aangezien iemand een reactie kan plaatsen met naam en toenaam of anoniem. Uit een studie van Van Sloten (2011) is gebleken dat 21% van de reageerders op internet altijd anoniem een reactie plaatst. 48% van de reageerders zegt dat ze alleen een reactie plaatsen onder hun eigen naam als het niet anders kan: als een website het niet toelaat om anoniem te reageren. Van 76 reageerders in het corpus is de naam bekend, van de overige 58 reageerders is de identiteit niet te achterhalen. Onafhankelijke t-toetsen wijzen uit dat de anonimiteit van de reageerder geen invloed heeft op het gebruik van taalintensiveerders.³⁵

3.2.3.4 Samenvatting

Overeenkomstig de verwachting blijkt dat de internetteksten in corpus 2 meer intensifieerders bevatten dan de krantenteksten. De kranten onderling verschillen niet in het gebruik van intensifieerders, maar de websites waarop mensen een reactie plaatsen wel. Met name *Elsevier* wijkt af in het gebruik van intensiverende elementen: in de reacties op deze website komen meer intensiverende middelen voor dan in de reacties op andere websites. De website van *Elsevier* verschilt hierin met name van de websites van *NRC* en van *Spits*. Over de websites zijn vooraf geen verwachtingen geformuleerd; vervolgonderzoek zal moeten uitwijzen hoe betekenisvol deze bevindingen omtrent *Elsevier* zijn.

34 De reacties op de internetsites verschillen wel in het gebruik van de retorische vraag ($F(5,128) = 3,35, p < .01$) waarbij post-hoc Bonferroni toetsen uitwijzen dat *Elsevier* significant meer retorische vragen bevat dan *Spits* ($p = .025$), *Eenvandaag* ($p = .025$), *NRC* ($p = .025$) en *Trouw* ($p = .035$). Er zijn geen verschillen bij de andere subcategorieën van stijlfiguren gevonden.

35 Toetsing met aantal intensifieerders per 100 woorden per tekst ($M_{\text{bekend}} = 3,88, SD 4,33, M_{\text{anoniem}} = 4,94, SD 5,47, t(159) = 1,37, p = .18$), aantal eenwoordige intensifieerders ($M_{\text{bekend}} = 2,62, SD 3,38, M_{\text{anoniem}} = 3,46, SD 4,52, t(159) = 1,34, p = .18$), aantal meerwoordige intensifieerders ($M_{\text{bekend}} = 1,26, SD 2,40, M_{\text{anoniem}} = 1,49, SD 1,91, t(159) = 0,64, p = .53$). De resultaten zijn dezelfde als bij toetsing met de gegevens van de individuele codeurs. Bij de expert: $M_{\text{bekend}} = 4,47, SD 4,69, M_{\text{anoniem}} = 5,84, SD 7,31, t(159) = 1,45, p = .15$ bij alle intensifieerders, $M_{\text{bekend}} = 2,89, SD 3,64, M_{\text{anoniem}} = 3,72, SD 4,83, t(159) = 1,28, p = .20$ bij de eenwoordige, $M_{\text{bekend}} = 1,59, SD 2,52, M_{\text{anoniem}} = 2,09, SD 3,24, t(159) = 1,11, p = .27$ bij de meerwoordige intensifieerders. Bij de student-assistent: $M_{\text{bekend}} = 9,70, SD 6,17, M_{\text{anoniem}} = 11,02, SD 7,38, t(159) = 1,23, p = .22$ bij alle intensifieerders, $M_{\text{bekend}} = 6,47, SD 4,75, M_{\text{anoniem}} = 7,72, SD 5,54, t(159) = 1,53, p = .13$ bij de eenwoordige, $M_{\text{bekend}} = 3,24, SD 3,62, M_{\text{anoniem}} = 3,31, SD 3,17, t(159) = 0,12, p = .91$ bij de meerwoordige intensifieerders. Bij de intensifieerderscategorieën zijn eveneens geen verschillen gevonden tussen de bekende en anonieme reageerders.

3.3 Diversiteit van intensiverende lemma's

De derde subvraag luidt: in hoeverre verschilt de diversiteit van intensiverende lemma's binnen woordsoorten? In de volgende paragrafen worden lemma's binnen de eenwoordige intensiveerdersgroepen geanalyseerd. Hierbij beperken we ons tot de vijf meest voorkomende eenwoordige intensiveerdersgroepen (adverbia, adjectieven, nomina, verba en typografie). Per woordsoort zijn de twintig meest frequente lemma's (of leestekens) gepresenteerd die tenminste tweemaal in de corpora als intensiveerders voorkomen.

Prefixen (voorvoegsels), eerste delen van samenstellingen en suffixen (achtervoegels) kunnen eveneens intensiverend zijn (zie hoofdstuk 2). Het programma Frog kan deze woorddelen niet onderscheiden, terwijl ze wel de intensivering in een uiting kunnen veroorzaken. Daarom zijn ze in de voorgaande resultatenrapportage ondergebracht bij de woordsoort waaraan ze verbonden zijn. In deze sectie worden de intensiverende (gebonden) morfemen wel als aparte intensiverende elementen behandeld, waarbij ook eerste delen van samenstellingen tot 'prefixen' gerekend worden.

Behalve naar de frequentie van intensiverende lemma's gaat de aandacht ook uit naar de diversiteit in intensiverende lemma's per woordsoort. Woordsoorten verschillen in de hoeveelheid lemma's die ertoe behoren, zo blijkt uit tellingen van onder andere het Instituut voor Nederlandse Lexicologie (INL). Bij het INL zijn gegevens verkregen over de diversiteit aan lemma's binnen woordsoorten, gebaseerd op het Algemeen Nederlands Woordenboek (ANW), het referentiebestand Nederlands (RBN) en het Woordenboek der Nederlandse Taal (WNT)³⁶. De precieze cijfers verschillen per corpus en de wijze waarop de tellingen zijn uitgevoerd, maar in het algemeen valt te concluderen dat het merendeel van de Nederlandse woordenschat uit nomina bestaat (50-75%). Het aandeel van adjectieven en verba is ongeveer gelijk (10-20%) en het aantal adverbia is erg klein (1-3%). Het verschil in het aantal lemma's binnen deze woordsoorten heeft mogelijk gevolgen voor het repertoire dat een schrijver tot zijn beschikking heeft om een uiting te intensiveren. De in hoofdstuk 2 geformuleerde verwachting is dan ook dat de diversiteit aan intensiverende lemma's bij een woordsoort met een groot aandeel in de Nederlandse taal hoger is dan bij woordsoorten met een minder groot aandeel in de Nederlandse taal. Gebaseerd op de gegevens van het INL is de verwachting dat de diversiteit van intensiverende lemma's bij nomina het hoogst is, bij adjectieven en verba minder hoog en dat de diversiteit aan intensiveerders bij adverbia het laagst is. Omdat er bij het INL geen gegevens bekend zijn over het aandeel van prefixen in de taal, is met betrekking tot de diversiteit binnen deze intensiveerderscategorie geen verwachting te formuleren. In de laatste paragraaf van deze sectie wordt de diversiteit van de intensiveerders van de meest voorkomende woordsoorten gerapporteerd.

36 Databestand *Overzicht woordenschat en woordsoort*, op 18 juni 2014 via e-mail verkregen van het Instituut voor Nederlandse Lexicologie (INL).

Tabel 3.34 | Frequentie van de meest voorkomende intensiverende adjectieven ten opzichte van het totaal aantal intensiverende adjectieven in de corpora ($n = 644$).

Lemma	Absoluut	Relatief	Lemma	Absoluut	Relatief
<i>Heel</i>	25	3,88%	<i>Sterk</i>	5	0,78%
<i>Prachtig</i>	21	3,26%	<i>Absurd</i>	4	0,62%
<i>Groot</i>	17	2,64%	<i>Aangrijpend</i>	4	0,62%
<i>Enorm</i>	16	2,48%	<i>Bijzonder</i>	4	0,62%
<i>Geweldig</i>	12	1,86%	<i>Briljant</i>	4	0,62%
<i>Echt</i>	10	1,55%	<i>Cruciaal</i>	4	0,62%
<i>Massaal</i>	9	1,40%	<i>Ernstig</i>	4	0,62%
<i>Fantastisch</i>	8	1,24%	<i>Flink</i>	4	0,62%
<i>Gruwelijk</i>	8	1,24%	<i>Indrukwekkend</i>	4	0,62%
<i>Gigantisch</i>	7	1,09%	<i>Intrigerend</i>	4	0,62%
<i>Hilarisch</i>	6	0,93%	<i>Meeslepend</i>	4	0,62%
<i>Verschrikkelijk</i>	6	0,93%	<i>Puur</i>	4	0,62%
<i>Achterlijk</i>	5	0,78%	<i>Uitstekend</i>	4	0,62%
<i>Bizar</i>	5	0,78%	<i>Voortreffelijk</i>	4	0,62%
<i>Heerlijk</i>	5	0,78%	<i>Zielig</i>	4	0,62%
<i>Schitterend</i>	5	0,78%	<i>Zwaar</i>	4	0,62%

Tabel 3.35 | Frequentie van de meest voorkomende intensiverende adverbia ten opzichte van het totaal aantal intensiverende adverbia in de corpora ($n = 1.140$).

Lemma	Absoluut	Relatief	Lemma	Absoluut	Relatief
<i>Heel</i>	89	7,81%	<i>Nooit</i>	17	1,49%
<i>Natuurlijk</i>	76	6,67%	<i>Vol</i>	17	1,49%
<i>Zelfs</i>	58	5,09%	<i>Volledig</i>	16	1,40%
<i>Veel</i>	52	4,56%	<i>Vooraf</i>	16	1,40%
<i>Erg</i>	43	3,77%	<i>Uiteraard</i>	15	1,32%
<i>Helemaal</i>	41	3,60%	<i>Precies</i>	12	1,05%
<i>Altijd</i>	31	2,72%	<i>Al</i>	11	0,96%
<i>Echt</i>	30	2,63%	<i>Flink</i>	11	0,96%
<i>Zeker</i>	30	2,63%	<i>Juist</i>	11	0,96%
<i>Ze</i>	28	2,46%	<i>Nogal</i>	10	0,88%
<i>Gelukkig</i>	25	2,19%	<i>Lekker</i>	10	0,88%
<i>Absoluut</i>	17	1,49%	<i>Ongetwijfeld</i>	10	0,88%

3.3.1 Frequente intensiverende adjectieven

De corpora bevatten 709 intensiverende adjectieven, waarvan 55 intensiverend zijn vanwege het prefix (zoals *dagen-* in *dagenlang*), 7 intensiverend vanwege het suffix (-*ste* in *mooiste*) en 3 vanwege beide affixen (*allerbelangrijkste*). Zonder deze intensiverende prefixen en suffixen, komen in de corpora dus 644 intensiverende adjectieven voor.

In tabel 3.34 staan de 32 meest gebruikte lemma's binnen de intensiveerderssoort adjectieven. De woorden *heel* (*de hele school*), *prachtig* (bijvoorbeeld in *prachtige muziek*), *groot* (*een grote blunder*) en *enorm* (*een enorme slachting*) komen het meest als intensiverende adjectieven voor in onze corpora. Andere frequente intensiverende adjectieven zijn *geweldig* (*geweldige prestaties*) en *echt* (*een echte kans*). Een aantal lemma's uit de tabel – zoals *heel* en *echt* – zouden zonder context ook als een adverbium geïnterpreteerd kunnen worden. Toch blijken deze woorden ook vaak als adjectief in de teksten voor te komen. Bij *heel* kan bijvoorbeeld gedacht worden aan *heel Nederland*, *een heel eind* en *hun hele leven*. *Echt* werd als intensiverend adjectief gebruikt in onder andere *echte vriendschappen* en *een echte specialist*. Een aantal andere adjectieven, zoals *geweldig*, *fantastisch* en *verschrikkelijk* kan als adverbiaal gebruikt adjectief optreden. Wanneer dit het geval was, zijn ze als adverbium gecategoriseerd (zie paragraaf 3.3.2).

3.3.2 Frequente intensiverende adverbia

121

In totaal bevatten de twee corpora 1.152 intensiverende adverbia. 12 van deze adverbia zijn intensiverend vanwege het prefix, zoals *dagen-* in *dagenlang* en *ijs-* in *ijskoud wit* (waarbij strikt genomen *ijs-* het adjectief *koud* intensiveert en *ijskoud* de functie van een adverbiaal gebruikt adjectief heeft). Zonder de adverbia met intensiverende prefixen blijven er 1.140 intensiverende adverbia over. De 24 meest frequente intensiverende lemma's die tot deze woordsoort behoren, staan in tabel 3.35.

Heel blijkt niet alleen veelvuldig ingezet te worden als intensiverend adjectief, maar ook als intensiverend adverbium (denk aan *heel goed*, *heel wat* en *heel saai*). Bijna 8% van alle intensiverende adverbia betreft het lemma *heel*. Het daaropvolgende frequentst voorkomende intensiverende adverbium is *natuurlijk* met 7% (*dat laatste is natuurlijk niet uniek*), *zelfs* met 5% (*je kunt zelfs je eigen nummers maken*), *veel* met 5% (*nog veel meer*), *erg* met 4% (*erg snel*) en *helemaal* met 4% (*helemaal geen tijd*).

3.3.3 Frequente intensiverende nomina

Van de 361 intensiverende nomina in de corpora zijn er 19 intensiverend vanwege het prefix (in een samenstelling) en 33 intensiverend vanwege het suffix *-tje* (*beestje*). Los van deze pre- en suffixen bevatten de corpora dus 309 intensiverende nomina. Tabel 3.36 toont de nomina die meer dan eenmaal voorkomen in de corpora³⁷.

Het lemma (*dieren*)*mishandeling* is de meest voorkomende intensiverende nomen. Alle keren is het woord in het Oostvaardersplassencorpus gebruikt. Dit geldt eveneens voor *dierentuin*, *slachting*, *wanbeheer*, *crimineel*, *misdaad*, *raadsel* en *schande*. Het is opmerkelijk dat veel van de frequente nomina uit het tweede corpus komen. Mogelijk is deze bevinding het resultaat van het analyseren van teksten over hetzelfde onderwerp dat bij de schrijvers van de teksten een zelfde emotionele reactie oproept. *Kwelling* kwam driemaal in het tweede corpus voor, maar ook eenmaal in het eerste corpus (*een intens existentiële kwelling*). De andere lemma's zijn verschenen in beide corpora of alleen in het eerste corpus, dat teksten over uiteenlopende onderwerpen bevat. Uit de tabel valt op te maken dat het merendeel – twee derde deel – van de intensiverende nomina een negatieve betekenis heeft.

Tabel 3.36 | Frequentie van de meest voorkomende intensiverende nomina ten opzichte van het totaal aantal intensiverende nomina in de corpora ($n = 309$).

Lemma	Absoluut	Relatief	Lemma	Absoluut	Relatief
(Dieren)	9	2,91%	Alleskunner	2	0,65%
<i>mishandeling</i>			<i>Crimineel</i>	2	0,65%
<i>Kwelling</i>	4	1,29%	<i>Dieptepunt</i>	2	0,65%
<i>Dierentuin</i>	3	0,97%	<i>Drang</i>	2	0,65%
<i>Dwangbuizen</i>	3	0,97%	<i>Gezeik</i>	2	0,65%
<i>Held</i>	3	0,97%	<i>Lef</i>	2	0,65%
<i>Hoogtepunt</i>	3	0,97%	<i>Misdaad</i>	2	0,65%
<i>Icoon</i>	3	0,97%	<i>Nonsens</i>	2	0,65%
<i>Slachting</i>	3	0,97%	<i>Parel</i>	2	0,65%
<i>Spektakel</i>	3	0,97%	<i>Raadsel</i>	2	0,65%
<i>Tirade</i>	3	0,97%	<i>Rompslomp</i>	2	0,65%
<i>Wanbeheer</i>	3	0,97%	<i>Schande</i>	2	0,65%

37 De intensiverende nomina die meer dan eenmaal voorkwamen, maar waarbij dat te danken was aan slechts één tekst, zijn niet in de tabel gepresenteerd. Het betreffen de lemma's *dombo* (2), *geloofswaanzinnigen* (2), *hielenlikker* (2), *lul* (2), *papenhater* (2), *praatjesmaker* (2) en *sekspoes* (2).

3.3.4 Frequente intensiverende verba

162 verba in de corpora zijn door beide codeurs gemarkeerd als intensiverend. In tabel 3.37 staan de verba die minimaal twee keer in de corpora intensiverend zijn³⁸.

Genieten en *creperen* blijken veelgebruikte intensiverende verba te zijn (respectievelijk 4% en 3% van alle intensiverende verba), waarbij *genieten* alleen in het eerste corpus voorkomt en *creperen* alleen in het tweede corpus. *Verkommeren* komt eveneens alleen in teksten voor over de Oostvaardersplassen (*dieren [...] laten verkommeren*). De overige lemma's in de tabel zijn tweemaal als intensieverder gebruikt in de corpora. Zo komt *bombarderen* voor in de context *hij werd gebombardeerd tot, exploderen* als in *de prijzen exploderen, vechten* als in *actiewebsites die vechten om de boze automobilist* en *volstouwen* als in *deze game is redelijk goed volgestouwd*. Net als bij de intensiverende nomina, blijkt ook bij de intensiverende verba dat twee derde deel van de lemma's een negatieve betekenis heeft.

3.3.5 Frequente intensiverende typografie

Intensiverende typografie komt 117 maal in de corpora voor en bestaat voornamelijk uit het gebruik van een of meerdere uitroeptekens, accenten, vraagtekens en kapitalen. Twee gevallen van intensiverende typografie komen slechts eenmaal in de corpora voor; het betreft een intensiverende dubbele punt (*geen wonder: er wordt hier relatief weinig aan de gezondheidszorg besteed*) en intensiverende spelling (*gristelijke*). In tabel 3.38 is intensiverende typografie gepresenteerd die meer dan eenmaal in de corpora voorkomen.

123

Tabel 3.37 | Frequentie van de meest voorkomende intensiverende verba ten opzichte van het totaal aantal intensiverende verba in de corpora ($n = 162$).

Lemma	Absoluut	Relatief	Lemma	Absoluut	Relatief
<i>Genieten</i>	7	4,32%	<i>Treiteren</i>	2	1,23%
<i>Creperen</i>	5	3,09%	<i>Uitblinken</i>	2	1,23%
<i>Bombarderen</i>	2	1,23%	<i>Vechten</i>	2	1,23%
<i>Excelleren</i>	2	1,23%	<i>Verdienen</i>	2	1,23%
<i>Exploderen</i>	2	1,23%	<i>Vergallen</i>	2	1,23%
<i>Opzadelen</i>	2	1,23%	<i>Verkommeren</i>	2	1,23%
<i>Scheppen</i>	2	1,23%	<i>Volstouwen</i>	2	1,23%
<i>Smijten</i>	2	1,23%			

³⁸ Het verbum *deporteren* werd tweemaal als intensieverder gebruikt, maar beide keren in dezelfde tekst. Dit verbum is daarom uit de tabel gelaten.

Tabel 3.38 | Frequentie van de meest voorkomende intensiverende typografie ten opzichte van het totaal aantal intensiverende typografische tekens in de corpora ($n = 117$).

Lemma	Absoluut	Relatief
Uitroepteken(s) (!!)	60	51,28%
Accent(en) (wél)	35	29,91%
Kapitalen (MOET)	11	9,40%
Vraagteken(s) (??)	7	5,98%
Beletseltekens (...)	2	1,71%

Meer dan de helft van de intensiverende typografie bestaat uit uitroeptekens. Van de 60 gevallen zijn 51 uitingen met slechts één uitroepteken geïntensiveerd. De overige negen uitingen worden afgesloten met twee tot negen uitroeptekens. Bijna een derde van de intensiverende typografie bestaat uit accenten die de evaluatie in de uiting versterken. Hierbij valt te denken aan *écht* (*écht succesvol*), *én* (*dat is gunstig voor het jong én de moeder*), *héle* (*de héle geschiedenis*), *nóg* (*nóg meer dieren*) en *wél* (*zij begrijpen wél dat ...*). Eenmaal bevat een lemma niet alleen een intensiverend accent, maar is het woord ook opgerekt door de klinkers binnen het lemma te herhalen (*zéééér*). Dit geval is eveneens onder de intensiverende accenten geschaard. Bijna tien procent van de typografische intensiveerders bestaat uit het gebruik van kapitalen, zoals *MOETEN* (*zielige koeien en hertjes die MOETEN worden afgeschoten*), *LIEGT* (*John Leerdam LIEGT*), *MEER* (*dan komen er alleen maar MEER dieren*) en *dipJE* (*het kan best zijn dat er een dipJE komt*).

3.3.6 Frequente intensiverende pre- en suffixen

De eenwoordige intensiveerders bestaan niet alleen uit intensiverende woorden en typografie, maar ook uit intensiverende woorddelen: prefixen en suffixen, waarbij tot de prefixen ook het eerste deel van samenstellingen gerekend wordt. In totaal zijn 91 intensiverende prefixen gevonden. Tabel 3.39 toont de intensiverende prefixen die meer dan eenmaal in de corpora voorkomen.³⁹ *Kei-* en *dood(s)-* als intensiverend prefix zijn 8 en 7 maal gebruikt in de teksten, bijvoorbeeld in *keihard* en *doodsbang*. *Aller-* (*allerbeste*), *oer-* (*oergezellige*), *mier-* (*mierzoet*), *rot-* (*rotwinkel*) en *toren-* (*torenhoog*) komen daarna het meest frequent voor. Elf van de gepresenteerde intensiverende prefixen worden tweemaal in de corpora gebruikt.

Naast prefixen kunnen ook suffixen intensiverende elementen zijn (tabel 3.40). 33 nomina worden verkleind met *-(t)je*. Voorbeelden van nomina die dit intensiverende verkleinwoord hebben gekregen, zijn *beestje* en *hertje*. Beide woorden komen in het Oostvaardersplassencorpus voor, en hier worden de grote dieren op ironische wijze met

³⁹ Het prefix *mini-* kwam tweemaal als intensiverend element in de corpora voor, maar beide keren in dezelfde tekst. Dit prefix is daarom niet gepresenteerd in de tabel.

Tabel 3.39 | Frequentie van de meest voorkomende intensiverende prefixen ten opzichte van het totaal aantal intensiverende prefixen in de corpora ($n = 89$).

Lemma	Absoluut	Relatief	Lemma	Absoluut	Relatief
<i>Kei-</i>	8	9,09%	<i>Ijs-</i>	2	2,27%
<i>Dood(s)-</i>	7	7,95%	<i>Jaren-</i>	2	2,27%
<i>Aller-</i>	4	4,55%	<i>Peper-</i>	2	2,27%
<i>Oer-</i>	4	4,55%	<i>Pracht-</i>	2	2,27%
<i>Mier-</i>	3	3,41%	<i>Razend-</i>	2	2,27%
<i>Rot-</i>	3	3,41%	<i>Snoei-</i>	2	2,27%
<i>Toren-</i>	3	3,41%	<i>Super-</i>	2	2,27%
<i>Donder-</i>	2	2,27%	<i>Top-</i>	2	2,27%
<i>Fel-</i>	2	2,27%	<i>Zijde-</i>	2	2,27%

Tabel 3.40 | Frequentie van de meestvoorkomende intensiverende suffixen ten opzichte van het totaal aantal intensiverende suffixen in de corpora ($n = 45$).

Suffix	Absoluut	Relatief
<i>-tje</i>	33	73,33%
<i>-ste</i>	12	26,67%

verkleinwoorden geduid. *Stukje* is gebruikt om de grootte van het natuurgebied op de hak te nemen (*een stukje natuur*). *Pistooltje* komt onder andere voor in de uiting *een misdadiger met een pistooltje*.

Een aantal woorden wordt geïntensiveerd met het suffix *-ste*. Het betreft met name adjectieven en enkele adverbia en telwoorden. In totaal betreft het 12 intensiveerders; voorbeelden van woorden met dit intensiverende suffix zijn *beroemdste* en *zoveelste*. *Mooi* wordt eenmaal geïntensiveerd met alleen het suffix *-ste* en eenmaal zowel met het prefix *aller-* als met het suffix *-ste*.

3.3.7 Diversiteit per woordsoort

Om de diversiteit per woordsoort te bepalen, zijn twee verschillende maten gehanteerd: de type-token ratio en de hapax legomena. De type-token ratio geeft de diversiteit weer van alle gebruikte intensiverende lemma's in de corpora. Daarbij wordt per woordsoort het aantal individuele intensiverende lemma's afgezet tegen het totaal aantal intensiveerders in die woordsoort. De hapax legomena geeft zicht op de diversiteit aan unieke woorden die als intensiverende elementen worden ingezet. In tegenstelling tot de type-token ratio wordt bij deze maat de diversiteit niet bepaald op basis van alle individuele lemma's, maar enkel op basis van de lemma's die slechts eenmaal in een woordsoort voorkomen

als intensiveerders en daarmee uniek te noemen zijn. De unieke intensiverende lemma's in een woordsoort worden bij deze maat afgezet tegen het totaal aantal intensiveerders in die woordsoort. Hoe hoger de hapax legomena, des te meer unieke intensiverende lemma's er binnen deze woordsoort worden gebruikt (zie ook Baayen, Van Halteren & Tweedie, 1996; Baayen & Renouf, 1996; Good, 1953; Keune, 2012).

Beide maten zijn gebaseerd op de voorkomens van intensiverende lemma's per woordsoort in de corpora. Deze maten geven weliswaar enig inzicht in de diversiteit aan intensiverende lemma's per woordsoort, maar ze zijn hierbij sterk afhankelijk van de onderzochte corpora. Een nauwkeurigere wijze om deze diversiteitsmaten te berekenen, is door de gevonden intensiverende lemma's af te zetten tegen de totale frequentie aan (potentieel) intensiverende lemma's per woordsoort in de Nederlandse taal. Hiervan zijn echter geen cijfers bekend. Daarom is besloten de type-token ratio en de hapax legomena te berekenen op basis van het aantal voorkomens van de lemma's per woordsoort in de geanalyseerde corpora.

De hapax legomena en de type-token ratio zijn berekend van de woordsoorten die het meest frequent als eenwoordige intensiveerders in de corpora voorkomen (adjectieven, adverbia, nomina en verba), zonder de intensiverende prefixen en suffixen. Daarnaast zijn de diversiteitsratio's van intensiverende prefixen gerapporteerd. De diversiteitsratio's zijn tot stand gekomen door per intensiveerderssoort het aantal unieke intensiveerders (voor de hapax legomena) of het aantal verschillende intensiveerders (voor de type-token ratio) af te zetten tegen het totaal aantal intensiveerders van die categorie. Tabel 3.41 toont de resultaten.

Uit de tabel valt op te maken dat de diversiteitsratio's bij de intensiverende nomina en verba het hoogst zijn. Dat betekent dat er binnen deze woordsoorten relatief veel verschillende lemma's zijn gebruikt om te intensiveren. De prefixen en adjectieven zijn minder divers. Opvallend is hierbij dat de type-token ratio bij deze twee intensiveerderstypen weliswaar gelijk is, maar dat de hapax legomena verschilt: de ietwat hogere hapax legomena bij de adjectieven geeft aan dat binnen deze woordsoort relatief gezien meer unieke lemma's worden gebruikt om te intensiveren dan binnen de intensiverende prefixen. Zowel de type-token ratio als de hapax legomena is bij de intensiverende adverbia het laagst. Binnen deze woordsoort worden dus veel dezelfde lemma's gebruikt om een uiting te intensiveren.

De verwachting dat de diversiteit het laagst is bij adverbia is uitgekomen. Slechts een klein deel van de woorden in de Nederlandse taal bestaat uit adverbia, zo blijkt uit de tellingen van het INL, waardoor de lage diversiteit aan intensiveerders bij deze woordsoort niet vreemd is. Schrijvers hebben minder verschillende woorden van die woordsoort tot hun beschikking. Overeenkomstig de verwachting is de diversiteit aan intensiverende nomina hoog. De helft tot driekwart van de lemma's in het Nederlands bestaat uit nomina. Het is dan ook niet vreemd dat bij deze woordsoort een grote diversiteit aan intensiverende elementen is gevonden.

Tabel 3.41 | Diversiteitsratio's van intensiverende lemma's per woordsoort.⁴⁰

Woordsoort	Totaal aantal intensiveerders	Aantal lemma's	Unieke lemma's	Type-token ratio	Hapax legomena
Adjectieven	644	368	269	.57	.42
Adverbia	1.140	273	169	.24	.15
Nomina	309	261	231	.84	.75
Verba	162	138	122	.85	.75
Prefixen	89	51	32	.57	.36

Er werd verwacht dat gezien het gelijke aandeel in de Nederlandse taal de woordsoorten adjectieven en verba qua diversiteit aan intensiverende lemma's tussen de nomina en adverbia zou vallen. Wat betreft de intensiverende adjectieven is dit resultaat inderdaad gevonden: de diversiteit aan intensiverende adjectieven is hoger dan de diversiteit van intensiverende adverbia en lager dan de diversiteit aan intensiverende nomina. Adjectieven zijn veelgebruikte intensiveerders zoals uit de frequenties is op te maken, maar blijkbaar gebruiken schrijvers vaak dezelfde woorden van deze woordsoort om een uiting te versterken. De diversiteit van intensiverende verba is daarentegen hoger dan verwacht: ondanks dat een tot twee tiende van de Nederlandse woorden een verbum is – en daarmee een relatief kleiner aandeel heeft in de taal dan nomina – is de diversiteit van intensiverende verba even hoog als de diversiteit aan intensiverende nomina. Blijkbaar wordt de diversiteit van intensiverende elementen in een woordgroep niet (alleen) bepaald door de frequentie van een woordsoort in een taal. De grote diversiteit bij intensiverende nomina en verba wordt vermoedelijk vooral bepaald door het zeer lage percentage nomina en verba dat als intensiveerder wordt gebruikt: respectievelijk 1,66% en 0,87% (zie tabel 3.2). Aangezien taalintensivering het versterken van evaluaties betreft, zou de diversiteit aan intensiverende elementen nauwkeuriger bepaald kunnen worden als bekend zou zijn welke woorden in een woordsoort potentieel evaluatief en welke potentieel intensiverend zijn.

Over het aandeel in de Nederlandse taal van prefixen is bij het INL niets bekend, waardoor er bij deze intensiveerderscategorie vooraf geen verwachting is geformuleerd. Het blijkt dat de diversiteit aan intensiveerders binnen deze categorie vergelijkbaar is met de diversiteit aan intensiverende adjectieven, waarbij er mogelijk iets meer unieke intensiverende adjectieven bestaan dan unieke intensiverende prefixen.

⁴⁰ De diversiteitsratio's zijn enigszins vertekend doordat de intensiverende woorden per woordsoort door de onderzoeker zijn gecontroleerd op juistheid van de categorisering (en zo nodig aangepast), maar de niet-intensiverende woorden vanwege hun grote aantal niet. Die categorisering is automatisch gemaakt door Frog. Dit heeft met name consequenties voor de ratio's van de adverbia en de adjectieven, omdat de intensiverende adverbiaal gebruikte adjectieven door de onderzoeker zijn gecategoriseerd als adverbia, maar de overige adverbiaal gebruikte adjectieven door Frog zijn gelabeld als adjectieven (zie ook voetnoot 1 en 2).

3.4 Conclusie en discussie

Om te achterhalen in welke frequentie en verschijningsvormen taalintensivering wordt gebruikt om evaluaties te versterken, zijn twee corpora geanalyseerd op taalintensiveerders. Deze corpora zijn omvangrijker en bevatten meer diverse teksten dan eerdere tekstanalytische studies naar taalintensivering (zie Renkema, 1997; Pander Maat, 2004; Van Mulken & Schellens, 2006, 2012). Op basis van de door twee codeurs geïdentificeerde intensiverende elementen, kan in dit hoofdstuk een kwantitatief antwoord gegeven worden op de onderzoeksvraag hoe geïntensiveerd taalgebruik voorkomt in Nederlandse geschreven teksten. Het antwoord op deze vraag wordt gegeven aan de hand van drie subvragen.

3.4.1 *Frequentie van intensiverende elementen en hun categorieën*

In de eerste subvraag staat de frequentie van intensiverende elementen centraal en de categorieën waartoe ze behoren. Uit onze corpusstudies blijkt dat in een evaluatieve tekst gemiddeld drie tot vier intensiverende elementen per 100 woorden voorkomen. Dit aantal ligt lager dan bij Renkema (1997), die rapporteert dat strips die op beeldende wijze zijn geformuleerd gemiddeld ruim zeven intensiveerders per honderd woorden meer bevatten dan zakelijk geformuleerde teksten. Het is onbekend wat in totaal het aantal intensiveerders per honderd woorden is in de studie van Renkema (1997). Op basis van de gerapporteerde gegevens in Van Mulken en Schellens (2006, 2012) is wel een maat te berekenen. Analyse volgens het model van Renkema levert hen een score van 2,53 intensiveerders per honderd woorden op, met het model van Pander Maat 1,73 intensiveerders per honderd woorden en met hun eigen model eveneens 1,73 intensiveerders per 100 woorden.

Echter, in voorgaande studies zijn andere tekstsoorten geanalyseerd met een analysemethode die in meer en mindere mate afwijkt van de onze. De vergelijking met het aantal gevonden intensiveerders in eerdere studies is het meest zuiver, wanneer alleen de geanalyseerde recensies door Van Mulken en Schellens (2012) vergeleken worden met de door ons geanalyseerde recensies. In hun studie zijn in vijftien krantenrecensies van in totaal 6.913 woorden 126 taalintensiveerders geïdentificeerd, wat een gemiddelde van 1,82 intensiveerders per 100 woorden oplevert. In onze studie zijn in de krantenrecensies gemiddeld 2,95 intensiveerders per 100 woorden gevonden. Vergeleken met deze verhoudingen in voorgaande studies, komen in de evaluatieve teksten in onze corpora dus meer intensiverende elementen voor. Deze berekening is gebaseerd op een zuinige meting, want alleen de door beide codeurs geïdentificeerde intensiveerders zijn erin meegenomen. Anders zou het gemiddeld aantal intensiveerders nog hoger zijn.

Als een evaluatie wordt versterkt, hanteert een schrijver in zeventig procent van de gevallen een intensiveerder die uit een woord, woorddeel of typografische intensivering bestaat. Het merendeel van deze zogeheten eenwoordige intensiveerders bestaat uit

adverbia en adjectieven. Ongeveer een tiende van de adverbia en de adjectieven die überhaupt in een tekst voorkomen blijkt een intensiveerder te zijn. Hiermee worden de resultaten uit eerder onderzoek onderschreven, waaruit eveneens is gebleken dat deze twee typen de meest frequente intensiveerderscategorieën zijn (Pander Maat, 2004; Renkema, 1997; Van Mulken & Schellens, 2006, 2012). Deze bevinding verklaart wellicht waarom adjectieven (zoals *prachtig* en *enorm*) en adverbia (*heel* en *erg*) door alle onderzoekers naar taalintensiteit onderscheiden worden als potentiële intensiveerders, en andere woordsoorten niet.

Hoewel de onderzoekers minder eenduidig zijn over nomina en verba als intensiveerders, blijkt het wel relevant om ze als intensiverende elementen te onderscheiden: na de adverbia en adjectieven zijn nomina (zoals *mishandeling* en *held*) en verba (*creperen*, *genieten*) de meest gebruikte eenwoordige intensiveerders. Typografie zoals het gebruik van uitroeptekens, accenten en kapitalen is de vijfde in de rij van de eenwoordige intensiveerderscategorieën. Intensiverende pronomina (*iedereen*, *alles*), special tokens (*soit*, *overdrive*), telwoorden (*zoveel*, *honderd*) en interjecties (*jájá*, *ach*) komen sporadisch als intensiveerders in teksten voor. Met uitzondering van de special tokens en de interjecties, hebben Van Mulken en Schellens (2012) eveneens deze (eenwoordige) intensiveerderscategorieën onderscheiden. Overigens is door zowel Van Mulken en Schellens als door de andere onderzoekers geen onderscheid gemaakt in eenwoordige en meerwoordige intensiveerders.

129

Een derde deel van de geïdentificeerde intensiveerders bestaat uit meerdere woorden (gemiddeld 3,65 woorden per intensiverend element). Stijlfiguren zijn de meest voorkomende meerwoordige intensiveerders: bijna de helft van de meerwoordige intensiveerders behoort tot deze categorie, op de voet gevolgd door intensiverende woordgroepen. Beeldspraak (zoals *het haasje zijn*) is de meest frequente intensiverende stijlfiguur. De tweede meest voorkomende subcategorie stijlfiguren is repetitie (*heel, heel, heel*). Stijlfiguren zijn in de studies van Renkema (1997) en Van Mulken en Schellens (2012) eveneens als een intensiveerderscategorie onderscheiden, waarbij een subcategorie is gereserveerd voor beeldspraak en een subcategorie voor herhaling, maar zij hebben geen onderscheid gemaakt tussen eenwoordige en meerwoordige intensiveerders. In hun onderzoeken worden ook de eenwoordige stijlfiguren tot deze categorie gerekend, terwijl in ons onderzoek alleen een categorie voor meerwoordige stijlfiguren is onderscheiden. Eenwoordige stijlfiguren zijn in onze studie niet als zodanig onderscheiden, ze zijn vanwege de automatische categorisering met Frog in de eenwoordige categorieën gecategoriseerd. Een categorie voor intensiverende woordgroepen komt in de eerdere onderzoeken niet voor, maar Pander Maat (2004) en Van Mulken en Schellens (2012) onderscheiden wel een categorie voor intensiverende zinsconstructies. Vergelijkbaar met hun bevindingen komt deze wijze van intensiveren niet vaak in teksten voor.

3.4.2 Verschillen tussen tekstsoorten in het gebruik van taalintensiveerders

Doordat de corpora systematisch zijn opgezet en uit relatief veel teksten bestaan, is het vergeleken met de eerdere corpusanalytische onderzoeken beter mogelijk om verschillende tekstsoorten met elkaar te vergelijken op het voorkomen van taalintensiverende middelen. De tweede subvraag betreft het voorkomen van taalintensiveerders in verschillende teksten: in hoeverre verschillen tekstsoorten van elkaar in het gebruik van taalintensiveerders? Hoewel in dit hoofdstuk naast de algemene vergelijkingen van taalintensiveerders in tekstsoorten eveneens resultaten zijn gerapporteerd met betrekking tot het voorkomen van specifieke intensiveerderscategorieën in die teksten, kunnen bij deze bevindingen nog geen conclusies geformuleerd worden, onder andere doordat die resultaten niet zijn gecontroleerd met de alle door de individuele codeurs geïdentificeerde elementen (zie hoofdstuk 2).

3.4.2.1 Onderwerp

Het besproken onderwerp in evaluatieve teksten speelt mogelijk een rol bij het gebruik van taalintensiverende middelen. Het tweede corpus bestaat uit een onderwerp dat emotioneel heftige reacties zou kunnen veroorzaken, terwijl het eerste corpus uit zeer diverse onderwerpen bestaat. Daarom is de verwachting geformuleerd dat het tweede corpus meer taalintensiveerders zou bevatten dan het eerste. Dit verschil blijkt marginaal bij het totaal aantal intensiveerders.

Bovendien kan deze bevinding niet gecontroleerd worden op basis van de bevindingen van de individuele codeurs omdat de corpora door verschillende codeerduo's zijn geanalyseerd. Dit geldt eveneens voor de bevindingen met betrekking tot het voorkomen van verschillende intensiveerderssoorten in de teksten. Er zijn enkele verschillen tussen de corpora gevonden, zoals het frequentere gebruik van intensiverende typografie in het tweede corpus – wat wellicht is terug te leiden naar de internetreacties waaruit dit corpus deels bestond – maar aan dergelijke bevindingen mogen nog geen stellige conclusies verbonden worden. Er kan wel gesteld worden dat de emotionaliteit van het onderwerp wellicht invloed heeft op het gebruik van taalintensiveerders. In een vervolgonderzoek zou dit op meer systematische wijze getoetst moeten worden.

3.4.2.2 Mediumtypen

Overeenkomstig de geformuleerde verwachting verschillen kranten- en internetteksten in het gebruik van taalintensiveerders: in internetteksten komen meer taalintensiverende middelen voor dan in krantenteksten. De mediumtypen verschillen zowel in de frequentie van eenwoordige intensiveerders als in de frequentie van meerwoordige intensiveerders. In het eerste corpus worden deze bevindingen niet volledig ondersteund met de analyse van de individuele codeurs, maar in de tweede corpusstudie is wel bij alle analyses gevonden dat internetteksten meer taalintensiveerders, meer eenwoordige en meer meerwoordige intensiveerders bevatten dan krantenteksten. Dit resultaat sluit

aan bij de bevinding van Pander Maat (2004) die op basis van een kleiner corpus heeft gevonden dat in krantenteksten minder versterkende elementen uit persberichten blijven staan dan in internettijdschriften.

Wat betreft de intensiveerderscategorieën zijn er aanwijzingen dat de internetreacties in het tweede corpus dichter bij gesproken taal liggen (Niesten & Sussex, 2006; Renkema, 2000) dan de krantenteksten: de reacties blijken meer typografische intensiveerders te bevatten die ingezet kunnen worden om de toon in een tekst te versterken vergelijkbaar met de wijze waarop een spreker zijn stem verheft. Echter, omdat deze bevindingen niet gecontroleerd zijn met de bevindingen van de individuele codeurs, is meer onderzoek nodig om dit nader te bestuderen.

3.4.2.3 Genres

Van Mulken en Schellens (2006, 2012) hebben tweemaal een corpusstudie uitgevoerd waarin recensies en hoofdredactionele commentaren zijn geanalyseerd. Afhankelijk van de gehanteerde analysemethode bevatten recensies wel of niet meer intensiveerders dan hoofdredactionele commentaren. Voor onze studie zijn de hoofdredactionele commentaren vervangen door columns, een genre dat een schrijver nog meer dan een recensie de ruimte biedt om een betoog op te zetten zonder opgelegde restricties in onderwerp en vorm (Bekius, 2003). Er werd dan ook verwacht dat columns meer taalintensiveerders zouden bevatten dan recensies.

In columns komen meer intensiveerders voor dan in recensies. Dit verschil in het gebruik van intensiverende elementen wordt veroorzaakt door de meerwoordige intensiveerders: columns blijken vaker intensiveerders te bevatten die uit meerdere woorden bestaan dan recensies. Bij de eenwoordige intensiveerders is tussen de genres geen verschil gevonden. De genres lijken te verschillen in het gebruik van verschillende intensiveerderscategorieën, maar er is meer onderzoek nodig om deze verschillen te bevestigen of de niet-gevonden verschillen te kunnen weerleggen dan wel te interpreteren. Zo is er in het corpus bijvoorbeeld geen verschil gevonden tussen de genres in het gebruik van intensiverende adjectieven, terwijl Van Mulken en Schellens in hun twee corpusstudies wel hebben gevonden dat genres in het gebruik van deze woordsoort verschillen (Van Mulken & Schellens, 2006, 2012). Hierbij dient opgemerkt te worden dat zij recensies niet hebben vergeleken met columns maar met hoofdredactionele commentaren.

Vergeleken met de bevindingen met betrekking tot de corpora en met betrekking tot de mediumtypen, is het opvallend dat ook bij de genres is gevonden dat in de tekstsoort waarin meer intensiveerders voorkomen (de internetteksten en de columns), deze tekstsoort met name significant meer intensiverende nomina en typografie bevat dan de tekstsoort waarin minder intensiveerders voorkomen (de krantenteksten en de columns). Uit onze resultaten komt systematisch naar voren dat deze intensiveerderscategorieën relatief frequent voorkomen in hoogintensieve tekstsoorten, maar ook deze bevinding vraagt om nader onderzoek.

3.4.2.4 Kranten

Er is eveneens onderzocht of kranten van elkaar verschillen in het gebruik van intensiverende elementen. Zowel het eerste als het tweede corpus bestaat deels uit kranten teksten, waarbij de verdeling over de krantenteksten in het eerste corpus systematischer is.

Hoewel werd verwacht dat de populaire krant *De Telegraaf* in het eerste corpus meer intensiverende elementen zou bevatten dan kwaliteitskrant *NRC Handelsblad*, is dit verschil niet gevonden. In beide kranten blijken even frequent evaluaties te worden versterkt met taalintensiveerders. *De Telegraaf* blijkt gemiddeld wel meer typografische intensiveerders te bevatten dan *NRC Handelsblad*. In het tweede corpus, dat bestaat uit teksten uit *NRC Handelsblad*, *Algemeen Dagblad*, *Trouw* en *De Volkskrant*, zijn geen verschillen gevonden tussen de kranten.

Een verklaring voor het uitblijven van verschillen tussen kranten in het aantal gebruikte taalintensiveerders (en nauwelijks verschillen in intensiveerderscategorieën), is dat de corpora niet uit nieuwsberichten of hoofdredactionele commentaren bestaan, maar uit recensies en columns in het eerste corpus en allerlei genres zoals interviews, columns en ingezonden brieven in het tweede corpus. In dit soort genres hebben auteurs in alle kranten een grote mate van vrijheid, juist omdat ze op persoonlijke titel schrijven en ze zich dus een persoonlijke vrijheid kunnen toe-eigenen die los staat van de krant waarvoor ze schrijven. Een krant onderscheidt zich daarentegen van een andere krant in kwaliteit dan wel 'sensatie' in de wijze waarop nieuwsberichten worden gebracht, bijvoorbeeld in de headlines en leads. Mogelijk treden daarin wel verschillen op in het gebruik van intensiveerders. In onze corpora zijn dit soort onderdelen van een tekst niet opgenomen.

3.4.2.5 Schrijverstypen

Er is ook onderzocht of professionele en amateurschrijvers verschillen in het gebruik van taalintensiveerders. Gebaseerd op de literatuur over schrijfonderzoek, werd verwacht dat niet-professionele schrijvers meer taalintensiveerders zouden inzetten om hun evaluaties kracht bij te zetten dan professionals. Dit is echter niet het geval: amateurs gebruiken niet meer taalintensiveerders dan professionals. Ook wat betreft de typen intensiveerders zijn nauwelijks verschillen gevonden.

De verwachting dat mensen die zeer frequent schrijven, die ervoor betaald worden en van wie de teksten worden geredigeerd door een eindredactie verschillen in het gebruik van intensiverende elementen van schrijvers die minder ervaren zijn, die er niet voor betaald worden en van wie de teksten direct op het web geplaatst worden, is dus niet bevestigd in onze corpusstudie. Het voert te ver om op basis van deze bevinding te concluderen dat professionele en amateurschrijvers niet verschillen in het gebruik van taalintensiveerders; wellicht is deze bevinding debet aan de selectie van de tekstsoorten. Immers, het schrijven van een recensie of column is een vrij intensief schrijfproces dat

niet iedereen zomaar beoefent. Mogelijk zijn amateurschrijvers van dergelijke teksten dus minder amateuristisch als het om het schrijven van dergelijke evaluatieve teksten gaat en ligt hun schrijfvaardigheid dichterbij die van professionele schrijvers, ook al zijn zij geen schrijver van beroep en krijgen zij niet voor hun inspanningen betaald. Aangezien amateurschrijvers de moeite nemen om een langere tekst zoals een column of recensie te publiceren, beschouwen en gedragen ze zich wellicht als een meer professionelere schrijver dan vooraf werd verwacht.

Een andere mogelijkheid is dat professionals en amateurschrijvers weliswaar evenveel intensiveerders en (vrijwel) dezelfde categorieën gebruiken, maar dat zij onderling mogelijk wel verschillen in de specifieke lemma's die worden ingezet om hun evaluatie te intensiveren. Het zou bijvoorbeeld kunnen zijn dat een professionele schrijver vanwege zijn schrijfervaring meer diversiteit aanbrengt in intensiverende lemma's in zijn teksten – een veelgenoemd schrijfadvis is immers om te variëren in woordkeuze en te werken met synoniemen (bijvoorbeeld Burger & De Jong, 2009) – terwijl amateurschrijvers mogelijk meer gebruik maken van dezelfde woorden om hun uitingen te intensiveren. Dit zal nader onderzocht moeten worden.

3.4.2.6 Internetsites

De internetreacties over het al dan niet bijvoederen van dieren in de Oostvaardersplassen zijn verschenen op zes verschillende websites. Omdat internetreacties een relatief nieuw genre vormen waarnaar nog weinig onderzoek is gedaan, zijn hierover vooraf geen verwachtingen geformuleerd.

Het blijkt dat de reageerders op de website van *Elsevier* de meeste taalintensiveerders gebruiken; meer dan de reageerders op de websites van *NRC* en *Spits* en wanneer enkel gekeken wordt naar de eenwoordige intensiveerders, verschillen de reacties op *Elsevier* ook van die van *Trouw*. Er zijn daarentegen geen verschillen tussen de websites gevonden in het gebruik van meerwoordige intensiveerders.

Het is opvallend dat de reacties op de website van *Elsevier* zozeer afwijken van de reacties op de andere websites. Mogelijk is de redactionele visie van dit overwegend rechts-georiënteerde weekblad een verklaring: uit de omschrijving op de website valt op te maken dat het weekblad zichzelf de rol heeft toebedeeld van duider die voor de lezer 'orde wil scheppen in de informatiechaos' door een bijdrage te leveren aan 'opinievorming en discussie over actuele onderwerpen' (Elsevier, n.d.). Het blad probeert 'scherp positie te kiezen' en 'krachtige standpunten' in te nemen. Als gevolg van deze visie trekt het blad mogelijk reacties aan van een publiek dat zelf ook scherp van tong is, of dat door de gekozen toon in de (internet)artikelen op vergelijkbare toon reageert. Er is meer onderzoek nodig om te achterhalen waarom reageerders op de *Elsevier*-website zoveel meer taalintensiveerders gebruiken om hun evaluatie te verwoorden.

Hoewel er bij de samenstelling van het tweede corpus geen rekening mee is gehouden, is gecontroleerd of de anonimiteit van de reageerder een rol speelt, aangezien uit een studie van Van Sloten (2011) is gebleken dat een vijfde van de reageerders op internet altijd anoniem een reactie plaatst, en slechts de helft van de reageerders zijn naam vermeldt als een anonieme reactie niet mogelijk is. Vanuit de gedachte dat anonimiteit voor minder gêne zorgt, is het denkbaar dat anonieme reageerders hun evaluatie krachtiger verwoorden dan reageerders die onder hun eigen naam een reactie plaatsen. De anonimiteit van de reageerder blijkt echter geen invloed te hebben op het gebruik van het aantal taalintensiverers: reageerders die anoniem een reactie plaatsen gebruiken gemiddeld evenveel intensiverende elementen en dezelfde intensiveerderscategorieën als reageerders die onder hun eigen naam een reactie plaatsen. Of de anonimiteit van de reageerder een rol speelt bij de specifieke intensiverende woorden die in reacties worden gebruikt, zal kwalitatief onderzoek in de toekomst moeten uitwijzen.

3.4.3 Frequentie en diversiteit van intensiverende lemma's

In de eerdere tekstanalytische studies is de rapportage over de frequentie van lemma's beperkt gebleven tot enkele voorbeelden van frequente intensiveerders, terwijl uit studies naar taalintensivering in andere vakgebieden, zoals het werk van Bolinger (1972) en het experimentele materiaal van Hamilton, Hunter en Burgoon (1990), is gebleken dat binnen verschillende intensiveerderscategorieën uiteenlopende woorden gebruikt kunnen worden om een evaluatie te versterken. Daarom is in deze dissertatie aan de hand van de subvraag in hoeverre woordsoorten van elkaar verschillen in de diversiteit van intensiverende lemma's de frequentie en diversiteit van intensiverende lemma's bestudeerd.

Overeenkomstig onze verwachting is gebleken dat sommige intensiverende adverbia en adjectieven frequent worden ingezet om te intensiveren en andere slechts een enkele keer voorkomen. De voorbeelden die in de verschillende onderzoeksstromingen naar taalintensiteit worden genoemd, komen overeen met frequente adverbia (*heel, natuurlijk, zelfs, veel, erg* en *helemaal*) en adjectieven (*heel, prachtig, groot, enorm, geweldig* en *echt*) in onze corpora. De diversiteit van intensiverende adjectieven en adverbia is het laagst. Adverbia en adjectieven zijn dus populaire talige middelen om een uiting mee te intensiveren, maar blijkbaar maken schrijvers daarbij relatief vaak gebruik van dezelfde woorden van die woordsoorten. Dit kan verklaard worden met de gegevens van het INL, waaruit blijkt dat adverbia een relatief klein aandeel in de Nederlandse taal hebben. Het aandeel van adjectieven is daarentegen weliswaar hoger, maar niet zo hoog als dat van nomina.

De bevinding met betrekking tot intensiverende adverbia en adjectieven staat in contrast tot de bevindingen bij verba en nomina. Deze woordsoorten worden minder frequent als intensiveerders ingezet door schrijvers van evaluatieve teksten, maar de diversiteit van de intensiverende lemma's is binnen deze woordsoorten wel het hoogst. Schrijvers blijken van deze woordsoorten meer verschillende lemma's te hanteren wanneer ze

intensiveren: veel van de door hen gekozen intensiveerders komen slechts een keer voor. De lemma's van de intensiverende verba en nomina blijken sterk onderwerpafhankelijk: zo zijn *(dieren)mishandeling*, *kwelling*, *dierentuin* en *creperen* de meest frequente nomina en verba dankzij het onderwerp van het tweede corpus. Het is opvallend dat de meest gebruikte verba en nomina een negatieve betekenis hebben.

Naast deze vier woordsoorten is ook de intensiverende typografie onderzocht: die krijgt voornamelijk vorm door het gebruik van een of meerdere uitroepetekens, accenten, kapitalen en vraagtekens. Er is eveneens bestudeerd welke pre- en suffixen kenmerkende intensiverende elementen zijn. Bij de suffixen komen *-(t)je* en *-ste* frequent voor, waarbij het eerste suffix in sommige gevallen een ironische betekenis had (*beestje* om grote grazers mee te duiden) en het tweede suffix een woord in de overtreffende trap zet (*zoveelste*, *beste*). Bij de intensiverende prefixen is de diversiteit groter en komen intensiveerders zoals *kei-*, *dood(s)-*, *aller-* en *oer-* het frequentst voor.

Dankzij deze analyses is een beeld verkregen van de frequentie en diversiteit van verschillende intensiverende lemma's. Het blijkt dat eenwoordige intensiveerderscategorieën hierin sterk van elkaar verschillen.

3.4.4 Discussie

Voor het eerst is er onderzoek uitgevoerd naar taalintensiveerders in teksten waarbij de corpora op systematische wijze samengesteld zijn en ze relatief veel teksten bevatten. Een deel van de verwachtingen dat de uiteenlopende tekstsoorten van elkaar zouden verschillen in het gebruik van taalintensiveerders is uitgekomen, een deel niet. Zo blijken de genres in corpus 1 (recensies en columns) en de mediumtypen in corpus 2 (krant en internet) te verschillen in het voorkomen van intensiverende elementen, maar de verwachtingen met betrekking tot de schrijverstypen (professioneel versus amateur) en kranten (*NRC Handelsblad* versus *De Telegraaf*) in het eerste corpus zijn niet bevestigd.

Mogelijk ligt aan dit resultaat de gehanteerde methode ten grondslag. De methode in de voor deze dissertatie uitgevoerde corpusstudies wijken ten opzichte van de eerdere tekstanalytische corpusstudies op een aantal punten af. Er waren gegronde redenen voor deze methodische keuzes, zoals beargumenteerd is in hoofdstuk 2, maar een deel van de verwachte resultaten blijft uit. Daarom is het na de rapportage van de kwantitatieve resultaten tijd om de balans op te maken: in hoeverre zijn de methodische keuzes gunstig geweest en in hoeverre zijn ze mogelijk debet aan onze bevindingen?

De corpora zijn systematisch samengesteld om vergelijkingen tussen tekstsoorten mogelijk te maken. Met name in het eerste corpus is van elke tekstsoort een gelijk aantal in het corpus opgenomen waarbij is gecontroleerd voor tekstlengte, bron en auteur. Mogelijk heeft juist deze systematische wijze ons parten gespeeld en zorgden de strikte selectiecriteria ervoor dat de kenmerkende eigenschappen van de verschillende tekst-

soorten verdwenen. Het controleren voor tekstlengte bijvoorbeeld heeft ervoor gezorgd dat de relatief kortere krantenteksten en de relatief langere internetteksten in het corpus werden opgenomen, terwijl het juist een kenmerkende eigenschap is dat krantenteksten in de onderzochte genres langer zijn dan internetteksten. Dit geldt eveneens voor teksten van professionele schrijvers, die mogelijk langer zijn dan teksten van amateurschrijvers, maar bij de selectie van de teksten in het corpus zijn de tekstlengtes van amateurs en professionals gelijk gehouden. Vanwege de strikte selectiecriteria zijn de kenmerkende uitschieters van de tekstsoorten mogelijk verdwenen en zijn de teksten te veel op elkaar gaan lijken. Daarnaast zijn amateurs die ook lange teksten schrijven wellicht helemaal niet zo amateuristisch als vooraf verwacht, wat de niet-gevonden verschillen tussen de schrijverstypen eveneens kan verklaren.

De analysemethode in onze studies is eveneens anders doordat er meer ruimte was voor de eigen interpretatie van de codeurs. Met betrekking tot de onderzoeksvraag hoe taalintensiveerders voorkomen in teksten, was deze methodologische keuze weliswaar verantwoord en relevant, maar zoals besproken in hoofdstuk 2 was dit mogelijk nadelig voor de intercodeursbetrouwbaarheid. Vanwege de matige overeenstemming tussen de codeurs is ervoor gekozen om de rapportage van de kwantitatieve resultaten te baseren op de door beide codeurs geïdentificeerde elementen: dit was ongeveer de helft van het totaal aantal geïdentificeerde elementen. Is hiermee het kind met het badwater weggegooid? Mogelijk zit juist het verschil tussen de tekstsoorten in de intensiverende elementen die voor codeurs lastig te identificeren zijn, omdat taalintensivering een complex fenomeen is dat voor taalgebruikers soms lastig te duiden is. Echter, voor de analyse van potentiële tekst-, genre- en mediumverschillen in het gebruik van intensiveerders die door beide codeurs zijn geïdentificeerd, is de toetsing niet alleen uitgevoerd voor de intensiveerders waarover de codeurs het eens waren, maar ook voor de set taalintensiveerders van de individuele codeurs. Met uitzondering van de vergelijking tussen de mediumtypen in het eerste corpus, komen deze resultaten met elkaar overeen of wijzen ze in dezelfde richting. Het is dus niet waarschijnlijk dat de resultaten met betrekking tot de krantenvergelijking en de vergelijking tussen de schrijverstypen een ander beeld laten zien als alle intensiveerders in de analyse worden betrokken.

De wijze waarop taalintensiveerders zijn gecategoriseerd verschilt in onze studies eveneens van de eerdere tekstanalytische corpusstudies. De categorisering is waardevol, doordat het aanvullende informatie verschaft over de intensiverende elementen in de tekstsoorten naast de frequentie van de intensiverende elementen gezamenlijk. Dankzij de categorisering is gebleken dat tekstsoorten weliswaar niet altijd verschillen in aantallen intensiveerders, maar wel in de soorten intensiveerders. De categorisering is dus een positieve aanvulling op de resultaten, maar er is wel een aantal kanttekeningen bij te plaatsen.

De automatische wordtagger Frog maakt het weliswaar mogelijk om een groot aantal eenwoordige intensiveerders te categoriseren, maar de onderzoeker heeft handmatig de categorisering moeten controleren en eventueel aanpassen. In ruim twintig procent van de gevallen is de categorisering door Frog incorrect gebleken of niet overeenkomend met de ANS. Wat betreft de incorrectheid blijkt het programma soms moeite te hebben met woorden die verschillende functies in een zin kunnen hebben, zoals *bestaan* (nomen of verbum), *zijn* (verbum of bezittelijk voornaamwoord) en bijvoeglijk gebruikte verba (*krijgsende milieubewegingen*). Frog zou op deze punten geoptimaliseerd kunnen worden. Doordat Frog niet getraind is op de classificatie van de ANS maar op die van het Corpus Gesproken Nederlands (CGN) en de daarbij horende classificatie van woordsoorten in de CGN-tagset, heeft een aantal woorden en woordsoorten een ander label gekregen dan volgens de ANS-definitie (zie hoofdstuk 2). Deze gevallen zijn systematisch te hercoderen. Daarnaast zijn handmatig aanpassingen gedaan (ruim tien procent) in de categorisering door Frog doordat het programma accenten en kapitalen niet afzonderlijk labelt, terwijl ze wel een intensiverende functie kunnen hebben, en in tegenstelling tot de categorisering van de ANS zijn in ons categorisatiemodel adverbiaal gebruikte adjectieven onder de adverbia geschaard in plaats van onder de adjectieven. Aan woorden met een intensiverende prefix of suffix is naast de toegekende woordsoorten eveneens een codering voor deze affixen toegevoegd.

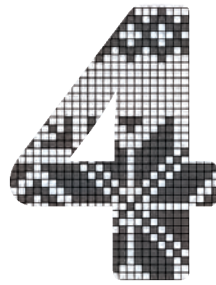
In onze corpusstudies is een onderscheid gemaakt tussen eenwoordige en meerwoordige intensiveerders, waardoor meer zicht is verkregen op de lengte van intensiverende elementen, overeenkomstig het materiaal in de sociaalpsychologische effectstudies waarin taalintensivering wordt gemanipuleerd van enkele woordjes tot zinsdelen en hele zinnen. Het nadeel van dit onderscheid is dat de stijlfiguren op een enigszins kunstmatige wijze zijn opgesplitst: een deel is zonder aparte markering ondergebracht bij eenwoordige intensiveerderscategorieën (zoals telwoorden, nomina en verba) en een deel is gecategoriseerd bij de intensiverende stijlfiguren (een meerwoordige intensiveerderscategorie). Het aantal intensiverende elementen in de categorie stijlfiguren is daarmee vertekend, doordat een deel van de stijlfiguren dus 'verstopt' zit bij de eenwoordige intensiveerders. Het werkelijke aandeel van intensiverende stijlfiguren is dus hoger wanneer binnen de eenwoordige intensiveerderscategorieën de specifieke stijlfiguren onderscheiden worden.

Een laatste kanttekening bij de categorisering in onze studies is dat intensiveerders die dubbel intensiverend zijn aan slechts één categorie zijn toegewezen. Het intensiverende element *BRILJANT* bijvoorbeeld bevat zowel een versterkende adjectief (*briljant*) als intensiverende typografie (de kapitalen), maar is enkel toegekend aan de categorie typografie. In onze corpora is het aandeel van deze dubbelintensiveerders klein, maar wellicht hebben dergelijke intensiverende elementen meer invloed op de perceptie van de lezer dan een enkele intensiveerder en zouden ze daardoor op een andere wijze gecategoriseerd moeten worden, bijvoorbeeld door ze tweemaal te categoriseren

of door er een gewicht aan toe te kennen. Overigens zou het toekennen van gewicht ook bij andere intensiverende elementen van toegevoegde waarde zijn: beschrijvend taalkundigen zoals Bolinger (1972) stellen dat er krachtverschillen bestaan tussen intensiveerders. Dit is mogelijk ook van invloed op de identificatie van intensiveerders. Het lastige van het toekennen van krachtverschillen aan intensiveerders is dat dit sterk persoons- en contextafhankelijk kan zijn. Om gewichten toe te kennen aan intensiverende elementen is daarom andersoortig onderzoek nodig, namelijk perceptieonderzoek. Dergelijk onderzoek wordt sporadisch uitgevoerd. Een bekend voorbeeld is de studie van Jones en Thurstone (1955); een recentere studie waarin de gepercipieerde intensiteit van weglaatbare en vervangbare intensiveerders is onderzocht, is die van Van Gerrevink, Hustinx en Van Mulken (in voorbereiding). In vervolgonderzoek zal achterhaald moeten worden in hoeverre de hier genoemde kanttekeningen bij onze corpusstudies van invloed zijn geweest op de door ons gevonden resultaten.

Aan het begin van deze discussiesectie is de vraag gesteld of alleen de frequentie rapporteren van taalintensiverende elementen in evaluatieve teksten voldoende informatief is om het verschijnsel taalintensivering in kaart te brengen. In dit hoofdstuk is het gebruik van taalintensiverende elementen alleen kwantitatief bestudeerd, maar intensiveerders kunnen ook inhoudelijk van elkaar verschillen. Wanneer de voorbeelden geanalyseerd worden, dan valt op dat sommige intensiverende elementen vrijwel geen betekenis dragen en alleen een graderende functie hebben, zoals adverbia van graad en intensiverende typografie (*heel, !!!*), terwijl andere elementen wel betekenisvolle eenheden zijn, zoals intensiverende nomina en verba (*mishandeling, uitblinken*). Bij de nomina en verba is ge-signaleerd dat de intensiverende lemma's variëren in polariteit waarbij het merendeel van de intensiverende woorden uit die woordsoorten een negatieve betekenis blijkt te hebben. Als deze minder vaak voorkomende intensiveerderscategorieën dergelijke eigenschappen hebben en andere meer voorkomende intensiveerderssoorten niet, hebben die elementen dan ook een andere lading of gepercipieerde kracht? Dergelijke inhoudelijke verschillen tussen taalintensiveerders kunnen waardevolle informatie opleveren over het onderzochte fenomeen, maar zijn in de kwantitatieve analyse van dit hoofdstuk niet meer dan zijdelings meegenomen.

Als we een volledig antwoord willen geven op de vraag hoe taalintensiveerders voorkomen in evaluatieve teksten, dan is het naast een kwantitatieve bespreking ook noodzakelijk om ze op kwalitatieve wijze te analyseren. In hoofdstuk 4 wordt daarvan verslag gedaan. Met deze analyse kan een meer volledig antwoord gegeven worden op de eerste onderzoeksvraag van deze dissertatie: hoe komt geïntensiveerd taalgebruik voor in Nederlandse geschreven teksten?



Kwalitatieve resultaten van de corpusstudies



Uitgebreide patronen

De vraag hoe taalintensiveerders voorkomen in evaluatieve teksten wordt in dit hoofdstuk beantwoord aan de hand van een kwalitatieve analyse van intensiverende elementen. Taalintensiveerders lijken van elkaar te verschillen in inhoudelijke eigenschappen: vergelijk *heel* met *afgrijselijk* en met *miljoenen*, die bijvoorbeeld variëren in de betekenis die ze met zich meedragen. Bovendien maakt de matige overeenstemming tussen de codeurs bij het identificeren van taalintensiveerders in zowel eerder corpusanalytisch onderzoek als de in deze dissertatie gerapporteerde studies duidelijk dat het fenomeen taalintensivering dermate gecompliceerd is dat het een eenduidige identificatie in de weg staat. Met de kwalitatieve analyse in dit hoofdstuk wordt naast het detecteren van kenmerkende eigenschappen van taalintensiveerders ook getracht om patronen te vinden die wellicht verklaren waarom het identificeren van intensiveerders zo lastig kan zijn.

Sommige intensiverende elementen lijken gemakkelijker te identificeren dan andere. Een adverbium als *heel* en een adjectief als *afgrijselijk* zijn bijvoorbeeld intensiveerders waarover nauwelijks twijfel bestaat: *heel* is een graadaanduider die eenvoudig uit de uiting is weg te laten en *afgrijselijk* is een sterk evaluatief adjectief dat vervangen kan worden door een zwakkere variant, zoals *erg*. Voorbeelden van elementen die daarentegen niet stevast intensiverend zijn, zijn telwoorden zoals *miljoenen* en verba zoals *duiken*. Deze woorden zijn niet intensiverend wanneer ze bijvoorbeeld in een letterlijke betekenis gebruikt worden (*miljoenen euro's*, *duiken in zee*), maar in een bepaalde context kunnen ze wel intensiverend zijn (*miljoenen belangstellenden*, *onder de prijs duiken*). De intensiverende elementen verschillen bovendien in de mate waarin ze betekenis dragen: *heel* draagt nauwelijks betekenis, *miljoenen* is betekenisrijker (vergeleken met *vele*), *afgrijselijk* heeft een emotionele betekenis en *duiken* is concreet voorstelbaar. Mogelijk speelt de semantiek van de elementen eveneens een rol bij de identificeerbaarheid van intensiveerders.

Om een nauwkeuriger antwoord te verkrijgen op de onderzoeksvraag hoe geïntensiveerd taalgebruik voorkomt in Nederlandse geschreven teksten, staat in dit hoofdstuk de vraag centraal wat kenmerkende eigenschappen zijn van verschillende soorten taalintensiveerders. We onderscheiden twee parameters die mogelijk typerend zijn voor taalintensiveerders: Contextafhankelijkheid en Semantische rijkheid. Niet alleen levert bestudering van deze parameters meer kennis op met betrekking tot de eigenschappen van taalintensiveerders, ook verwachten we dat de complexiteit van de identificeerbaarheid van taalintensiveerders ermee verklaard kan worden.

Contextafhankelijkheid betreft de mate waarin de context noodzakelijk is voor de identificatie van een (potentiële) intensiveerder. Van sommige elementen mag verwacht worden dat ze als intensiveerder te identificeren zijn, omdat ze (vrijwel) altijd die functie in een tekst hebben. Maar andere elementen hebben soms wel en soms geen intensiverende functie. Of een dergelijk element een intensiveerder is, is afhankelijk van de context waarin het element voorkomt. Een codeur kan op basis van zijn woordenboekkennis

niet aannemen dat het element een intensiveerder is, want daarvoor is interpretatie en context nodig. Omdat sommige contextafhankelijke elementen vaker als intensiveerder voorkomen dan als niet-intensiveerder, lijkt ook saillantie een belangrijke rol te spelen: welke betekenis van een woord wordt als eerste opgeroepen door een taalgebruiker.

De tweede parameter duiden we aan met de term Semantische rijkheid: de pregnantie van de betekenis van de potentiële intensiveerder. Sommige elementen hebben enkel een graderende functie, maar andere intensiveerders voegen eveneens concrete of emotionele informatie aan de uiting toe: zij zijn semantisch rijker. Contextafhankelijkheid en Semantische rijkheid zijn voor te stellen als continua: mogelijk kunnen intensiveerders geplaatst worden op een schaal van elementen van nauwelijks contextafhankelijk tot erg contextafhankelijk en van elementen met weinig tot elementen met veel betekenis. We onderzoeken ook of de parameters Contextafhankelijkheid en Semantische rijkheid met elkaar samenhangen.

In dit hoofdstuk wordt een kwalitatieve analyse gepresenteerd van de contextafhankelijkheid en semantische rijkheid van de in hoofdstuk 3 onderscheiden soorten intensiveerders: diverse intensiverende woordsoorten, zinsconstructies en stijlfiguren. Zoals gebruikelijk bij een kwalitatieve analyse worden regelmatigheid in het materiaal gesignaleerd en besproken aan de hand van voorbeelden. De voorbeelden zijn hierbij niet uitputtend: ze dienen ter illustratie van de regelmatigheid. Bij het zoeken naar patronen in de door de codeurs onderscheiden intensiverende elementen wordt uitgegaan van de gehanteerde definitie dat taalintensiveerders een reeds bestaande evaluatie versterken. Daarnaast wordt in de regel vastgehouden aan de oordelen die de codeurs hebben geveld over de intensiverende elementen, hoewel het bij dergelijke codeertaken gewoon is dat over-codering en ondercodering kunnen optreden, bijvoorbeeld vanwege een codeerbias of vanwege codeermoeheid. Daardoor is het mogelijk dat intensiverende elementen die beide codeurs markeerden niet voldoen aan de beschreven patronen en eigenschappen van taalintensiveerders. Alleen bij hoge uitzondering wordt in dit hoofdstuk op zulke gevallen ingegaan.

Eerst wordt de contextafhankelijkheid van taalintensiveerders besproken (paragraaf 4.1), gevolgd door de semantische rijkheid van intensiverende elementen (paragraaf 4.2). Aan de hand van een aantal intensiveerderscategorieën wordt onderzocht hoe de parameters Contextafhankelijkheid en Semantische rijkheid zich tot elkaar verhouden. Dat wordt besproken in paragraaf 4.3. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een toets waarin de identificatie van een aantal intensiverende elementen van de twee codeurs wordt vergeleken, om onze vermoedens over de relatie tussen de gevonden regelmatigheid en de identificeerbaarheid van intensiverende elementen te toetsen (paragraaf 4.4).

4.1 Contextafhankelijkheid van intensiveerders

4.1.1 De parameter Contextafhankelijkheid

Taalintensiveerders verschillen van elkaar in de mate waarin ze onafhankelijk van de context een intensiveerder zijn. Sommige elementen zijn te allen tijde en ongeacht de context een intensiveerder, terwijl bij lezing van andere elementen steeds opnieuw bepaald dient te worden of het een intensiverend element is of niet. In welke mate een intensiveerder contextafhankelijk is, wordt mogelijk bepaald door de betekenis die een element als eerste oproept bij de lezer. Dit wordt de saillante betekenis genoemd (*salience*, zie Giora, 1997, 1999). Woorden kunnen soms meerdere betekenissen hebben: doordat het woord een homoniem is (er zijn meerdere betekenissen van *bank*) of doordat een woord zowel een letterlijke als een figuurlijke betekenis kan hebben (bijvoorbeeld *duiken*). Welke betekenis van een woord het eerst wordt geactiveerd in het mentale lexicon van de lezer, wordt volgens Giora bepaald door onder andere conventie, context en frequentie, die in de beschrijving van Giora door elkaar heen lopen.

Met conventie bedoelt Giora dat de betekenis van de uiting bepaald wordt door de ongeschreven conventies die een specifieke situatie oproept. Zo gelden in een Tweede Kamerdebat of in een wetenschappelijke discussie bijvoorbeeld andere conventies en worden er andere registers gehanteerd dan in een informeel onderonsje of een keukentafelgesprek (zie bijvoorbeeld Conrad & Biber, 2001). De eerst opgeroepen betekenis van bijvoorbeeld het woord *partij* zal in een politieke omgeving een andere zijn (*een groep politici die dezelfde beginselen is toegedaan*) dan bijvoorbeeld in een muzikale omgeving (*door een bepaalde stem of bepaald instrument uitgevoerd gedeelte bij samenspel*) of tijdens de organisatie van een feestje (*een verjaardagspartij*).

De saillante betekenis van een woord kan ook geactiveerd worden door de context. Giora hanteert een brede opvatting van het begrip context. Zo kan de context het besproken onderwerp zijn: de eerst geactiveerde betekenis van bijvoorbeeld *duiken* zal in een context van zovakanties de letterlijke zijn (*duiken in zee*) maar in een context van concurrentie tussen supermarkten de figuurlijke (*onder de prijs duiken*). De context kan ook de lezer zelf zijn, die wellicht meer met de ene betekenis van het woord vertrouwd is, waardoor die betekenis als eerst wordt geactiveerd: bij een econoom is de figuurlijke betekenis van *duiken* wellicht saillant en bij een reisfanaat de letterlijke. Context kan ook bepaald worden door de kennis van de wereld van de lezer waarop hij beroep kan doen om een woord correct te interpreteren: hoewel syntactisch gezien bij *bank* in *ik zit op de bank* beide betekenissen geactiveerd zouden kunnen worden, is het op basis van algemene kennis van de wereld het meest logisch dat hier op de betekenis van *zitmeubel* wordt gedoeld.

Met frequentie wordt bedoeld hoe vaak een woord met meerdere betekenissen in één van die betekenissen wordt gebruikt in de taal. Hoewel woorden soms meer dan één betekenis kunnen hebben, hoeven niet alle betekenissen in dezelfde mate voor te komen in het taalgebruik. De frequentie van het woord *bank* in de betekenis van *zitmeubel* en in de

betekenis van *geldbeheerder* is wellicht vergelijkbaar, maar de frequentie van het woord *kist* in de betekenis van *vierkante bak* is waarschijnlijk hoger dan de frequentie van het woord in de (populaire) betekenis van *vliegtuig*. Bij lezing van *kist* zal de eerstgenoemde betekenis vaker de saillante betekenis zijn. *Schitteren* kan zowel een letterlijke als een figuurlijke betekenis hebben. Aangezien de letterlijke betekenis mogelijk alleen in specifieke gevallen gebruikt kan worden (*fel en beweeglijk licht uitstralen*), komt het woord waarschijnlijk vaker in de figuurlijke betekenis voor (*hij schitterde als hoofdrolspeler in de musical*). Als dat inderdaad het geval is, is de figuurlijke betekenis saillant.

Uit Giora's werk blijkt dat conventie, context en frequentie met elkaar samenhangen en mogelijk niet altijd los van elkaar kunnen bestaan. Wanneer Giora spreekt over conventie, wordt dit gerelateerd aan context. Zo stelt de onderzoeker dat als een woord meerdere betekenissen heeft, de meest prototypische, of de betekenis waarmee de lezer zelf het meest vertrouwd is, of de betekenis die wordt opgeroepen door het onderwerp in de context, het eerst geactiveerd kan worden in het mentale lexicon. In een reisbrochure waarin zonvakanties worden besproken, zal de geactiveerde betekenis van *duiken* de letterlijke zijn. De frequentie waarmee dit woord in deze context in de letterlijke betekenis voorkomt, is waarschijnlijk hoger dan de frequentie van de figuurlijke betekenis (hoewel de aanbieders van zonvakanties natuurlijk ook onder de prijs kunnen duiken), wat het eveneens waarschijnlijk maakt dat de letterlijke betekenis van dit woord als eerst wordt geactiveerd. In de verdere bespreking in dit hoofdstuk zullen Giora's conventie en context samen geschaard worden onder de noemer context aangezien ze sterk gerelateerd zijn. Frequentie wordt daarentegen los besproken in relatie tot de saillante betekenis van een woord, aangezien frequentie mogelijk een aparte rol speelt in relatie tot taalintensiveerders.

Aan de saillantie van woordbetekenissen die Giora onderscheidt – homoniemen en letterlijke dan wel figuurlijke betekenissen – willen we de intensiveerdersbetekenis van een woord toevoegen. Immers, sommige woorden kunnen zowel een intensiverende betekenis als een niet-intensiverende betekenis hebben. *Ramp* is bijvoorbeeld wel intensiverend in de uiting *ik vond mijn verjaardagsfeest een ramp* en niet intensiverend in de uiting *het journaal bericht over een ramp met meerdere doden*. Of de intensiveerdersbetekenis van een woord wel of niet de eerst opgeroepen betekenis is bij de lezer, kan overeenkomstig de uiteenzetting van Giora afhangen van de frequentie waarmee het woord in die betekenis voorkomt en van de context (en conventie). Een woord met een hoge intensiveerdersfrequentie wordt vaak als intensieverder ingezet en daardoor wordt de intensiverende betekenis eerder geactiveerd dan de reguliere of conventionele betekenis van datzelfde woord. Dergelijke elementen zijn daardoor wellicht eenvoudig als intensiveerders te identificeren zonder dat er context nodig is om ze correct te interpreteren. De saillante betekenis van een woord, de frequentie waarin het woord in die hoedanigheid voorkomt en de context waarin het woord staat, zijn mogelijk bepalend voor de contextafhankelijkheid en de identificeerbaarheid van intensiverende elementen.

Voorbeelden van zogenoemde contextonafhankelijke intensiveerders zijn adverbia van graad (zoals *heel*) en sterk evaluatieve adjectieven (zoals *verschrikkelijk*). Ze worden door uiteenlopende onderzoekers genoemd als intensiveerders. Onderzoekers zoals Bolinger (1972), Martin en White (2005), Hamilton en Hunter (1998) en Pander Maat (2004) zijn het er over eens dat deze woordsoorten een tekst kunnen intensiveren. Een adverbium als *heel* is een graadaanduiden en een adjectief als *verschrikkelijk* is sterk evaluatief. Ze versterken te allen tijde en ongeacht de context een uiting en zijn daardoor makkelijk als een intensiveerder te identificeren. De keren dat een dergelijk element in een tekst voorkomt, is het een versterker. Dat maakt dat de intensiveerdersfrequentie ervan hoog is, wat de herkenbaarheid van deze elementen vergroot. De intensiverende elementen kunnen zonder moeite worden weggelaten (*heel leuk* > *leuk*) of vervangen (*verschrikkelijk boek* > *slecht boek*) om de geïntensiveerde uiting af te zwakken.

Maar niet bij alle potentiële intensiveerders is de intensiveerdersbetekenis saillant. Dat komt doordat ze in tegenstelling tot de contextonafhankelijke intensiveerders niet te allen tijde versterkers zijn, omdat die functie van een element per context kan verschillen. In sommige contexten zijn de elementen wel intensiveerders en in andere niet. Elementen waarvan op voorhand niet bepaald kan worden of ze intensiverend zijn omdat ze soms wel en soms niet deze functie in een tekst hebben, worden contextafhankelijke intensiveerders genoemd. De mate van contextafhankelijkheid kan per intensiveerder verschillen. Daarom spreken we van het continuüm Contextafhankelijkheid.

Weinig contextafhankelijke intensiveerders zijn elementen die weliswaar meerdere betekenissen kunnen hebben, maar waarbij de intensiveerdersbetekenis waarschijnlijk wel de eerst opgeroepen betekenis is na lezing van het woord. Een voorbeeld is *tsunami*: hoewel dit woord in letterlijke zin *een enorme vloedgolf uit zee* betekent, lijkt het woord inmiddels vooral als intensiveerder gebruikt te worden om in figuurlijke zin een grote hoeveelheid aan te geven (*een tsunami aan aanmeldingen*). Het woord is geen contextonafhankelijke intensiveerder omdat het niet altijd een intensiveerder is, maar het woord is minder contextafhankelijk dan een woord dat minder frequent als intensiveerder wordt ingezet, zoals *vloedgolf*. Zoals Giora zelf ook aangeeft, hangt de saillante betekenis van een woord nauw samen met frequentie. Wanneer dit wordt toegepast op taalintensiveerders, dan zullen woorden die frequent als intensiveerders worden ingezet ervoor zorgen dat deze intensiverende betekenis saillant is bij de lezer. Bij het woord *tsunami* zal dan ook eerder de figuurlijke intensiverende betekenis geactiveerd worden dan bij *vloedgolf*. De hoge frequentie van de intensiverende betekenis maakt dat de lezer minder afhankelijk is van de context om het woord te kunnen interpreteren als een intensiverend element. De context kan de lezer uiteraard wel helpen bij een correcte interpretatie van het element. Als bijvoorbeeld inderdaad een grote hoeveelheid wordt besproken (in plaats van een grote vloedgolf uit zee), zal deze betekenis saillant zijn in het mentale lexicon van de lezer.

Meer contextafhankelijke intensiveerders zijn elementen waarbij de intensiveerdersbetekenis niet saillant is. Dat komt doordat de elementen niet frequenter een intensiverende functie hebben dan een niet-intensiverende functie en doordat voor een correcte interpretatie van het element context nodig is. Niet alle onderzoekers van taalintensivering onderscheiden contextafhankelijke intensiveerderscategorieën als potentiële intensiveerders, zoals verba, nomina, stijlfiguren en syntactische constructies (zie bijvoorbeeld Buller et al., 2000a, 2000b; Van Mulken & Schellens, 2012). Dergelijke contextafhankelijke intensiveerders lijken grofweg uit twee groepen te bestaan: elementen die zowel letterlijk als figuurlijk kunnen voorkomen en elementen die een subjectieve lading aan een uiting toevoegen.

Voorbeelden van contextafhankelijke intensiveerders met een even frequente letterlijke als een figuurlijke betekenis zijn *ramp* en *duiken*. Bij deze woorden is de intensiveerdersbetekenis waarschijnlijk niet saillant omdat de letterlijke betekenis even vaak of wellicht vaker gebruikt wordt dan de figuurlijke. De lezer dient op basis van de context te achterhalen of het element in de letterlijke of in de figuurlijke betekenis wordt gebruikt. Wanneer de figuurlijke betekenis wordt bedoeld, dient de lezer te bepalen of het element een versterkende functie heeft. Immers, niet alle figuurlijk gebruikte elementen zijn taalintensiveerders – anders zouden bijvoorbeeld alle spreekwoorden en uitdrukkingen intensiverende elementen zijn – maar alleen de elementen die vanwege het figuurlijke gebruik een evaluatieve uiting versterken. Binnen deze groep contextafhankelijke intensiveerders kunnen elementen onderling verschillen in de mate waarin de saillante betekenis de letterlijke of figuurlijke betekenis is. Bij *ramp* en *duiken* is de letterlijke betekenis waarschijnlijk meer aanwezig dan bij woorden zoals *schitteren* en *betoveren*: die worden mogelijk vaker figuurlijk gebruikt in bijvoorbeeld *schitteren* in een musical of *betoveren* van het publiek, dan in de letterlijke betekenis van *het schitteren van het zonlicht* en *het betoveren door de tovenaars*. De saillantie van de figuurlijke intensiverende betekenis lijkt daardoor een element ook minder contextafhankelijk te maken en wellicht eenvoudiger te identificeren. Overigens kan saillantie persoonsgebonden zijn: bij de bespreking in dit hoofdstuk is dus sprake van een relatieve inschatting welke betekenis van een woord saillant is.

De andere contextafhankelijke groep intensiveerders betreft de elementen die een subjectieve betekenis aan een uiting kunnen toevoegen, zoals bijwoorden van modaliteit (*gelukkig*, *inderdaad*) en syntactische zinsconstructies (*zowel ... als*). Beschrijvende zinnen krijgen door dergelijke woorden weliswaar een subjectieve lading, maar de elementen zijn in die context geen intensiveerders. Ze kunnen daarentegen wel een intensiverende functie hebben in reeds evaluatieve zinnen (*dat is een probleem*) door de evaluatie in de zin een extra subjectieve lading te geven (*dat is inderdaad een probleem*). De intensiveerdersfrequentie van deze potentiële intensiveerders is waarschijnlijk laag en de lezer dient op basis van de context en zijn kennis van de wereld te bepalen of een reeds evaluatieve uiting met een dergelijk element wordt versterkt. Omdat een dergelijke ana-

lyse vraagt om interpretatie door de lezer – waarbij het onderscheid tussen een strikt beschrijvende en een evaluatieve uiting soms moeilijk is – zijn deze elementen waarschijnlijk moeilijk op betrouwbare wijze te identificeren als intensiveerders.

Het vermoeden is dus dat taalintensiveerders van elkaar verschillen in de mate waarin ze afhankelijk van de context intensiverend zijn. In de volgende paragraaf wordt de mate van contextafhankelijkheid aan de hand van voorbeelden per intensiveerderssoort uitgewerkt.

4.1.2 Kwalitatieve analyse van contextafhankelijkheid van taalintensiveerders

In de volgende paragrafen worden eerst de relatief contextonafhankelijke intensiveerderscategorieën besproken (paragraaf 4.1.2.1), gevolgd door de relatief contextafhankelijke intensiveerderssoorten (paragraaf 4.1.2.2). Binnen een aantal woordsoorten verschilt de contextafhankelijkheid van de elementen onderling. Deze intensiveerdersgroepen worden besproken in paragraaf 4.1.2.3. Er is een sterke wisselwerking tussen de contextafhankelijkheid van verba, nomina en meerwoordige stijlfiguren en hun semantische rijkheid. Daarom worden deze intensiveerderscategorieën niet in de gescheiden secties over contextafhankelijkheid en semantische rijkheid besproken, maar in een aparte sectie waarin beide parameters samenkomen (paragraaf 4.3).

4.1.2.1 Contextonafhankelijke intensiveerders

Als elementen onafhankelijk van de context intensiverend zijn, dan is de hoofdfunctie en de enige functie van deze elementen om een uiting te versterken (zie ook Thompson & Hunston, 2000). Een aantal intensiveerderscategorieën heeft met name een versterkende functie waardoor het vaak los van de context geïdentificeerd kan worden als intensiveerder: intensiverende adverbia van graad, prefixen, samenstellingen en typografie.

Adverbia van graad met een versterkende betekenis worden door uiteenlopende onderzoekers als intensiverende elementen onderscheiden (zoals Bolinger, 1972; Hamilton & Hunter, 1998; Martin & White, 2005; Pander Maat, 2004). Er is dus veel consensus over deze woordsoort als mogelijke intensiveerder.

De Algemene Nederlandse Spraakkunst (ANS) formuleert de functie van adverbia van graad als volgt: 'Deze drukken de graad of intensiteit uit van de door een adjectief, een ander adverbium of een gezegde uitgedrukte eigenschap, toestand of werking' (Haeseryn, Romijn, Geerts, De Rooij & Van den Toorn, 1997, p. 455). Als voorbeelden van adverbia van graad met een versterkende betekenis noemt de ANS *zeer*, *uitermate* en *hartstikke*. De enige 'taak' van deze adverbia is om een uiting te versterken; dat maakt ze contextonafhankelijke intensiveerders. Veelgebruikte voorbeelden van intensiverende adverbia van graad in de corpora zijn *heel*, *erg* en *zeer* (zie (1)).

(1) Intensiverende adverbia van graad¹

- a. *Het was tegelijkertijd een heel zielig feitje.* (PO10-1)
- b. *Hier ben ik al erg blij mee.* (OVPinternet87)
- c. *En die hulp is zeer welkom* (DR09-1)

Deze adverbia van graad versterken de evaluatie en zijn weglaatbaar: de uiting kan worden afgezwakt door de intensiveerder weg te laten. Zo is *blij* zwakker dan *heel blij*. Door het woord *heel* weg te laten verandert de betekenis van de uiting nauwelijks; de uiting wordt er alleen minder krachtig van. Dit is zelfs het geval als meerdere adverbia van graad achter elkaar staan, bijvoorbeeld in de uitingen *heel erg blij* of *heel, heel, heel blij* (intensiverende herhaling). Ook in deze uitingen blijft de betekenis hetzelfde als een adverbium van graad wordt weggelaten.

Prefixen en samenstellingen zijn eveneens contextonafhankelijk intensiverende elementen. Intensiverende prefixen en samenstellingen worden door veel onderzoekers genoemd als intensiverende elementen – met name door Fletcher (1980) en Van Mulken en Schellens (2012). Onder prefixen worden elementen verstaan die niet als een zelfstandig woord kunnen optreden in een tekst: ze dienen aan een bestaand woord verbonden te worden. Prefixen lenen zich goed voor het versterken van evaluatieve uitingen zonder dat ze afhankelijk zijn van de context.

149

In de corpora kwam bijvoorbeeld het intensiverende prefix *aller-* voor (zie voorbeeld (2a)). Dit prefix versterkt een adjectief dat al in de overtreffende trap staat, zoals *allergrootste*, *allerbeste* en *allermooiste*, en benadrukt daardoor de superlatief. Als een dergelijk element in een uiting voorkomt, is het een intensiveerder en als het uit de uiting wordt weggelaten, blijft de betekenis van de evaluatie hetzelfde: *grootste*, *beste* en *mooiste*.

(2) Intensiverende prefixen en samenstellingen

- a. *De mens is de allergrootste vijand van het dier.* (OVPinternet120)
- b. *Die superkeurige en integere ombudsman* (PO23-1)
- c. *Metershoog vliegen de mannen van de groep alle kanten op.* (PR12-2)

Het eerste deel in veel samenstellingen lijkt op een prefix, maar in tegenstelling tot een prefix kan het eerste deel in een samenstelling ook los van het tweede deel optreden in een tekst. Zoals de voorbeelden (2b) en (2c) laten zien, kunnen de eerste delen van de samenstellingen weggelaten worden: dan is de evaluatie minder sterk. Soms is dit eerste deel evaluatief (*super-*), soms is het eerste deel niet evaluatief maar wel intensiverend (*meters-*) (zie ook Fletcher, 1980). Als deze eerste delen *super-* en *meters-* in een samenstelling met een adjectief voorkomen, zijn ze los van de context intensiverend.

1 De onderstrepingen geven aan dat beide codeurs het element als intensiverend hebben geïdentificeerd.

Typografie kan eveneens onafhankelijk van de context intensiverend zijn. Deze intensiveerderscategorie wordt alleen door Van Mulken en Schellens (2012) onderscheiden. In (3) staat een drietal voorbeelden.

(3) Intensiverende typografie

- a. *Verbieden in de reguliere media en op internet!!!!* (DO16-2)
- b. *De oplossing is niet om ze bij te voederen, want dan komen er alleen maar MEER dieren, en worden de problemen alleen GROTER.* (OVPinternet43)
- c. *Dat is gunstig voor het jong én de moeder* (OVPkrant7)

Meerdere uitroeptekens, een reeks kapitalen en accenten, bedoeld om een boodschap te versterken, zijn onafhankelijk van de context intensiverend. De reeks uitroeptekens dient om de uiting kracht bij te zetten en is gemakkelijk voor lezers te herkennen omdat ze in het oog springt en afwijkt van de algemeen gehanteerde schrijfgeregels. Met kapitalen en met accenten wordt de uiting benadrukt, zoals in (3b) en (3c) het geval is. Zowel woorden in kapitalen als woorden met een accent zijn mogelijk lastiger te identificeren omdat ze ook in de gangbare taal kunnen voorkomen (VARA, *café*). In dat opzicht dienen codeurs de typografische elementen te interpreteren. Maar als een woord normaliter geen typografische toevoegingen zoals kapitalen of accenten heeft, en in de te analyseren tekst wel, dan kunnen we spreken van intensivering die los van de context geïdentificeerd kan worden. Een uiting met intensiverende typografie is eenvoudig af te zwakken door de typografische elementen te vervangen door 'gewone' typografie: woorden zonder kapitalen en accenten en een zin die wordt afgesloten met een punt in plaats van uitroeptekens.

4.1.2.2 Contextafhankelijke intensiveerders

Naast de intensiveerdersgroepen die in alle gevallen contextonafhankelijk zijn, zijn er ook intensiveerdersgroepen waarbij de intensiverende elementen stevast contextafhankelijk zijn. Dit zijn intensiverende adverbia van modaliteit, pronomina, telwoorden en syntactische constructies. Saillantie van de intensiveerdersbetekenis en van de figuurlijke betekenis van een element speelt bij deze intensiveerderscategorieën een rol.

Op basis van tekstanalytische en sociaalpsychologische studies naar taalintensivering, stellen Van Mulken en Schellens (2012) dat adverbia van modaliteit kunnen optreden als intensiverende elementen. De ANS definieert **adverbia van modaliteit** als woorden die uitdrukking geven 'aan de realiteitswaarde van het in de zin beweerde ('verstandsmodaliteit'), aan de subjectieve houding of waardering van de spreker of de schrijver ten opzichte van het in de zin uitgedrukte ('gevoelsmodaliteit'), of aan een combinatie van beide' (Haeseryn et al., 1997, p. 456). Voorbeelden hiervan zijn *misschien*, *inderdaad*, *alleen*, *zelfs* en *juist*. Een aantal adverbia van modaliteit is geschikt om uitingen mee te intensiveren, zoals de voorbeelden in (4) laten zien. Maar de codeurs vonden die woorden niet in alle contexten intensiverend, zo wordt in (5) getoond.

(4) Intensiverende adverbia van modaliteit

- a. *Inderdaad zijn er te veel grote grazers in de Oostvaardersplassen.* (OVPinternet74)
- b. *Deze crisis biedt volgens mij juist een uitgelezen kans.* (DO04-2)
- c. *Gelukkig zijn veel mensen ook bekend met zijn magische pen* (DR18-1)

(5) Niet-intensiverende adverbia van modaliteit²

- a. *Inderdaad zijn de sterftepercentages in Oost-Afrika vergelijkbaar met die in de Oostvaardersplassen* (OVPrant1)
- b. *Juist deze praktische zaken leidden tot mijn boek.* (PR19-2)
- c. *Geen miljoenen doden, gelukkig.* (DO08-2)

Een adverbium van modaliteit 'geeft de subjectieve houding of waardering weer van de schrijver t.o.v. het in de zin uitgedrukte', stelden Van Mulken en Schellens (2012, p. 50) op basis van de ANS. Juist het feit dat deze adverbia een uiting subjectiveren, maakt het onderscheid tussen een wel en niet-intensiverend adverbium van modaliteit problematisch. De aangehaalde voorbeelden laten zien dat het gebruik van deze adverbia als intensiverend kan worden opgevat in zinnen die al evaluatief zijn. In die gevallen versterken de adverbia de evaluatieve uiting, zoals in (4) wordt getoond. Wanneer in deze evaluatieve zinnen de adverbia *inderdaad*, *juist* en *gelukkig* uit de zinnen worden weggelaten, blijven er evaluatieve zinnen over: *er zijn te veel grote grazers*, *de crisis biedt een uitgelezen kans* en *veel mensen zijn bekend met zijn magische pen*.

151

Maar als een adverbium van modaliteit in een niet-evaluatieve zin staat, zorgt dit adverbium zelf er hooguit voor dat de uiting licht evaluatief wordt. In voorbeeld (5a) vergelijkt de schrijver de sterftepercentages in de Oostvaardersplassen met die in Oost-Afrika. Door er *inderdaad* aan toe te voegen, wordt de uiting subjectief maar niet intensief: de uiting is niet af te zwakken tot een zwakkere evaluatie, terwijl dat bij (4a) wel mogelijk is omdat er een standpunt wordt gepresenteerd. In zin (5b) markeerden beide codeurs *juist* niet als intensiverender; in (5c) werd het woord *gelukkig* door een van de twee codeurs gemarkeerd. In beide gevallen krijgt de uiting vanwege de adverbia van modaliteit een subjectieve lading, waarbij in (5c) een van de twee codeurs die lading blijkbaar voldoende sterk vond om *gelukkig* als een intensiverender te beschouwen, terwijl er een stellende zin over blijft als het woord weggelaten wordt (*geen miljoenen doden*). Een positieve evaluatie ligt hier wellicht voor de hand.

Een adverbium van modaliteit is dus mogelijk een intensiverend element wanneer het in een evaluatieve uiting staat: de reeds evaluatieve uiting wordt dan versterkt door de subjectieve lading van het adverbium van modaliteit. Staat het adverbium van modaliteit in een niet-evaluatieve context, dan geeft het woord een subjectieve lading aan de uiting, maar is het geen versterker.

2 De onderbroken onderstreping geeft aan dat het element niet door beide codeurs als intensiverend element is geïdentificeerd, maar door een van de twee of geen van beiden.

De evaluativiteit van de uiting is ook bepalend voor andere contextafhankelijk intensiverende woordsoorten, zoals onbepaalde pronomina en telwoorden, die met name door Van Mulken en Schellens (2012) als (mogelijk) intensiverende elementen worden beschouwd. De ANS omschrijft **onbepaalde pronomina** als: 'voornaamwoorden die geen precieze informatie geven over de hoeveelheid van de zelfstandigheden waarnaar ze verwijzen' (Haeseryn et al., 1997, p. 346). Als intensiverende pronomina komen met name *iedereen*, *alle*, *alles*, *niemand* en *niets* in de corpora voor.

(6) Intensiverende pronomina

- a. *Ouderen moeten en kunnen langer doorwerken, dat vindt iedereen.* (DO21-1)
- b. *Donder toch op, niemand doet dat.* (DO13-2)
- c. *Vroeger was alles beter.* (DO05-2)

Om te bepalen of de pronomina intensiverend zijn, dient de lezer zijn kennis van de wereld te gebruiken. De voorbeelden in (6) demonstreren dat pronomina intensiverend zijn als ze in een evaluatieve uiting hyperbolisch gebruikt worden. In alle voorbeelden wordt een overgeneralisatie gemaakt; alsof er geen uitzonderingen zijn die de bewering kunnen tegenspreken. Uitingen als *dat vindt iedereen* en *niemand doet dat* zijn veelgebruikte drogredenen (*argumentum ad populum*) om de ander te overtuigen. De intensiverende elementen kunnen afgezwakt worden waardoor de hyperbool verdwijnt (*dat vindt iedereen* > *dat vinden veel mensen*). Dat vroeger *alles beter was*, is een veelgehoorde uiting. Aangezien er wellicht ook zaken zijn die vroeger niet beter waren en de uiting afgezwakt kan worden tot bijvoorbeeld *vroeger waren veel dingen beter*, kan de uiting in (6c) eveneens als hyperbolisch gezien worden. Doordat de onderstreepte woorden in (6) meestal niet in een evaluatieve context voorkomen, zijn ze meestal ook niet-intensiverend. De intensiveerdersbetekenis van deze elementen is waarschijnlijk niet saillant waardoor er een groter beroep moet worden gedaan op de context om ze als intensiverend te interpreteren.

Het is niet altijd duidelijk of een uiting hyperbolisch is bedoeld. In het Oostvaardersplassencorpus stond bijvoorbeeld de zin: *ze vertrappen alles en vreten alles kaal*. Los van de vraag of deze uiting zonder de woorden *alles* nog evaluatief is, is het maar de vraag hoe hyperbolisch de uiting is. Hoewel beide codeurs beide keren dat het pronomina *alles* in de zin voorkwam, onderstreepten, kan iemand op basis van zijn kennis van de wereld de overdrijving in deze uiting betwijfelen. Aangezien televisie- en krantenberichten melden dat de dieren in het natuurgebied nauwelijks voedsel hadden, is de kans groot dat ze de omgeving inderdaad kaal graasden. Een dergelijke zin vraagt dus om interpretatie op basis van kennis van de wereld. Bovendien kan de interpretatie per lezer verschillen. Immers, hoe dramatisch de kaalheid van de plassen ervaren wordt, en wanneer een vlakte de kwalificatie 'kaal' verdient, verschilt per persoon: iemand die een televisiereportage over de situatie heeft gezien, beoordeelt de uiting mogelijk als minder hyperbolisch dan iemand zonder deze kennis.

Net als bij de adverbia van modaliteit geldt dat deze pronomina in een evaluatieve context vaak een hyperbolische (en dus intensiverende) functie hebben. In de corpora kwamen de pronomina uit (6) echter ook veelvuldig in niet-evaluatieve uitingen voor, bijvoorbeeld *iedereen* in *niet iedereen kan zich een boot veroorloven*, *niemand* in *daar deed niemand raar* en *alles* in *hij vond alles best*; in die gevallen werden ze dus niet intensiverend gevonden. Vanwege het frequente voorkomen van deze woorden in beschrijvende uitingen, is de intensiveerdersbetekenis van pronomina waarschijnlijk niet saillant.

Bij de bestudering van de intensiverende **telwoorden** valt eveneens op dat de intensiverende functie van lemma's binnen deze woordsoort afhangt van de evaluativiteit van de uiting. Net als intensiverende pronomina kunnen intensiverende telwoorden ingezet worden om te overdrijven. De voorbeelden in (7) laten zien dat hoofdtelwoorden, rangtelwoorden en onbepaalde telwoorden als intensiveerder kunnen worden ingezet.

Ook hier dienen lezers op basis van hun kennis van de wereld het telwoord in de uiting als beschrijvend (dus niet-intensiverend) of evaluatief te interpreteren. Als het telwoord voor overdrijving zorgt is het dus mogelijk intensiverend, maar deze betekenis is niet saillant. Uitingen met intensiverende telwoorden kunnen worden afgezwakt, zodat de hyperbool in de uiting verdwijnt (*honderd andere redenen* > *veel andere redenen*). Net als pronomina kunnen telwoorden ook niet-intensiverend zijn, bijvoorbeeld wanneer *honderd* het concrete aantal is (*honderd miljoen euro*) of *zoveel* in een niet-evaluatieve uiting staat (*het staat er niet met zoveel woorden*).

(7) Intensiverende telwoorden

- a. *Veronica zal nog wel honderd andere redenen hebben gehad* (PO06-1)
- b. *Marianne Thieme maakt ongegeneerd reclame voor de zoveelste nieuwweling* (DO09-2)
- c. *Je wordt er flink vrolijk van, zoveel enthousiasme gooien deze dieren in hun optreden.* (PR12-2)

Naast de eerder genoemde contextafhankelijk intensiverende woordsoorten, zijn **syntactische constructies** eveneens sterk contextafhankelijke intensiveerders. Door constructies als *zowel ... als* krijgen elementen in de zin meer nadruk, hetgeen intensiverend kan zijn (zie ook Pander Maat, 2004; Van Mulken & Schellens, 2012).

(8) Intensiverende syntactische constructies

- a. *Terecht*. (PO01-1)
- b. *Hiermee heeft het duo niet alleen hun stempel op de hedendaagse Nederlandse popmuziek gedrukt, maar ook op de kleinkunst* (DR14-2)
- c. *Van een besmukt gegrikk tot een maniakale donderlach; ze slaagt erin om ze allemaal even ongecontroleerd en onbeheerst te laten klinken.* (DR02-1)

Net als bij de contextafhankelijk intensiverende woordsoorten, geldt dat syntactische constructies zoals ellipsen, tussenvoegsels of verbindingswoorden in een evaluatieve uiting

intensiverend kunnen zijn door er een subjectieve lading aan toe te voegen, zoals de voorbeelden in (8) demonsteren. De uitingen zijn af te zwakken door de syntactische structuur te wijzigen, bijvoorbeeld door een evaluatieve elliptische zin uit te schrijven tot een volledige zin (*Terecht. > Dat vind ik terecht*) of door een uiting met elementen die een opsomming markeren te herschrijven (*ze slaagt erin om een besmuikt gegrinnik en een maniakale donderlach ...* in (8c)). In een beschrijvende zin hebben de syntactische constructies geen intensiverende functie: in bijvoorbeeld *Zowel de studenten als de docenten hadden een dag vrij* is de syntactische constructie *zowel ... als* geen intensiveerder. De intensiveerdersbetekenis van syntactische constructies is dus niet saillant, waardoor de lezer de intensiteit van de uiting dient te interpreteren op basis van de context.

Samengevat kan gesteld worden dat elementen die zowel intensiverend als niet-intensiverend kunnen zijn, tot de contextafhankelijke intensiveerders behoren. Afhankelijk van de saillante betekenis die de context oproept, zijn elementen eenvoudiger als intensiveerders te interpreteren. Elementen die frequent als intensiveerder worden ingezet of waarvan de figuurlijke betekenis saillant is, zijn minder contextafhankelijk dan intensiveerders die minder vaak als intensiveerders voorkomen of waarvan de letterlijke betekenis saillant is.

De lezer dient dan op basis van de context te bepalen of er sprake is van een versterkte evaluatie. Als potentiële contextafhankelijke intensiveerders in een evaluatieve uiting voorkomen, dan kunnen ze de evaluatie versterken door de structuur die aan de zin wordt gegeven (bij syntactische elementen), vanwege de subjectieve lading die ze van zichzelf hebben (bij adverbia van modaliteit) of de hyperbolische functie die ze vervullen (bij pronomina en telwoorden).

4.1.2.3 Minder of meer contextafhankelijke intensiveerders

In voorgaande paragrafen zijn intensiveerderscategorieën besproken waarbinnen alle elementen stevast contextonafhankelijk of contextafhankelijk zijn. In tegenstelling tot die categorieën bestaat er ook aan aantal categorieën waarbinnen de contextafhankelijkheid varieert: sommige intensiverende elementen binnen zo'n groep zijn contextonafhankelijk en andere elementen binnen diezelfde groep zijn contextafhankelijk. Dit geldt voor adverbia van frequentie of kwantiteit en adjectieven, die in deze paragraaf besproken worden. Intensiverende verba, nomina en meerwoordige stijlfiguren zijn eveneens categorieën waarbij de contextafhankelijkheid binnen de categorie varieert, maar waarbij ook semantische rijkheid een rol speelt. Die komen daarom in paragraaf 4.3 aan bod.

Van Mulken en Schellens (2012) benoemen **adverbia van frequentie of kwantiteit** als potentiële intensiveerders. De ANS geeft geen definitie van adverbia van frequentie, maar Van Mulken en Schellens (2012) wel: 'Een bijwoord van frequentie geeft aan hoe vaak iets het geval is: *voortdurend, dikwijls, telkens, altijd, vaak of steeds*' (p. 49). De ANS omschrijft 'kwantificerende bijwoorden' als woorden die uitdrukken 'dat door een adjectief, een

ander bijwoord of een gezegde uitgedrukte eigenschap, toestand of werking ten volle of maar tot op zekere hoogte geldt' (Haeseryn et al., 1997, p. 455). De ANS stelt dat deze adverbia in combinatie met een telwoord aangeven dat een bepaalde hoeveelheid slechts bij benadering bereikt wordt. Omdat er overlap bestaat tussen wat Van Mulken en Schellens adverbia van frequentie noemen en wat de ANS verstaat onder kwantificerende adverbia, beschouwen we deze soorten adverbia in navolging van het categorisatiemodel van Van Mulken en Schellens samen als een intensiveerderscategorie.

De mate waarin adverbia van frequentie of kwantiteit contextafhankelijke intensiveerders zijn, verschilt per woord. *Veel* is bijvoorbeeld een adverbium van kwantiteit dat vaak een intensiveerder is (*veel mooier*): in deze functie is *veel* een graadaanduiding, zoals uit voorbeeld (9a) blijkt. *Veel* wordt veelvuldig toegepast bij de versterking van de vergroten-de trap. Een zin met *veel* is af te zwakken naar een minder krachtige evaluatieve zin met dezelfde betekenis (*er wordt al te veel gediscrimineerd*). In dit geval is geen context nodig om het element als intensiveerder te interpreteren. Bij *veel* dient echter wel opgemerkt te worden dat het woord ook de functie van onbepaald hoofdtelwoord kan hebben (*veel mensen*, zie ook Haeseryn et al., 1997, p. 431-432). Als *veel* in de hoedanigheid van onbepaald hoofdtelwoord als intensiveerder in een uiting voorkomt, is het een potentiële contextafhankelijke intensiveerder. Dit voorbeeld illustreert dat *veel* afhankelijk van de syntactische functie een contextonafhankelijke of een contextafhankelijke intensiveerder is.

(9) Intensiverende adverbia van frequentie of kwantiteit

- a. *Er wordt al veel te veel gediscrimineerd!* (DO10-2)
- b. *Van Lanschot heeft zich altijd fatsoenlijk gedragen* (DO23-1)
- c. *Dieren die ernstig lijden laat je nooit aan hun lot over.* (OVPinternet74)
- d. *Als een geboren verteller [...] kiest hij telkens de juiste toon.* (PR21-2)

(10) Niet-intensiverende adverbia van frequentie of kwantiteit

- a. *Ik heb altijd een verrekijker en boekjes bij mij* (OVPinternet97)
- b. *De Oostvaardersplassen zijn geen natuur en worden het ook nooit.* (OVPinternet8)
- c. *En telkens als zich een nieuw personage aandient, is de vraag of hij wel te vertrouwen is.* (DR23-1)

In tegenstelling tot *veel* zijn de adverbia van frequentie en kwantiteit *altijd*, *nooit* en *telkens* in grotere mate contextafhankelijke intensiveerders. Zinnen (9b) tot en met (9d) bevatten voorbeelden van intensiverende adverbia van frequentie of kwantiteit, terwijl de voorbeelden in (10) laten zien dat die woorden volgens de codeurs niet in alle contexten intensiverend zijn.

Wat de contextafhankelijk intensiverende adverbia van frequentie of kwantiteit met elkaar gemeen hebben, is dat ze in een evaluatieve uiting intensiverend zijn wanneer ze een overdrijvende functie hebben. Bijvoorbeeld het lemma *altijd*: dat versterkt in (9b) de evaluatie door de frequentie te versterken. Het lijkt of *altijd* als intensiveerder in een – al

dan niet impliciete – evaluatieve uiting een hyperbolische functie heeft. Iets kan niet frequenter voorkomen dan altijd, dus met *altijd* wordt het maximum in het voorkomen van iets bereikt. Zin (10a) is door een anonieme schrijver geschreven in een (korte) internetreactie. Deze uiting zou feitelijk waar kunnen zijn: de schrijver van de tekst heeft inderdaad altijd een verrekijker en boekjes bij zich. Op basis van die interpretatie is de uiting niet-evaluatief: met *altijd* wordt in beschrijvende zin de frequentie aangeduid, waardoor *altijd* geen hyperbool is en dus ook geen intensiveerder. Bij deze elementen geldt wederom dat de intensiveerdersbetekenis niet saillant is, wat ze tot meer contextafhankelijke intensiveerders maakt.

Adjectieven verschillen eveneens in de mate waarin ze contextafhankelijke intensiveerders zijn. Deze woordsoort kan opgedeeld worden in evaluatieve adjectieven (zoals *leuk*) en niet-evaluatieve adjectieven (zoals *groot*). Deze twee groepen adjectieven verschillen als intensiveerders in contextafhankelijkheid.

Evaluatieve adjectieven worden in alle onderzoeksstromingen naar taalintensivering genoemd als (mogelijk) intensiverende elementen. Volgens Thompson en Hunston (2000) hebben dergelijke adjectieven als hoofdfunctie een evaluatieve functie. Een aantal van deze adjectieven is extreem evaluatief: de adjectieven zijn op de uiterste positie van een positieve-negatieve evaluatieschaal te plaatsen (zie ook hoofdstuk 1). Vanwege de uiterste positie op deze schaal nemen ze een superlatieve positie in. Uiteraard zijn deze woorden geen 'echte' superlatieven (zoals *mooiste* of *grootste*), daarom noemen we deze krachtige adjectieven quasi-superlatieven. De woorden worden in het algemeen erkend als krachtige woorden: Van Dale omschrijft bijvoorbeeld *verschrikkelijk* als 'heel erg'.

(11) Intensiverende quasi-superlatieve adjectieven

- a. *Ik weet dat hij een vreselijke man is en een verschrikkelijke politicus* (PO06-1)
- b. *Een prachtig kantoor aan een dure Amsterdamse gracht* (PO07-1)
- c. *De sergeant van de briljante generaal Franz Beckenbauer*. (PO20-1)

Quasi-superlatieven zijn dusdanig sterk, dat ze onafhankelijk van de context intensiverend zijn (zie (11)): als ze in een tekst voorkomen, dan zijn ze een intensiveerder. Kennis van de wereld heeft de lezer niet nodig om ze correct te interpreteren: de intensiverende betekenis van quasi-superlatieven is immers onlosmakelijk met deze elementen verbonden. Een sterkere uiting dan met een quasi-superlatief is nauwelijks te formuleren, maar er zijn wel vele mogelijkheden om de evaluatieve uiting af te zwakken: een *mooi kantoor* is bijvoorbeeld een minder krachtige evaluatie dan een *prachtig kantoor*. Quasi-superlatieve adjectieven blijven contextonafhankelijke intensiveerders als ze adverbiaal worden ingezet, bijvoorbeeld bij *afschuwelijk slecht*, *vreselijk goed*, *gigantisch groot*. Op deze adverbiale functie van adjectieven wordt later in dit hoofdstuk teruggekomen (paragraaf 4.2.2.3).

Een aantal beschrijvende intensiverende adjectieven heeft een minder krachtige betekenis dan quasi-superlatieven, maar kan wel een uiting intensiveren. Bij deze adjectieven is de intensiveerdersbetekenis niet saillant: of die elementen ook daadwerkelijk een intensieverder zijn, hangt af van de context. Neem bijvoorbeeld het adjectief *groot*: *een groot huis* is geen geïntensiveerde uiting, maar *een groot probleem* mogelijk wel. Iets een probleem noemen kan een evaluatie zijn; het gebruik van *groot* in die uiting versterkt de evaluatie. In deze uiting heeft *groot* niet de betekenis van een inhouds- of lengtemaat; de bedoelde betekenis is hier figuurlijk – een probleem kan immers geen tastbaar formaat hebben. Een figuurlijke betekenis kan eveneens optreden bij andere beschrijvende adjectieven, zoals *diep* (*een diepe teleurstelling*), *breed* (*een brede kijk*) en *hard* (*een hard oordeel*).

(12) Contextafhankelijk intensiverende adjectieven

- a. *In feite is 'Themepark' een groot pleidooi voor tolerantie* (PR07-2)
- b. *Muzikale hoogstandjes verpakt in pakkende popliedjes uitgevoerd met een breed scala aan instrumenten.* (DR11-2)
- c. *Na een verkiezingscampagne met vele harde botsingen* (PO12-1)

Vanwege het figuurlijke gebruik van het beschrijvende adjectief wordt de reeds evaluatieve uiting krachtiger. In (12) staat een drietal voorbeelden, waarbij fysieke adjectieven niet letterlijk maar in de figuurlijke betekenis worden gebruikt. De geïntensiveerde evaluatieve uitingen kunnen worden afgezwakt tot een minder krachtige evaluatie (*een breed scala aan instrumenten* > *een scala aan instrumenten*). Doordat dergelijke adjectieven zowel letterlijk als figuurlijk kunnen voorkomen in teksten, zijn ze relatief contextafhankelijke intensiveerders.

157

4.1.3 Conclusie contextafhankelijkheid van taalintensiveerders

Als mogelijke kenmerkende eigenschap van taalintensiveerders, hebben we Contextafhankelijkheid genoemd. Sommige intensiverende elementen zijn vrijwel altijd los van de context een versterker – dat zijn de contextonafhankelijke intensiveerders – terwijl andere elementen in meer en mindere mate afhankelijk van de context versterkend zijn.

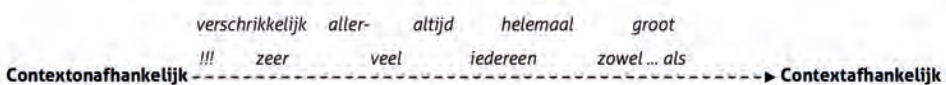
Bij contextonafhankelijke intensiveerders is de intensiveerdersbetekenis de eerste en enige betekenis die bij de lezer wordt opgeroepen. Om ze als versterkers te interpreteren heeft de lezer geen context en geen kennis van de wereld nodig. Bovendien worden de elementen frequent ingezet als intensiveerders. Deze eigenschappen van contextonafhankelijke intensiveerders verklaren waarom ze in de literatuur over taalintensiteit veelvuldig worden aangeduid als intensiveerders. Komt een woord uit een van de contextonafhankelijke intensiveerderscategorieën in een tekst voor, dan is het een taalintensiveerder.

Categorieën van contextafhankelijke intensiveerders worden door een minderheid van de taalintensiteitsonderzoekers als (potentiële) intensiveerders benoemd, en dat is niet

voor niets. Deze intensiveerders zijn niet altijd versterkend, ze kunnen ook als niet-intensiverend in een tekst voorkomen. Daardoor heeft de lezer context en kennis van de wereld nodig om te interpreteren of het element een intensiverende functie heeft. Saillantie speelt een rol bij de mate waarin een element een contextafhankelijke intensiveerder is. Als de intensiveerdersbetekenis saillant is in het mentale lexicon van de lezer, dan is het element minder contextafhankelijk. Daarnaast speelt de saillantie van de letterlijke of figuurlijke betekenis van een element mee. Een groot deel van de contextafhankelijke intensiveerders kan alleen intensiverend zijn wanneer de bedoelde betekenis figuurlijk is. Wanneer een element in de letterlijke betekenis in een uiting voorkomt, is het geen intensiverend element, maar wanneer de betekenis van het element als niet-letterlijk moet worden beschouwd, kan het wel een intensiverend element zijn. De woorden zijn dan overdrachtelijk bedoeld. Een deel van deze woorden krijgt in een evaluatieve uiting een hyperbolische betekenis. Deze elementen dienen evenmin letterlijk opgevat te worden; er is sprake van een sterke overdrijving. Doordat de overdrijving plaatsvindt in een evaluatieve uiting, zijn het hyperbolen. Als de figuurlijke betekenis van een element saillant is, dan is het minder contextafhankelijk dan wanneer de letterlijke betekenis als eerst wordt opgeroepen in het mentale lexicon. Een andere groep contextafhankelijke intensiveerders versterkt de evaluatie in de uiting door er een subjectieve lading aan toe te voegen. Dit geldt voor bijwoorden van modaliteit en syntactische zinsconstructies die met de zinsstructuur een evaluatie kunnen versterken. Ook bij deze elementen is context en kennis van de wereld noodzakelijk om ze correct te interpreteren.

De intensiverende elementen verschillen dus in mate van contextafhankelijkheid: sommige elementen zijn contextonafhankelijk en andere zijn in mindere en meerdere mate contextafhankelijk. Contextafhankelijkheid valt daardoor op te vatten als een continuüm: de intensiverende elementen zijn schematisch te plaatsen op een schaal van contextonafhankelijk naar contextafhankelijk (zie figuur 4.1).

Welke betekenis van een element saillant is en welke kennis van de wereld iemand heeft, is niet voor elke lezer hetzelfde. Daardoor kan de interpretatie van een uiting sterk per persoon verschillen. Lezers kunnen afwijken in de betekenis die het eerst wordt geactiveerd in het mentale lexicon, wat invloed heeft op de (geschatte) mate van contextafhankelijkheid van de intensiverende elementen. Bovendien kunnen ze onderling verschillen bij de beoordeling of contextafhankelijke elementen in die uiting een versterkende functie hebben of niet.



Figuur 4.1 | Illustratieve weergave van taalintensiveerders binnen de parameter Contextafhankelijkheid.

De kenmerkende eigenschap Contextafhankelijkheid is mogelijk een verklaring voor de complexiteit van de identificeerbaarheid van taalintensiveerders. Omdat intensiverende elementen verschillen in de mate waarin interpretatie door de codeur nodig is, vermoeden we dat contextonafhankelijke elementen eenvoudiger te identificeren zijn dan contextafhankelijke elementen.

4.2 Semantische rijkheid van intensiveerders

4.2.1 De parameter Semantische rijkheid

Naast de parameter Contextafhankelijkheid onderscheiden we ook de parameter Semantische rijkheid. Net als bij de eerste parameter, is de tweede parameter een continuüm waarbij intensiverende elementen op een schaal te plaatsen zijn. Sommige intensiveerders lijken nauwelijks eigen betekenis te dragen en versterken de uiting zonder er extra inhoud aan toe te voegen (zoals het adverbium *heel*; zie Bolinger, 1972; of *inderdaad*), maar andere intensiveerders lijken betekenisrijker en voegen naast de informatie over de kracht van de evaluatie ook betekenisvolle informatie aan de uiting toe (zoals het verbum *dum-pen* en het nomen *tsunami*; zie Thompson & Hunston, 2000). Intensiveerders kunnen dus in meer of mindere mate extra informatie met zich meedragen, wat invloed kan hebben op de identificeerbaarheid van elementen. De mate waarin extra betekenis wordt toegevoegd met intensiverende elementen noemen we semantische rijkheid.

159

In deze sectie wordt besproken in welke mate taalintensiveerders uit de corpora extra betekenis toevoegen aan de uiting. Welke betekenisdimensies maken een intensiveerder semantisch rijk? Om deze betekenisdimensies te onderscheiden en te benoemen, biedt de literatuur over levendig taalgebruik (*vividness*) handvatten. Het verschijnsel taalintensivering hangt nauw samen met dit stilistische fenomeen. Nisbett en Ross (1980) stellen dat een tekst levendig is, wanneer die op een prettige manier de aandacht trekt en behoudt en wanneer de lezer zich een beeld kan vormen van het beschreven onderwerp.

Het fenomeen levendigheid is grillig. Nisbett en Ross operationaliseren het door drie elementen te onderscheiden: emotionaliteit (emotioneel interessante informatie voor de lezer), concreetheid (gedetailleerde, specifieke en beeldende informatie) en nabijheid (in tijd, in ruimte en gevoelsmatig). Deze drie elementen zijn niet onafhankelijk van elkaar en het onderscheid is niet zwart-wit; elk element levert in onderlinge afhankelijkheid een bijdrage aan levendige informatie. Met name concreetheid en emotionaliteit zijn niet alleen kenmerkende elementen voor levendig taalgebruik, ze zijn ook (in meer of mindere mate) kenmerkend voor geïntensiveerd taalgebruik. Over het element nabijheid zijn Nisbett en Ross het minst expliciet; dit element lijkt ook geen rol te spelen bij geïntensiveerd taalgebruik en wordt daarom bij deze bespreking buiten beschouwing gelaten. De betekenisdimensies concreetheid en emotionaliteit vormen in dit hoofdstuk de pijlers van de parameter Semantische rijkheid.

Met concreetheid bedoelen Nisbett en Ross (1980) de mate van gedetailleerdheid en specificiteit van personen, gebeurtenissen en situaties. Concreet taalgebruik speelt in op het voorstellingsvermogen van de lezer; het zorgt ervoor dat de lezer zich een beeld kan vormen van wat in de tekst beschreven wordt. Zoals deze omschrijving laat zien, bestaat de dimensie concreetheid uit verschillende eigenschappen: gedetailleerdheid, specificiteit en beeldendheid. Deze eigenschappen kunnen ook bij taalintensiveerders optreden, zoals een aantal sociaalpsychologische onderzoekers ook aangeeft (zie onder anderen Hamilton & Hunter, 1998).

Wat betreft gedetailleerdheid kan geïntensiveerd taalgebruik de uiting net als levendig taalgebruik specifiek maken: volgens Hamilton en Hunter (1998) is *linguistic specificity* de mate waarin een intensiveerder tot een smalle of brede semantische categorie behoort. Een specifiek woord heeft een smalle semantische breedte, aldus de onderzoekers. Als voorbeeld noemen zij *the king had eight wives*, wat volgens hen specifiek is dan *the king had many wives*. Op basis van onze definitie van taalintensivering is het woord *eight* in het voorbeeld van Hamilton en Hunter (1998) geen intensiveerder, maar de opvatting dat een intensiveerder de uiting specifiek kan maken, is ook toe te passen op de elementen die wij als intensiveerders beschouwen. *Duizenden* in de uit de corpora afkomstige uiting *duizenden vogels die tot gehakt worden vermalen door windmolens* is specifiek dan de minder geïntensiveerde uiting met *vele vogels*. Dankzij de intensiveerder is in enige mate een beeld te vormen van hoeveel *vele vogels* zijn, ongeacht of dit aantal met *duizenden* wordt overdreven of niet. De uiting is semantisch rijker dan *vele vogels*. Deze specificiteit is nauw gerelateerd aan beeldendheid.

Beeldendheid en voorstelbaarheid zijn volgens Nisbett en Ross (1980) eveneens eigenschappen van concreetheid. Volgens Douma (1994) verwijst concreet taalgebruik naar zintuiglijk waarneembare zaken. Dit type taalgebruik zorgt ervoor dat een gebeurtenis of object voor de lezer voorstelbaar is. De lezer kan zich gemakkelijker een beeld vormen van een uiting met concrete woorden dan met abstracte woorden (Campos, Marcos & González, 1999). De beschrijving dat *iemand doorzeefd is met kogels* is bijvoorbeeld beeldender dan dat *iemand is doodgeschoten*. Taalintensiveerders kunnen beeldende beschrijvingen bewerkstelligen (Mos & Van Wijk, 2013). Volgens Hamilton en Stewart (1993) bevat geïntensiveerd taalgebruik meer informatie dan wat zij vaag taalgebruik noemen (*vague language*) en is de kans groter dat levendige mentale beelden opgeroepen worden. Als er bijvoorbeeld in een tekst gesproken wordt over een *zijdezacht* liedje dan is dit liedje op voorstelbare, beeldende wijze omschreven (*het zijdezachte liedje* is concreter beschreven dan *het zachte liedje*). Dit geldt eveneens voor bijvoorbeeld *terriër*: iemand een *terriër* noemen is beeldender dan hem een *doorzetter* noemen. Een rijke, beeldende stijl wordt ook wel bloemrijke (*elaborate*) taal genoemd, in contrast tot een beknopte of bondige (*succinct*) stijl (zie bijvoorbeeld Gudykunst & Ting-Toomey, 1988; Hendriks, Starren, Hoeken, Van den Brandt, Nederstigt & Le Pair, 2005). Bloemrijke taal bevat volgens Mulac, Bradac en Gibbons (2001) fantasievolle metaforen en vergelijkingen en beeldende

uitdrukkingen. Daarmee is bloemrijke taal semantisch rijker dan bondige taal vanwege de concrete informatie die aan de uiting wordt toegevoegd. In deze dissertatie wordt de term concreetheid gehanteerd om bovenstaande fenomenen aan te duiden. Wanneer er dus gesproken wordt over concreetheid, is dit de hoofdnoemer voor verschijnselen zoals gedetailleerdheid, specificiteit, voorstelbaarheid, beeldendheid en bloemrijkheid.

Naast concreetheid kan geïntensiveerd taalgebruik ook werken via de betekenisdimensie emotionaliteit. Nisbett en Ross (1980) verstaan onder emotionaliteit van een tekst dat de tekst emotioneel interessant is voor de lezer: een stuk moet iets tweeweg brengen bij de ontvanger en emoties oproepen. Verscheidene onderzoekers naar taalintensivering leggen ook een relatie tussen taalintensiteit en emotionaliteit (waaronder Bankhead, Bench, Peterson, Place & Seiter, 2003; Bednarek, 2008; Hamilton & Hunter, 1998; Hamilton & Stewart, 1993; Peneguy, 1999). Maar het begrip emotionaliteit is diffuus: volgens Bednarek (2008) zijn er meer dan honderd definities van 'emotie'. De relatie tussen taal en emotie is tweeledig: taal over emoties (woorden die emoties beschrijven, zoals *liefde*, *haat*, *geluk*) en taal als emotie (woorden die emoties oproepen, zoals *topprestatie* of *blunder*) (Bednarek, 2008). Met name deze laatste groep woorden leent zich ertoe om een evaluatie te intensiveren.

Emotie-oproepende woorden beschrijven niet zozeer de emotie, maar hebben een sterke emotionele lading (zie ook Thompson & Hunston, 2000). Volgens Van Gerrevink, Hustinx en Van Mulken (in voorbereiding) zijn emotioneel geladen woorden (bijvoorbeeld als ze gerelateerd zijn aan de Tweede Wereldoorlog, zoals *nazi's*) intensiever dan 'neutrale' woorden. In onze corpusonderzoeken kwamen ook emotioneel geladen woorden voor, waarvan *deporteren*, *creperen*, *jodenhaters* en *martelgebied* voorbeelden zijn. Omdat de woorden niet in een beschrijvende oorlogsetting werden gebruikt maar in een evaluatieve context over een niet-oorloggerelateerd onderwerp, identificeerden de codeurs de emotioneel geladen woorden als intensiveerders. Dit geldt eveneens voor emotioneel geladen woorden die niets met oorlog te maken hebben, zoals *dumpen* en *stortvloed*. Verba en nomina zijn sowieso vaak betekenisdragende inhoudswoorden (zie ook Thompson & Hunston, 2000) en vanwege een emotionele lading kunnen ze intensiverend zijn. Emotioneel geladen woorden hebben naast een beschrijvende betekenis dus een extra emotionele bijbetekenis. Als ze intensiverend zijn, zijn ze daardoor te kenmerken als semantisch rijke intensiveerders.

De betekenisdimensies concreetheid en emotionaliteit lijken vaak samen te gaan in intensief taalgebruik (zie onder anderen Craig & Blankenship, 2011). De toename van de islam in Nederland een *tsunami* noemen is concreet én emotioneel geladen. Het beeld dat een *tsunami* oproept zal bij veel mensen vergelijkbaar zijn: een enorme vloedgolf met desastreuze gevolgen. Een *stortvloed* roept hetzelfde beeld op als *tsunami*, maar omdat dit woord de desastreuze gevolgen ervan minder gewicht geeft, heeft *stortvloed* niet zo'n sterke emotionele lading als *tsunami*. De concreetheid in de uiting neemt af

wanneer in plaats van *tsunami* of *stortvloed* het woord *ramp* gebruikt zou worden: de emotionele lading van het woord is vergelijkbaar, maar de concreetheid is minder. De drie genoemde voorbeelden zijn alle semantisch rijk, maar hun rijkheid verschilt: een *tsunami* is concreet en emotioneel en daardoor semantisch rijker dan het minder concrete *ramp*. Overigens is de semantische rijkheid van een element geen voorspeller voor intensiteit: een betekenishoudend verbum of nomen hoeft niet altijd te intensiveren en een betekenisarm element is niet per definitie géén intensiveerder.

Semantische rijkheid is kortom een verzamelterm voor verschillende eigenschappen van woorden, waarbij we ons hier richten op de betekenisdimensies concreetheid en emotionaliteit. Deze eigenschappen kunnen onderling overlappen. Onder semantisch arme intensiveerders verstaan we elementen die nauwelijks extra betekenis toevoegen aan de uiting: de geïntensiveerde uiting is af te zwakken zonder dat er betekenis in de uiting verloren gaat. Semantisch rijkere intensiveerders daarentegen voegen naast informatie over de kracht van de evaluatie ook in mindere of meerdere mate betekenisvolle informatie aan de uiting toe: concreetheid en/of emotionaliteit. Er gaat dus ook enige informatie in de uiting verloren wanneer zo'n geïntensiveerde uiting wordt geherformuleerd tot een minder sterke evaluatieve uiting. In de kwalitatieve analyse is nagegaan of er een patroon te vinden is in de corpora met behulp van de parameter Semantische rijkheid. Aan de hand van het materiaal is onderzocht in hoeverre intensiverende elementen concrete en/of emotionele informatie aan de uiting toevoegen en dus semantisch rijk zijn. De semantische rijkheid van intensiveerders heeft mogelijk invloed op de identificeerbaarheid ervan. Als we het semantisch rijkere *tsunami* vergelijken met *ramp*, dan vermoeden we dat semantisch rijkere intensiveerders beter te identificeren zijn dan semantisch armere intensiveerders.

Bij de rapportage van deze analyse dient opgemerkt te worden dat het benoemen van de semantische rijkheid van een element relatief is. Ten eerste kan de mate waarin een persoon de betekenisrijkheid van een woord ervaart van individu tot individu verschillen. Zo kan het woord *catastrofe* bij de ene lezer een emotionele reactie oproepen terwijl het bij een ander wat betreft abstractie vergelijkbaar is met het woord *ramp*. Ten tweede kunnen woorden onderhevig zijn aan inflatie en in de loop van de tijd aan betekenis en kracht verliezen (Brinton & Traugott, 2005; Dahl, 2001). Elementen die in deze kwalitatieve analyse als semantisch rijk zijn beschouwd, kunnen in de loop der tijd als minder rijk ervaren worden. Het verbleken van de betekenis van woorden speelt dus eveneens een rol bij de semantische rijkheid van intensiverende elementen. In de volgende paragraaf wordt dit fenomeen nader besproken.

4.2.1.1 Semantisch verbleken

Een woord zoals *fantastisch* betekende oorspronkelijk *voortgebracht door de fantasie*. Tegenwoordig wordt het woord als adjectief gebruikt in de betekenis van *toverachtig mooi* (een *fantastisch huis*), maar ook steeds vaker als adverbiaal gebruikt adjectief in de puur intensiverende betekenis van *ongelooflijk, zeer* (*fantastisch leuk*). *Fantastisch* is een voorbeeld van een woord dat zowel de oorspronkelijke betekenis heeft verloren als (een deel van) zijn aanvankelijke kracht. Zowel de verschuiving in functie als de verschuiving in betekenis scharen we onder de noemer semantisch verbleken (*semantic bleaching*); een term die in de literatuur over taalverandering ook voorkomt (bijvoorbeeld Abraham, 2001; Bybee, Perkins & Pagliuca, 1994; Brinton & Traugott, 2005; Roberts, 2010). Brinton en Traugott (2005, p. 29) definiëren *bleaching* als 'loss of lexical content meaning.'

Het is niet verrassend dat taalintensiveerders ook te maken hebben met zulke taalveranderingsprocessen (Quirk, Greenbaum, Leech & Svartvik, 1985; Peters, 1994). Peters (1994) stelt dat dergelijke processen bij uitstek plaatsvinden bij intensiveerders, doordat zenders origineel willen zijn in hun taalgebruik, hun taalvaardigheden willen demonstreren en de aandacht van hun publiek willen trekken. Voor verschillende Engelse intensiveerders (intensiverende adverbia) is aangetoond dat ze in de loop der tijd zijn verbleekt: Tagliamonte bijvoorbeeld beschreef het verblekingsproces van Engelstalige adverbia zoals *really* en *very* (Ito & Tagliamonte, 2003; Tagliamonte, 2008). Deze 'oude' intensiveerders verdwijnen niet, maar treden wel op de achtergrond, terwijl nieuwe intensiveerders hun plaats innemen (bijvoorbeeld *so*).

163

Volgens Bolinger (1972) veranderen intensiveerders en het gebruik ervan voortdurend. Nieuwe intensiveerders zijn nodig wanneer taalgebruikers het gevoel hebben dat de oude niet meer voldoen. Dahl (2001) stelt dat woorden die vaak voorkomen aan intensiteit verliezen. Er komen dus steeds nieuwe intensiveerders bij die de bestaande opzij duwen. Overigens spelen leeftijd en geslacht van taalgebruikers bij het verblekings- en vernieuwingsproces een rol (Ito & Tagliamonte, 2003; Tagliamonte, 2008): jonge mensen gebruiken frequenter nieuwe intensiveerders dan oudere mensen (Bauer & Bauer, 2002; Macaulay, 2006; Paradis, 2000; Stenström, 1999, 2000) en vrouwen zijn creatiever in het gebruik van nieuwe intensiveerders dan mannen (Jespersen, 1922; Stoffel, 1901; Tagliamonte & Roberts, 2005).

De meeste onderzoeken naar taalverandering van taalintensiveerders betreffen Engelse adverbia zoals *very*, *really*, *so* en *much*. Voor de Nederlandse taal mag verwacht worden dat intensiveerders eveneens verbleken. Van een woord als *fantastisch* is steeds minder van de oorspronkelijke betekenis over. En het intensiverende element *prachtig* is afgeleid van *pracht*, dat in het Middelhoogduits de grondbetekenis *lawaaï* had en dat zich via *luidruchtigheid* en *dat wat de aandacht op zich vestigt* heeft ontwikkeld tot *dat wat*

*schittert, prachtig is.*³ De oorspronkelijke betekenis is in de huidige betekenis van *prachtig* (*bijzonder mooi*) nauwelijks meer aanwezig waardoor het woord een meer abstracte en waarschijnlijk minder rijke intensiverder is geworden.

Quasi-superlatieve adjectieven, zoals *fantastisch, prachtig, verschrikkelijk, geweldig, gigantisch* en *afschuwelijk*, lenen zich met name voor het verblekingsproces. Hoewel deze woorden oorspronkelijk een sterke positieve of negatieve betekenis hebben, vervaagt die betekenis als de woorden als adverbium gebruikt worden. Het van oorsprong sterk negatieve *verschrikkelijk* kan als adverbium zowel negatief (*verschrikkelijk lelijk*) als positief (*verschrikkelijk mooi*) voorkomen. Dit geldt eveneens voor positieve adjectieven zoals *fantastisch* (*fantastisch goed* en *fantastisch slecht*). De oorspronkelijke betekenis van deze woorden speelt nauwelijks meer een rol als ze een adverbiale functie hebben. Als de woorden nog meer vervagen, dan blijven ze vermoedelijk als adverbium van graad over, net als bijvoorbeeld *erg*.

Waarschijnlijk speelt het een rol bij het verbleken hoe vaak een woord in een andere syntactische functie wordt ingezet: hoe vaker, hoe meer de oorspronkelijke betekenis verdwijnt (zie ook Dahl, 2001). Dit valt bijvoorbeeld op te maken uit het voorbeeld van Klein (1998). Zij plaatste bij een aantal van haar observaties asterisken omdat die formuleringen volgens haar geen goed Nederlands waren: *ze is akelig aardig* en *afschuwelijk vriendelijk*. Verder zouden volgens haar *onuitstaanbaar, onverdraaglijk* en *gruwelijk* alleen negatieve adjectieven kunnen intensiveren. Dit zijn treffende voorbeelden van verbleken: nu, vijftien jaar later, kunnen de woorden wel zowel positieve als negatieve adjectieven intensiveren (Foolen, Wottrich & Zwets, in voorbereiding).

Behalve door taalverandering, kunnen woorden ook verbleken door de context waarin ze staan, zij het in mindere mate. De woordsoorten hoeven niet zozeer een andere syntactische functie in de zin te vervullen, maar het frequent horen of lezen van een woord kan de kracht ervan al doen afnemen. In de teksten over de Oostvaardersplassen komt bijvoorbeeld frequent het woord *hongerdood* voor. De eerste keer dat iemand dit woord waarneemt, heeft het mogelijk een krachtige werking vanwege de emotionele lading die het woord heeft. Maar hoe vaker iemand het woord leest, hoe minder sterk de impact zal zijn. Dit is een voorbeeld van verbleken door context. Zowel het verbleken door context als verbleken door taalverandering spelen mee bij de perceptie van de semantische rijkheid van taalintensiveerders.

Semantische rijkheid is net als Contextafhankelijkheid een eigenschap waarin taalintensiveerders sterk van elkaar kunnen verschillen. In de volgende sectie wordt aan de hand van voorbeelden per intensiveerderscategorie onderzocht in hoeverre taalintensiveerders van elkaar verschillen in de betekenis die ze toevoegen aan een evaluatieve uiting.

³ www.etymologiebank.nl

4.2.2 Kwalitatieve analyse van semantische rijkheid van taalintensiveerders

In paragraaf 4.2.2.1 worden aan de hand van de corpora intensieveerderscategorieën besproken die nauwelijks extra betekenis aan de uiting toevoegen. In de daaropvolgende paragraaf (paragraaf 4.2.2.2) worden intensieveerderscategorieën behandeld die betekenisvolle informatie aan de uiting toevoegen en dus semantisch rijker zijn. Daarnaast bestaan er intensieveerderscategorieën waarbinnen de semantische rijkheid van de elementen verschilt: sommige elementen binnen die categorie zijn semantisch rijker dan andere elementen. Deze categorieën worden in paragraaf 4.2.2.3 besproken. Verba, nomina en meerwoordige stijlfiguren zijn eveneens semantisch rijke intensieveerders vanwege de betekenis die deze elementen van zichzelf al dragen, maar omdat bij deze intensieveerderssoorten Semantische rijkheid lijkt samen te hangen met Contextafhanke-lijkheid, worden deze in een aparte paragraaf besproken (paragraaf 4.3).

4.2.2.1 Semantisch niet-rijke intensieveerders

Een aantal intensieveerderssoorten is volledig betekenisarm: de elementen dragen zelf geen extra betekenis en voegen dus ook geen informatie aan de uiting toe. De intensiverende elementen hebben enkel een versterkende functie. In veel gevallen kunnen deze semantisch arme intensieveerders weggelaten worden, een enkele keer moeten ze worden vervangen om een afgezwakte uiting te bewerkstelligen.

165

Intensiverende **typografie** is een betekenisarme intensieveerderssoort. Met deze intensieveerderssoort wordt immers niet voor woorden gekozen om te versterken; leestekens, kapitalen en accenten versterken een uiting op visuele wijze, hetgeen te vergelijken is met het verheffen van de stem om een gesproken uiting kracht bij te zetten (*Dat hebben jullie voor elkaar gekregen!*). Intensiverende **syntactische constructies** zijn eveneens nauwelijks betekenishoudend. Door te kiezen voor constructies zoals *zowel ... als* krijgt de zin meer nadruk, wat een evaluatie kan versterken, maar de informatie in de uiting blijft hetzelfde. Dit geldt eveneens voor andere syntactische constructies, zoals een ellips (*Jammer*) of vooropplaatsing (*Met name omdat ...*).

Er bestaan ook intensieveerderscategorieën die niet alleen een versterkende functie hebben, maar ook in enige mate informatie aan een uiting toevoegen. Dit is het geval bij intensiverende elementen waarbij de hoeveelheid in de uiting wordt versterkt. Een voorbeeld hiervan zijn onbepaalde **pronomina** (*iedereen, alle, niets*) die bij intensiverend gebruik een evaluatieve uiting hyperbolisch maken. Volgens de ANS geven onbepaalde pronomina 'geen precieze informatie' (Haeseryn et al., 1997, p. 346). Intensiverende pronomina hebben geen duidelijk aanwijsbare concrete of emotionele betekenis.

Dit geldt eveneens voor intensiverende **telwoorden** en **adverbia van frequentie of kwantiteit**: ze benoemen weliswaar de hoeveelheid in de uiting iets specifieker (vergeleken met bijvoorbeeld *veel*), maar ze zijn beduidend minder semantisch rijk dan woorden die de concreetheid en/of emotionaliteit van de uiting verhogen. De elementen zijn

relatief gezien dus niet semantisch rijk (zie de voorbeelden in (13)), maar een uiting met deze intensiverende elementen heeft wel een andere betekenis (vanwege de hyperbolische functie) dan een uiting zonder deze intensiverende elementen (vergelijk *net als alle andere feesten* met *net als andere feesten*).

(13) Semantisch niet-rijke intensiveerders

- a. *Het feest is pervers, net als alle andere feesten die wij vieren* (DO13-2)
- b. *Toespraakjes zijn interessant, omdat ze op zoveel manieren fout kunnen gaan.* (PO10-1)
- c. *Nee, de wereld zou helemaal in orde komen.* (DO05-2)

Van adverbia is bekend dat ze weinig betekenisrijk zijn (zie bijvoorbeeld Thompson & Hunston, 2000; Bednarek, 2008). Van Mulken en Schellens (2012) onderscheidden intensiverende adverbia van frequentie en kwantiteit, adverbia van modaliteit en adverbia van graad. Net als de eerstgenoemde soort adverbia (waarvan (13c) een voorbeeld is), zijn **adverbia van modaliteit** eveneens nauwelijks semantisch rijk: ze worden gebruikt om een uiting te subjectiveren. Tot deze woordsoort behoren ook oordeelspartikels (zoals *zelfs*, *alleen*, *juist*), waarvan de ANS stelt dat de betekenis van deze partikels moeilijk precies te beschrijven is, 'maar ze dragen in belangrijke mate bij aan de bedoeling van de zin of een gedeelte ervan zonder dat ze aan de feitelijke inhoud iets af- of toedoen' (Haeseryn et al., 1997, p. 456). De intensiverende elementen die tot deze woordsoort behoren, dragen dus nauwelijks betekenis: in veel gevallen kunnen ze uit de uiting worden weggelaten waardoor een afgezwakte uiting met dezelfde betekenis overblijft (vergelijk *soms zelfs agressieve milieubewegingen* met *soms agressieve milieubewegingen*).

Het derde soort adverbium is het **adverbium van graad**. De semantische rijkheid binnen deze groep verschilt: de adverbia van graad zijn *heel*, *erg* en *zeer* zijn betekenisarm. Deze woorden hebben enkel een graderende functie: als ze uit de zin worden weggelaten, verandert de betekenis van de evaluatie niet van strekking, wel in kracht. Maar niet alle adverbia van graad zijn zo betekenisloos als de voorbeelden *heel*, *erg* en *zeer*. In (14) is een aantal voorbeelden gepresenteerd van andere intensiverende adverbia van graad. Zoals de voorbeeldzinnen met *uiterst*, *hartstikke* en *ontzettend* demonstreren, geldt ook bij deze adverbia van graad dat ze de evaluatieve uiting versterken, maar vergeleken met *heel*, *erg* en *zeer* zijn de woorden minder arm. Ze voegen enige betekenis aan de uiting toe: *uiterst* geeft de superlatieve positie van het besprokene aan, *hartstikke* bevat een lichte mate van emotie en *ontzettend* spreekt een mate van verwondering of schrik uit (wellicht afgeleid van *ontzet zijn*). Tegelijkertijd is die extra betekenis door het frequente gebruik als intensiveerder waarschijnlijk aan slijtage onderhevig doordat ze steeds vaker als intensiveerder worden ingezet; een verblekingsproces dat *heel*, *erg* en *zeer* eerder al hebben ondergaan.

(14) Intensiverende adverbia van graad

- a. Een uiterst succesvolle theatertournee (DR13-1)
- b. Ik vond het een hartstikke mooi gebaar (PO14-2)
- c. In NL hebben nooit 4000 dieren, zo groot als deze, op een ontzettend klein terrein gewandeld zoals hier ter sprake is. (OVPinternet64)

Prefixen zijn elementen die niet als een zelfstandig woord kunnen optreden in een tekst: ze dienen aan een bestaand woord verbonden te worden, zoals *aller-* en *ultra-*, en zijn nauwelijks betekenishoudend. Het betekenisarme intensiverende prefix dat het vaakst in onze corpora voor kwam, was *aller-*. Andere prefixen zoals *super-(mooi)* – die door invloed van de Engelse taal steeds vaker los van het daaropvolgende woord geschreven worden – voegen iets meer betekenis aan de uiting toe dan *aller-*, mogelijk omdat ze een omschreven betekenis kunnen hebben: *super-* wordt omschreven als *geweldig*.

Door de frequente toepassing ervan slijt de betekenis van dergelijke prefixen. In (15c) staat een ander voorbeeld uit de corpora: *tjok-*. Hoewel *tjok-* van zichzelf geen betekenishoudend woord is, lijkt het prefix wel betekenis toe te voegen aan de uiting, al is die minimaal. Mogelijk wordt *tjok-* in *tjokvol* geassocieerd met *prop-* in *propvol* of *nok-* in *nokvol* (zie ook Hoeksema, 2012), wat in alle gevallen betekent dat het besproken object voller dan vol is. Een *tjokvolle* zaal lijkt voller dan een *heel volle* zaal, maar welke betekenis het prefix precies aan de uiting toevoegt is niet te omschrijven.

167

Intensiverende prefixen zijn dus in geen of in zeer kleine mate betekenisrijk. De prefixen kunnen worden weggelaten uit de zin met als resultaat een afgezwakte uiting met (vrijwel) dezelfde betekenis.

(15) Intensiverende prefixen

- a. De mens is de allergrootste vijand van het dier. (OVPinternet120)
- b. Een supermusical met prachtige muziek & decors! (DR05-2)
- c. Om mij heen werd in de tjokvolle zaal veel geslikt en gesnikt (PO21-1)

De semantisch arme en minder rijke intensifieerders dragen nauwelijks betekenis en versterken enkel de betekenis van de evaluatie. Hierdoor bestaat de kans dat deze 'lege' intensifieerders bij de analyse over het hoofd worden gezien en er ondercodering optreedt. Bovendien zijn niet alle in deze paragraaf besproken categorieën altijd intensifierend, maar kunnen ze afhankelijk van de context een intensifieerder zijn, zoals in sectie 4.1 is besproken.

4.2.2.2 Semantisch rijke(re) intensifieerders

In tegenstelling tot prefixen dragen eerste delen van **samenstellingen** meer betekenis, mogelijk doordat het eerste deel van de samenstelling wel zelfstandig kan optreden in een tekst en de betekenis van zelfstandig gebruik meeneemt naar de samenstelling. Hoeksema (2012) stelt dat de eerste delen in samenstellingen (*elative compounds*) meer

betekenis hebben dan adverbia van graad (vergelijk *pikzwart* en *heel zwart*). De voorbeelden in (16) laten zien dat de eerste delen in samenstellingen in meer of mindere mate betekenishoudend zijn: als ze worden weggelaten uit de uiting verliest de uiting enige informatie.

(16) Intensiverende samenstellingen

- a. *Doodsbang* voor onverhoedse naaktheid. (DO03-1)
- b. Voorlopig is dit de *keiharde* waarheid! (DO01-2)
- c. Tijdens het spelen merk je vrij weinig van het *flinterdunne* verhaal. (DR06-2)
- d. Ik word *pisnijdig*, *strontziek* en *kotsmisselijk* van zulke uitspraken. (DO09-1)

In (16a) staat de versteende samenstelling *doodsbang*. *Dood-* is een hoogfrequent gebruikt woord in samenstellingen (vergelijk *doodmoe*, *doodnormaal*): het woord voegt enige betekenis aan de uiting toe vanwege de emotie-oproepende lading, maar de uiting wordt nauwelijks concreter. Bij *kei-* in (16b) wordt daarentegen juist niet zozeer emotionele maar wel enige concrete informatie aan de uiting toegevoegd doordat *kei-* in deze samenstelling de betekenis van *hardheid* kan oproepen (zoals dat ook het geval is bij samenstellingen met *steen-* en *rots-*). Volgens Hoeksema (2012) is de betekenis van *kei* als *steen* in de loop der tijd afgenomen waardoor het woord naast *hard* ook gemakkelijker met andere evaluatieve adjectieven verbonden kan worden, zoals *keileuk* en *keigroot*. De uiting wordt concreter bij voorbeeld (16c), waar *flinter-* een voorstelbare dikte beschrijft. De samenstellingen in (16d) roepen een mate van walging op, vanwege de concrete en wellicht ook emotie-oproepende lading.

Er worden in de corpora allerlei intensiverende woorden gebruikt als het eerste deel in de samenstelling: *dood-* (*doodsbang*), *kei-* (*keihard*), *mier-* (*mierzoet*), *peper-* (*peperdure*), *toren-* (*torenhoog*) en *zijde-* (*zijdezacht*). Zoals de voorbeelden demonstreren voegen de eerste delen in de samenstellingen betekenis aan de uiting toe: de uiting wordt beelden-der (*torenhoog* kan gezien worden als *zo hoog als een toren*, *zijdezacht* concretiseert dat het besprokene *zo zacht is als zijde*) of emotioneler (*doodsbang* beschrijft dat iemand net zo bang is als wanneer hij zou doodgaan). Tussen de verschillende prefixen zit wel verschil in de mate waarin ze betekenis toevoegen en de semantische dimensie waaraan ze appelleren.

Deze bevindingen sluiten aan bij het werk van taalkundigen, zoals Fletcher (1980) en Foolen et al. (in voorbereiding). Zij lieten eveneens zien dat samenstellingen intensiverend kunnen zijn. Er zijn verscheidene semantische velden te onderscheiden waarop de intensiverende elementen betrekking kunnen hebben, zoals angst (*terreur-*), ziekte en dood (*doods-*), lichamelijke afscheidingen (*pis-*, *stront-*, *kots-*), tijdsaanduidingen (*dagen-*, *jaren-*, *oer-*), hoogteverschillen (*diep-*, *top-*, *über-*), of – al dan niet figuurlijk – materiaaleigenschappen (*flinter-*, *glas-*, *kei-*) (zie ook Foolen et al, in voorbereiding; Hoeksema, 2012).

Vanwege de semantische rijkheid van de eerste delen in samenstellingen, springen de elementen in het oog en voegen ze concrete en/of emotionele informatie aan de uiting toe. Bovendien zijn deze intensiverende elementen vaak contextonafhankelijk, zoals uit sectie 4.2 bleek. Er dient wel opgemerkt te worden dat de eerste delen in de samenstellingen mogelijk iets minder betekenis dragen dan wanneer ze zelfstandig in een uiting voorkomen, doordat ze in een samenstelling in veel gevallen figuurlijk zijn gebruikt. Echt rijk zijn de intensiverende verba, nomina en meerwoordige stijlfiguren. Die worden besproken in sectie 4.3.

4.2.2.3 Minder en meer semantisch rijke intensiveerders

Adjectieven zijn betekenisrijker dan adverbia, maar de precieze betekenis van adjectieven is in veel gevallen moeilijk te omschrijven, aldus Thompson en Hunston (2000). In de sectie over Contextafhankelijkheid (paragraaf 4.1.2.3) kwamen onder andere de voorbeelden *verschrikkelijke politicus* en *briljante generaal* voor. Deze geïntensiveerde uitingen kunnen afgezwakt worden naar *slechte politicus* en *slimme generaal*. Zoals deze afgezwakte varianten demonsteren, neemt niet alleen de kracht van de uiting af; de uiting verliest ook enige betekenis. *Een verschrikkelijke politicus* is een emotionelere uiting dan *een slechte politicus*. *De slimme generaal* geeft wel een positieve waardering weer over de intelligentie van de man, maar *de briljante generaal* appelleert vanwege de oorspronkelijke verwijzing naar een glanzende diamant aan de betekenisdimensie concreetheid.

169

De quasi-superlatieven bevatten vaak meer betekenis dan de afgezwakte varianten; de woorden hebben van zichzelf een sterke betekenis (zoals ook in het woordenboek wordt aangegeven) en slepen andere betekenissen mee. Daarom behoren de quasi-superlatieven tot de semantisch rijkere intensiveerders, maar de concreetheid of emotionaliteit is niet altijd expliciet aan te wijzen (Is *een prachtig kantoor* concreet of emotioneel?). De evaluatieve adjectieven *oogverblindend* en *betoverend* daarentegen zijn betekenisrijker: ze voegen concretere en eventueel ook emotionelere informatie aan de uiting toe dan het quasi-superlatief *prachtig*. Wellicht is *prachtig* vanwege het frequente gebruik verbleekt en daardoor minder krachtig dan andere positieve evaluatieve adjectieven. Mogelijk is dit proces eveneens bij andere quasi-superlatieven opgetreden, waardoor de verbleekte quasi-superlatieven strikt genomen geen quasi-superlatieven meer zijn.

Naast de quasi-superlatieve adjectieven kunnen ook andere adjectieven optreden als intensiveerders. De mate waarin deze adjectieven semantisch rijk zijn, verschilt. Bij de contextafhankelijk intensiverende adjectieven werd bijvoorbeeld het adjectief *groot* besproken. Van Dale omschrijft *groot* als *meer dan middelmatig, niet klein; ruim, lang, uitgebreid, uitgestrekt*. *Groot* heeft een betekenis, maar die blijft tamelijk abstract. Dat maakt het woord flexibel toepasbaar, waarbij elke toepassing van het woord zijn eigen betekenis heeft, afhankelijk van het nomen waaraan het wordt gekoppeld. Wanneer *groot* een intensiveerder is (bijvoorbeeld *een groot probleem*) blijft de betekenis abstracter vanwege het figuurlijke gebruik van het woord dan wanneer het letterlijk wordt toegepast (*een groot huis*), hoewel het dan geen intensiverend element meer is.

In (17) is een aantal voorbeelden gegeven van intensiverende adjectieven en quasi-superlatieven dat het verschil in rijkheid illustreert. *Bizar* (17a) geeft een mate van verwondering aan, vaak in negatieve zin, maar er is nauwelijks een concreet beeld te vormen van een *bizar experiment*. Hoogstens roept dit woord (lichte) emotie op. Voorbeeld (17b) laat een emotionele beschrijving zien. Iedereen weet dat *erbarmelijke omstandigheden* verre van prettig zijn en de omschrijving is daardoor emotioneel geladen, maar onduidelijk blijft wat we ons concreet bij deze omstandigheden moeten voorstellen. Het beeld dat bij deze uiting gevormd wordt, zal per persoon sterk verschillen. Anders is het bij *tenenkrommend* (17c). *Tenenkrommend* is concreet en roept ook enige emotie op, wat de semantische rijkheid van dit adjectief vergroot. *Onverteerbaar* in voorbeeld (17d) tenslotte heeft zowel een concrete als een emotionele betekenis. Hoewel het woord hier figuurlijk is gebruikt, is de heftigheid van een *onverteerbare situatie* wel voor te stellen en beschrijft het woord de emotie van de schrijver en roept het mogelijk ook bij de lezer emoties op.

(17) Intensiverende adjectieven

- a. *Intussen gaat Staatsbosbeheer gewoon door met hun bizarre experiment.*
(OVPinternet4)
- b. *Zonder [...] proces zitten de gevangenen onder erbarmelijke omstandigheden vast.*
(PR20-2)
- c. *Tenenkrommend om zijn clichés* (PR21-1)
- d. *Maar in dergelijke grote aantallen op zo'n klein stukje land – dat is onverteerbaar.*
(OVPrant13)

Zoals de voorbeelden demonstreren varieert de semantische rijkheid van adjectieven sterk: dit geldt zowel voor de mate waarin de adjectieven betekenis aan de uiting toevoegen, als voor de betekenisdimensies waaraan ze appelleren. Als zowel de betekenisdimensie concreetheid als emotionaliteit door het intensiverend adjectief worden geactiveerd, wordt er meer betekenis aan de uiting toegevoegd. Dit gegeven maakt het moeilijker om een geïntensiveerde uiting met een semantisch rijke intensiveerder af te zwakken, zonder dat dit invloed heeft op de evaluatie van het geëvalueerde object. In hoeverre verandert uiting (17d) als *onverteerbaar* wordt vervangen door *onaanvaardbaar* of *onacceptabel*? Door een minder sterk woord in de plaats van *onverteerbaar* te zetten, gaat een deel van de betekenis in de uiting verloren. Deze voorbeelden suggereren dat het herkennen van een adjectief als een intensiverend element complexer wordt naarmate de semantische rijkheid ervan afneemt.

Een andere veelgebruikte groep intensiveerders zijn de **adverbiaal gebruikte adjectieven**. Dat zijn adjectieven die een adverbiale functie in de zin krijgen omdat ze bijvoorbeeld voor een adjectief worden geplaatst (*verschrikkelijk slecht*) of voor een verbum (*fantastisch gedaan*). In de corpora kwamen uiteenlopende adverbiaal gebruikte adjectieven voor, zoals de voorbeelden in (18) laten zien.

Bolinger (1972) stelt dat vrijwel elk adjectief dat als adverbium wordt gebruikt de neiging heeft om zich te ontwikkelen tot een woord dat gradatie aangeeft. Dat woord kan een uiting afzwakken (*dat heb je aardig gedaan*) of versterken (*dat heb je fantastisch gedaan*). Frequentie speelt hierbij wellicht een grote rol. Hoe frequenter een adjectief adverbiaal wordt gebruikt, hoe minder van de oorspronkelijke betekenis het woord nog draagt, waardoor combinaties met uiteenlopende adjectieven mogelijk zijn. *Fantastisch*, *gigantisch* en *geweldig* komen bijvoorbeeld veelvuldig voor als adverbiaal gebruikte adjectieven in combinatie met andere adjectieven (*mooi*, *leuk*, *goed*). In sommige gevallen slijt zelfs de polariteit van het woord, waardoor het zowel in positieve als in negatieve uitingen adverbiaal kan worden gebruikt (vergelijk *een geweldig goed boek* met *een geweldig slecht boek*).

Niet alle adverbiaal gebruikte adjectieven zijn (inmiddels) zo multi-inzetbaar. De betekenis van een emotioneel geladen woord zoals *tenenkrommend* is specifiek en alleen negatief te gebruiken; het kan enkel in bepaalde combinaties voorkomen (*tenenkrommend slecht*). Maar ook voor dit soort woorden geldt dat de betekenis slijt als het frequenter als adverbium wordt ingezet. Ruim vijftien jaar geleden werd nog een asterisk geplaatst bij *akelig mooi* (Klein, 1998), terwijl deze uiting inmiddels acceptabel is. De oorspronkelijke negatieve pool van *akelig* is verdwenen wanneer het woord adverbiaal wordt gebruikt.

Het proces van verbleking verklaart dus waarom de eerste twee voorbeelden in (18) zich vooral gedragen als graadaanduiders (vergelijkbaar met de adverbia van graad *heel*, *erg* en *zeer*) terwijl de andere drie voorbeelden in (18) betekenis aan de uiting toevoegen. Klein (1998) noemt dergelijke intensiveerders *qualitative expressions* omdat ze het daaropvolgende adjectief evalueren door er een kwaliteit aan toe te voegen (bij *ontwapenend eerlijk* wordt een kwalitatief element aan eerlijkheid toegevoegd).

(18) Intensiverende adverbiaal gebruikte adjectieven

- a. *Omdat het gewoon fantastisch lekker is!* (OVPinternet121)
- b. *Jullie hebben geweldig goed werk gedaan.* (OVPinternet85)
- c. *Het is bijna aandoenlijk minutieus.* (PR09-1)
- d. *Naast tenenkrommend slecht acteerwerk en een plot die nergens over gaat* (DR24-1)
- e. *Dit is een Joseph als een stripverhaal. [...] Met duizelingwekkend veel verkleedingen ook* (PR14-1)

4.2.3 Conclusie semantische rijkheid van taalintensiveerders

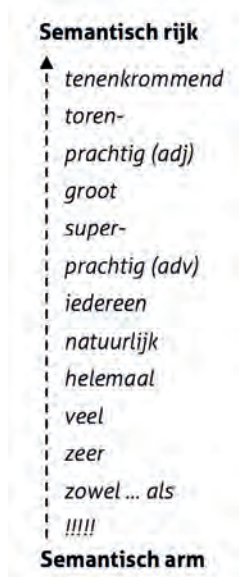
Uit de kwalitatieve analyse blijkt dat intensiverende elementen in meer en mindere mate betekenis dragen. De meest betekenisarme intensiveerderssoorten zijn typografische elementen en syntactische constructies. Adverbia van graad, modaliteit en frequentie of kwantiteit, telwoorden, onbepaalde pronomina en prefixen voegen naast informatie over de kracht van de evaluatie eveneens weinig extra betekenis aan de uiting toe. De elementen hebben met elkaar gemeen dat ze weinig betekenis dragen en dat een afgezwakte

uiting in veel gevallen tot stand komt door het element weg te laten uit de uiting of het te vervangen door een zwakkere variant.

Semantisch rijkere intensiveerderscategorieën zijn complexer: als deze elementen worden weggelaten of vervangen om een afgezwakte evaluatie te construeren, verdwijnt naast de versterking ook extra informatie uit de uiting. De rijkheid van de elementen verschilt. Sommige elementen blijven vrij abstract (*prachtig*), terwijl andere een uiting concreter (*torenhoog*, *spetterend*) of emotioneler (*doodsbang*, *erbarmelijk*) maken, of aan beide betekenisdimensies appelleren (*tenenkrommend*). Semantisch rijke intensiveerderscategorieën zijn eerste delen van samenstellingen, adjectieven en adverbiaal gebruikte adjectieven. De betekenis van semantisch rijke intensiveerders staat niet vast: door frequent gebruik kan de betekenis van de woorden verbleken. De dominante functie van verbleekte woorden kan veranderen (van primair adjectief naar voornamelijk adverbiaal), er zijn meer uiteenlopende woordcombinaties mogelijk en de oorspronkelijke polariteit wordt neutraal.

In figuur 4.2 is de semantische rijkheid van intensiverende elementen schematisch weergegeven. De hoogte van de elementen in deze figuur is relatief: woorden bovenin de figuur zijn relatief betekenisvoller dan woorden onderin. De perceptie van de rijkheid van de intensiveerders – en dus de plaats waar ze in het figuur staan – is sterk persoons-, tijds- en contextafhankelijk. Waarschijnlijk zakken sommige semantisch rijke intensiveerders in de figuur in de loop van de tijd naar beneden vanwege het verblekingsproces en maken ze plaats voor nieuwe, (nog) betekenisvollere intensiverende elementen.

Net als bij de parameter Contextafhankelijkheid, is het vermoeden dat de parameter Semantische rijkheid de moeilijke identificeerbaarheid van intensiverende elementen kan verklaren. Taalintensiveerders die concrete en/of emotionele informatie aan de uiting toevoegen, zoals het quasi-superlatief *tenenkrommend* en *toren-* als eerste deel van een samenstelling, lijken eenvoudig te identificeren. Vanwege hun rijkheid zijn ze op allerlei manieren te vervangen om een minder krachtige uiting te bewerkstelligen, maar bij het vervangen van de elementen gaat wel enige concrete en/of emotionele betekenis verloren. Dit is bij semantisch minder rijke intensiveerders logischerwijs minder het geval. Versterkers die nauwelijks informatie aan een uiting toevoegen, zoals het adverbium van frequentie of kwantiteit *veel* en het adverbium van modaliteit *natuurlijk*, zijn mogelijk minder eenvoudig als intensiveerders te identificeren dan de semantisch rijkere intensiveerders. Doordat ze relatief semantisch arm zijn, springen ze minder in het oog voor codeurs met ondercodering als mogelijk gevolg. Bovendien is uit sectie 4.2 gebleken dat een deel van deze elementen afhankelijk van de context al dan niet intensiverend is, wat de identificatie eveneens zou kunnen bemoeilijken.



Figuur 4.2 | Illustratieve weergave van taalintensiveerders binnen de parameter Semantische rijkheid.

In deze sectie is Semantische rijkheid los van Contextafhankelijkheid besproken. Voor beide parameters is verkend waar intensiverende elementen zich bevinden op de schalen van contextonafhankelijkheid en van semantische rijkheid. Bij een aantal intensiveerderscategorieën kan aan de hand van de mate waarin ze tot een parameter behoren een verwachting geformuleerd worden van de identificeerbaarheid van de elementen: zo zijn zijn eerste delen van samenstellingen relatief semantisch rijk en contextonafhankelijk, waarvan we vermoeden dat ze relatief eenvoudig te identificeren zijn, adverbia van modaliteit zijn daarentegen zowel semantisch arm als contextafhankelijk, waarvan wordt vermoed dat ze moeilijker te identificeren zijn.

Maar er zijn ook categorieën waarbij de parameters elkaar beïnvloeden, met mogelijk gevolgen voor de identificeerbaarheid van de elementen. Een voorbeeld hiervan zijn de intensiverende adjectieven. Adjectieven, waartoe de quasi-superlatieven zoals *tenenkrommend* en beschrijvende adjectieven zoals *groot* behoren, zijn relatief semantisch rijk zoals in sectie 4.2 is besproken. De contextafhankelijkheid van de elementen binnen deze intensiveerderscategorie verschilt echter (zie sectie 4.1): bij de quasi-superlatieven is gesteld dat ze contextonafhankelijk zijn, terwijl de beschrijvende adjectieven contextafhankelijk zijn. Het verschil in contextafhankelijkheid van de intensiverende elementen in deze categorie is te verklaren met de saillante betekenis en de intensiveerdersfrequentie van de woorden. Hieraan ligt mogelijk het verschil in semantische rijkheid van de elementen ten grondslag: de intensiverende quasi-superlatieven voegen meer betekenis aan een evaluatieve uiting toe dan de intensiverende beschrijvende adjectieven. Vanwege dit betekenisverschil tussen de intensiverende elementen in deze intensiveerderscategorie

verschillen de elementen ook in de mate van contextafhankelijkheid. We vermoeden kortom dat de semantische rijkheid van intensiverende elementen invloed heeft op hun contextafhankelijkheid.

Intensiveerders die bij uitstek betekenis dragen, zijn intensiverende verba, nomina en meerwoordige stijlfiguren. Bij deze intensiveerderscategorieën lijkt er met name een wisselwerking tussen Contextafhankelijkheid en Semantische rijkheid te bestaan. Deze drie intensiveerderscategorieën zijn daarom in voorgaande secties buiten beschouwing gelaten. In de volgende paragraaf wordt de wisselwerking tussen de twee parameters aan de hand van deze drie categorieën besproken.

4.3 Wisselwerking Contextafhankelijkheid en Semantische rijkheid

Verba, nomina en (meerwoordige) stijlfiguren als potentiële intensiverende elementen worden niet door alle onderzoekers als zodanig onderscheiden. Bolinger (1972) bijvoorbeeld stelt dat verba en nomina *an sich* geen intensiveerders kunnen zijn, maar dat ze wel geïntensiveerd kunnen worden (door bijvoorbeeld adverbia of adjectieven). Buller et al. (2000a, 2000b), Renkema (1997) en Martin en White (2005) onderscheiden daarentegen de drie soorten wel als potentiële intensiveerders.

Wat betreft het bepalen van de contextafhankelijkheid van intensiverende verba, nomina en meerwoordige stijlfiguren, spelen twee aspecten mogelijk een rol. De eerste is bij de bespreking van de parameter Contextafhankelijkheid al naar voren gekomen: de saillante betekenis van een element. Als de intensiveerdersbetekenis of de figuurlijke betekenis van een element het eerst wordt opgeroepen bij de lezer (zoals *tsunami* en *betoveren*), dan zijn deze elementen minder contextafhankelijk intensiverend en daardoor minder problematisch om te identificeren dan elementen waarvan de niet-intensiverende en de letterlijke betekenis saillant is (zoals *ramp* en *duiken*). De saillante betekenis van een woord hangt nauw samen met frequentie waarmee het woord in die betekenis voorkomt (Giora, 1997, 1999). Met betrekking tot taalintensiveerders betekent dit dat woorden die frequent in de intensiverende betekenis worden ingezet ervoor zorgen dat deze betekenis saillant is bij de lezer, wat het element weinig contextafhankelijk maakt. De saillantie van de letterlijke dan wel figuurlijke betekenis van een element speelt eveneens een rol: bij een potentiële intensiveerder die vaak figuurlijk wordt gebruikt, wordt de figuurlijke betekenis eerder geactiveerd in het mentale lexicon. Als het element inderdaad een intensiveerder betreft, is het element vanwege de saillante figuurlijke betekenis minder contextafhankelijk dan een element waarbij de figuurlijke betekenis niet saillant is. Een versteende eenwoordige of meerwoordige stijlfiguur (zoals *dat slaat als een tang op een varken*) komt frequent voor in de taal en activeert mogelijk direct de figuurlijke betekenis hetgeen het element een contextonafhankelijke intensiveerder maakt, terwijl een creatievere stijlfiguur (zoals *dat is als softijs in een frituurpan*) niet direct de figuurlijke betekenis oproept en mogelijk meer contextafhankelijk is.

Bij intensiverende verba en nomina vervult een ander type frequentie mogelijk eveneens een rol, die we los zien van de betekenisfrequentie in relatie tot saillantie. We vermoeden dat de frequentie waarmee woorden worden gebruikt in de Nederlandse taal – de woordfrequentie – eveneens kan meespelen bij het onderscheiden van contextonafhankelijke en contextafhankelijke intensiveerders. Uit het onderzoek van Wilson, Wiebe en Hwa (2004) bleek dat krachtige uitingen vaak infrequente woorden bevatten. Hoe frequent een woord voorkomt in de Nederlandse taal, wordt voornamelijk bepaald door hoe specifiek zijn betekenis is: verba en nomina met een specifieke betekenis (bijvoorbeeld *sodemieteren* en *blamage*) zijn minder breed inzetbaar en komen als gevolg daarvan minder frequent voor in Nederlandse teksten dan woorden met een minder specifieke betekenis (*gooien* en *fout*). Vergeleken met hoogfrequente woorden lijken laagfrequente woorden semantisch rijker te zijn en komt vanwege de specifieke betekenis de polariteit van het element duidelijker naar voren (vergelijk *sodemieteren* met *gooien*) (zie ook Bednarek, 2008; Thompson & Hunston, 2000). Vanwege de beperkte inzetbaarheid van laagfrequente verba en nomina, hun semantisch rijkere betekenis en duidelijkere polariteit, zijn deze intensiveerderstypen mogelijk minder contextafhankelijk dan hoogfrequente intensiverende verba en nomina. De woordfrequentie van intensiverende verba en nomina staat dus los van de betekenisfrequentie die Giora in het kader van saillantie onderscheidt.

In de volgende secties worden achtereenvolgend intensiverende verba, nomina en meerwoordige stijlfiguren besproken. Per intensiveerderscategorie wordt aan de hand van voorbeelden uit de corpora de wisselwerking tussen Contextafhankelijkheid en Semantische rijkheid gedemonstreerd aan de hand van de variabelen saillantie en woordfrequentie.

4.3.1 Intensiverende verba

In (19) staan voorbeelden van relatief **contextonafhankelijk** intensiverende verba uit de corpora. De intensiverende verba in (19) zijn alle drie relatief semantisch rijk, zijn duidelijk negatief en zijn af te zwakken (bijvoorbeeld *sodemieteren* > *gooien*). De verba hebben een zeer specifieke betekenisomschrijving (*sodemieteren* omschrijft Van Dale als *smiten* en *vallen*, bij *gooien* staat *met een krachtige beweging van de arm uit de hand laten vliegen; werpen*).

(19) Contextonafhankelijk intensiverende verba

- a. *Je kan die bloemen dus net zo goed in de sloot sodemieteren* (DO13-2)
- b. *Het gemak waarmee de geweldenaar tijdens zijn eerste optreden tegenstanders verpulverde* (PO09-1)
- c. *Te veel dieren op een te kleine oppervlakte die men moedwillig laat creperen* (OVPkrant20)

Voorbeeld (19b) laat zien dat contextonafhankelijk intensiverende verba figuurlijk kunnen worden ingezet. *Verpulveren* in dit voorbeeld is immers niet letterlijk maar figuurlijk be-

doeld. Als een lezer dit woord in een evaluatieve zin leest, bestaat de kans dat hij het woord meteen in de figuurlijke betekenis leest, aangezien de figuurlijke betekenis bij de lezer meer saillant aanwezig kan zijn, hetgeen het element een relatief contextonafhankelijke intensiveerder maakt.

In voorbeeld (19c) komen saillantie en woordfrequentie samen. Het voorbeeld bevat een semantisch rijk verbum met een duidelijke negatieve betekenis dat af te zwakken is (*creperen* > *doodgaan*) en dat minder frequent voorkomt dan de afgezwakte variant. In tegenstelling tot *sodemieteren* in (19a) is dit verbum niet te allen tijde een intensiveerder. *Creperen* – dat in het woordenboek wordt omschreven als *doodgaan, ellendig omkomen* – is pas een intensiveerder als er niet echt gecrepeerd wordt (zoals op beschrijvende wijze kan worden weergegeven), maar als de schrijver een gebeurtenis als *creperen* ervaart (waarbij hij de gebeurtenis op versterkte wijze of wellicht in overdreven vorm aanzet). Figuurlijk gebruik van dit verbum maakt het dus een intensiveerder; de saillantie van de letterlijke of figuurlijke betekenis bepaalt de contextafhankelijkheid van het element. Mogelijk komt een woord zoals *verpulveren* vaker in de figuurlijke dan in de letterlijke betekenis voor.

Van deze drie voorbeelden is *creperen* dus het minst contextonafhankelijk: kennis van de wereld dan wel van het besproken onderwerp is nodig om te bepalen of het woord letterlijk en feitelijk waar is, of dat het een evaluatieve weergave van de werkelijkheid geeft. Het onderwerp van de tekst speelt hierbij een rol: gaat de tekst over bejaarden in een verzorgingshuis die volgens de schrijver *creperen*, dan is het woord eenvoudiger als intensiveerder te herkennen, dan wanneer de tekst gaat over grote grazers in de Oostvaardersplassen die doodgaan van de honger, zoals in dit voorbeeld het geval is. De ellendige wijze waarop de dieren doodgaan, kan beschreven worden als *creperen* (als je vindt dat de mens een verzorgingsplicht heeft), maar kan ook geïntensiveerd worden met *creperen* (dan heeft het woord een meer figuurlijke betekenis). In onze studies markeerden de codeurs het woord als een intensiveerder; waarschijnlijk vonden zij het woord een hyperbool.

Er is geen scherpe scheidslijn tussen contextonafhankelijke en contextafhankelijk intensiverende verba: voorbeeld (19c) illustreert dit. Vergeleken met de zogenoemde contextonafhankelijke verba, zijn de relatief **contextafhankelijk** intensiverende verba minder semantisch rijk, minder uitgesproken positief of negatief, hebben ze een minder specifieke betekenis en komen ze waarschijnlijk frequenter in teksten voor. Een onderscheidende eigenschap van contextafhankelijk intensiverende verba is dat ze vaak zowel letterlijk als figuurlijk in een tekst kunnen voorkomen, waardoor het voor een codeur vooraf niet te bepalen is of het verbum een intensiveerder is of niet. Een verbum dat niet-intensiverend is, wordt letterlijk gebruikt (zoals *De bommen exploderen*), terwijl datzelfde verbum bij figuurlijk gebruik een intensiverende werking kan krijgen (*De prijzen exploderen*). Of de letterlijke of de figuurlijke betekenis van het woord saillant is, bepaalt de mate van contextafhankelijkheid.

In (20) staan voorbeelden van verba die intensiverend zijn wanneer ze figuurlijk worden ingezet. De verba kunnen zowel letterlijk als figuurlijk in een tekst voorkomen, wat maakt dat ze relatief contextafhankelijke intensiveerders zijn. Lezers hebben context nodig om te bepalen of de verba figuurlijk zijn bedoeld of niet.

(20) Contextafhankelijk intensiverende verba

- a. *Soms solliciteerde de PVV er overigens wel naar om te worden gemuilkorfd.* (PO23-2)
- b. *Het regent nog bonussen* (DO23-1)
- c. *Dieren dumpen in een afgesloten gebied en ze daarna aan hun lot overlaten* (OVPinternet15)

De voorbeelden worden weliswaar als contextafhankelijke intensiverende verba gepresenteerd, maar de intensiverende elementen variëren in semantische rijkheid. In voorbeeld (20a) is het verbum *gemuilkorfd* gemarkeerd. Van Dale omschrijft een *muilkorf* als een (*metalen*) *vlechtwerk om de bek van een hond om te voorkomen dat hij bijt*. *Muilkorven* heeft twee betekenissen: een letterlijke (*een muilkorf aandoen*) en een figuurlijke (*de mond snoeren*). In voorbeeld (20a) is het woord figuurlijk gebruikt. Vanwege de concrete betekenis van *muilkorf/muilkorven* met mogelijk ook een emotionele associatie is het woord een contextafhankelijke en semantisch rijkere intensiveerder.

Regenen in voorbeeld (20b) is eveneens figuurlijk gebruikt; het is een veelgebruikte metafoor die in Van Dale omschreven wordt als *in grote hoeveelheden neervallen*. Dit verbum is eveneens concreet, maar heeft een minder emotionele lading dan *muilkorven*. Opvallend is dat de figuurlijke betekenissen van zowel *muilkorven* als *regenen* in Van Dale zijn opgenomen en dus algemeen geaccepteerd zijn in de Nederlandse taal. Dit duidt erop dat de woorden ook frequenter in figuurlijke zin voorkomen in teksten.

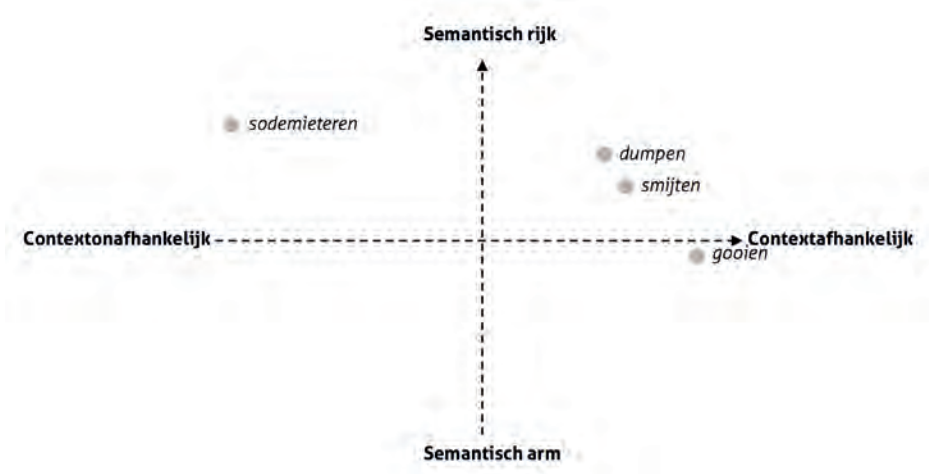
Het verbum *dumpen* (20c) daarentegen wordt niet in de figuurlijke betekenis in Van Dale omschreven. Het woord betekent weliswaar zowel *storten* als *verkopen*, maar aangezien *dumpen* in de betekenis van *verkopen* is afgeleid van het Amerikaans-Engels *dump*⁴, zijn beide betekenissen van het woord letterlijk. *Dumpen* in de figuurlijke betekenis zoals in (20c) is dus mogelijk minder saillant. Daardoor is dit intensiverende verbum sterker contextafhankelijk: het komt waarschijnlijk niet vaker in de figuurlijke dan in de letterlijke betekenis in teksten voor, waardoor de figuurlijke betekenis niet saillant aanwezig is dan de contextonafhankelijke verba (zoals *sodemieteren*). Vergeleken met de contextonafhankelijke verba is het verbum bovendien veel minder evaluatief en met minder verschillende woorden af te zwakken. Het is mogelijk om *dumpen* te vervangen door *gooien* waarmee de uiting licht evaluatief blijft.

4 "Ontleend aan Amerikaans-Engels *dump* 'in grote hoeveelheden voor lage prijzen op de markt brengen' [1868; OED], eerder al '(in grote hoeveelheid) neergooien' [1784; OED], Middelengels *dump*, *domp* 'zwaar vallen, ploffen; neerwerpen'." (<http://www.etymologiebank.nl/trefwoord/dumpen>, geraadpleegd op 14 april 2014).

Gooien werd door de codeurs eenmaal als intensiverender gemarkeerd: *Op een dag word je in een vrachtwagen gegooid*. Maar aangezien het in deze uiting daadwerkelijk ging om de wijze waarop met kalveren wordt omgegaan, is het verbum hier niet figuurlijk maar letterlijk gebruikt. In die hoedanigheid kan betwijfeld worden of *gooien* wel een intensiverend element is: bij het letterlijke gebruik van dit verbum is er sprake van een beschrijving, niet van een versterkte evaluatie. Wordt het verbum daarentegen in figuurlijke betekenis gebruikt en in een evaluatieve zin, dan kan het wel intensiverend zijn (*een probleem op tafel gooien*).

Intensiverende verba verschillen dus op een aantal wezenlijke punten van elkaar. Contextonafhankelijk intensiverende verba zijn semantisch rijk en hebben een specifieke betekenis, zijn duidelijk positief of negatief en zijn niet frequent. Hoewel er geen scherpe scheidslijn bestaat tussen contextonafhankelijk en contextafhankelijk intensiverende verba, zijn de relatief contextafhankelijk intensiverende verba minder semantisch rijk, vaak niet duidelijk positief of negatief, minder eenvoudig af te zwakken, hebben ze een bredere betekenis en komen ze frequenter voor in teksten. Bij de relatief contextafhankelijk intensiverende verba is het belang van de saillante betekenis bovendien groter: omdat de woorden zowel een letterlijke als een figuurlijke betekenis kunnen hebben, is interpretatie van de lezer nodig om de bedoelde betekenis te achterhalen.

Figuur 4.3 illustreert de eigenschappen van intensiverende verba in de parameters Contextafhankelijkheid en Semantische rijkheid met woorden die in het algemeen dezelfde betekenis hebben: *sodemieteren*, *dumpen*, *smijten* en *gooien*. *Gooien* is van deze verba het minst semantisch rijk en het meest contextafhankelijk, omdat het woord zowel letterlijk als figuurlijk in een tekst kan voorkomen. *Smijten* is eveneens contextafhankelijk en nauwelijks semantisch rijk, maar heeft in Van Dale zowel een letterlijke (*hard gooien*,



Figuur 4.3 | Illustratieve weergave van intensiverende verba met de betekenis 'gooien' binnen de parameters Contextafhankelijkheid en Semantische rijkheid.

werpen) als een figuurlijke betekenis (*met geld smijten*) waardoor de figuurlijke betekenis mogelijk meer saillant aanwezig is dan bij *gooien*. *Dumpen* is relatief semantisch rijker en de figuurlijke betekenis van dit woord is mogelijk saillant aanwezig dan bij *gooien* en *smijten*, waardoor het woord iets minder contextafhankelijk is. *Sodemieteren* is in dit rijtje het rijkst, heeft een duidelijke negatieve betekenis en is daardoor minder contextafhankelijk dan *dumpen*, *smijten* en *gooien*. Als de woordfrequenties van deze woorden worden nagegaan in Celex⁵, dan wordt het vermoeden ondersteund dat de minder contextafhankelijke intensiveerders minder frequent voorkomen in Nederlandse teksten dan de meer contextafhankelijke intensiveerders, met name wanneer die minder semantisch rijk zijn.⁶

In bovenstaande bespreking is gedemonstreerd dat bij intensiverende verba saillantie en woordfrequentie een rol spelen, waarbij woordfrequentie samenhangt met semantische rijkheid en polariteit. Echter, de door ons onderscheiden dimensies zijn niet in alle gevallen van toepassing geweest op de (onderbewuste) codeerpraktijk van de codeurs. Bekijk de voorbeelden in (21). De onderstreepte woorden werden door beide codeurs gemarkeerd als intensiverend.

(21) Als intensiverend aangemerkte verba

- a. De film ademt geloof, hoop, liefde en gemeenschapszin. (PR22-2)
- b. De kin omhoog, de haren puik in vorm geboetseerd (DO02-1)
- c. Had ik al mijn geld bij elkaar gesprokkeld (DR08-2)

Beide codeurs ervoeren de uitingen in (21) als intensief, maar op grond van onze analyse is deze identificatie niet geheel gerechtvaardigd. Bij (21a) is weliswaar sprake van een evaluatieve uiting, maar het is maar de vraag in hoeverre het woord *ademen* de evaluatie versterkt. Er wordt aan een niet-levend object een zintuiglijke beschrijving toegekend (personificatie), wat een stijlmiddel is, maar de evaluatie krijgt eerder een meer beeldende dan een sterkere betekenis die niet afgezwakt kan worden (*ademen* > *uitdragen*). Bij (21b) en (21c) is het zelfs twijfelachtig of er überhaupt sprake is van een evaluatieve uiting, los van dezelfde vragen als bij (21a) of het gemarkeerde element een versterkende werking

5 De database Celex (Dutch Centre for Lexical Information) bestaat uit Engelstalige, Nederlandstalige en Duitstalige geschreven teksten, waarbij het Nederlandse deel zo'n 150.000 lemma's bevat uit woordenlijsten en -boeken en het INL-corpus. Het Nederlandstalige deel in Celex is afgeleid uit het Groot Woordenboek van Hedendaags Nederlands van Van Dale (Van Sterkenburg & Pijnenburg, 1984), de Woordenlijst van de Nederlandse Taal (Van Haeringen, 1954) en het corpus van het Instituut voor Nederlandse Lexicologie (INL), dat uit 930 integrale fictie en non-fictie boeken bestaat die gepubliceerd werden tussen 1970 en 1988. De woordfrequenties in Celex worden weergegeven per miljoen woorden.

6 De woordfrequentie van de contextonafhankelijk intensiverende elementen is laag: in Celex komt *sodemieteren* eenmaal per miljoen woorden, terwijl de woordfrequentie van *smijten* 22 en van *gooien* 108 is. De woordfrequentie van *verpulveren* is 3 (versus 17 voor *afmaken*) en van *creperen* is 4 (versus 14 voor *doodgaan*).

heeft en of de uiting afgezwakt kan worden door het element te vervangen. Wat de onderstreepte woorden in de drie voorbeelden gemeen hebben, is dat ze erg semantisch rijk zijn. Wellicht hebben de codeurs zich vanwege hun rijkheid laten verleiden om ze te markeren als intensiveerders en is er dus sprake van overcodering.

4.3.2 Intensiverende nomina

Intensiverende nomina zijn in veel opzichten vergelijkbaar met intensiverende verba: net als verba zijn nomina vaak inhoudswoorden (zie Thompson & Hunston, 2000), waardoor ze zelfstandig betekenis dragen. Semantisch rijkere nomina hebben een specifieke betekenis en komen daardoor laagfrequent in teksten voor. Een deel van de nomina kan daarnaast een duidelijke positieve of negatieve betekenis hebben. Nomina kunnen net als verba soms zowel letterlijk als figuurlijk gebruikt worden, waarbij de saillantie van de betekenis kan bepalen hoe contextafhankelijk de intensiveerder is.

In (22) staan voorbeelden van **contextonafhankelijk** intensiverende nomina. *Blamage* in (22a) heeft een krachtige, negatieve en vrij specifieke betekenis (*iets waarvoor men zich moet schamen*), waardoor de inzetbaarheid in teksten beperkt is en de woordfrequentie laag⁷. Vanwege deze eigenschappen van het woord is het nomen semantisch rijk en relatief contextonafhankelijk intensiverend. *Blamage* is echter niet zo concreet als *glansrollen* in (22b). Van Dale omschrijft *glansrol* als *rol waarin een acteur schittert*. Dit woord is dus sterk positief, heeft een duidelijke betekenis, is semantisch zeer rijk en kan niet in andere contexten voorkomen dan bij een positieve beschrijving van hoe iemand een personage heeft neergezet. Net als bij de contextonafhankelijk intensiverende verba, kunnen de contextonafhankelijk intensiverende nomina een figuurlijke betekenis hebben, zoals bij *catastrofe* in (22c) het geval is. We vermoeden dat de figuurlijke betekenis van *catastrofe* saillant is, zodat een codeur bij lezing van dit woord kan verwachten dat het een intensiverende functie heeft.

(22) Contextonafhankelijk intensiverende nomina

- a. *Bespaar jezelf die blamage* (PO03-1)
- b. *Glansrollen zijn weggelegd voor Mariska van Kolck [...] en Hajo Bruins* (DR05-2)
- c. *Hoe groter de catastrofe waaraan we hebben bijgedragen, hoe moeilijker het is.* (DO23-1)

Opvallend bij de intensiverende nomina is dat het vaak woorden betreft die een persoon aanvallen of beledigen. De betekenis van deze woorden is vaak negatief. Ze worden vaak hyperbolisch gebruikt, waardoor ze in veel gevallen onafhankelijk van de context intensiverend zijn. In (23) staat een aantal van deze nomina dat als scheldwoord geïnterpreteerd kan worden.

7 In database Celex komt *blamage* per miljoen woorden eenmaal voor.

De woorden in (23) variëren in mate van emotionaliteit en concreetheid: zo heeft *sadisten* een emotionele lading, *hielenlikker* is vrij concreet, en *poppenkastneger* heeft beide. De uitingen in (23) zijn af te zwakken, maar daarbij gaat wel informatie verloren (*hielenlikker* > *slijmerd?*), wat kenmerkend is voor semantisch rijke intensiveerders. *Poppenkastneger* draagt bovendien een extra lading met zich mee: het woord is discriminerend, wat de betekenis van het woord nog meer versterkt.

(23) Contextonafhankelijk intensiverende nomina op de persoon

- a. *Die dierenbeschermers zijn gewoon sadisten* (OVPinternet7)
- b. *De hielenlikker van het torentje* (PO23-1)
- c. *De poppenkastneger van de PvdA* (DO20-1)

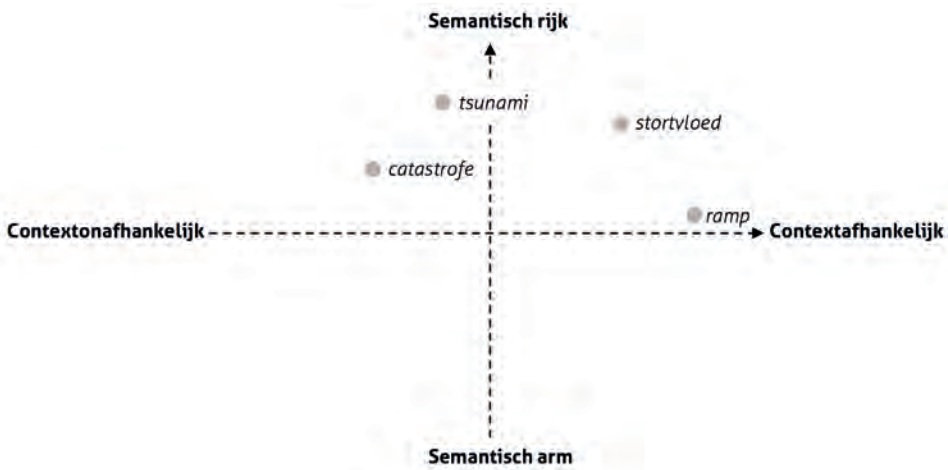
Net als bij de contextafhankelijk intensiverende verba speelt bij **contextafhankelijk** intensiverende nomina het figuurlijk gebruik een bepalende rol. Doordat de woorden minder semantisch rijk zijn, zijn de woorden breder inzetbaar en worden ze frequenter gebruikt in Nederlandse teksten, zowel letterlijk als figuurlijk (zie (24)). De woorden kunnen voorkomen in zowel letterlijke als figuurlijke zin, de figuurlijke betekenis is mogelijk niet saillant en de codeur dient op basis van de context te bepalen welke betekenis het woord heeft en of het dus een intensiveerder is.

(24) Contextafhankelijk intensiverende nomina

- a. *Dat Nintendo hen niet is vergeten in de stortvloed van games voor huisvrouwen* (DR10-1)
- b. *Maar voor de Lage Landen in zijn geheel is het een ramp*. (PO01-2)
- c. *Daar [...] gaat het over het voeren van de beestjes*. (OVPinternet11)

Stortvloed kan zowel letterlijk als figuurlijk voorkomen in teksten. Doordat het in (24a) figuurlijk is bedoeld, is het een intensiverend element dat semantisch rijk is vanwege de beeldende informatie die het element met zich meedraagt. De betekenis van het element is niet zo krachtig als die van *tsunami*, dat zowel concreet als emotioneel voorstelbaar is. *Ramp* in (24b) heeft een vergelijkbare betekenis als *catastrofe* (22c). Toch behoort het eerstgenoemde woord tot de relatief contextafhankelijke en het tweede woord tot de relatief contextonafhankelijke intensiveerders, hoewel Contextafhankelijkheid een continuüm is en er dus geen scherpe scheidslijn is aan te brengen. In tegenstelling tot *catastrofe* heeft *ramp* een minder emotionele betekenis (een minder ernstig *ongeluk*), is het woord minder negatief, is het minder eenvoudig af te zwakken (*ramp* > *calamiteit?*) en komt het frequenter voor in teksten⁸, mogelijk in zowel de letterlijke als de figuurlijke betekenis. *Ramp* is daarmee een contextafhankelijker intensiveerder, terwijl *catastrofe* vanwege de rijkere en negatieve betekenis alsmede de saillantie van de figuurlijke betekenis een minder contextafhankelijke intensiveerder is.

8 Celex wijst uit: catastrofe 7, ramp 25 en ongeluk 50 per miljoen woorden.



Figuur 4.4 | Illustratieve weergave van intensiverende nomina met de betekenis 'ongeluk' binnen de parameters Contextafhankelijkheid en Semantische rijkheid.

In (24c) staat een voorbeeld van een van de intensiverende verkleinwoorden die in de corpora voorkwamen. De uiting gaat over de grote grazers in de Oostvaardersplassen: het nomen *beestjes* is hier ironisch bedoeld (zie ook Burgers, Van Mulken & Schellens, 2011, 2012a). Maar het achtervoegsel *-tje* kwam niet alleen in ironische intensiveerders voor; ook *juweeltje* werd beschouwd als een intensiverend element. *Juweeltje* was in die specifieke uiting een metafoor voor een (mooi) liedje, maar het lijkt erop dat het achtervoegsel de evaluatieve betekenis van het element versterkt waardoor het als een minder contextafhankelijke intensiveerder gezien kan worden (vergeleken met *juweel*). Mogelijk is het achtervoegsel *-tje* een indicator van intensiteit wanneer het figuurlijk wordt ingezet – al dan niet met het gevolg dat de polariteit van de uiting verandert.

De wijze waarop intensiverende nomina samenhangen met Contextafhankelijkheid en Semantische rijkheid is schematisch weergegeven in figuur 4.4. *Catastrofe* is vanwege haar emotionele(re) betekenis en mogelijk frequente figuurlijke gebruik minder een contextafhankelijke intensiveerder dan *tsunami*, *stortvloed* en *ramp*. De andere woorden zijn relatief contextafhankelijker, maar verschillen in de mate waarin ze appelleren aan andere betekenisdimensies. *Ramp* is daarbij het minst betekenishoudend, *stortvloed* is concreter en *tsunami* is zowel concreet als emotioneel voorstelbaar en daardoor het rijkst. De woordfrequentie van deze nomina in Celex ondersteunt de aanname dat contextonafhankelijke intensiveerders minder frequent gebruikt worden in Nederlandse teksten dan relatief contextafhankelijke intensiveerders, waarbij de frequentie van het minst semantisch rijke woord het hoogst is.⁹ Van deze vier nomina kwam *tsunami* niet in de Celex-database voor. Dat is niet verrassend, want voor de zeebeving in de Indische Oceaan tijdens Tweede Kerstdag in 2004 was het woord *tsunami* bij velen onbekend. De

⁹ *Tsunami* kwam niet in de database voor, *stortvloed* 2, *catastrofe* 7 en *ramp* 25 per miljoen woorden.

figuurlijke betekenis van *tsunami* is mogelijk bij veel taalgebruikers inmiddels saillant, na het veelbesproken figuurlijke gebruik ervan door politicus Geert Wilders, die de toename van moslims in Nederland een *tsunami* noemde (*de Volkskrant*, 7 oktober 2006). Mogelijk vinden sommige taalgebruikers het woord inmiddels ook al in enige mate verbleekt. Hoewel het woord *tsunami* nog steeds meerdere betekenissen kan hebben – en daarmee een contextafhankelijke intensiveerder is – is het element vanwege de frequente intensiveerdersbetekenis minder contextafhankelijk dan woorden zoals *stortvloed* en *ramp*.

Net als bij de verba, zijn de door ons onderscheiden dimensies niet in alle gevallen van toepassing geweest op de (onderbewuste) codeerpraktijk van de codeurs bij het identificeren van intensiverende nomina. De voorbeelden in (25) werden door beide codeurs gemarkeerd als intensiverend, maar ook hier spelen de vragen of er überhaupt sprake is van een evaluatieve uiting en of het gemarkeerde element een krachtigere evaluatie tot stand brengt.

(25) Als intensiverend aangemerkte nomina

- a. *Die mannen zitten [...] kwijslend naar lekkere jonge chickies te kijken* (DO11-1)
- b. *Het kabinet had uit dit menu kunnen kiezen* (PO01-1)
- c. *Zijn nieuwste pennenvrucht [...] heeft zelfs alles in zich om een ultieme Smeets-klassieker te worden.* (DR19-1)

Chickies is een populaire jongerenterm om jonge meisjes mee te duiden, afkomstig van het Engelse *chick*. In wezen betekent dit woord niet meer dan *meisje*, hoewel het woord afgeleid kan zijn van *kippetje* dat meer de betekenis van *lekker ding* heeft¹⁰. Het woord kan dus in enige mate semantisch rijk zijn en een positieve betekenis hebben. In de tekst waarin (25a) werd geuit, was er echter sprake van een zeer negatieve uiting, waarmee *chickies* juist een negatieve betekenis kreeg. Het is discutabel of *chickies* intensiverend is. Enerzijds heeft de evaluatie in de zin meer betrekking op de mannen dan op de meisjes, waardoor de positieve dan wel negatieve betekenis van *chickies* een ondergeschikte rol speelt in de evaluatie. Bovendien is het de vraag in hoeverre de uiting afzwakt als dit woord vervangen wordt door een ander woord (vergelijk *kwijslend naar lekkere jonge chickies kijken* met *kwijslend naar lekkere jonge meisjes kijken*). Anderzijds versterkt het woord mogelijk de negatieve evaluatie over de kwijslende oude mannen. Het woord lijkt het positieve oordeel van de mannen over de meisjes te versterken en tegelijkertijd het negatieve oordeel over de mannen door de auteur.

Menu in (25b) is een concretere manier om te zeggen hoeveel keuzemogelijkheden er zijn dan bijvoorbeeld de uiting *het kabinet had veel keuzes*. Het is de vraag in hoeverre taalgebruikers nog een betekenisverschil ervaren tussen het figuurlijke en het letterlijke *menu*, aangezien de betekenis van het woord volgens Van Dale niet alleen *kaart met*

10 Zie ook www.encyclo.nl/begrip/chickie.

gerechten betekent maar inmiddels ook *op het beeldscherm getoonde lijst van te kiezen mogelijkheden*. Het woord *menu* impliceert een simpele keuze uit vooraf gegeven mogelijkheden. Aan het kabinet een dergelijke keuze toeschrijven, kan een krachtige negatieve kwalificatie impliceren, wat een codeur als intensiverend kan opvatten.

Pennenvrucht ten slotte omschrijft Van Dale als *dat wat iemand geschreven heeft*. Het nomen kan gezien worden als een spottend synoniem voor *boek*, maar is in tegenstelling tot *boek* concreter. Met het woord werd in de tekst het nieuwste boek van Mart Smeets op negatieve (ironische) wijze geduid, waardoor een codeur het woord als intensiverend zou kunnen percipiëren.

Zoals de bespreking bij de voorbeelden aangeeft, is het sterk persoonsafhankelijk of de voorbeelden in (25) als intensiveerders geïnterpreteerd worden. De voorbeelden voldoen niet volledig aan de door ons onderscheiden eigenschappen van intensiverende elementen, terwijl de codeurs ze wel als intensiverend hebben gepercipieerd. Wellicht heeft ook hier – net als bij de voorbeelden van de intensiverende verba – de semantische rijkheid van de woorden voor overcodering gezorgd.

4.3.3 Meerwoordige intensiverende stijlfiguren

In voorgaande paragrafen is gedemonstreerd dat verba en nomina intensiverend kunnen zijn afhankelijk van hun woordfrequentie en saillantie van de figuurlijke betekenis. De figuurlijke betekenis van intensiverende elementen komt niet alleen naar voren bij intensiverende verba en nomina – die in veel gevallen eenwoordige stijlfiguren zijn – maar vooral ook bij intensiverende meerwoordige stijlfiguren. Die stijlfiguren worden in deze paragraaf besproken. Net als bij de verba en nomina vormen meerwoordige stijlfiguren ook een intensiveerderssoort waarbij Contextafhankelijkheid en Semantische rijkheid in veel gevallen sterk inwerken op elkaar. De figuurlijke betekenis is niet bij alle intensiverende stijlfiguren saillant. Dit is afhankelijk van de mate waarin de woordcombinatie in figuurlijke betekenis voorkomt: versteende stijlfiguren komen dusdanig frequent voor dat ze zijn opgenomen in woordenboek Van Dale, terwijl creatieve stijlfiguren waarschijnlijk nieuw zijn voor de lezer.

Een van de weinige stijlfiguren die **semantisch arm** genoemd kan worden, is repetitie: een intensiverend element waarmee een uiting krachtiger wordt, zonder dat de betekenis van de uiting wezenlijk verandert (zie ook Van Enschoot, 2006). In (26a) en (26b) worden voorbeelden gegeven van herhaling met precies dezelfde woorden: deze vorm van intensiveren is semantisch arm en nauwelijks contextafhankelijk, waarbij het eerste voorbeeld contextonafhankelijker is dan het tweede voorbeeld. Een herhaling door middel van synoniemen (tautologie) in (26c) is minder contextonafhankelijk: de uiting vraagt om interpretatie van de codeur om vast te stellen of er sprake is van een vorm van herhaling die intensiverend is. Bovendien lijkt de niet-letterlijke herhaling enige betekenis aan de uiting toe te voegen.

(26) Intensiverende repetitie

- a. *Heel, heel, heel* soms slagen sporters er in om de Grote Mart Smeets te amuseren. (DR19-1)
- b. *Ik denk niet dat het mag. Niet van de KNVB, niet van Ajax, niet in de misère van Feyenoord.* (PO14-1)
- c. *Op een van de drie publieke televisiezenders kunnen we vast en zeker rekenen* (DO09-2)

Met uitzondering van intensiverende repetitie, zijn intensiverende stijlfiguren doorgaans **semantisch rijk**. Dat komt doordat ze figuurlijk gebruikt worden terwijl ze van oorsprong een letterlijke betekenis hebben: stijlfiguren zijn rijk en beeldend en bevatten ‘fantasievolle metaforen en vergelijkingen en bloemrijke uitdrukkingen’ (Mulac et al., 2001, p. 127), hoewel de mate waarin ze semantisch rijk zijn onderling kan verschillen. De semantische rijkheid van stijlfiguren hangt samen met contextafhankelijkheid. Voor een aantal stijlfiguren is nauwelijks context nodig om te bepalen of het intensiverend is. Dit geldt met name voor semantisch rijke beeldspraak waarin de positieve of negatieve evaluatie van de schrijver sterk naar voren komt. Dit kunnen metaforen, vergelijkingen en spreekwoorden zijn.

(27) Minder contextafhankelijk intensiverende stijlfiguren

- a. *Sarkozy heeft haar nu als een baksteen laten vallen.* (PO07-2)
- b. *Een lor van een stuk, en zo langdradig als een klosje garen.* (PR05-2)
- c. *Net als Donald Duck is hij weliswaar een nicht als een deur* (PO12-2)
- d. *Tussen droom en compromis ligt een zee van ellende* (PR23-2)

In (27) staat een aantal voorbeelden van **contextonafhankelijk intensiverende** stijlfiguren. Zoals de voorbeelden laten zien is er veel variatie. Soms gebruikt een schrijver versteende beeldspraak, zoals in (27a) dat door Van Dale woordenboek omschreven wordt als *onverwacht volledig opgeven, zijn handen ervan aftrekken, geheel in de steek laten*. Naast dergelijke versteende omschrijvingen, gebruikt een schrijver soms ook originelere vergelijkingen, zoals in (27b), waarbij de versteende figuurlijke en de letterlijke betekenis van *langdradig* wordt gecombineerd met een originele vergelijking die voor de lezer eenvoudig te interpreteren is. Bij beide voorbeelden is de figuurlijke betekenis saillant.

De semantische dimensies waaraan de minder contextafhankelijk intensiverende stijlfiguren appelleren, variëren. De eerste twee voorbeelden in (27) tonen dat een uiting rijker wordt vanwege de concrete vergelijking. Concreetheid kan soms ook verwarrend zijn, zoals in (27c): een deur is concreet voorstelbaar, maar het is ingewikkeld om een persoon voor te stellen op basis van de eigenschappen van dit object. Mogelijk is deze uitspraak afgeleid van de zegswijze *zo gek als een deur* (waar *deur* afkomstig is uit het Middelnederlands in de betekenis van *dwaas*). Inmiddels is deze tweede betekenis van het homoniem *deur* in de vergetelheid geraakt – wat als een vorm van verbleking beschouwd

kan worden – en wordt de uiting als beeldspraak gezien. Het intensiverende element in (27d) is daarentegen zowel concreet (*een zee*) als emotioneel (*van ellende*). Doordat dit element appelleert aan beide betekenisdimensies, is het mogelijk semantisch rijker dan de elementen die slechts een beroep doen op één van de betekenisdimensies.

Een groot deel van de stilistische intensiveerders is relatief **meer contextafhankelijk** (en semantisch rijk). Dit geldt voor zegswijzen en uitdrukkingen, maar ook voor veel vergelijkingen en metaforen, ironie en hyperbolen. Concreet zijn deze uitingen vrijwel altijd, maar concreetheid is geen garantie voor een intensiverende werking. Bij de andere contextafhankelijke intensiveerders (zie paragraaf 4.1.2.2) werd gesteld dat de elementen in een evaluatieve uiting intensiverend kunnen zijn wanneer ze een figuurlijke betekenis hadden – metaforisch of hyperbolisch – of wanneer ze een extra subjectieve lading aan de evaluatieve uiting toevoegen. De vraag kan gesteld worden of dit ook voor intensiverende stijlfiguren geldt. In (28) is een aantal voorbeelden gegeven.

(28) Contextafhankelijk intensiverende stijlfiguren

- a. *Die overvolle agenda klinkt niet bepaald naar rustig herstel.* (PR04-2)
- b. *De harmonieën die dat opleverde, zouden een krols kattenkoor hebben beschaamd.* (PR02-2)
- c. *Het voelt als warme chocolademelk drinken in de zomer: het hoort niet.* (DR11-1)
- d. *In vergelijking met een stevig stuk savanne stelt het project Oostvaardersplassen niet meer voor dan natuurbeheer in een viskom.* (OVPrant16)

De eerste uiting in (28) is een voorbeeld van een litotes: uit de context is op te maken dat de schrijver met *niet bepaald* eerder *bepaald niet* of *helemaal niet* bedoelt: het tegenovergestelde wordt dus bedoeld, maar met deze formulering is de uiting krachtiger. De litotes is dus een intensiverend element waarbij de lezer context nodig heeft om de litotes correct te interpreteren. De overige voorbeelden bevatten originele beeldspraak waarbij de figuurlijke betekenis waarschijnlijk niet saillant aanwezig is bij de lezer. De lezer heeft de context en zijn kennis van de wereld nodig om de uitingen correct te interpreteren. Doordat de zinnen in (28) een evaluatieve uiting betreffen waarbij de stijlfiguren op metaforische wijze de evaluatie versterken, kunnen de stijlfiguren als intensiveerders fungeren.

(29) Als intensiverend gemarkeerde meerwoordige stijlfiguren

- a. *Een flatje in Harlem waar [...] het behang frituurvet zweet.* (PR21-1)
- b. *[daar] vliegen drie kolossale wielen als paardenbloempluizen door de lucht* (PR24-1)
- c. *De Tweede Wereldoorlog is de motor van zijn literaire werk* (PR17-2)

Net als bij de intensiverende verba en nomina blijkt het niet eenvoudig om meerwoordige intensiverende stijlfiguren te identificeren, wellicht vanwege hun semantische rijkheid die verder kan doorklinken in een tekst. In (29) wordt een aantal voorbeelden getoond waarbij de vraag gesteld kan worden of de uiting waarin het gemarkeerde element voorkomt



Figuur 4.5 | Illustratieve weergave van intensiverende stijlfiguren binnen de parameters Contextafhankelijkheid en Semantische rijkheid.

evaluatief is en of het element dus die evaluatie versterkt. De gepercipieerde evaluativiteit in deze uitingen is wellicht persoonsafhankelijk; de gemarkeerde elementen hebben met elkaar gemeen dat ze semantisch zeer rijk zijn. Zoals in dit hoofdstuk beschreven, is niet elk semantisch rijk element een intensiveerder, maar kan het vanwege overcodering wel door codeurs zijn gemarkeerd.

187

Net als bij de intensiverende verba en nomina, kunnen ook de intensiverende meerwoordige stijlfiguren in een kwadrantenmodel geplaatst worden. Zoals in figuur 4.5 is te zien, zijn stijlfiguren met uitzondering van intensiverende repetitie altijd in meer en mindere mate semantisch rijk, en verschillen ze in contextafhankelijkheid. Sterk evaluatieve uitdrukkingen en metaforen waarvan de figuurlijke betekenis saillant aanwezig is, mogelijk doordat ze als verstaend beschouwd kunnen worden, zijn minder contextafhankelijk, terwijl minder evaluatieve stijlfiguren en elementen die zowel letterlijk als figuurlijk geïnterpreteerd kunnen worden, zoals understatementen, ironische uitdrukkingen, hyperbolen en andere uitdrukkingen, meer contextafhankelijk zijn. Het onderscheid tussen de minder contextafhankelijke en de meer contextafhankelijke stijlfiguren is gemaakt op basis van de saillantie van de figuurlijke betekenis, hoewel die interpretatie per persoon kan verschillen.

4.3.4 Conclusie wisselwerking Contextafhankelijkheid en Semantische rijkheid

De parameters Contextafhankelijkheid en Semantische rijkheid werken op elkaar in, zoals in deze sectie met intensiverende verba, nomina en meerwoordige stijlfiguren is gedemonstreerd. Op intensiverende repetitie na, zijn alle elementen die tot deze intensiveerderscategorieën behoren in enige mate semantisch rijk. Binnen de minder en meer semantisch rijke intensiveerders is een onderscheid te maken tussen de minder context-

afhankelijke en de meer contextafhankelijke intensiveerders op basis van welke betekenis van het element (waarschijnlijk) saillant is.

Wat betreft de intensiverende verba en nomina – die in veel gevallen eenwoordige stijlfiguren waren – kan op basis van de kwalitatieve analyse worden gesteld dat de contextafhankelijkheid van deze elementen wordt bepaald door de woordfrequentie waarin ze in Nederlandse teksten voorkomen en de saillantie van de letterlijke of figuurlijke betekenis. Het blijkt dat hoe rijker een woord is en hoe minder frequent het in de Nederlandse taal voorkomt, des te minder contextafhankelijk het element is. Bij de meer contextafhankelijke intensiverende verba en nomina speelt saillantie een rol: elementen waarvan de figuurlijke betekenis meer saillant is, zijn minder contextafhankelijk dan elementen waarbij zowel de letterlijke als de figuurlijke betekenis worden opgeroepen.

Wat betreft de meerwoordige stijlfiguren geldt dat deze elementen minder contextafhankelijk zijn wanneer ze frequent als stijlfiguren worden ingezet. Versteende stijlfiguren zijn bij de taalgebruiker zo bekend dat de figuurlijke betekenis saillant is en ze eenvoudig te herkennen zijn, terwijl bij niet-versteende stijlfiguren de figuurlijke betekenis niet saillant is.

In deze sectie is de wisselwerking tussen Contextafhankelijkheid en Semantische rijkheid gedemonstreerd aan de hand van intensiverende verba, nomina en meerwoordige stijlfiguren, maar de gesignaleerde regelmatigheden gelden ook voor adjectieven: quasi-superlatieve adjectieven zijn contextonafhankelijke intensiveerders vanwege hun saillante intensiveerdersbetekenis, terwijl beschrijvende adjectieven contextafhankelijke intensiveerders zijn omdat ze zowel letterlijk als figuurlijk geïnterpreteerd kunnen worden. Wanneer een adjectief zoals *groot* of *diep* in figuurlijke zin wordt gebruikt in een evaluatie, kan het een intensiverend element zijn.

Opmerkelijk is dat bij de semantisch rijkere intensiveerderscategorieën verba, nomina en meerwoordige stijlfiguren de door ons onderscheiden dimensies niet in alle gevallen van toepassing zijn geweest op de (onderbewuste) codeerpraktijk van de codeurs. Er is een aantal voorbeelden van uitingen getoond waarin beide codeurs een element als intensiveerder hadden geïdentificeerd, maar waar op grond van onze analyse de identificatie niet geheel is gerechtvaardigd omdat de uiting geen evaluatie bevatte of omdat het gemarkeerde element geen versterking van de evaluatie was. Er was hierbij sprake van overcodering, wellicht vanwege de semantische rijkheid van de elementen. Deze bevinding toont eens te meer aan dat wat als intensief ervaren wordt per persoon kan verschillen. Dat maakt het voor codeurs lastig om op betrouwbare wijze taalintensiveerders te identificeren.

4.4 Conclusie

In dit hoofdstuk zijn twee parameters onderscheiden die mogelijk kenmerkend zijn voor taalintensiveerders: Contextafhankelijkheid en Semantische rijkheid. Bij deze verkenning zijn als gevolg van de onderscheiden intensiveerderstypen in hoofdstuk 3 woordsoorten en een aantal meerwoordige intensiveerderscategorieën als uitgangspunt genomen. Uit de kwalitatieve bestudering blijkt dat intensiveerders inderdaad van elkaar verschillen in de mate waarin ze contextafhankelijk en semantisch rijk zijn. Het is daarnaast ook gebleken dat de parameters sterk op elkaar kunnen inwerken.

Het doel van dit hoofdstuk was niet alleen om aan de hand van deze parameters meer kennis te verkrijgen met betrekking tot de eigenschappen van taalintensiveerders, maar ook om te onderzoeken of de complexiteit van de identificeerbaarheid van taalintensiveerders ermee verklaard kan worden. We vermoeden dat deze parameters kenmerkende eigenschappen zijn van taalintensiveerders die de intuïties en het gedrag van de codeurs beïnvloeden. Dit wordt onderzocht in deze sectie. Aan de hand van de bevindingen met betrekking tot de contextafhankelijkheid en semantische rijkheid van taalintensiveerders, worden verwachtingen opgesteld en onderzocht in relatie tot de complexiteit van de identificatie van intensiverende elementen.

Wat betreft Contextafhankelijkheid verwachten we dat de contextonafhankelijke intensiveerders eenvoudiger te identificeren zijn dan de relatief contextafhankelijke intensiveerders (verwachting 1). Immers, een codeur zal bij elementen die los van de context vrijwel te allen tijde intensiverend zijn op voorhand verwachten dat ze intensiverend zijn, terwijl dit bij de meer contextafhankelijke elementen niet het geval is. Adverbia van graad (*heel, erg*) en quasi-superlatieven (*fantastisch, tenenkrommend*) zijn voorbeelden van contextonafhankelijke intensiveerders.

De mate waarin contextafhankelijke intensiveerders contextafhankelijk zijn, wordt mede bepaald door de betekenis die een element als eerste oproept bij de lezer: sail-lantie (Giora, 1997, 1999). Elementen waarvan de intensiveerdersbetekenis saillant is, zijn minder contextafhankelijk dan elementen waarbij dit niet het geval is. Of de intensiveerdersbetekenis van een element de eerst opgeroepen betekenis is van een relatief contextafhankelijke intensiveerder, hangt af van de mate waarin de figuurlijke betekenis van het element saillant aanwezig is in het mentale lexicon. Bij veel contextafhankelijke intensiveerders is namelijk gebleken dat die zowel een letterlijke als figuurlijke betekenis kunnen hebben: wanneer de betekenis figuurlijk is, kan het element een versterker zijn. Bij sommige contextafhankelijke intensiverende elementen is de figuurlijke betekenis saillant, bijvoorbeeld doordat ze vaak in die betekenis voorkomen (zoals *tsunami* en *betoveren*). Andere contextafhankelijke intensiverende elementen komen daarentegen zowel frequent voor in de letterlijke als in de figuurlijke betekenis (metaforisch zoals *ramp* en *duiken*, of hyperbolisch zoals *iedereen* en *honderden*). Bij deze intensiveerders dient de lezer op basis van zijn kennis van de wereld te bepalen of een

element een intensiveerder is, waarbij de perceptie sterk persoonsafhankelijk kan zijn. Dat zit een betrouwbare identificatie van intensiveerders in de weg. De identificatie van contextafhankelijke elementen is eenvoudiger wanneer de figuurlijke betekenis saillant aanwezig is bij de lezer, dan wanneer het element vaak voorkomt in de letterlijke betekenis: *tsunami* is dan ook beter identificeerbaar en minder contextafhankelijk dan *ramp*.

Andere contextafhankelijke intensiveerders hebben de eigenschap dat ze een uiting kunnen subjectiveren. Deze subjectivering kan enkel als intensiverend worden ervaren wanneer de elementen voorkomen in een evaluatieve uiting. Voorbeelden van dergelijke contextafhankelijke intensiveerders zijn adverbialen van modaliteit (*natuurlijk, gelukkig*) en intensiverende zinsconstructies (*zowel ... als, niet alleen ... maar ook*). Als deze elementen in een beschrijvende zin voorkomen (*zowel de studenten als de docenten hadden een dag vrij*) geven ze weliswaar een subjectieve lading aan de uiting maar zijn ze niet-intensiverend. In een evaluatieve zin kunnen deze elementen wel intensiverend zijn (*zowel de muziek als de decors zijn verrassend in deze musical*): als de elementen uit de zinnen worden verwijderd of vervangen, blijft er een evaluatieve maar niet-intensiverende zin over.

Bij nomina en verba speelt niet alleen saillantie een rol, maar ook de mate waarin een woord een specifieke of een ruime betekenis heeft. Een woord met een ruime betekenis heeft waarschijnlijk een hogere woordfrequentie dan een woord met een specifieke betekenis. Voor deze intensiveerderscategorieën geldt dat elementen die een specifieke betekenis hebben en laagfrequent in Nederlandse teksten voorkomen eveneens relatief eenvoudig als intensiveerder te herkennen zullen zijn in een evaluatieve uiting, vergeleken met woorden die een ruimere betekenis en een hoge woordfrequentie hebben. Dit wordt ook onderschreven door Bowers (1964), die stelt dat hoogintensief en laagintensief taalgebruik correleren met de mate waarin een woord onbekend dan wel gangbaar is (*obscurity*): participanten in zijn onderzoek beoordeelden een minder gangbaar woord zoals *ostentation* als krachtiger dan het gangbaardere *show*. Wiebe, Wilson en Hwa (2004) en Mos en Van Wijk (2013) stelden eveneens vast dat woordfrequentie een rol speelt bij taalintensivering.

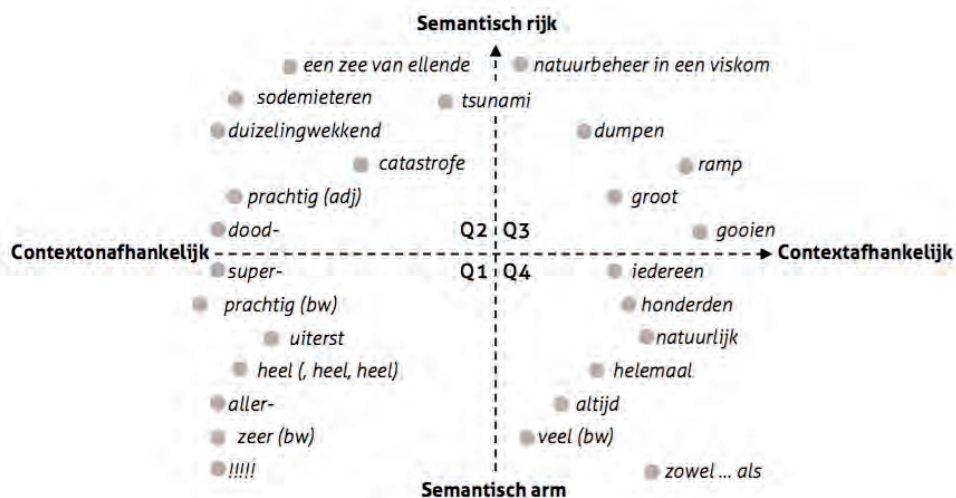
De tweede verwachting is dat de relatief semantisch rijke intensiveerders eenvoudiger te identificeren zullen zijn dan semantisch minder rijke intensiveerders (verwachting 2). Taalintensiveerders die concrete en/of emotionele informatie aan de uiting toevoegen, zoals het quasi-superlatief *tenenkrommend* en *toren-* als eerste deel van een samenstelling met een adjectief, lijken eenvoudig te identificeren. Vanwege hun rijkheid zijn ze op allerlei manieren te vervangen om een minder krachtige uiting te bewerkstellingen, maar bij het vervangen van de elementen gaat wel enige concrete en/of emotionele betekenis verloren. Dit is bij semantisch minder rijke intensiveerders logischerwijs minder het geval. Versterkers die nauwelijks informatie aan een uiting toevoegen, zoals het adverbium van frequentie of kwantiteit *veel* en het adverbium van modaliteit *natuurlijk*, zijn minder eenvoudig als intensiveerders te identificeren dan de semantisch rijkere intensiveerders.

Doordat ze relatief semantisch arm zijn, zullen ze minder in het oog springen met onder-codering als mogelijk gevolg. Wellicht spelen ook hierbij saillantie en woordfrequentie een rol. De semantisch armere intensiveerders zijn hoogfrequent en kunnen zowel in de letterlijke als in de figuurlijke betekenis vaak voorkomen; de semantisch rijkere intensiveerders zijn minder frequent waarbij de figuurlijke betekenis mogelijk vaker saillant aanwezig is dan bij de semantisch armere intensiveerders.

Een concept dat vanwege de semantische rijkheid van intensiverende elementen eveneens in dit hoofdstuk is gedemonstreerd en dat een rol speelt bij identificatie, is semantisch verbleken (onder anderen Brinton & Traugott, 2005). Met semantisch verbleken wordt de betekenisverschuiving van een woord bedoeld (*fantastisch* betekende oorspronkelijk *gefantaseerd*) – wanneer de oorspronkelijke betekenis is veranderd – of de functieverhuizing van een woord – wanneer het steeds vaker een andere functie in een zin krijgt (het adjectief *fantastisch* dat bijvoorbeeld de functie van een adverbium krijgt: *fantastisch leuk*). Naast het verbleken van woorden door taalverandering, kunnen woorden ook verbleken door de context waarin ze staan: het vaker horen of lezen van een woord kan de kracht ervan al doen afnemen. Dit type verbleking is sterk persoons-, tijds- en contextafhankelijk.

Voor een overzicht van de contextafhankelijkheid en semantische rijkheid van intensiverende elementen, zijn beide parameters schematisch weer te geven in een kwadrantenmodel (zie figuur 4.6), waarbij de scheiding tussen de vier kwadranten minder strikt is dan de lijnen in de figuur doen vermoeden. In de figuur zijn voorbeelden geplaatst die in

191



Figuur 4.6 | Illustratieve weergave van uiteenlopende intensiveerders binnen de parameters Contextafhankelijkheid en Semantische rijkheid.

de kwalitatieve analyse naar voren kwamen. De plaats waar de intensiverende elementen staan, is illustratief voor de mate waarin ze relatief contextafhankelijk en semantisch rijk zijn. Er liggen kwalitatieve inschattingen aan ten grondslag, geen kwantitatieve metingen.

In de figuur wordt getoond dat adverbia van graad (*heel, zeer*), prefixen (*aller-*), typografie (!!!) en de stijlfiguur repetitie (*heel, heel, heel*) bijvoorbeeld contextonafhankelijke en semantisch armere intensiveerders zijn (Q1). Wordt aan de contextonafhankelijke zijde links in het kwadrantenmodel de pijl omhoog gevolgd (Q2), dan is te zien dat nomina en verba met een sterke positieve of negatieve betekenis (*sodemieteren*) en/of waarvan de figuurlijke betekenis saillant is (*catastrofe*), de eerste delen in samenstellingen (*dood-*), quasi-superlatieve adjectieven (*duizelingwekkend*) en sterke metaforen (*een zee van ellende*) contextonafhankelijke intensiveerders zijn die semantisch rijker zijn. Als een codeur een van de semantisch rijkere elementen in een tekst tegenkomt, dan is de kans groter dat hij ze als intensiverend zal ervaren.

Op dezelfde wijze kunnen intensiveerders contextafhankelijker functioneren, zoals aan de rechterzijde van het model te zien is. Bij deze elementen kan de codeur niet op voorhand bepalen of ze een intensiverende werking hebben; dat moet hij vaststellen aan de hand van de context. De semantisch armere contextafhankelijke intensiveerders (Q4) zijn syntactische constructies (*zowel ... als*), adverbia van modaliteit (*natuurlijk*) en adverbia van frequentie of kwantiteit (*veel, helemaal*), telwoorden (*honderden*) en onbepaalde pronomina (*iedereen*). Semantisch rijke(re) contextafhankelijke intensiveerders (Q3) zijn betekenishoudende elementen die zowel in de letterlijke als in de figuurlijke betekenis kunnen voorkomen, zoals nomina (*tsunami*), verba (*dumpen*) en stijlfiguren (zoals *natuurbeheer in een viskom*).

Er kan een rangorde gemaakt worden voor het gemak waarmee taalintensiveerders zullen kunnen worden geïdentificeerd: het kwadrant met relatief contextonafhankelijke en semantisch rijke intensiveerders (Q2) vertegenwoordigt daarbij de minst moeilijk identificeerbare intensiveerders, omdat beide parameters wijzen in de richting van eenvoudige identificeerbaarheid. Het kwadrant met de relatief contextafhankelijke en semantisch arme intensiveerders (Q4) bevat daarentegen waarschijnlijk de moeilijkst identificeerbare intensiveerders, omdat een hoge contextafhankelijkheid en een lage semantische rijkheid in de richting wijzen van een moeilijke identificeerbaarheid. De overige kwadranten (Q1 en Q3) nemen een tussenpositie in: het eerste kwadrant is weliswaar relatief contextonafhankelijk maar ook relatief semantisch arm; het derde kwadrant is daarentegen semantisch rijk maar relatief contextafhankelijk.

De relatief eenvoudig te identificeren intensiverende elementen leiden wellicht tot een betere overeenstemming tussen de codeurs dan de relatief moeilijk te identificeren intensiveerders. Wij verwachten dat de eigenschappen van taalintensiveerders die bij deze kwalitatieve analyse naar voren zijn gekomen de matige overeenstemming tussen

codeurs kunnen verklaren. We hebben op basis van voorbeelden aannemelijk gemaakt dat de identificeerbaarheid van taalintensiveerders afhangt van de mate waarin ze contextafhankelijk zijn en de mate waarin ze semantisch rijk zijn.

Kwantitatieve controle van de kwalitatieve observaties

Om te achterhalen of de verwachte rangorde in de identificeerbaarheid van intensiverende elementen in de kwadranten overeenstemt met de mate waarin de codeurs met elkaar overeenstemden dan wel afwaken, is een controle uitgevoerd op een deel van het materiaal. De selectiecriteria hiervoor waren ten eerste dat de elementen door Frog onderscheiden konden worden – dat zijn de eenwoordige intensiveerders en enkele meerwoordige intensiveerder (zoals de syntactische constructie *zowel ... als*) – en ten tweede dat ze ingedeeld konden worden in een van de vier kwadranten. Door systematisch na te gaan hoe vaak deze elementen in de corpora voorkwamen en hoe vaak ze door een, door beide of door geen van de codeurs zijn gemarkeerd als intensiveerders, is de identificeerbaarheid van de elementen kwantitatief onderzocht.

Op basis van de kwalitatieve analyse zijn tien intensiverende elementen per kwadrant in de corpora geselecteerd. Voor het eerste kwadrant – de relatief contextonafhankelijke en semantisch arme intensiverende elementen – zijn de elementen met meerdere uitroeptekens, *zeer*, *erg*, *aller-*, *heel*, *uiterst*, *ontzettend*, *bizar*, *super-*, *kei-* geselecteerd. Voor het tweede kwadrant – de relatief contextonafhankelijke en semantisch rijke intensiveerders waren het *dood-*, *prachtig*, *geweldig*, *verschrikkelijk*, *tenenkrommend*, *sodemieteren*, *creperen*, *blamage*, *catastrofe* en *crimineel*. Voor het derde kwadrant – relatief contextafhankelijk en semantisch rijk – werden *diep*, *breed*, *hard*, *massaal*, *bombarderen*, *regenen*, *dumpen*, *stortvloed*, *beestje* en *ramp* geselecteerd en voor het vierde kwadrant – relatief contextafhankelijk en semantisch arm – waren dit *zowel ... als*, *niet alleen ... maar ook*, *veel*, *nooit*, *altijd*, *helemaal*, *natuurlijk*, *inderdaad*, *iedereen* en *niemand*. Van deze elementen is in de corpora achterhaald hoe vaak ze voorkwamen, hoe vaak de codeurs ze als intensiveerder markeerden en hoe vaak ze bij de identificatie van elkaar verschilden.

Het doel van de steekproef was om te toetsen of de verwachte identificeerbaarheid van elementen in de vier kwadranten overeenkomt met de daadwerkelijke mate van onenigheid (of overeenstemming) tussen de codeurs. Bij de berekening van de onenigheid tussen de codeurs is met twee aspecten rekening gehouden. Ten eerste de frequentie waarin de elementen in de corpora voorkwamen; die verschilde sterk. Sommige elementen kwamen slechts eenmaal voor, terwijl het meest frequente element maar liefst 223 keer voorkwam. De kans dat de codeurs het volledig met elkaar eens zijn in dat ene geval is daarmee vele malen hoger dan bij het element dat 223 keer voorkomt. Ten tweede is rekening gehouden met de kans op onenigheid (*disagreement*) in de groep van (twee) codeurs. Immers, de codeurs hebben op basis van dezelfde instructie hun analyses uitgevoerd, maar het bleek dat de student-assistenten ruimhartiger waren in het toekennen van een intensiverende functie aan woorden dan de experts. De elementen

die de experts als intensiveerders markeerden, werden in veel gevallen door de student-assistenten ook als intensiveerders opgevat, maar daarnaast identificeerden de student-assistenten ook een aanzienlijk aantal intensiveerders dat door de experts niet werd geïdentificeerd (zie hoofdstuk 2). Met deze vorm van *disagreement* kan rekening worden gehouden door een kansmodel op te stellen dat rekening houdt met de asymmetrie van *disagreement* tussen de codeurs.

Het kansmodel is opgebouwd volgens het binomiale principe dat vergeleken kan worden met het werpen van een dobbelsteen. De dobbelsteen modelleert de score van de codeurs bij een element dat in de steekproef wordt onderzocht. Bij elke worp zijn er vier mogelijke uitkomsten: het element wordt door beide codeurs geïdentificeerd als een intensiveerder (de expert markeert (ja) en de student-assistent markeert (ja)), het element wordt door beide codeurs *niet* geïdentificeerd als een intensiveerder (nee-nee), het element wordt wel door de expert maar niet door de student-assistent geïdentificeerd als een intensiveerder (ja-nee), of het element wordt niet door de expert maar wel door de student-assistent geïdentificeerd (nee-ja). Bij een (eerlijke) dobbelsteen is de kans op een van de vier uitkomsten vooraf bekend: die is even groot. Bij de onderzochte elementen in deze steekproef is dat niet het geval: het is onbekend wat de kans is dat codeurs een element allebei markeren, allebei niet markeren, of verschillen in hun markering. Daarom zijn deze mogelijke vier uitkomsten per element in de steekproef gemodelleerd tot een kansmodel met drie variabelen p , q en r . De waarde p staat voor de kans dat de expert een element markeert als een intensiveerder, q staat voor de kans dat de student-assistent het oneens is met de markering van de expert, r staat voor de kans dat de student-assistent het oneens is met de niet-markering van de expert. Het zal duidelijk zijn dat het verschil tussen de waarden van q en r de asymmetrie bepaalt in de *disagreement* tussen de codeurs. In tabel 4.1 zijn de vier mogelijke uitkomsten van een worp aan de hand van de kansen p , q en r vertaald in het gebruikte kansmodel.¹¹

Op basis van het kansmodel is voor elk element in de steekproef een histogram te construeren. Neem bijvoorbeeld het element *hard* dat 28 maal in de corpora voorkwam. Het element werd twee keer door beide codeurs geïdentificeerd, zestien keer door beide codeurs niet geïdentificeerd, drie keer door alleen de expert en zeven maal door alleen de student-assistent geïdentificeerd. De kans op een ja-ja-markering ($p \cdot (1-q)$) is in dit geval $2/28$, de kans op een nee-nee-markering ($(1-p) \cdot (1-q)$) is $16/28$, de kans op een ja-nee-markering ($p \cdot q$) is $3/28$ en de kans op een nee-ja-markering ($(1-p) \cdot r$) is $7/28$. Dit geeft per element vier vergelijkingen. Op dezelfde wijze kan een histogram worden bepaald voor een kwadrant waartoe tien van de onderzochte elementen behoren.

11 Onze dank gaat uit naar dr. Louis ten Bosch (Radboud Universiteit Nijmegen en Max Planck Institute for Psycholinguistics) voor zijn advies met betrekking tot het opstellen en uitwerken van het gebruikte kansmodel.

Tabel 4.1 | Het in de steekproef gehanteerde kansmodel waarbij de vier mogelijke uitkomsten in overeenstemming tussen de codeurs zijn vertaald in kansen aan de hand van de waarden p , q en r . De som van de vier kansen is altijd 1.

Codering van de codeurs	Kansmodel
Ja-ja	$p*(1-q)$
Nee-nee	$(1-p)*(1-r)$
Ja-nee	$p*q$
Nee-ja	$(1-p)*r$

Noot. De waarde p staat voor de kans dat de expert markeert, q staat voor de kans dat de student-assistent het oneens is met de markering van de expert, r staat voor de kans dat de student-assistent het oneens is met de niet-markering van de expert.

Tabel 4.2 | Kansen per kwadrant op onenigheid tussen codeurs in de identificatie van een element als intensiveerder bij een verzameling van tien lemma's per kwadrant.

Kwadrant	Kans op onenigheid tussen de codeurs
Q1: Contextonafhankelijk – Semantisch arm	.05
Q2: Contextonafhankelijk – Semantisch rijk	.12
Q3: Contextafhankelijk – Semantisch rijk	.22
Q4: Contextafhankelijk – Semantisch arm	.25

Omdat in deze steekproef de vraag centraal stond in hoeverre de kwadranten van elkaar verschilden in de kans op onenigheid in identificatie tussen de codeurs, is deze kans berekend door zowel de kans mee te nemen dat de student-assistent het oneens is met de ja-markering van de expert ($p*q$) als de kans dat de expert het oneens is met de ja-markering van de student-assistent ($(1-p)*r$). In het geval van het specifieke voorbeeld *hard*, leveren de ja-nee- en de nee-ja-markeringen samen een kans van 10/28 op onenigheid tussen de codeurs op.¹² Op deze wijze is de totale kans op onenigheid tussen de codeurs per kwadrant berekend. De resultaten van deze berekening staan in tabel 4.2.

Uit de tabel valt op te maken dat de kans op onenigheid tussen de codeurs bij het eerste kwadrant (Q1) het kleinst is: de kans is 5% dat de codeurs van elkaar verschillen bij de identificatie van elementen die contextonafhankelijk en (relatief) semantisch arm zijn. De kans op onenigheid tussen de codeurs is bij elementen behorende bij het tweede kwadrant (Q2) eveneens klein (12%). Bij de kwadranten aan de contextafhankelijke zijde

12 Deze kans zou ook direct uit het histogram kunnen worden afgeleid op basis van de totale som van *disagreement counts* (wat leidt tot $3/28+7/28=10/28$), maar de analyse in termen van p , q en r levert de expliciete waarden van q en r op en daarmee inzicht in de onderliggende asymmetrie van onenigheid in de expert- en student-assistentbeslissingen. Die asymmetrie zou niet meer zichtbaar zijn in de totale som van *disagreement counts*.

bestaat er een grotere kans dat de codeurs verschillen in hun markeringen: de kans dat de codeurs niet met elkaar overeenstemmen is bij het derde kwadrant (Q3) 22% en bij het vierde kwadrant (Q4) 25%.¹³ Deze cijfers demonstreren dat de kans groot is dat de codeurs het bij elementen in Q1 en Q2 vaak met elkaar eens zijn over de identificatie van een element, terwijl bij Q3 en Q4 de kans op onenigheid tussen de codeurs groter is.

Uit deze controle blijkt dat contextonafhankelijke intensiveerders voor minder onenigheid in de identificatie tussen de codeurs zorgen dan contextafhankelijke intensiveerders. Immers, bij zowel het eerste als het tweede kwadrant is de kans op onenigheid kleiner dan bij het derde en het vierde kwadrant. Dit betekent dat de contextonafhankelijke intensiveerders betrouwbaarder te identificeren zijn dan de contextafhankelijke intensiveerders. Binnen de groep contextonafhankelijke intensiveerders blijken – in tegenstelling tot de verwachting – semantisch arme intensiveerders (Q1) voor een betere identificatie te zorgen dan de semantisch rijke intensiveerders (Q2). Het derde en het vierde kwadrant blijken dicht bij elkaar te liggen: de intensiveerders in beide kwadranten zijn vrij lastig te identificeren, ongeacht het verschil in semantische rijkheid van de elementen in deze kwadranten.

Hoewel deze controle van onze verwachtingen gebaseerd is op slechts een aantal woorden, geven de resultaten een indicatie van de identificeerbaarheid van de intensiverende elementen. De parameter Contextafhankelijkheid lijkt een grotere impact te hebben op de identificatie van taalintensiveerders dan de parameter Semantische rijkheid. De eerste twee kwadranten (Q1+Q2, die beide contextonafhankelijk zijn) zorgen voor een betrouwbaardere identificatie dan de laatste twee kwadranten (Q3+Q4, die contextafhankelijk zijn). De semantische rijkheid speelt geen duidelijke rol bij de identificatie van intensiverende elementen.

Deze exploratieve test heeft slechts betrekking op een veertigtal intensiveerders uit het corpus. De kans op onenigheid is voor deze intensiveerders ook een stuk kleiner dan de daadwerkelijke onenigheid in het totale corpus. In toekomstig onderzoek zou met behulp van computationele technieken verder verkend kunnen worden of de parameter Contextafhankelijkheid inderdaad de beste voorspeller is voor de herkenbaarheid van een intensiveerder, en of de parameter Semantische rijkheid wellicht beter aangescherpt zou kunnen worden. Mogelijk zijn andere kenmerkende eigenschappen van taalintensiveerders, zoals woordfrequentie of saillantie, betere voorspellers voor de identificeerbaarheid van intensiverende elementen dan de semantische rijkheid van intensiveerders. Dat neemt

13 De gerapporteerde kansen op onenigheid tussen de codeurs op basis van de kwantitatieve controle is lager dan de in hoofdstuk 2 gerapporteerde overeenstemming (en onenigheid) tussen de codeurs. Dit komt doordat de kwantitatieve controle gebaseerd is op een zeer gestratificeerde steekproef: voor elk kwadrant zijn tien elementen geselecteerd en de onderzochte elementen moesten ten minste eenmaal door beide codeurs zijn geïdentificeerd als intensiverend element.

niet weg dat semantische rijkheid, zoals in dit hoofdstuk is aangetoond, een alleszins bepalende rol speelt bij de karakterisering van taalintensiveerders. Taalintensiveerders vertonen grote verschillen in semantische rijkheid.

In dit hoofdstuk zijn Contextafhankelijkheid en Semantische rijkheid onderscheiden als bepalende eigenschappen van taalintensiveerders. Naast deze twee eigenschappen, zijn nog twee andere eigenschappen van taalintensiveerders te onderscheiden die in dit hoofdstuk vrijwel onbelicht zijn gebleven: de polariteit (positief of negatief) en de kracht van intensiverende elementen. De polariteit van intensiverers is in hoofdstuk 3 zijdelings ter sprake gekomen bij de intensiverende nomina en verba: die bleken vaak een negatieve betekenis te hebben. Polariteit en kracht zijn eigenschappen van taalintensiveerders die in een aantal onderzoeksstromingen naar taalintensivering worden besproken. Ze dienen in deze dissertatie waarbij het fenomeen in de volle breedte wordt onderzocht dan ook niet onbesproken te blijven. Daarom zijn de polariteit en kracht van taalintensiveerders nader onderzocht. In Hoofdstuk 5 wordt verslag gedaan van experimenteel onderzoek naar de kracht van positieve en negatieve evaluatieve adjectieven en quasi-superlatieven.



Taalintensivering in positieve en negatieve evaluatieve uitingen



Draadkrachtige steken

Tot nu toe is in deze dissertatie de polariteit (ook wel valentie) van geïntensiverende evaluaties buiten beschouwing gelaten. In dit hoofdstuk wordt taalintensivering in positieve en negatieve uitingen bestudeerd. In tegenstelling tot de eerder gepresenteerde onderzoeken in deze dissertatie, zijn hiervoor geen corpusonderzoeken uitgevoerd, maar is op experimentele wijze taalintensivering in positieve en negatieve evaluaties onderzocht om te achterhalen of het verschil maakt of een positieve of een negatieve evaluatie wordt geïntensiveerd.

Met name in de beschrijvend taalkundige literatuur wordt de rol van polariteit van intensiveerders benadrukt. In de lijsten met evaluatieve adjectieven en bijwoorden rangschikken taalkundigen de woorden van sterk negatief via licht negatief naar licht positief en sterk positief (onder anderen Bolinger, 1972; Klein, 1998). De evaluatieve woorden verschillen zowel in polariteit als in kracht: sommige woorden zijn positief, andere zijn negatief en de woorden zijn niet allemaal even intensief. De lijsten met evaluatieve woorden komen tot stand doordat onderzoekers ze op basis van hun eigen intuïtie samenstellen.

In de sociaalpsychologische literatuur rapporteren Jones en Thurstone (1955) een onderzoek waarin zij aan participanten woorden en clauses ter beoordeling voorlegden met als resultaat een gerangschikte lijst van woorden en clauses op polariteit en kracht. Van dergelijke lijsten met positieve en negatieve adjectieven en bijwoorden heeft een aantal effectonderzoekers dankbaar gebruik gemaakt: de onderzoekers gebruikten de woorden uit die lijsten bij de manipulatie van taalintensivering in hun experimentele teksten. Aan de hand van bijvoorbeeld de woordenlijst van Jones en Thurstone (1955) zijn de hoog- en laagintensieve teksten geconstrueerd in de studies van Aune en Kikuchi (1993), Chase en Kelly (1976) en Daly en Miller (1975) met manipulaties zoals *extremely like* versus *like*, *excellent* versus *acceptable* en *it is terrible* versus *it is not pleasing*.

De sociaalpsychologen schenken geen aandacht aan de polariteit van de teksten als geheel in hun experimentele materiaal. De teksten bevatten positieve en negatieve intensiveerders, maar de teksten als geheel zijn niet uitsluitend positief of negatief. Het verschil in bijvoorbeeld overtuigingskracht van geïntensiverende positieve of negatieve teksten wordt in deze onderzoeken dus niet onderzocht; in de onderzoeken wordt enkel het effect van een hoog- versus een laagintensieve tekst gemeten. In de eerder uitgevoerde tekstanalytische corpusstudies naar taalintensiteit is de polariteit van een uiting evenmin onderzocht.

Het is opvallend dat in de literatuur over taalintensiteit nauwelijks aandacht is besteed aan de polariteit van de uiting, aangezien cognitief-psychologische studies aantonen dat positieve en negatieve boodschappen een andere uitwerking hebben op ontvangers: negativiteit is krachtiger dan positiviteit (onder anderen Baumeister, Bratslavsky, Finkenauer & Vohs, 2001; Hamilton & Huffman, 1971; Wyer, 1974). Als negativiteit als krachtiger wordt ervaren dan positiviteit, dan is het de vraag welke rol taalintensivering

speelt bij de krachtperceptie van positieve en negatieve evaluaties. Is het dan zo dat een geïntensiverde negatieve evaluatie als krachtiger wordt gepercipieerd door taalgebruikers dan een geïntensiverde positieve evaluatie? In dit hoofdstuk wordt op deze vraag ingegaan. Na een bespreking van de literatuur volgt de rapportage van een experimentele studie, die voorafgegaan werd door twee pretesten.

5.1 Eerder onderzoek naar positieve en negatieve boodschappen

Negatieve boodschappen komen krachtiger over op de ontvanger dan positieve, laten verschillende studies zien (Baumeister et al., 2001; Hamilton & Huffman, 1971; Wyer, 1974). Vergeleken met positieve boodschappen krijgen negatieve boodschappen meer aandacht, wekken ze meer emoties op, hebben ze een grotere invloed op het gedrag van de ontvanger en blijven ze beter en langer hangen in het geheugen (Baumeister et al., 2001; Dijksterhuis & Aarts, 2003; Peeters & Czapinski, 1990; Pratto & John, 1991). Deze sterke effecten van negativiteit gelden niet alleen voor volledige boodschappen, maar ook voor individuele woorden. Een aantal studies naar polariteit is uitgevoerd met losse woorden en clauses (zie bijvoorbeeld Feldman, 1966; Jones & Thurstone, 1995), en in een aantal andere studies is het effect van positieve en negatieve woorden in vragenlijstvragen onderzocht (Hippler & Schwarz, 1986; Holleman, 2000; Kamoen, Holleman & Van den Berg, 2007; Schuman & Presser, 1996). De bevindingen van deze onderzoeken worden in paragraaf 5.1.1 besproken.

201

De krachtigere werking van negatieve boodschappen kan door een tweetal theorieën worden verklaard. Ten eerste zijn negatieve boodschappen krachtig op cognitief-psychologisch niveau. Evolutionair gezien gaat negativiteit vaak samen met angst of gevaar en positiviteit met zekerheid en veiligheid. Vanwege dit evolutionaire belang hebben mensen automatisch de neiging om meer aandacht te besteden aan onaangename (negatieve) dan aan aangename (positieve) informatie. Dit psychologisch fenomeen wordt de *negativity bias* genoemd (Jing-Schmidt, 2007; Parkinson, 1995; Pratto & John, 1991). Ten tweede zijn negatieve boodschappen krachtig op sociaal niveau. Aangeleerd gedrag op basis van sociale factoren zoals gezichtsbescherming en beleefdheid, zorgt ervoor dat taalgebruikers eerder een positieve dan een negatieve boodschap verwachten. Volgens Taylor (1991) hebben mensen de universele neiging om zaken vanuit de zonnige kant van het leven te bekijken en erover te vertellen. Deze visie heet het *Pollyanna principe*: de menselijke neiging om positieve woorden te gebruiken en die ook van anderen te verwachten (Boucher & Osgood, 1969; Jing-Schmidt, 2007). Bij een negatieve boodschap willen mensen er dan ook al te graag iets positiefs in zien of de negativiteit afzwakken (Taylor, 1991). Blijkt de boodschap toch onweerlegbaar negatief, dan zorgt schending van de (positieve) verwachtingen voor een krachtige invloed van de (negatieve) boodschap. Dit werkt als een contrasteffect: omdat positiviteit de standaard is, wordt negativiteit als krachtiger ervaren (Fiske, 1980; Kanouse & Hanson, 1971; Skowronski & Carlston, 1989).

Op basis van dit verschil in verwerking van positieve en negatieve boodschappen, is te verklaren dat een negatief geformuleerde boodschap een grotere kracht heeft dan een positief gestelde boodschap. De vraag is welke rol taalintensivering speelt bij de gepercipieerde kracht van (niet-geïntensiverde) positieve en negatieve evaluaties. Aan gezien taalintensivering een stilistisch middel is om evaluaties te versterken, dringt de vraag zich op hoe dit verschijnsel verband houdt met het gepercipieerde krachtverschil tussen positieve en negatieve uitingen.

5.1.1 De relatie tussen kracht en polariteit

Naar de relatie tussen kracht en polariteit is decennia geleden een aantal onderzoeken uitgevoerd – hoewel daarbij het concept taalintensivering niet is betrokken. Zo rapporteert Feldman (1966) over een onderzoek naar de ervaren kracht van adjectieven. Participanten beoordeelden positieve en negatieve adjectieven in een evaluatieve zin (*hij is een* [adjectief] *man*) op een negenpuntsschaal. Uit de daaruit voortgekomen lijst met beoordelingen valt op te maken dat de negatieve adjectieven als krachtiger worden ervaren dan positieve.

Jones en Thurstone (1955) onderzochten niet alleen de sterkte van adjectieven maar ook die van bijwoorden en enkele werkwoorden en clauses. Zij legden aan deelnemers in totaal 51 woorden en zinnen voor die varieerden in de mate waarin de hoofdpersoon iets wel of niet waardeerde, bijvoorbeeld *He barely liked creamed corn*. Op een 9-puntsschaal van *greatest dislike* (-4) via *neither like or dislike* (0) tot *greatest like* (+4) gaven deelnemers de plaats van het evaluatieve element (in dit geval *barely liked*) aan. Het resultaat is een lijst met scores van de bevroegde items, uiteenlopend van de meest positieve woorden (*best of all, favorite, like intensely*) tot de meest negatieve woorden (*despise, loath, dislike intensely*). De woorden aan de uiteinden van de evaluatieschaal kunnen onder de noemer 'taalintensiverder' geschaard worden. De negatieve begrippen kregen gemiddeld een negatievere score dan de positieve begrippen een positieve score, hoewel het verschil in de gemiddelden niet statistisch is getoetst. Hieruit valt te concluderen dat de negatieve woorden als krachtiger ervaren worden door de taalgebruikers, hoewel Jones en Thurstone (1955) niet de intentie hadden om taalintensivering te operationaliseren en ze in hun materiaal niet systematisch de kracht van antoniemen hebben onderzocht.

De gepercipieerde kracht van woorden is echter afhankelijk van de context, zo demonstreerde Rokeach (1968). In een experiment werden adjectieven en nomina in isolatie en in combinatie aangeboden. De woorden hadden volgens Rokeach een positieve (bijvoorbeeld *atleet*) of negatieve (*oneerlijk*) (bij)betekenis. Combinaties konden dus zowel een positief als een negatief woord bevatten (*de oneerlijke atleet*). Participanten vonden deze combinaties negatiever dan wanneer ze de twee concepten afzonderlijk van elkaar beoordeelden. Uit het onderzoek van Rokeach blijkt dus dat de negatieve polariteit van het ene woord de positieve bijbetekenis van een ander woord kan overstemmen.

De genoemde studies zijn Engelstalig en het onderzoeksmateriaal betreft Engelse woorden. Voor het Nederlands is een aantal meer recente studies bekend dat laat zien dat taalgebruikers (onbewust) anders omgaan met negatieve dan met positieve woorden, maar daarin is de gepercipieerde kracht van die woorden – zoals Engelse onderzoeken wel onderzochten – buiten beschouwing gelaten. Zo legden Dijksterhuis en Aarts (2003) positieve en negatieve woorden voor aan participanten (zoals *gemeen/lief*, *dief/vriend*). De proefpersonen moesten later onder andere aangeven of ze de woorden wel of niet hadden gezien en of het woord positief of negatief was. Het blijkt dat de participanten de negatieve woorden vaker correct herkennen dan de positieve. Ook wordt bij de negatieve woorden vaker correct benoemd dat ze negatief zijn, dan bij de positieve woorden dat ze positief zijn.

Kamoen et al. (2007) onderzochten (Nederlandstalige) contraire woordparen (zoals *makkelijk/moeilijk* en *boeiend/saai*) in vraagstellingen die voorafgaan aan een Likertschaal of een semantische differentiaal (bijvoorbeeld *Hoe boeiend/saai was deze tekst?*). Het blijkt uit te maken of een respondent zijn mening geeft op een positieve Likertschaal (*de tekst was boeiend: oneens – eens*), een negatieve Likertschaal (*de tekst was saai: oneens – eens*) of een semantische differentiaal (*de tekst was: boeiend – saai*): een negatieve Likertschaal zorgt voor een positievere weergave van de mening van de participant in vergelijking met de beide andere schalen (Kamoen et al., 2007). Uit een latere studie blijkt eveneens dat participanten het vaker oneens zijn met negatieve vraagstellingen dan dat ze het eens zijn met de positieve tegenhangers (Kamoen, Holleman, Mak, Sanders & Van den Bergh, 2011). Kamoen (2012) vindt bovendien dat negatief geformuleerde vragen moeilijker te begrijpen zijn dan positieve.

De bevindingen van Dijksterhuis en Aarts (2003) en van Kamoen en collega's bevestigen dat ook voor het Nederlands geldt dat negatief anders wordt gepercipieerd dan positief, maar over de ervaren kracht van specifieke Nederlandse positieve en negatieve woorden in een evaluatieve uiting is weinig bekend. In de Engelstalige studies werden de woorden wel in een korte zin aangeboden, maar die studies hadden niet de intentie stelselmatig de kracht van geïntensiveerde en niet-geïntensiveerde positieve en negatieve woorden te bestuderen. Kortom, in de genoemde onderzoeken is nog niet eerder op systematische wijze de rol van taalintensivering in positieve en negatieve boodschappen onderzocht, terwijl van taalintensivering wel wordt gesteld dat het verschijnsel uitingen krachtiger maakt. Het is dan ook de vraag hoe krachtig een uiting wordt ervaren wanneer het hotel niet *goed* maar *fantastisch* is, of *vreselijk* in plaats van *slecht*. Op basis van de eerdere onderzoeken kan aangenomen worden dat een niet-geïntensiveerde negatieve evaluatie krachtiger is dan een niet-geïntensiveerde positieve evaluatie, maar het is onbekend of een geïntensiveerde negatieve uiting dan ook als krachtiger wordt gepercipieerd dan een geïntensiveerd positieve.

In een eerste verkennende studie hebben we deze relatie onderzocht door participanten al dan niet geïntensiveerde positieve en negatieve uitingen (*een slechte/verschrikkelijke/goede/fantastische ontwikkeling*) te laten beoordelen op kracht (Liebrecht, Hustinx & Van Mulken, 2013). Uit deze studie is gebleken dat zowel de ongemarkeerde als de geïntensiveerde negatieve uitingen als krachtiger worden gepercipieerd dan de ongemarkeerde en geïntensiveerde positieve uitingen. De perceptie van de geïntensiveerde uitingen blijkt te worden beïnvloed door de polariteit van de geëvalueerde context (bijvoorbeeld: *een tandartsbezoek* (negatief), *overwinning* (positief), *ontwikkeling* (neutraal)). De studie is echter exploratief en kan op een aantal wezenlijke punten verbeterd worden. Ten eerste was het aantal participanten in deze studie gering ($n = 34$). Ten tweede werden sommige stimuli als onnatuurlijk ervaren doordat niet alleen de polariteit van de uiting maar ook de polariteit van de context was gemanipuleerd, resulterend in uitingen zoals *een akelige overwinning* (negatief geïntensiveerd met een positieve context) en *een mieters tandartsbezoek* (positief geïntensiveerd met een negatieve context). Ten slotte was de gehanteerde Likertschaal wellicht verwarrend. De tienpuntsschaal liep van niet krachtig tot heel krachtig, waarbij een ervaren krachttoename van een uiting dus meer rechts op de schaal gescoord diende te worden. Dat krachtige negatieve uitingen net als de positieve ook aan de rechterkant van de schaal gescoord moesten worden, kan als tegenstrijdig worden ervaren omdat positief en negatief tegenstellingen zijn van elkaar. Wellicht is het natuurlijker om de kracht van negatieve uitingen als het ene uiterste en de kracht van positieve uitingen als het andere uiterste punt van de schaal te nemen.

In een nieuwe experimentele studie waarover in dit hoofdstuk wordt gerapporteerd, worden deze verbeterpunten in acht genomen. Het betreft een experiment naar de gepercipieerde kracht van uitingen met geïntensiveerde en niet-geïntensiveerde ('ongemarkeerd' genoemde) positieve en negatieve adjectieven.

5.1.2 Onderzoeksvraag en hypothesen

In dit hoofdstuk staat de volgende onderzoeksvraag centraal: in hoeverre ervaren Nederlandse taalgebruikers een krachtverschil tussen al dan niet geïntensiveerde positieve en negatieve evaluaties? Bij dit onderzoek is op basis van de literatuur een aantal hypothesen te formuleren. Ten eerste wordt een hoofdeffect verwacht van intensiteit. De hypothese is dat geïntensiveerde evaluaties zowel aan de positieve als aan de negatieve zijde krachtiger worden gevonden dan de ongemarkeerde varianten. Dit is immers het achterliggende principe van taalintensivering: het stilistische middel maakt uitingen krachtiger (onder anderen Aune & Kikuchi, 1993; Renkema, 1997; Van Mulken & Schellens, 2012). Daarnaast wordt een hoofdeffect van polariteit verwacht. De negatieve uitingen zullen als krachtiger worden ervaren dan de positieve. Deze verwachting is gebaseerd op de polariteitstheorieën die dit effect voorspellen (zie ook Baumeister et al., 2001; Jing-Schmidt, 2007) en de onderzoeken naar de relatie tussen intensiteit en polariteit van Engelstalige adjectieven (Feldman, 1966; Jones & Thurstone, 1955). Ten slotte wordt er

een interactie-effect van intensiteit en polariteit verwacht waarbij aan de negatieve zijde het effect van taalintensivering groter is dan aan de positieve zijde. Deze verwachting is gebaseerd op de theorie over taalintensivering – dat uitingen met intensiveerders toenemen in kracht – en de theorie over de *negativity bias* – dat negativiteit krachtiger is dan positiviteit. Mogelijk versterken deze principes elkaar waardoor de gepercipieerde krachttoename door intensivering bij negatieve uitingen groter is dan bij positieve uitingen.

5.2 Methode

Om de gepercipieerde kracht van positieve en negatieve evaluaties systematisch te onderzoeken, hebben we een onderzoek uitgevoerd met evaluatieve adjectieven; andere intensiveerderscategorieën zijn buiten beschouwing gelaten. Voor de keuze van evaluatieve adjectieven bestaat een aantal redenen. De belangrijkste functie van een deel van de adjectieven is om te evalueren (Thompson & Hunston, 2000). Deze woordsoort bevat dus een groot arsenaal aan evaluatieve en intensiverende elementen (zie ook hoofdstuk 4). Bovendien bestaan binnen deze woordsoort antoniemensets die een systematische manipulatie van taalintensivering in positieve en negatieve uitingen mogelijk maken; de negatieve tegenhanger van een positieve uiting zoals *een mooi schilderij* kan dan immers tot stand komen met het antoniem *lelijk*. Dergelijke antoniemen hebben volgens Chaffin en Herrmann (1984) een sterk contrasterende relatie. De niet-intensiverende evaluatieve adjectieven kunnen geïntensiveerd worden met andere evaluatieve adjectieven (quasi-superlatieven), zoals *prachtig* en *verschrikkelijk*. Klein (1998) stelt dat er aan de uiteinden van de evaluatieschaal geen synoniemen of antoniemen bestaan, waardoor het dus de vraag is in hoeverre quasi-superlatieven als antoniemen van elkaar kunnen functioneren. Daarom zijn in een vooronderzoek quasi-superlatieven aan participanten onttokt.

Voor het Engels en het Nederlands bestaan lijsten van positieve en negatieve adjectieven, maar die zijn minstens vijftien jaar oud (zie bijvoorbeeld Fletcher, 1980; Klein, 1998). Omdat taal verandert is het de vraag welke positieve en negatieve adjectieven taalgebruikers nu als antoniemen zien en welke woorden door taalgebruikers als gangbare intensiveerders daarvan worden gezien. Dit hangt samen met de semantische rijkheid van sommige intensiverende adjectieven (zie hoofdstuk 4): in plaats van *prachtig* zijn ook de woorden *oogverblindend*, *schitterend* en *betoverend* sterke evaluatieve adjectieven. Deze woorden zijn alle intensiverende adjectieven, maar ze verschillen in semantische rijkheid. Mogelijk zijn deze woorden inmiddels echter verbleekt (Brinton & Traugott, 2005) of zijn er andere intensiverende varianten ontstaan (zoals Bolinger, 1972, veronderstelt).

Adjectieven zoals *mooi*, *prachtig*, *oogverblindend* en *schitterend* evalueren de eigenschappen van een object, bijvoorbeeld van een schilderij. De woorden benoemen de schoonheid van het object en behoren tot de kwalificerende dimensie Schoonheid (terminologie ontleend aan Klein, 1998). De woorden die tot deze dimensie behoren, zijn minder geschikt om een maaltijd te evalueren (*een mooi gerecht*); die evaluaties gaan

eerder over bijvoorbeeld de smaak (*lekker/vies*). Niet elk bijvoeglijk naamwoord past dus goed bij elke evaluatie van een object of gebeurtenis. Hiermee is in onze studie rekening gehouden door de volgende kwalificerende dimensies te onderscheiden: Interessantheid (hoe interessant: *interessant/saai*), Schoonheid (hoe mooi: *mooi/lelijk*), Kwaliteit (in welke staat: *goed/slecht*), Originaliteit (hoe origineel: *origineel/onorigineel*), Grootte (hoe groot: *groot/klein*), Intelligentie (hoe slim: *slim/dom*), Smaak (hoe lekker: *lekker/vies*) en Vermaak (hoe leuk: *leuk/stom*). Er bestaan multidimensionele adjectieven die tot meerdere dimensies kunnen behoren (*afschuwelijk* past zowel bij Smaak als bij Schoonheid) of die meerdere tegenhangers kennen (het antoniem van *goed* kan zowel *slecht* als *fout* zijn, afhankelijk van de kwalificerende dimensie: Kwaliteit of Correctheid).

Om te achterhalen welke adjectieven bij de kwalificerende dimensies passen, of gangbare antoniemensets nog steeds door taalgebruikers als antoniemen gepercipieerd worden, of de antoniemen onderling vergelijkbaar zijn in kracht en welke intensiverende adjectieven geschikt zijn voor het experimentele materiaal, zijn twee pretests uitgevoerd. In de literatuur is niets bekend over de gepercipieerde kracht van ongemarkeerde positieve en negatieve adjectieven die tot de kwalificerende dimensies kunnen behoren. Het is daarom de vraag of een ongemarkeerde (niet-geïntensiveerde) positieve term als *mooi* in kracht vergelijkbaar is met een ongemarkeerde positieve term als *lekker*. Willen we vanuit dergelijke ongemarkeerde evaluaties de krachttoename van intensiverders bestuderen, dan dient die relatieve toename in kracht vanuit een vergelijkbaar 'neutraal' vertrekpunt te worden vastgesteld.

Door participanten in de eerste pretest per dimensie een lijst adjectieven te laten beoordelen op polariteit en kracht is achterhaald welk adjectief per dimensie als ongemarkeerd positief werd gescoord en is nagegaan of de kracht van deze adjectieven onderling vergelijkbaar is. Dit adjectief is het ijkpunt van de tweede pretest, waarin de participanten een antoniem van het ongemarkeerde positieve adjectief en twee geïntensiveerde adjectieven dienden op te schrijven. Op deze wijze zijn gelijkwaardige evaluatieve antoniemensets en bijbehorende intensiverende adjectieven verkregen die het materiaal vormden voor het hoofdexperiment.

5.2.1 Pretest 1: scoringstaak

De eerste pretest had het doel om te achterhalen of de adjectieven die in gangbare antoniemensets voorkomen, gezien kunnen worden als ongemarkeerde evaluatieve adjectieven en om te toetsen of ze onderling vergelijkbaar zijn in gepercipieerde kracht. Daartoe is in navolging van de lijsten van onder anderen Bolinger (1972) en Klein (1998) een lijst met Nederlandse evaluatieve adjectieven opgesteld waarin de ongemarkeerde adjectieven ingebed waren tussen andere evaluatieve adjectieven.

Per kwalificerende dimensie werden aan de hand van woordenboeken en synoniemenlijsten op het internet zoals Synoniemen.net, Mijnwoordenboek.nl en Puzzelwoordenboek.nu

lijsten van 19 tot 23 adjectieven voor de kwalificerende dimensies opgesteld (174 woorden in totaal, gemiddeld 22 woorden per lijst) met positieve en negatieve evaluatieve bijvoeglijke naamwoorden die varieerden in kracht. De lijst met adjectieven in bijvoorbeeld de dimensie Schoonheid bevatte de woorden *prachtig, bijzonder, betoverend, afzichtelijk, onooglijk, fraai, vreselijk, kleurloos, spectaculair, schitterend, onaantrekkelijk, geslaagd, mooi, afschuwelijk, smakeloos, oogverblindend, lelijk, afstotelijk, aantrekkelijk, verschrikkelijk, afgrijpselijk* en *fantastisch*.

Elke kwalificerende dimensie met bijbehorende lijst adjectieven was op een nieuwe pagina in de vragenlijst gepresenteerd. Na een korte omschrijving van de kwalificerende dimensie, volgden de evaluatieve adjectieven onder elkaar in willekeurige volgorde. De adjectieven werden niet los, maar in een korte zin aangeboden. Die was binnen de dimensie steeds dezelfde; de adjectieven in de dimensie Schoonheid stonden ingebed in de zin *Het schilderij is [adjectief]* (vergelijkbaar met de studie van Feldman, 1966).

Elk adjectief werd door 21 participanten (bezoekers van universiteitskantine *De Refter* van de Radboud Universiteit Nijmegen) beoordeeld op polariteit en kracht op een 11-punts Likertschaal van -5 (zeer negatief) via 0 (neutraal) tot +5 (zeer positief) (vergelijkbaar met de studie van Jones en Thurstone, 1955). De adjectieven werden in een lijst aangeboden, zodat de participanten de woorden ten opzichte van elkaar konden scoren. Om de gepercipieerde kracht van een woord zoals *mooi* aan te geven, konden zij het woord afzetten tegen andere adjectieven die positiever zijn (zoals *prachtig* en *oogverblindend*) en die negatiever zijn (zoals *lelijk* en *afschuwelijk*).

Naast deze scoringstaak werd de participanten ook gevraagd om adjectieven die niet binnen de kwalificerende dimensie pasten door te strepen in de lijst om zeker te zijn van de *fit* tussen de adjectieven en de dimensie. In de kwalificerende dimensies Vermaak, Originaliteit en Grootte werden meer adjectieven doorgestreept en door meer verschillende participanten dan in de andere dimensies. De participanten vonden de bij deze dimensies gekozen adjectieven vaak niet passend. Zo bleek Originaliteit bijvoorbeeld op verschillende zaken betrekking te kunnen hebben: hoe creatief (*afgezaagd, verrassend*), hoe nieuw (*ouderwets, nieuw*) of hoe slim (*kansloos, meesterlijk*) een voorstel is. De dimensies Originaliteit en Grootte zijn daarom niet verder in het onderzoek betrokken. Ondanks dat de kwalificerende dimensie Vermaak evenmin eenduidig was, is deze dimensie voor de tweede pretest wel behouden om te achterhalen of de dimensie wel onderscheidend genoeg was bij een andere taak. Bovendien zorgde het opnemen van Vermaak naast de vijf geslaagde kwalificerende dimensies voor een evenwichtig design in de tweede pretest.

De volledige instructie van pretest 1 staat in bijlage IV en het materiaal van de pretest is opgenomen in bijlage V. In deze pretest waren we op zoek naar de ongemarkeerde evaluatieve adjectieven waarmee voor het experiment contrasterende antoniemensets

geconstrueerd kunnen worden. Tabel 5.1 toont de gemiddelde scores van tien adjectieven die een lage negatieve en die een lage positieve score kregen van de participanten van de zes overgebleven kwalificerende dimensies. De scores van alle bevroegde woorden zijn te vinden in bijlage VI.

De gemiddelde scores stellen ons in staat om de scores die ongemarkeerde positieve adjectieven hebben gekregen per dimensie te vergelijken. Zoals uit de tabel valt op te maken, blijken deze vergelijkbare ongemarkeerde positieve adjectieven standaardwoorden te zijn die vaak gebruikt worden in antoniemensets.¹ De positieve evaluatieve adjectieven die frequent in antoniemensets worden gehanteerd, hebben in veel gevallen een gemiddelde score gekregen grofweg tussen de 2,20 en 2,50: *mooi* scoort 2,33; *interessant* 2,33; *lekker* 2,38; *slim* 2,52; *goed* 2,19.² Alleen *leuk* lag met 1,90 onder dit gemiddelde. Het adjectief *plezierig* lag met een gemiddelde van 2,24 wel binnen dit bereik, maar omdat *leuk* een evaluatief adjectief is dat zeer frequent in het Nederlands wordt gebruikt en waarvan antoniemen bestaan anders dan met het voorvoegsel *on-* (*onplezierig*), is ondanks de wat lagere score *leuk* toch meegenomen in dit onderzoek.

5.2.2 Pretest 2: productietaak

In deze pretest is met een productietaak nagegaan welke antoniemen volgens taalgebruikers gangbaar zijn en welke intensiveerders zij daarbij vinden horen. De basis voor deze pretest vormden de zes ongemarkeerde positieve adjectieven uit pretest 1, zoals *mooi* en *interessant*. Het woordenboek noemt bij deze twee positieve adjectieven de antoniemen *lelijk* en *oninteressant* of *saai*, maar het is de vraag of participanten deze gangbare sets ook als antoniemen noemen.

Pretest 2 bestond uit twee korte taken. In de eerste taak dienden de participanten een antoniem op te schrijven bij elk aangeboden adjectief. 22 Bachelorstudenten Nederlandse Taal en Cultuur aan de Radboud Universiteit Nijmegen noteerden een antoniem bij de zes aangeboden positieve adjectieven: *mooi*, *interessant*, *lekker*, *goed*, *leuk* en *slim*. Een tweede participantengroep (16 andere Bachelorstudenten Nederlands aan dezelfde universiteit) kreeg de negatieve adjectieven aangeboden die het meest frequent door de eerste participantengroep waren opgeschreven. Zij dienden bij het negatieve adjectief een positieve tegenhanger te noteren.

In de tweede taak werd gevraagd om twee geïntensiveerde varianten ('het sterkste woord') die volgens de deelnemers het best bij elk van de zes aangeboden adjectieven pasten. De instructie aan de participanten was dat ze van elk woord de overtreffende trap moesten opschrijven. Daarbij werd gezegd: 'We willen niet dat je een 'gewoon' superlatief gebruikt (dus niet grootst), maar we willen juist dat je een ander woord verzint.

1 Zie bijvoorbeeld www.mijnwoordenboek.nl/antoniem.php of www.antoniemen.info/.

2 *Goed* ontbrak in eerste instantie in de pretest en is op een later moment onder dezelfde omstandigheden alsnog bevroegd door participanten de eerste drie woordenlijsten opnieuw te laten beoordelen. Vervolgens zijn alleen de scores van *goed* toegevoegd aan de dataset.

Tabel 5.1 | De kracht van ongemarkeerde adjectieven per dimensie: gemiddelde scores (standaarddeviatie tussen haakjes) op een 11-punts Likertschaal van -5 tot +5.

Dimensie	Adjectief	M	Dimensie	Adjectief	M
Schoonheid	<i>Onooglijk</i>	-3,29 (1.88)	Vermaak	<i>Ontstellend</i>	-1,61 (2.20)
	<i>Smakeloos</i>	-2,67 (1.56)		<i>Treurig</i>	-1,55 (1.54)
	<i>Lelijk</i>	-2,43 (1.17)		<i>Schokkend</i>	-1,55 (2.86)
	<i>Onaantrekkelijk</i>	-2,05 (.97)		<i>Onthutsend</i>	-1,21 (2.28)
	<i>Kleurloos</i>	-1,55 (.89)		<i>Stuitend</i>	-1,00 (2.59)
	<i>Geslaagd</i>	1,81 (1.03)		<i>Aangrijpend</i>	1,79 (2.72)
	<i>Fraai</i>	1,86 (1.42)		Leuk	1,90 (.83)
	Mooi	2,33 (.91)		<i>Prettig</i>	2,05 (1.36)
	<i>Aantrekkelijk</i>	2,52 (.98)		<i>Vermakelijk</i>	2,19 (1.08)
	<i>Bijzonder</i>	2,74 (1.15)		<i>Plezierig</i>	2,24 (1.61)
Interessantheid	<i>Saaï</i>	-2,19 (.98)	Intelligentie	<i>Dwaas</i>	-2,70 (1.22)
	<i>Oninteressant</i>	-1,95 (1.24)		<i>Onnozel</i>	-2,43 (1.36)
	<i>Langdradig</i>	-1,80 (1.32)		<i>Onbezonnen</i>	-2,05 (1.67)
	<i>Banaal</i>	-1,78 (1.53)		<i>Onverstandig</i>	-1,90 (.89)
	<i>Eentonig</i>	-1,76 (1.00)		<i>Maf</i>	-1,15 (2.18)
	<i>Aardig</i>	1,10 (.64)		<i>Zinnig</i>	1,83 (1.04)
	<i>Oké</i>	1,19 (.75)		<i>Vernuftig</i>	1,95 (2.15)
	<i>Onderhoudend</i>	1,67 (.86)		<i>Verstandig</i>	2,48 (1.12)
	<i>Wetenswaardig</i>	2,19 (1.21)		Slim	2,52 (1.17)
	Interessant	2,33 (1.07)		<i>Geweldig</i>	3,50 (1.10)
Smaak	<i>Vunzig</i>	-3,68 (1.42)	Kwaliteit	<i>Ondeugdelijk</i>	-2,43 (1.33)
	<i>Vies</i>	-3,05 (1.16)		<i>Knudde</i>	-2,40 (1.39)
	<i>Onappetijtelijk</i>	-2,45 (1.05)		<i>Gebrekkig</i>	-2,29 (1.1)
	<i>Onsmakelijk</i>	-2,38 (1.02)		<i>Gammel</i>	-2,24 (.89)
	<i>Smakeloos</i>	-2,29 (1.55)		<i>Ondermaats</i>	-2,00 (1.05)
	<i>Gewoontjes</i>	0,19 (1.37)		<i>Deugdelijk</i>	1,95 (.81)
	Lekker	2,38 (1.07)		<i>Degelijk</i>	2,00 (1.14)
	<i>Kostelijk</i>	2,45 (2.24)		Goed	2,19 (1.21)
	<i>Smakelijk</i>	2,52 (1.17)		<i>Solide</i>	2,35 (1.04)
	<i>Smaakvol</i>	2,53 (1.22)		<i>Bovenmaats</i>	2,40 (1.39)

En dan liefst het sterkste woord dat je kunt verzinnen en waarvan je denkt dat de meeste mensen dat als overtreffende trap zouden beschouwen.' Op deze wijze werd getracht participanten quasi-superlatieven te laten opschrijven die zich zo ver mogelijk aan de grenzen van de evaluatieschaal bevinden. Omdat van adjectieven aan de uiteinden van de evaluatieschaal geen echte antoniemen bestaan (zie Klein, 1998) en ze waarschijnlijk ook niet als antoniemen zijn opgeslagen in de hersenen (zoals bij de ongemarkeerde adjectieven wel het geval is), is in deze taak aan de participant enkel om intensiveerders van de positieve of de negatieve adjectieven gevraagd.

De adjectieven werden los aangeboden. Ze stonden niet in een context en de kwalificerende dimensies werden niet genoemd. Het noteren van de antoniemen en intensiveerders bij de zes adjectieven kostte de participanten ongeveer tien minuten. De instructie van deze pretest staat in bijlage VII; het materiaal is opgenomen in bijlage VIII.

De resultaten laten de overeenstemming zien in het oordeel over de genoemde antoniemen en de intensiveerders, maar tonen ook de diversiteit. Eerst worden de resultaten van de antoniemen van de zes positieve en van de zes negatieve adjectieven gepresenteerd, vervolgens de genoemde intensiverende varianten bij de positieve en negatieve adjectieven.

Tabel 5.2 | Antoniemen van positieve en negatieve adjectieven: frequentie, diversiteit en homogeniteit.

Dimensie	Adjectief	Antoniem (frequentie)	Diversiteit	Homogeniteit
Schoonheid	<i>Mooi</i>	<i>Lelijk</i> (22)	1	22/22 (1,00)
	<i>Lelijk</i>	<i>Mooi</i> (15), <i>knap</i> (1)	2	15/16 (0,94)
Interessantheid	<i>Interessant</i>	<i>Saai</i> (21), <i>oninteressant</i> (1)	2	21/22 (0,95)
	<i>Saai</i>	<i>Interessant</i> (9), <i>levendig</i> (4), <i>leuk</i> (2), <i>gezellig</i> (1)	4	9/16 (0,56)
Smaak	<i>Lekker</i>	<i>Vies</i> (21), <i>smerig</i> (1)	2	21/22 (0,95)
	<i>Vies</i>	<i>Schoon</i> (10), <i>lekker</i> (5), <i>mooi</i> (1)	3	10/16 (0,63)
Kwaliteit	<i>Goed</i>	<i>Slecht</i> (17), <i>fout</i> (5)	2	17/22 (0,77)
	<i>Slecht</i>	<i>Goed</i> (16)	1	16/16 (1,00)
Vermaak	<i>Leuk</i>	<i>Stom</i> (14), <i>vervelend</i> (5), <i>saai</i> (2), <i>niet leuk</i> (1)	4	14/22 (0,64)
	<i>Stom</i>	<i>Leuk</i> (14), <i>slim</i> (2)	2	14/16 (0,88)
Intelligentie	<i>Slim</i>	<i>Dom</i> (22)	1	22/22 (1,00)
	<i>Dom</i>	<i>Slim</i> (14), <i>intelligent</i> (1), <i>pienter</i> (1)	3	14/16 (0,88)

Tabel 5.3 | Intensiveerders van positieve adjectieven: frequentie, diversiteit en homogeniteit (door 22 participanten).

Adjectief	Intensiveerder (frequentie)	Totaal aantal	Diver- siteit	Homogeniteit
<i>Mooi</i> (Schoonheid)	<i>Prachtig</i> (19), <i>schitterend</i> (10), <i>beeldschoon</i> (4), <i>geweldig</i> (2), <i>betoverend</i> (1), <i>bloedmooi</i> (1), <i>elegant</i> (1), <i>fabuleus</i> (1), <i>knap</i> (1), <i>magnifiek</i> (1), <i>oogverblindend</i> (1), <i>volmaakt</i> (1)	43	12	19/43 (0,44)
<i>Interessant</i> (Interessantheid)	<i>Boeiend</i> (11), <i>fascinerend</i> (8), <i>geweldig</i> (5), <i>leuk</i> (2), <i>machtig</i> (2), <i>aandachttrekkend</i> (1), <i>belangrijk</i> (1), <i>enerverend</i> (1), <i>enormboeiend</i> (1) <i>indrukwekkend</i> (1), <i>obsederend</i> (1), <i>onuitstaanbaar</i> (1), <i>superinteressant</i> (1)	36	13	11/36 (0,31)
<i>Lekker</i> (Smaak)	<i>Heerlijk</i> (21), <i>verrukkkelijk</i> (9), <i>goddelijk</i> (3), <i>smakelijk</i> (2), <i>geweldig</i> (1), <i>magistraal</i> (1), <i>onovertreffelijk</i> (1), <i>orgastischlekker</i> (1), <i>subliem</i> (1), <i>voortreffelijk</i> (1)	41	10	21/41 (0,51)
<i>Goed</i> (Kwaliteit)	<i>Geweldig</i> (9), <i>fantastisch</i> (5), <i>perfect</i> (5), <i>uitstekend</i> (5), <i>uitmuntend</i> (3), <i>prima</i> (2), <i>subliem</i> (2), <i>allerbest</i> (1), <i>best</i> (1), <i>briljant</i> (1), <i>formidabel</i> (1), <i>knap</i> (1), <i>magnifiek</i> (1), <i>meesterlijk</i> (1), <i>overweldigend</i> (1), <i>super</i> (1), <i>uitzonderlijk</i> (1), <i>voortreffelijk</i> (1)	42	18	9/42 (0,21)
<i>Leuk</i> (Vermaak)	<i>Geweldig</i> (14), <i>fantastisch</i> (10), <i>super</i> (6), <i>cool</i> (2), <i>geniaal</i> (2), <i>waaninnig</i> (2), <i>gaaf</i> (1), <i>hilarisch</i> (1), <i>interessant</i> (1), <i>machtig</i> (1), <i>tof</i> (1), <i>vet</i> (1)	42	12	14/42 (0,33)
<i>Slim</i> (Intelligentie)	<i>Geniaal</i> (13), <i>briljant</i> (7), <i>hoogbegaafd</i> (6), <i>intelligent</i> (5), <i>begaafd</i> (1), <i>gruwelijkslim</i> (1), <i>ingenieus</i> (1), <i>magistraal</i> (1), <i>pienter</i> (1), <i>professorisch</i> (1), <i>super</i> (1), <i>wijs</i> (1)	39	12	13/39 (0,33)

In tabel 5.2 zijn de door de participanten genoemde antoniemen weergegeven. De positieve antoniemen waren hierbij het uitgangspunt voor de eerste participantengroep, de meest frequente antoniemen die participanten daarbij noteerden waren het uitgangspunt voor de lijst met negatieve ongemarkeerde adjectieven voor de tweede participantengroep. Bij het noemen van een negatief antoniem voor de positieve ongemarkeerde adjectieven zijn de participanten eensgezind bij de adjectieven *mooi* en voor *slim*. Ook in het benoemen van een tegenhanger voor *interessant*, *lekker* en *goed* zijn de participanten het grotendeels eens; daar werden bij elk item twee verschillende varianten genoteerd. De

meeste diversiteit bestaat in de dimensie Vermaak: als antoniem voor *leuk* noemden de participanten *stom*, *vervelend*, *saai* en *niet leuk*. Bij het noemen van positieve antoniemen in de lijst van negatieve ongemarkeerde adjectieven zijn de participanten minder eensgezind: slechts eenmaal noteerden alle participanten hetzelfde antoniem: *goed* als tegengestelde van *slecht*. Twee antoniemen zijn genoemd voor *lelijk* en twee voor *stom*, drie antoniemen voor *vies* en *dom* en vier antoniemen voor *saai*. Opgemerkt moet worden dat de dimensies niet kenbaar zijn gemaakt aan de participanten, waardoor het antoniem van een adjectief zoals *vies* inderdaad zowel betrekking kan hebben op smaak (*lekker*) als op hygiëne (*schoon*).

Per adjectief konden de participanten twee intensiveerders noteren. Wederom was hierbij de dimensie van het adjectief niet gegeven. In tabel 5.3 is de frequentie, diversiteit en homogeniteit van de genoemde intensiveerders te zien bij de positieve adjectieven. De diversiteit varieert van 10 verschillende intensiveerders bij de dimensie Smaak tot 18 verschillende intensiveerders bij de dimensie Kwaliteit. In de dimensies Schoonheid, Vermaak en Intelligentie werden 12 verschillende intensiveerders opgeschreven en in de dimensie Interessantheid 13. Er is wel enige overeenstemming: de meest genoemde intensiveerder in elke dimensie betreft ongeveer een derde van het totaal aantal genoemde intensiveerders in die dimensie, de twee meest genoemde intensiveerders vertegenwoordigen de helft van alle genoemde intensiveerders en de drie meest genoemde intensiveerders beslaan samen meer dan tweederde van het totaal aantal genoemde intensiveerders. Alleen in de dimensie Kwaliteit is de variëteit groter en liggen de genoemde percentages lager.

De diversiteit van de geïntensiveerde varianten van de negatieve adjectieven ligt tussen de 8 (in de dimensie Smaak) en 19 (in de dimensie Kwaliteit) woorden (tabel 5.4). In de dimensie Intelligentie zijn 12 verschillende intensiveerders genoemd, in de dimensie Interessantheid 13 en in de dimensies Schoonheid en Vermaak 15. De overeenstemming van de genoemde intensiveerders is minder hoog dan bij de positieve intensiveerders: het aandeel van de meest genoemde intensiveerder per dimensie ligt alleen bij Interessantheid en Smaak boven een derde van het totaal; in de andere dimensies is het aandeel minder dan een derde. Wanneer de twee en de drie meest genoemde intensiveerders per dimensie bestudeerd worden, ligt het aandeel van deze intensiveerders eveneens lager dan bij de positieve intensiveerders. De intensiveerder die het vaakst is genoemd door de participanten is *smerig* (dimensie Smaak). Deze intensiveerder is 14 maal genoteerd en scoort daarmee lager dan de meest genoemde intensiveerders aan de positieve zijde (*heerlijk* 21 maal en *prachtig* 19 maal).

Tabel 5.4 | Intensiveerders van negatieve adjectieven: frequentie, diversiteit en homogeniteit (door 16 participanten).

Adjectief	Intensiveerder (frequentie)	Totaal aantal	Diver- siteit	Homogeniteit
<i>Lelijk</i> (Schoonheid)	<i>Afschuwelijk (7), walgelijk (3), afstotelijk (3), afgrijselijk (2), afzichtelijk (2), gruwelijk (2), weerzinwekkend (1), foeilelijk (1), oerlelijk (1), onaantrekkelijk (1), oogpijnigend (1), smerig (1), spuuglelijk (1), verschrikkelijk (1), vreselijk (1)</i>	28	15	7/28 (0,25)
<i>Saai</i> (Interessantheid)	<i>Slaapverwekkend (11), langdradig (3), oninteressant (3), stom (2), vervelend (1), comateus (1), dodelijk (1), geestdodend (1), kansloos (1), oervervelend (1), stoffig (1), stomvervelend (1), verschrikkelijk (1)</i>	28	13	11/28 (0,39)
<i>Vies</i> (Smaak)	<i>Smerig (14), ranzig (6), goor (3), vunzig (2), walgelijk (2), dodelijk (1), vatsig (1), wanstaltig (1)</i>	30	8	14/30 (0,47)
<i>Slecht</i> (Kwaliteit)	<i>Vreselijk (3), verschrikkelijk (2), abominabel (2), bagger (2), dramatisch (2), akelig (1), belabberd (1), belachelijk (1), fout (1), gemeen (1), gruwelijk (1), hels (1), hopeloos (1), kwaadaardig (1), prut (1), rampzalig (1), rot (1), verpest (1), walgelijk (1)</i>	25	19	3/25 (0,12)
<i>Stom</i> (Vermaak)	<i>Vreselijk (4), achterlijk (3), afschuwelijk (2), flut (2), idioot (2), irritant (2), kut (2), verschrikkelijk (2), debiel (1), gemeen (1), klote (1), laag (1), ondenkbaar (1), vervelend (1), waardeloos (1)</i>	26	15	4/26 (0,15)
<i>Dom</i> (Intelligentie)	<i>Achterlijk (4), debiel (4), hersenloos (4), oliedom (3), stom (3), idioot (2), zwak-begaafd (2), blond (1), kortzichtig (1), onbegaafd (1), vreselijk (1), zwakzinnig (1)</i>	27	12	4/27 (0,15)

De productietaak in deze pretest heeft inzicht gegeven in de overeenstemming en diversiteit in het oordeel van de participanten over de antoniemen en intensiveerders. Het is opvallend dat de diversiteit groter is wanneer intensiveerders bij een negatief adjectief geproduceerd moeten worden dan bij een positief adjectief. Per dimensie geldt dat de dimensie Vermaak voor de grootste diversiteit zorgt als positieve adjectieven

worden gepresenteerd; de diversiteit bij de negatieve adjectieven is het grootst binnen de dimensie Interessantheid. De diversiteit verschilt per dimensie, en er blijkt een scala aan mogelijkheden te zijn om met name negatieve adjectieven te intensiveren.

Op basis van deze pretest is het materiaal voor het experiment geconstrueerd. Samengevat blijken de participanten vrijwel dezelfde antoniemensets te noemen wanneer zij positieve ongemarkeerde adjectieven gepresenteerd krijgen en wanneer zij negatieve ongemarkeerde adjectieven gepresenteerd krijgen. De intensiveerders die in de pretest het frequentst zijn genoemd zijn geselecteerd voor het materiaal van het experiment. De meest genoemde intensiveerders komen overeen met de quasi-superlatieven die veelvuldig als intensiverende elementen worden ingezet (zie hoofdstuk 3).

Net als in pretest 1 zorgde de dimensie Vermaak in pretest 2 voor de meeste variatie in de antwoorden van de participanten. De betekenis van deze dimensie is kennelijk te breed en niet eenduidig. Daarom is deze dimensie in het experiment buiten beschouwing gelaten, waardoor er vijf kwalificerende dimensies overbleven: Schoonheid, Intelligentie, Smaak, Interessantheid en Kwaliteit. Deze vijf dimensies en de daarbij horende frequentst genoemde evaluatieve adjectieven en intensiverende varianten uit de tweede pretest vormden het materiaal voor de experimentele studie waarin al dan niet geïntensiveerde positieve en negatieve uitingen zijn beoordeeld op kracht.

5.2.3 Materiaal experiment

Op basis van de vooronderzoeken zijn vijf kwalificerende dimensies onderscheiden waarop objecten en gebeurtenissen geëvalueerd kunnen worden: Schoonheid, Intelligentie, Smaak, Interessantheid en Kwaliteit. Met de eerste pretest is een selectie gemaakt van de positieve adjectieven die onderling vergelijkbaar zijn in kracht. Met de tweede pretest is bevestigd dat de adjectieven in antoniemensets ook als zodanig door taalgebruikers worden gepercipieerd. Daarnaast is met deze pretest achterhaald welke woorden de meeste taalgebruikers gebruiken om de ongemarkeerde adjectieven te intensiveren. Deze pretests leidden tot twintig adjectieven voor het experimentele materiaal (zie tabel 5.5).

Tabel 5.5 | Het materiaal voor het experiment per kwalificerende dimensie van een evaluatie.

Dimensie	Ongemarkeerd negatief	Geïntensiveerd negatief	Ongemarkeerd positief	Geïntensiveerd positief
Schoonheid	<i>lelijk</i>	<i>afschuwelijk</i>	<i>mooi</i>	<i>prachtig</i>
Intelligentie	<i>dom</i>	<i>achterlijk</i>	<i>slim</i>	<i>geniaal</i>
Smaak	<i>vies</i>	<i>smerig</i>	<i>lekker</i>	<i>heerlijk</i>
Interessantheid	<i>saai</i>	<i>slaapverwekkend</i>	<i>interessant</i>	<i>boeiend</i>
Kwaliteit	<i>slecht</i>	<i>vreselijk</i>	<i>goed</i>	<i>geweldig</i>

Omdat de ervaren kracht voor een groot deel afhankelijk is van de context (Rokeach, 1968), zijn de items niet in losse uitingen maar in dialoogvorm aangeboden. In dialoogjes stelt persoon A aan persoon B een vraag over uiteenlopende onderwerpen waarbij persoon B een standpunt inneemt. Dat standpunt heeft betrekking op één van de kwalificerende dimensies. Het antwoord van persoon B bevatte een van de vier condities: een ongemarkeerd negatief, een geïntensiveerd negatief, een ongemarkeerd positief of een geïntensiveerd positief adjectief. Ter illustratie is hieronder voor elke dimensie een voorbeeld uit het materiaal gegeven. In het experimentele materiaal werd het dialoogje uiteraard niet voorafgegaan door een titel met de dimensie.

(1) Dimensie Schoonheid

A: Er is een kunstwerk op het Beatrixplein geplaatst. Wat vind jij ervan?

B: Ik heb het gezien. Het is *lelijk* / *afschuwelijk* / *mooi* / *prachtig*.

(2) Dimensie Intelligentie

A: Jij sprak toch een ondernemer over zijn ondernemingsplan?

B: Wij hebben een tijd zitten praten ja. Gezien zijn plannen is het een *domme* / *achterlijke* / *slimme* / *geniale* man.

(3) Dimensie Smaak

A: Heb jij al eens bij Da Vinci gegeten?

B: Toevallig ben ik er vorig jaar geweest. Het eten was *vies* / *smerig* / *lekker* / *heerlijk*.

(4) Dimensie Interessantheid

A: Jij was toch bij de opening van het academisch jaar in de aula laatst, hoe was die?

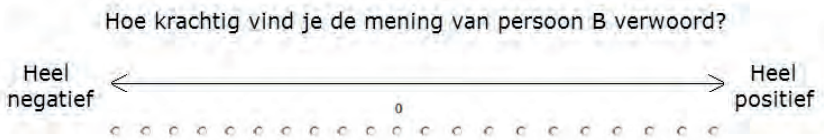
B: Daar was ik bij, inderdaad. Het was een *saaie* / *slaapverwekkende* / *interessante* / *boeiende* opening.

(5) Dimensie Kwaliteit

A: Kijk, er staat een tweedehands bank op Marktplaats. Jij zocht er toch een?

B: Ik ben inderdaad op zoek naar een andere. Volgens mij is de staat van onderhoud van deze bank op Marktplaats *slecht* / *vreselijk* / *goed* / *geweldig*.

Elk item werd gevolgd door een ongenummerde 21-punts Likertschaal van heel negatief (-10) via neutraal (0) naar heel positief (+10). In het experiment ging de aandacht uit naar de kracht die participanten ervaren wanneer intensiverende of niet-intensiverende woorden in een uiting staan. Om te achterhalen hoe krachtig de participanten de evaluatieve uitingen percipieerden, werd bij de schaal de volgende vraag gesteld: "Hoe krachtig vind je de mening van persoon B verwoord?". De schaal was ongenummerd en vrij lang (zie figuur 5.1) om de participanten te stimuleren het item op basis van hun eerste indruk te beoordelen, zonder in rapportcijfers te denken of de antwoorden te



Figuur 5.1 | De in dit experiment gehanteerde ongenummerde 21-punts Likertschaal.

vergelijken met de scores van de eerdere items. Gezien het feit dat de participanten een tamelijk lange vragenlijst kregen voorgelegd (40 items), is besloten om de gepercipieerde kracht niet met meerdere schalen te meten. De participanten hoefden de ervaren kracht slechts eenmaal per item aan te geven (vergelijk Bergkvist & Rossiter, 2007; Gardner, Cummings, Dunham & Pierce, 1998).

Aan het eind van de vragenlijst werden de persoonlijke gegevens gevraagd: geslacht, leeftijd, naam van de opleiding en moedertaal. We wilden ook weten of de participanten voldoende geconcentreerd waren bij het invullen van de vragenlijst. Daarom is de vraag opgenomen of ze de vragenlijst zonder onderbreking hebben ingevuld. De moeilijkheidsgraad van de vragenlijst is eveneens bevraagd. Op een 7-punts Likertschaal gaven de participanten aan dat ze de vragenlijst serieus hadden ingevuld ($M = 6,41$, $SD = .63$) en de vragenlijst niet extreem moeilijk of gemakkelijk vonden ($M = 3,99$, $SD = 1.71$).

5.2.4 Participanten

93 participanten namen deel aan het online experiment. 13 van hen zijn uit de resultatenrapportage gelaten: 6 participanten bleken geen moedertaalsprekers van het Nederlands te zijn en 7 participanten gaven aan tijdens het invullen van de vragenlijst onderbroken te zijn (wat ook bleek uit de tijdsduur van het invullen van de vragenlijst bij deze participanten). De overgebleven 80 participanten hadden een gemiddelde leeftijd van 19,4 jaar ($SD = 2.19$) met een bereik van 17 tot 29 jaar. Meer vrouwen (79%) dan mannen (21%) namen deel. De participanten waren eerstejaars studenten van de Faculteit der Letteren aan de Radboud Universiteit Nijmegen en werden via docenten geworven. Meer dan de helft van de respondenten ontving geen beloning voor de deelname. Omdat het lastig bleek op deze wijze voldoende respondenten te werven, kreeg het andere deel van de participantengroep (38 personen) een kraslot ter waarde van 1 euro als dank voor de medewerking.³

5.2.5 Design

Het experiment had een 2x2 design: polariteit (positief/negatief) versus intensiteit (wel/niet geïntensiveerd). Een binnenproefpersoonontwerp was gebruikt: elke participant beoordeelde alle 20 adjectieven (4 adjectieven in 5 kwalificerende dimensies). De

3 Zowel eenweg als meerweg variantieanalyses wezen uit dat deze vergoeding geen invloed heeft gehad op de resultaten: de 'betaalde' participanten weken in hun antwoorden niet af van de niet-betaalde participanten. Bij de resultatenrapportage zijn alle participanten daarom samengenomen.

adjectieven werden tweemaal in de vragenlijst gepresenteerd, zodat de participanten in totaal 40 items voorgelegd kregen. De items werden volgens een latin square design verdeeld over vier vragenlijsten. De vragenlijsten verschilden van elkaar in de volgorde van de items.

5.2.6 Procedure

De participanten werden geworven bij colleges aan de Faculteit der Letteren. Voorafgaand aan die colleges en via e-mails van docenten werd gevraagd of ze wilden deelnemen aan een online onderzoek. Door op de bijgevoegde hyperlink te klikken, werden de participanten at random toegekend aan een van de vier vragenlijsten in NetQuestionnaire. De respondenten kregen ieder item van de vragenlijst geïsoleerd in beeld. Nadat zij een item hadden ingevuld, gingen zij met de knop 'volgende' naar het volgende item. Terugbladeren was onmogelijk. De hele procedure duurde 12 tot 15 minuten.

5.3 Resultaten

Eerst is achterhaald of de participanten de Likertschaal correct hebben gebruikt. Omdat de door ons gebruikte schaal onconventioneel is en het mogelijk onnatuurlijk was om de kracht van negatieve items aan de linkerkant van de schaal te scoren terwijl krachttoename in het westerse schrift vaak juist toeneemt aan de rechterkant, is gecontroleerd of de participanten de kracht van een negatief woord ook aan de negatieve zijde van de Likertschaal hebben beoordeeld en de kracht van een positief woord aan de positieve zijde van de Likertschaal. In een aantal gevallen blijken participanten een negatief item aan de positieve zijde te hebben beoordeeld of andersom: 181 van de totale 3200 scores (5,66%) zijn uit de dataset verwijderd.

Vervolgens is voor elke dimensie (Schoonheid, Intelligentie, Smaak, Interessantheid en Kwaliteit) nagegaan of geïntensiveerde adjectieven in een uiting als krachtiger zijn gepercipieerd door participanten dan de bijbehorende ongemarkeerde adjectieven. De resultaten zijn gepresenteerd in tabel 5.6, waarbij de waarden van de negatieve scores bij de negatieve adjectieven absoluut zijn zodat statistische toetsing mogelijk was. Voor elke dimensie zijn eenweg variantieanalyses met herhaalde metingen uitgevoerd voor Gepercipieerde kracht. De vier condities in elke dimensie verschillen significant van elkaar (Schoonheid $F(3,68) = 725,13, p < .001$; Intelligentie $F(3,72) = 551,02, p < .001$; Smaak $F(3,70) = 473,68, p < .001$; Interessantheid $F(3,68) = 264,12, p < .001$; Kwaliteit $F(3,69) = 421,33, p < .001$).⁴ Post-hoc Bonferroni vergelijkingen laten zien dat op de intensiveerder *boeiend* na ($p = .32$) alle geïntensiveerde adjectieven significant verschillen ($p < .001$) van de ongemarkeerde varianten in de (gerapporteerde) gepercipieerde kracht.

4 Bij variantieanalyses met herhaalde metingen (*repeated measurements Anova*) worden enkel de respondentgegevens in de toetsing meegenomen die geen missende waarden bevatten. Doordat bij een aantal participanten enkele waarden ontbraken, corresponderen de gerapporteerde vrijheidswaarden niet volledig met de 80 deelnemers aan het onderzoek.

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden, zijn tweeweg variantieanalyses met herhaalde metingen uitgevoerd voor Gepercipieerde kracht met als factoren Intensiteit en Polariteit. Een hoofdeffect van intensiteit is gevonden ($F(1,76) = 308,46, p < .001$): de participanten beoordelen de geïntensiveerde uitingen significant hoger dan de ongemarkeerde uitingen ($M = 6,56, SD = 1.41$ versus $M = 4,67, SD = 1.31$). Bij polariteit treedt eveneens een hoofdeffect op ($F(1,76) = 18,02, p < .001$): ongeacht de intensiteit worden negatieve uitingen als krachtiger gepercipieerd dan positieve uitingen ($M = 5,84, SD = 1.53$ versus $M = 5,38, SD = 1.29$). Er is een interactie-effect van intensiteit en polariteit ($F(1,76) = 20,54, p < .001$). Tabel 5.6 toont eveneens deze resultaten. Post-hoc Bonferroni vergelijkingen wijzen uit dat ongemarkeerde negatieve adjectieven als krachtiger worden gepercipieerd dan de positieve antoniemen ($M = 5,05, SD = 1.43$ versus $M = 4,28, SD = 1.50, p < .01$). De geïntensiveerde negatieve adjectieven zijn echter niet als krachtiger beoordeeld dan de geïntensiveerde positieve adjectieven: de gepercipieerde kracht van de negatieve intensiveerders is even hoog als de gepercipieerde kracht van de positieve intensiveerders ($M = 6,75, SD = 1.55$ versus $M = 6,50, SD = 1.35, p = .29$). Het verschil tussen ongemarkeerde negatieve en geïntensiveerde negatieve uitingen is dus kleiner dan het verschil tussen ongemarkeerde positieve en geïntensiveerde positieve uitingen.

Tabel 5.6 | Gemiddelde kracht (standaarddeviaties tussen haakjes) van ongemarkeerde en geïntensiveerde negatieve en positieve adjectieven (op een 11-punts Likertschaal van 0 tot 10).

Dimensie	Ongemarkeerd negatief	Geïntensiveerd negatief	Ongemarkeerd positief	Geïntensiveerd positief	
Schoonheid	<i>lelijk</i> 5,82 (2.00) ^a	<i>afschuwelijk</i> 8,18 (1.66) ^b	<i>mooi</i> 4,77 (1.59) ^c	<i>prachtig</i> 7,43 (1.51) ^d	$p < .001$
Intelligentie	<i>dom</i> 5,76 (2.00) ^a	<i>achterlijk</i> 7,30 (1.91) ^b	<i>slim</i> 4,41 (1.94) ^c	<i>geniaal</i> 6,90 (1.89) ^b	$p < .001$
Smaak	<i>vies</i> 5,40 (1.90) ^a	<i>smerig</i> 6,68 (1.91) ^b	<i>lekker</i> 4,35 (1.72) ^c	<i>heerlijk</i> 6,89 (1.64) ^b	$p < .001$
Interessante heid	<i>saai</i> 4,44 (1.59) ^a	<i>slaapverwekkend</i> 5,94 (1.97) ^b	<i>interessant</i> 4,30 (1.91) ^a	<i>boeiend</i> 4,70 (1.88) ^a	$p < .001$
Kwaliteit	<i>slecht</i> 3,97 (1.91) ^a	<i>vreselijk</i> 6,38 (1.88) ^b	<i>goed</i> 3,28 (1.50) ^c	<i>geweldig</i> 6,60 (1.82) ^b	$p < .001$
Totaal	5,05 (1.43) ^a	6,75 (1.55) ^b	4,28 (1.50) ^c	6,50 (1.35) ^b	$p < .001$

Noot 1. De verschillende superscripts geven significante verschillen aan tussen de condities.

Noot 2. De waarden in deze tabel zijn absoluut, maar de negatieve adjectieven hebben in werkelijkheid een negatieve score vanwege de gehanteerde 21-punts Likertschaal van -10 tot +10.

5.4 Conclusie en discussie

In dit hoofdstuk is een experiment besproken waarin de gepercipieerde kracht van positieve en negatieve adjectieven centraal stond. De hoofdvraag in deze studie was: In hoeverre ervaren Nederlandse taalgebruikers een krachtverschil tussen al dan niet geïntensiverende positieve en negatieve evaluaties? Op basis van de pretests zijn vijf kwalificerende dimensies geselecteerd waarop een eigenschap van een object te evalueren is: Schoonheid, Intelligentie, Smaak, Interessantheid en Kwaliteit. Binnen elke dimensie zijn niet-intensiverende positieve en negatieve adjectieven en intensiverende positieve en negatieve adjectieven in dialoogjes aan participanten ter beoordeling op kracht aangeboden.

De resultaten van het experiment bevestigen de eerste hypothese dat taalintensivering in evaluatieve uitingen krachtiger is dan ongemarkeerde evaluatieve uitingen: de intensiverende adjectieven (quasi-superlatieven) worden als krachtiger beoordeeld dan niet-intensiverende adjectieven. Zoals in de onderzoeksliteratuur beschreven wordt, doet het verschijnsel dus daadwerkelijk de ervaren kracht van een uiting toenemen (onder anderen Aune & Kikuchi, 1993; Renkema, 1997; Van Mulken & Schellens, 2012). In deze studie is dat voor het eerst voor negatieve en positieve uitingen afzonderlijk onderzocht.

De tweede hypothese dat negatief als krachtiger wordt gepercipieerd dan positief kan eveneens worden aangenomen. Op basis van de *negativity bias* en het *Pollyanna principe* is te verklaren dat negatieve uitingen als krachtiger worden ervaren dan positieve uitingen. Dit blijkt uit het experiment: taalgebruikers beoordelen negatieve uitingen inderdaad als krachtiger dan positieve. Dit resultaat ondersteunt de bevindingen van Feldman (1966) voor Engelstalige negatieve adjectieven en hun positieve tegenhangers en de bevindingen van Kamoen et al. (2007) voor contraire woordparen in vragenlijstvragen.

De derde hypothese betrof de invloed van intensivering op dit polariteitseffect. Er werd verwacht dat taalintensivering bij negatieve uitingen een sterker effect zou hebben dan taalintensivering bij positieve uitingen. Dit blijkt niet het geval. Er is weliswaar een interactie-effect gevonden, maar deze is anders dan de geformuleerde verwachting. Het blijkt dat de ongemarkeerde uitingen met de negatieve adjectieven (bijvoorbeeld *slecht*) krachtiger worden gevonden dan de ongemarkeerde uitingen met positieve adjectieven (bijvoorbeeld *goed*). De geïntensiverende uitingen met negatieve adjectieven (bijvoorbeeld *vreselijk*) blijken daarentegen als even krachtig gepercipieerd te worden als de geïntensiverende uitingen met positieve adjectieven (bijvoorbeeld *geweldig*). Bij negatieve uitingen heeft intensivering dus een minder sterk effect dan bij positieve. In tegenstelling tot onze verwachting, versterken het feit dat uitingen met intensiverders toenemen in kracht en het feit dat negativiteit krachtiger is dan positiviteit elkaar dus niet: taalintensiverders maken het verschil tussen positieve en negatieve uitingen, voorspeld door de *negativity bias*, dus ongedaan.

Noemenswaardig is verder dat uit de productietaak in de tweede pretest is gebleken dat er aan de negatieve zijde meer diversiteit bestaat in intensiverende adjectieven dan aan de positieve zijde. Een verklaring voor deze bevinding kan eveneens gezocht worden in de polariteitstheorieën: doordat negatieve uitingen volgens de *negativity bias* krachtiger overkomen dan positieve uitingen, hebben taalgebruikers mogelijk meer behoefte om de kracht van hun negatieve evaluatie te nuanceren in tegenstelling tot hun positieve evaluaties. Blijkbaar voelen taalgebruikers bij de beschrijving van hun negatieve ervaringen de behoefte om uit een breder repertoire het woord te selecteren dat qua kracht het meest past bij de boodschap.

De conclusie die op basis van het hoofdexperiment getrokken kan worden, is dat de toegevoegde kracht van een positieve intensiveerder groter is dan de toegevoegde kracht van een negatieve intensiveerder. Gezien het krachtverschil bij de ongemarkeerde uitingen, is een ongemarkeerde positieve uiting de standaard (zoals het *Pollyanna principe* stelt) en is de positieve-negatieve evaluatieschaal niet in balans (zie ook Cacioppo, Crites, Berntson & Coles, 1993; Peeters & Czapinski, 1990). Taalintensivering (of in ieder geval veelvoorkomende intensiverende evaluatieve adjectieven) lijkt het krachtverschil tussen negatieve en positieve evaluaties op te heffen: de geïntensiveerde negatieve uitingen in het experiment zijn net zo krachtig als de geïntensiveerde positieve uitingen. Het verschil in kracht tussen niet-geïntensiveerde positieve en geïntensiveerde positieve evaluaties is dus groter dan tussen niet-geïntensiveerde negatieve en geïntensiveerde negatieve evaluaties.

In dit hoofdstuk zijn twee polariteitstheorieën besproken: de *negativity bias* en het *Pollyanna principe*. Uit de bevindingen van de experimentele studie blijkt dat in dergelijke communicatieve uitingen het *Pollyanna principe* mogelijk een grotere rol speelt dan de *negativity bias*. Immers, als de *negativity bias* leidend was geweest, dan zou in dit onderzoek niet alleen gevonden moeten worden dat ongemarkeerde negatieve uitingen als krachtiger worden gepercipieerd dan de positieve tegenhanger, maar ook de geïntensiveerde negatieve uitingen. Dit blijkt echter niet het geval, wat verklaard kan worden met het *Pollyanna principe*. Die theorie stelt dat positiviteit *default* is. De lezer schat daardoor de kracht van een ongemarkeerde positieve uiting mogelijk lager in – als een soort defaultwaarde – terwijl een ongemarkeerde negatieve uiting verhoudingsgewijs meer kracht krijgt toegedicht. Maar als de positieve uiting is versterkt, maakt de schrijver daarmee duidelijk dat hij afwijkt van de defaultwaarde. Dan wordt in positieve zin afgeweken van de standaard. Kennelijk heeft het feit dat ongemarkeerd positief *default* is de kracht van defaultwoorden afgevlakt. Vanwege de afgevlakte defaultwaarde aan de positieve zijde is er weliswaar een gepercipieerd krachtverschil vergeleken met de ongemarkeerde negatieve adjectieven, maar verdwijnt het krachtverschil wanneer aan beide zijden wordt geïntensiveerd. Blijkbaar werkt het *Pollyanna principe* op een beperkt bereik: een ongemarkeerd positief adjectief is nietszeggend vergeleken met een negatieve tegenhanger, maar een geïntensiveerd positief adjectief wordt als even veelzeggend beschouwd als een negatieve intensiveerder.

Het is maar de vraag in hoeverre de *negativity bias* overeind blijft in communicatieve boodschappen. Mogelijk geldt deze theorie met name voor onbewuste gedragsprincipes, zoals sneller handelen bij gevaar, en niet voor de kracht van evaluatieve uitingen. Immers, anders zou negativiteit bij de geïntensiveerde varianten ook krachtiger moeten overkomen.

Naar aanleiding van dit experiment kunnen echter nog geen al te stellige conclusies geformuleerd worden. Niet alleen komen de bevindingen niet volledig overeen met het kleinschalige vooronderzoek van Liebrecht et al. (2013) en is er daarna slechts één grotere studie uitgevoerd naar de relatie tussen polariteit en taalintensivering, ook is bij de opzet van de studie een aantal kanttekeningen te plaatsen dat mogelijk invloed heeft gehad op de resultaten.

Allereerst is het mogelijk dat de gehanteerde Likertschaal invloed had op de scores van de participanten. Gedurende het hele experiment is dezelfde Likertschaal gebruikt: de negatieve pool (-10) stond steeds aan de linkerkant en de positieve pool (+10) steeds aan de rechterkant. We hanteerden alleen deze conventionele manier waarop negativiteit en positiviteit in de westerse wereld vaak wordt uitgedrukt om vermoeidheid of frustratie bij de participant te voorkomen. Het bleek dat de scores aan de rechterzijde van de Likertschaal (voor de positieve intensiveerders) net zo ver van het middelpunt waren verwijderd als de scores aan de linkerzijde van de Likertschaal (voor de negatieve intensiveerders), terwijl werd verwacht dat de negatieve intensiveerders extremer zouden scoren dan de positieve. Het zou zo kunnen zijn dat het *Pollyanna principe* gewerkt heeft tijdens het beoordelen van de adjectieven op de schaal: mensen zijn rechts georiënteerd en scoren bij de geïntensiveerde negatieve items daardoor mogelijk niet ver naar links terwijl ze bij de geïntensiveerde positieve items relatief gezien wel verder naar rechts scoren. De gehanteerde Likertschaal was weliswaar een verbetering ten opzichte van de Likertschaal van niet krachtig tot heel krachtig die in het verkennende onderzoek van Liebrecht et al. (2013) was gehanteerd, maar om het mogelijke effect van de gekozen Likertschaal te neutraliseren, zouden in een nieuwe studie de polen van de antwoordschaal afgewisseld kunnen worden zodat de krachtige positieve uitingen voor de helft van de items links en voor de andere helft rechts gescoord moeten worden.

Een tweede kanttekening betreft de manipulatie van taalintensivering. Ten eerste was er geen sprake van een plafondeffect ondanks het feit dat er met quasi-superlatieven is gewerkt waarvoor zou moeten gelden dat ze de uiteinden van de evaluatieschaal weerspiegelen. De scores die aan de intensiveerders gegeven werden, lagen niet tegen de uiteinden van de schaal aan. Mogelijk hielden de participanten ruimte aan de uiteinden van de schaal over om te kunnen anticiperen op eventuele nog sterkere superlatieven of superlatieven die gestapeld worden (*super geweldig, enorm slaapverwekkend*). Dat gebeurt in natuurlijk taalgebruik ook. Ten tweede is in dit experiment taalintensivering enkel gemanipuleerd met quasi-superlatieve adjectieven, terwijl er vele andere manie-

ren van intensiveren zijn die bovendien verschillen in semantische rijkheid. Zo bestaan er semantisch rijkere adjectieven als *tenenkrommend* en *oogverblindend*. Bovendien is de relatieve krachtmeting van intensivering ten opzichte van ongemarkeerde evaluaties wellicht nauwkeuriger als geïntensiveerd wordt met intensiverende elementen die geen polariteit hebben, zoals bijwoorden van graad die een reeds positieve of negatieve uiting enkel versterken (vergelijk *Een mooi schilderij* > *Een heel mooi schilderij*), de wat sterkere intensiverende bijwoorden (zoals *uiterst* en *kei*), bijwoordelijk gebruikte bijvoeglijke naamwoorden (*verschrikkelijk mooi*, *verschrikkelijk slecht*) of intensiverende typografie (*Een mooi schilderij!!!*). Als blijkt uit een dergelijk experiment dat er wederom geen krachtverschil wordt gepercipieerd tussen geïntensiveerde negatieve en geïntensiveerde positieve uitingen, dan kan met meer zekerheid geconcludeerd worden dat taalintensiveerders inderdaad de onevenwichtige positieve-negatieve evaluatieschaal terug in balans brengen.

Ondanks de kanttekeningen bij het gerapporteerde experiment, is de voorlopige conclusie van dit hoofdstuk te verdedigen: intensivering lijkt het gepercipieerde krachtverschil tussen positieve en negatieve evaluaties te overrulen.



Conclusie en discussie



Van wanten weten

Een prachtig boek, een mooi boek of een aardig boek? Evaluatieve uitingen (zoals *een mooi boek*) kunnen worden versterkt (geïntensiveerd: *prachtig*) of worden afgezwakt (geëxtensiveerd: *aardig*). Deze stilistische keuzes hebben invloed op de intensiteit van de evaluatieve uiting.

In deze dissertatie staat taalintensivering centraal: een stilistisch middel waarmee uitingen kracht bijgezet worden. In tegenstelling tot een deel van de eerdere studies naar dit fenomeen (zoals Pander Maat, 2004; Renkema, 1997) is het uitgangspunt in deze dissertatie dat taalintensivering altijd betrekking heeft op het versterken van evaluatieve uitingen. Een evaluatie wordt daarbij gezien als: de talige uitdrukking door sprekers en schrijvers van persoonlijke gevoelens, houdingen of waardeoordelen ten opzichte van een object, een stand van zaken of gang van zaken. Wanneer een evaluatie wordt versterkt, is er sprake van *taalintensivering*. Deze intensivering is relatief ten opzichte van een zwakkere evaluatie. Een *intensiveerder* is het talige element waarmee een evaluatieve uiting wordt versterkt. Voor de definitie van een intensiveerder is de omschrijving van Van Mulken en Schellens (2012, p. 29) in licht gewijzigde vorm overgenomen: 'Een element in een uiting is een [intensieveerder] wanneer het element kan worden weggelaten of vervangen met als resultaat: een grammaticaal correcte zin die in de context relevant is én een minder krachtige evaluatie tot uitdrukking brengt.'

226

In de voorgaande hoofdstukken is onderzoek gepresenteerd dat is uitgevoerd om helderheid te scheppen met betrekking tot taalintensivering. Deze behoefte vloeit voort uit uiteenlopende definities en operationalisaties van dit fenomeen in eerdere onderzoeken. Er zijn vier onderzoeksstromingen te onderscheiden die in meer en mindere mate het fenomeen bestuderen. In de literatuur over evaluaties (Conrad & Biber, 2001; Martin & White, 2005; Thompson & Hunston, 2000) is taalintensiteit een van de vele indicatoren om evaluativiteit in een tekst op te sporen. In de beschrijvende taalkunde (onder anderen Bolinger, 1972; Fletcher, 1980; Klein, 1998), tekstanalytische studies (Van Mulken & Schellens, 2006, 2012; Pander Maat, 2004; Renkema, 1997) en sociaalpsychologische onderzoeken (zoals Buller et al., 2000a, 2000b; Hamilton & Stewart, 1993; Hornikx, Pieper & Schellens, 2008) ligt de focus daarentegen wel volledig op geïntensiveerd taalgebruik, maar de wijze waarop het verschijnsel wordt geoperationaliseerd verschilt erg.

Beschrijvend taalkundigen beschouwen met name sommige bijwoorden, prefixen en bijvoeglijke naamwoorden als intensiverende elementen, terwijl in de andere stromingen veel meer elementen in aanmerking komen als intensiveerders, zoals zelfstandige naamwoorden, werkwoorden, stijlfiguren, zinsconstructies en typografie. Deze diversiteit aan visies op de middelen waarmee taalintensiteit wordt versterkt, heeft niet alleen invloed op de operationalisatie van, maar mogelijk ook op de verwachte effecten van geïntensiveerde taal op ontvangers. De invloed van taalintensivering blijkt niet eenduidig: soms is een hoogintensieve boodschap overtuigend (zie onder anderen Buller et al.,

2000a, 2000b; Hamilton & Stewart, 1993; Rogan & Hammer, 1998), maar soms ook niet (bijvoorbeeld Berney-Reddish & Areni, 2005; Bowers, 1963; Hornikx et al., 2008). Ondanks tientallen jaren onderzoek naar taalintensivering, is er onduidelijkheid over de effecten van geïntensiveerd taalgebruik. Dat is mogelijk het gevolg van verschillen in operationalisering.

De eerste onderzoeksvraag in deze dissertatie luidde: Hoe komt geïntensiveerd taalgebruik voor in Nederlandse geschreven teksten? De eerste onderzoeksvraag resulteerde in een aantal deelvragen met betrekking tot de frequentie waarmee intensiveerders voorkomen in teksten, de categorieën die de elementen beslaan, de diversiteit aan intensiverende lemma's die in de teksten voorkomen, en de mogelijk kenmerkende eigenschappen van taalintensiveerders. Aan de hand van twee corpusstudies zijn taalintensiveerders in geschreven teksten kwantitatief en kwalitatief bestudeerd (hoofdstuk 3 en 4). De tweede onderzoeksvraag was: Hoe wordt geïntensiveerd taalgebruik gepercipieerd door taalgebruikers? Het antwoord op deze vraag wordt gegeven aan de hand van de uitkomsten van een experimentele studie (hoofdstuk 5).

6.1 Overzicht van de resultaten

6.1.1 De frequentie van taalintensiveerders

Er zijn twee corpusstudies uitgevoerd om het gebruik van taalintensiveerders in Nederlandse teksten te onderzoeken. De eerdere tekstanalytische corpusstudies die dit trachtten te achterhalen waren kleinschalig van opzet en verschilden in de samenstelling van het corpus, de gehanteerde operationele definitie en de analysemethode (Renkema, 1997; Pander Maat, 2004; Van Mulken & Schellens, 2006, 2012). De corpora in dit onderzoek zijn grootschaliger en op systematische wijze samengesteld.

Uit de analyse van de twee corpora blijkt dat een evaluatieve tekst gemiddeld ongeveer drie tot vier intensiverende elementen per honderd woorden bevat. Dit gemiddelde is weliswaar een zuinige telling – alleen de elementen die door twee codeurs onafhankelijk van elkaar zijn geïdentificeerd zijn hierin meegenomen – maar ligt hoger dan de in eerdere corpusstudies gevonden aantallen. Het merendeel van de intensiveerders bestaat uit één woord, een woorddeel of een typografische intensivering (in totaal zeventig procent). Deze noemen we eenwoordige intensiveerders. Adverbia en adjectieven komen het meest voor als intensiverende elementen in de evaluatieve teksten: twee vijfde deel van alle eenwoordige intensiverende elementen is een adverbium en een kwart van het totaal bestaat uit intensiverende adjectieven. Van alle adverbia en adjectieven in een tekst is ongeveer een tiende een intensiveerder. Daarbij blijkt de diversiteit van intensiverende lemma's binnen deze woordsoorten relatief klein. Dat wil zeggen dat relatief veel lemma's binnen deze woordsoorten (bijvoorbeeld *heel*, *natuurlijk* en *zelfs* bij de adverbia, en *prachtig*, *groot* en *enorm* bij de adjectieven) vaker gebruikt worden om te

intensiveren. Na adverbia en adjectieven zijn nomina en verba de meest frequente eenwoordige intensiveerders. Samen beslaan ze bijna een vijfde deel van het totaal aantal geïdentificeerde eenwoordige intensiveerders. De diversiteit van intensiverende lemma's binnen deze woordsoorten is vergeleken met de adverbia en adjectieven hoog: relatief veel verba en nomina worden in de corpora slechts eenmaal ingezet om uitingen te intensiveren (zoals *aanrader*, *dieptepunt* en *mafkees* bij de nomina en *belazeren*, *betoveren* en *overdonderen* bij de verba). De vijfde meest voorkomende eenwoordige intensiveerderscategorie is intensiverende typografie, met name het gebruik van een of meerdere uitroeptekens, kapitalen en accenten.

De bevinding dat adverbia en adjectieven de frequentste eenwoordige intensiveerders zijn, ondersteunt de opvatting in de literatuur over taalintensiteit dat met name deze woordsoorten zich lenen om een uiting te intensiveren. De onderzoekers in de verschillende vakgebieden zijn daarentegen minder eensgezind over nomina, verba en typografie als potentiële intensiveerders, maar het blijkt wel degelijk relevant om deze eveneens tot de intensiverende elementen te rekenen. Relatief veel intensiveerders zijn adverbia en adjectieven, maar de diversiteit aan intensiveerders binnen deze woordsoorten is kleiner dan bij de nomina en verba.

Naast eenwoordige intensiveerders zijn ook meerwoordige intensiveerders onderscheiden. Deze intensiverende elementen bestaan veelal uit twee, drie of vier woorden (denk aan: *diep uit zijn hart*) en beslaan dertig procent van alle geïdentificeerde intensiverende elementen. Stijlfiguren zijn de best vertegenwoordigde meerwoordige intensiveerders: ze beslaan bijna de helft van het totaal. Met name beeldspraak (zoals *het haasje zijn*) en repetitie (*heel, heel, heel*) komen vaak als intensiverend stijlfiguur voor. Stijlfiguren werden in de onderzoeken van Renkema (1997) en Van Mulken en Schellens (2006, 2012) eveneens onderscheiden, maar deze onderzoekers maakten geen onderverdeling in eenwoordige en meerwoordige intensiveerders. Doordat in die studies stijlfiguren van één woord eveneens onder de categorie stijlfiguren zijn geschaard, zijn de aantallen in onze studies niet te vergelijken met de aantallen in hun studies. Wel overeenkomend met de eerdere studies (Pander Maat, 2004; Van Mulken & Schellens, 2006, 2012), blijken intensiverende zinsconstructies (*zowel ... als*) nauwelijks voor te komen. Nieuw in onze studie was de hoofdcategorie meerwoordige woordgroepen. Die worden na stijlfiguren het meest gebruikt (veertig procent), waarbij adverbiale (*alleen al*) en nominale (*dolle boel*) woordgroepen het frequentst voorkomen. Het is dus relevant om woordgroepen toe te voegen als potentiële intensiveerders.

Dankzij de analyse van een grote verzameling aan evaluatieve teksten, is er een reëel beeld verkregen van het gebruik van en de diversiteit aan intensiverende elementen in (Nederlandstalige) evaluatieve teksten.

6.1.2 Verschillen tussen teksten in het gebruik van taalintensiveerders

De systematische samenstelling van de corpora maakt het mogelijk om teksten onderling te vergelijken in het gebruik van intensiveerders: verschillen genres, mediatypen, kranten, schrijvers, websites en teksten over meer of minder emotionerende onderwerpen in de frequentie waarin intensiveerders erin voorkomen? De enige onderzoekers die een dergelijke vergelijking tussen teksten maakten, waren Van Mulken en Schellens (2006, 2012). Zij vergeleken op kleine schaal recensies en hoofdredactionele commentaren uit twee Nederlandse kranten met elkaar.

Er zijn vier verschillen tussen tekstsoorten te rapporteren wanneer ze met elkaar worden vergeleken in het gebruik van taalintensiverende elementen. Ten eerste is er een verschil gevonden tussen genres: in columns komt meer geïntensiveerd taalgebruik voor dan in recensies. Dat geldt zowel voor de columns en recensies in kranten als voor internetcolumns en –recensies. Een van de verklaringen is dat recensies naast een evaluatieve ook een informatieve functie hebben, terwijl columnisten vaak de volledige tekst tot hun beschikking hebben om hun standpunten uiteen te zetten. Ten tweede bevatten internetteksten meer intensiveerders dan krantenteksten. In het tweede corpus wordt dit resultaat ondersteund door de afzonderlijke codeurs en ook in het eerste corpus is dit verschil gevonden bij de door beide codeurs geïdentificeerde intensiveerders en bij de door de expert geïdentificeerde intensiveerders. Alleen de toetsresultaten van de student-assistent in het eerste corpus spraken deze bevinding tegen. Overeenkomstig de communis opinio is dus gevonden dat op het internet krachtiger wordt geformuleerd dan in de krant. Maar uit de analyse van de internetreacties blijkt dat geïntensiveerd taalgebruik in teksten op het internet aanzienlijk kan verschillen. De derde bevinding is namelijk dat de lezersreacties op de website van *Elsevier* eruit springen in het voorkomen van taalintensiveerders: in deze reacties komen meer intensiverende elementen voor dan in de reacties op de websites van *NRC Handelsblad* en *Spits*. Blijkbaar trekt dit overwegend rechts-georiënteerde weekblad dat ten doel heeft om een scherpe positie te kiezen in discussies, reacties van een publiek aan dat zelf ook scherp van tong is. Wellicht bepalen dit soort hoogintensieve reacties het beeld dat op het internet krachtige taal gebruikt wordt, terwijl het taalgebruik in de andere lezersreacties en in de andere genres veel minder intensief is. Het gebruik van extreem krachtige taal op het internet is in werkelijkheid dus minder frequent dan in het algemeen wordt aangenomen. Ten slotte is een marginaal verschil gevonden tussen beide corpora: de teksten met het emotionele onderwerp over de Oostvaardersplassen in het tweede corpus lijken meer taalintensiveerders te bevatten dan de teksten over uiteenlopende en minder emotionele onderwerpen in het eerste corpus. Deze bevinding wijst in de verwachte richting dat emotionele onderwerpen tot meer geïntensiveerd taalgebruik leiden dan minder emotionele onderwerpen.

Er zijn geen verschillen gevonden tussen schrijverstypen en kranten. In tegenstelling tot onze verwachting hanteren amateurschrijvers niet meer taalintensiverende middelen om hun evaluatie kracht bij te zetten dan professionele schrijvers. Tussen de kranten zijn

geen verschillen gevonden, terwijl werd verwacht dat de kwaliteitskrant *NRC Handelsblad* minder intensiverders zou bevatten dan de populaire krant *De Telegraaf*. Het is nog te vroeg om te concluderen dat professionele en amateurschrijvers en kwaliteitskranten en populaire kranten niet van elkaar verschillen in geïntensiveerd taalgebruik. Mogelijk heeft de selectie van het type teksten invloed gehad op de bevindingen: wellicht zijn degenen die op vrijwillige basis recensies en columns publiceren op internet minder amateuristisch dan vooraf verwacht – vergeleken met bijvoorbeeld spontanere tekstjes zoals een tweet of een hotelreview – en wijkt de schrijfstijl in kranten niet zozeer af bij de genres recensies en columns, maar meer bij nieuwsberichten, headlines en leads. Er is meer onderzoek nodig om te concluderen dat professionele en amateurschrijvers hun evaluaties op dezelfde wijze versterken. Het uitblijven van verschillen tussen kranten sluit overigens wel aan bij de suggesties van Westin en Geisler (2002) en Burgers en De Graaf (2013), die vaststelden dat kranten steeds dichter bij elkaar komen te liggen in hun taalgebruik (zie ook Broersma & Graham, 2013; Hallin & Mancini, 2004).

6.1.3 Kenmerkende eigenschappen van taalintensiveerders

Hoe taalintensiveerders voorkomen in evaluatieve teksten is niet alleen onderzocht in termen van hoeveelheden; in een kwalitatieve analyse van verschillende soorten taalintensiveerders is gezocht naar hun kenmerkende eigenschappen. Wij kampen, net als andere onderzoekers (zoals Van Mulken & Schellens, 2006, 2012), met een zwakke inter-codeursbetrouwbaarheid. We vermoeden dat de complexiteit van de identificatie van taalintensiveerders wordt veroorzaakt door twee door ons onderscheiden dimensies waarop intensiverders kunnen verschillen: Contextafhankelijkheid en Semantische rijkheid.

Contextafhankelijkheid betreft de mate waarin de lezer en de codeur de context nodig hebben om een element als intensiverend te identificeren: elementen die relatief contextonafhankelijk zijn, zijn elementen waarvan een codeur vooraf kan verwachten dat ze intensiverend zijn, terwijl dit niet het geval is bij intensiverders die sterk afhankelijk van de context wel of niet intensiverend zijn. De relatief contextonafhankelijke intensiverders, zoals bijwoorden van graad (*zeer*), voorvoegsels (*aller-*) en herhaling (*heel, heel, heel*), zijn eenvoudig te identificeren, want hun voornaamste functie is versterking. De versterkende functie van contextonafhankelijke intensiverders staat los van eigenschappen van de omringende tekst en de kennis van de wereld van de lezer.

De mate waarin contextafhankelijke intensiverders contextafhankelijk zijn, wordt mede bepaald door de betekenis die een element als eerste oproept bij de lezer: de saillante betekenis. Welke betekenis als eerst wordt geactiveerd in het mentale lexicon wordt onder andere bepaald door context en frequentie (Giora, 1997, 1999). Is de eerst opgeroepen betekenis van een element de intensiverdersbetekenis, dan is het element minder contextafhankelijk dan wanneer de intensiverdersbetekenis niet saillant is. Of de intensiverdersbetekenis van een element de eerst opgeroepen betekenis is, hangt af van de mate waarin de figuurlijke betekenis van het element saillant aanwezig is in het mentale

lexicon. Veel contextafhankelijke intensiveerders blijken namelijk zowel een letterlijke als figuurlijke betekenis te hebben: alleen wanneer de betekenis figuurlijk is, kan het element een versterker zijn. Bij sommige contextafhankelijke intensiverende elementen is de figuurlijke betekenis saillant, bijvoorbeeld doordat ze vaak in die betekenis voorkomen (zoals *tsunami* en *betoveren*). Andere contextafhankelijke intensiverende elementen komen daarentegen zowel frequent voor in de letterlijke als in de figuurlijke betekenis (metaforisch zoals *ramp* en *duiken*, of hyperbolisch zoals *iedereen* en *honderden*). Bij deze intensiveerders dient de lezer op basis van zijn kennis van de wereld te bepalen of een element een intensiveerder is, waarbij de perceptie sterk persoonsafhankelijk kan zijn. Dat zit een betrouwbare identificatie van intensiveerders wellicht in de weg. De identificatie van contextafhankelijke elementen lijkt eenvoudiger wanneer de figuurlijke betekenis saillant aanwezig is bij de lezer, dan wanneer het element vaak voorkomt in de letterlijke betekenis: *tsunami* is dan beter identificeerbaar en minder contextafhankelijk dan *ramp*.

Andere contextafhankelijke intensiveerders hebben de eigenschap dat ze een uiting kunnen subjectiveren. Deze subjectivering kan enkel als intensiverend worden ervaren wanneer de elementen voorkomen in een evaluatieve uiting. Een voorbeeld van dergelijke contextafhankelijke intensiveerders zijn bijwoorden van modaliteit (*natuurlijk*, *gelukkig*). Als deze elementen in een beschrijvende zin voorkomen (*De premier was in de buurt > De premier was gelukkig in de buurt*) geven ze weliswaar een subjectieve lading aan de uiting, maar zijn ze niet intensiverend. In een evaluatieve zin kunnen deze elementen wel intensiverend zijn (*Onze premier is gelukkig minder controversieel dan die van Italië*): als de elementen uit de zinnen worden verwijderd of vervangen, blijft er een minder krachtige evaluatie over.

Bij zelfstandige naamwoorden, werkwoorden en stijlfiguren speelt naast saillantie woordfrequentie een rol: de frequentie waarmee woorden worden gebruikt in de Nederlandse taal. Voor intensiverende zelfstandige naamwoorden en werkwoorden geldt dat elementen die een specifieke betekenis hebben en daardoor laagfrequent in Nederlandse teksten voorkomen eveneens relatief eenvoudig als intensiveerder te herkennen zijn in een evaluatieve uiting, vergeleken met woorden met een ruimere betekenis en een hogere woordfrequentie (vergelijk *tsunami* en *ramp*). Bij meerwoordige stijlfiguren is daarentegen geconstateerd dat deze juist relatief contextonafhankelijk zijn wanneer ze frequent voorkomen in de Nederlandse taal – in veel gevallen zijn ze zelfs verstand (bijvoorbeeld *als een baksteen laten vallen*) – waardoor de figuurlijke betekenis saillant is, terwijl dit bij een origineel stijlfiguur (*natuurbeheer in een viskom*) niet het geval is. Dit vergemakkelijkt mogelijk de identificatie.

Semantische rijkheid betreft de mate waarin een intensiverend element naast een versterkende betekenis ook andere betekenisvolle informatie aan de uiting toevoegt: sommige intensiveerders dragen nauwelijks eigen betekenis en versterken de uiting zonder

er extra informatie aan toe te voegen (zoals typografie: !!!), maar andere intensiveerders zijn betekenisrijk en voegen naast de informatie over de kracht van de evaluatie ook betekenisvolle informatie aan de uiting toe die kan worden ondergebracht onder de betekenisdimensies concreetheid en emotionaliteit (zoals beeldspraak: *een zee van ellende*). De parameters blijken eveneens in te werken op elkaar: de contextafhankelijkheid van intensiverende adjectieven, verba, nomina en meerwoordige stijlfiguren lijkt af te hangen van de mate waarin ze semantisch rijk zijn.

Om te achterhalen in hoeverre de op de kwalitatieve analyse gebaseerde verwachtingen over de identificeerbaarheid van intensiverende elementen overeenstemmen met de daadwerkelijke identificatie door de codeurs, is een kwantitatieve controle uitgevoerd. We kunnen concluderen dat Contextafhankelijkheid bepalender is voor het gemak waarmee intensiveerders geïdentificeerd kunnen worden dan Semantische rijkheid. Relatief contextonafhankelijke intensiveerders zijn betrouwbaarder te identificeren dan relatief contextafhankelijke intensiveerders. Wat betreft de semantische rijkheid van intensiveerders werd verwacht dat semantisch rijkere intensiveerders eenvoudiger te identificeren zijn dan semantisch minder rijke intensiveerders. Semantische rijkheid lijkt echter een ondergeschikte positie in te nemen ten opzichte van de parameter Contextafhankelijkheid.

Contextafhankelijkheid en semantische rijkheid zijn bepalende eigenschappen van taalintensiveerders. Deze eigenschappen kunnen de matige overeenstemming tussen codeurs deels verklaren.

6.1.4 De gepercipieerde kracht van taalintensiveerders

In de corpusstudies is de kracht van taalintensiveerders buiten beschouwing gebleven. Toch zijn intensiverende elementen niet allemaal even krachtig, zoals onder anderen Bolinger (1972) beschrijft. Daarnaast verschillen intensiveerders in polariteit: ze kunnen positief (*fantastisch*) of negatief (*afschuwelijk*) zijn (zie bijvoorbeeld Foolen, Wottrich & Zwets, in voorbereiding). Nog niet eerder zijn deze twee eigenschappen van taalintensiveerders gezamenlijk bestudeerd. Dit is opvallend, aangezien cognitief-psychologische studies aantonen dat positieve en negatieve boodschappen een andere werking hebben op ontvangers: negativiteit is krachtiger dan positiviteit (onder anderen Baumeister, Bratslavsky, Finkenauer & Vohs, 2001; Hamilton & Huffman, 1971; Wyer, 1974). Als negativiteit als krachtiger wordt ervaren dan positiviteit, dan is het de vraag welke rol taalintensivering speelt bij de krachtperceptie van positieve en negatieve evaluaties. In een experiment is onderzocht wat de gepercipieerde kracht is van al dan niet geïntensiverende positieve en negatieve uitingen.

Zoals verwacht worden de geïntensiverende uitingen krachtiger gevonden dan de ongeïntensiverende uitingen. De polariteit van de uitingen heeft eveneens invloed op de ervaren kracht: taalgebruikers ervaren negatieve uitingen als krachtiger dan positieve uitingen.

Maar dat geldt alleen voor ongemarkeerde uitingen: laagintensieve negatieve uitingen worden als krachtiger ervaren dan laagintensieve positieve uitingen. Er wordt daarentegen geen verschil ervaren tussen geïntensiverde negatieve en positieve uitingen. De conclusie die op basis van dit verkennende experiment getrokken kan worden, is dat een positieve intensiveerder – in de perceptie van de taalgebruiker – meer kracht toevoegt aan een uiting dan een negatieve intensiveerder. Taalintensivering lijkt het krachtverschil tussen negatieve en positieve evaluaties op te heffen. Het verschil in kracht tussen niet-geïntensiverde positieve en geïntensiverde positieve evaluaties is groter dan tussen niet-geïntensiverde negatieve en geïntensiverde negatieve evaluaties.

Een verklaring hiervoor is te vinden in een inperking van het *Pollyanna principe*. Die theorie stelt dat positiviteit *default* is. Maar blijkbaar werkt het *Pollyanna principe* op een beperkt bereik: een ongemarkeerd positief adjectief is overeenkomstig de theorie nietszeggend vergeleken met een negatieve tegenhanger, maar wanneer een positieve uiting wordt geïntensiveerd wordt in positieve zin afgeweken van de standaard. Dan werkt het *Pollyanna principe* kennelijk niet langer en wordt een geïntensiveerd positief adjectief als even veelzeggend beschouwd als een negatieve intensiveerder. Dat zorgt voor een even hoge krachtperceptie van geïntensiverde positieve en negatieve uitingen.

6.2 Reflectie op de verrichte onderzoeken

233

Met de uitgevoerde studies is getracht meer helderheid te scheppen in het fenomeen taalintensivering. Hoewel dit op een aantal punten is gelukt, zijn er ook vraagstukken onopgelost gebleven of zijn er nieuwe vraagstukken naar voren gekomen. In deze sectie wordt gereflecteerd op de gerapporteerde onderzoeken.

6.2.1 Intercodeursbetrouwbaarheid

Een van de knelpunten die in eerdere tekstanalytische corpusonderzoeken naar voren kwam (met name in de studies van Van Mulken en Schellens, 2006, 2012), was de matige overeenstemming tussen codeurs wanneer zij dezelfde teksten analyseerden op taalintensiveerders. Door lering te trekken uit die studies is de analysemethode in onze corpusonderzoeken op een aantal vlakken anders aangepakt. Met de geformuleerde definities, de uitgebreide instructie over de analysemethode en het toekennen van alleen de identificatietaak aan de codeurs, is getracht een hogere overeenstemming te bereiken tussen de codeurs, maar de instructie bleek toch te vrij en de taak met ruimte voor interpretatie te complex en omvangrijk waardoor de codeurs mogelijk eigen routines gingen ontwikkelen. De intercodeursbetrouwbaarheid in onze studies was niet veel hoger dan in de eerdere corpusonderzoeken.

Hoe taalintensiveerders betrouwbaarder te identificeren zijn, blijft de vraag. Zowel bij onze corpora als bij die van Van Mulken en Schellens was de overeenstemming tussen de codeurs laag, terwijl Renkema (1997) en Pander Maat (2004) wel een goede intercodeursbetrouwbaarheid rapporteerden. Het belangrijkste verschil met die studies is dat in

de studies in deze dissertatie en in de studies van Van Mulken en Schellens (2006, 2012) de teksten uit primair evaluatieve genres werden geselecteerd, terwijl de geanalyseerde teksten van Renkema en Pander Maat een primair beschrijvende functie hadden (strip-beschrijvingen en persberichten). Alle tekstelementen die in hun beschrijvende teksten subjectief of evaluatief waren, konden worden gemarkeerd als versterkend. In zowel de studies van Van Mulken en Schellens als in de studies in deze dissertatie was daarentegen alleen sprake van taalintensivering wanneer een evaluatieve uiting werd versterkt, niet wanneer aan een beschrijvende uiting werd gesubjectiveerd. Mogelijk is het in de teksten in deze corpora moeilijk om subjectivering en intensivering van elkaar te onderscheiden (zie ook Van Mulken & Schellens, 2012). Een subjectiverend element in een beschrijvende tekst valt wellicht meer op dan een versterkend element in een evaluatieve tekst. Bovendien hadden de codeurs in deze studies strikt genomen twee taken: voordat ze een intensiverend element konden identificeren, dienden ze te bepalen of de gehele uiting evaluatief was. De codeurs in de studies van Renkema (1997) en Pander Maat (2004) hoefden deze stap niet te maken in het analyseproces.

234 Dit roept de vraag op of het door ons gehanteerde uitgangspunt wel houdbaar is. Door taalintensivering enkel te betrekken op evaluatieve uitingen bestaat er weliswaar duidelijkheid over wat onder taalintensivering wordt verstaan (in tegenstelling tot de veel gehanteerde definitie van Bowers, 1963) en laten de resultaten een reëel beeld zien van het voorkomen van taalintensiveerders in *evaluatieve* teksten, maar het probleem van de intercodeursbetrouwbaarheid is daarmee niet opgelost. De evaluativiteit van de context blijkt niet altijd eenvoudig te bepalen: de beschreven situatie speelt hierbij een rol, evenals de (persoonlijke) interpretatie van de lezer en zijn kennis van de wereld. Het voorvoegsel *dood-* in *doodziek* kan bijvoorbeeld als een intensiverend element gezien worden. Maar in het Oostvaardersplassencorpus verschilden codeurs van mening over de intensiteit van dit voorvoegsel in de uiting *Help doodzieke dieren*. Immers, de situatie van de dieren was dusdanig ernstig, dat de ene codeur het voorvoegsel als een beschrijving van de situatie percipieerde, terwijl de andere codeur het als een geïntensiveerde evaluatieve uiting beschouwde.

Desalniettemin is de keuze om taalintensivering toe te wijzen aan evaluatieve uitingen te rechtvaardigen. Bij de contextafhankelijke intensiveerders blijkt evaluativiteit heel belangrijk: een groot deel van deze elementen is alleen intensiverend in een evaluatieve context en niet in een beschrijvende context (bijvoorbeeld *groot*: vergelijk *een groot probleem* met *een groot huis*). Wanneer taalintensivering opgevat zou worden als het versterken van niet-evaluatieve uitingen, zouden dergelijke verschillen wegvallen. Door taalintensivering te relateren aan evaluatieve uitingen lijken we dichterbij het daadwerkelijke fenomeen te komen. Dat neemt niet weg dat de grens tussen subjectivering van een beschrijvende uiting en de intensivering van een evaluatieve uiting niet altijd scherp zal zijn.

De codeurs in de gerapporteerde corpusstudies in dit proefschrift waren het weliswaar (te) vaak oneens over de identificatie, wel bleek dat zij in veel sterkere mate overeenstemden in de relatieve intensiteit van teksten. Als de ene codeur relatief veel intensiveerders in een tekst had gemarkeerd, had de andere codeur dat ook gedaan. Om ondanks de matige intercodeursbetrouwbaarheid toch relevante resultaten te kunnen rapporteren van taalintensiverende middelen in evaluatieve teksten, is een aantal maatregelen genomen. Niet een deel, maar alle teksten uit de corpora zijn door twee codeurs geanalyseerd. Met de elementen waarover beide codeurs het eens waren zijn de resultaten berekend. Verschillen tussen tekstsoorten in het gebruik van taalintensiveerders zijn gecontroleerd door te verifiëren of deze verschillen ook met de intensiverende elementen van de individuele codeurs worden gevonden. In het vervolg zal een feedbackronde na de identificatie – vergelijkbaar met de werkwijze van Van Mulken en Schellens (2012) – van toegevoegde waarde kunnen zijn. Vanwege de omvang van onze corpora is deze stap in de analyse achterwege gelaten.

6.2.2 De kracht van taalintensiveerders

Hoewel beschrijvend taalkundigen vaststellen dat intensiveerders onderling verschillen in kracht (onder anderen Bolinger, 1972; Klein, 1998), is het krachtverschil tussen intensiveerders in zowel corpusstudies als in experimentele studies tot nu toe buiten beschouwing gelaten. In taalkundige studies wordt met name het krachtverschil tussen diverse intensiverende adverbia en adjectieven besproken, over krachtverschillen van elementen in andere intensiveerderscategorieën zoals nomina, verba en stijlfiguren wordt in de literatuur niet gesproken.

Wat niet in de studies is meegenomen, is dat de mate van semantische rijkheid van intensiveerders mogelijk voor krachtverschillen zorgt. Er is weliswaar besproken dat de geïdentificeerde elementen in de corpusstudies in meer en mindere mate semantisch rijk kunnen zijn, maar wellicht heeft dit ook gevolgen voor hun kracht. Mogelijk is een semantisch arme intensiveerder (zoals *heel hoog*) minder krachtig dan een semantisch rijke intensiveerder (zoals *duizelingwekkend hoog*). Bovendien is bij deze parameter over de betekenisdimensies concreetheid en emotionaliteit gegeneraliseerd. Voor een eerste indicatie van de rijkheid van taalintensiveerders is dit nuttig geweest, maar wellicht moet in de relatie tot de kracht van intensiveerders toch een onderscheid gemaakt worden. Het is voorstelbaar dat er een gradueel verschil bestaat tussen bijvoorbeeld concrete en emotionele intensiveerders: mogelijk zijn intensiveerders die concreet én emotioneel zijn (zoals *tenenkrommend*) krachtiger dan een concrete intensiveerder (*spetterend*) of een emotionele intensiveerder (*doods*-). Binnen de betekenisdimensies is het eveneens mogelijk dat intensiveerders van elkaar verschillen: wellicht is een emotie-oproepende intensiveerder (*creperen*) krachtiger dan een emotiebeschrijvende intensiveerder (*ziedend*).

In relatie tot Semantische rijkheid speelt verbleking een rol. Het verbleken van de betekenis van woorden heeft invloed op de semantische rijkheid en mogelijk ook op de ervaren kracht en identificeerbaarheid van een intensiveerder. Uit de corpusstudies bleek dat zelfs over woorden waarvan je zou verwachten dat codeurs ze beide als intensiverend zouden identificeren, zoals de quasi-superlatieven *prachtig*, *fantastisch* en *verschrikkelijk*, geen volledige overeenstemming bestond. Mogelijk ligt hieraan de semantische verbleking ten grondslag: als deze quasi-superlatieven fungeerden als bijvoeglijke naamwoorden waren de codeurs het niet altijd eens, maar bij de bijwoordelijk gebruikte waren ze het wel eens. Verbleekte woorden zijn dan semantisch minder rijk en kunnen daardoor in het kwadrant met semantisch arme contextonafhankelijke intensiveerders belanden; elementen die tot dat kwadrant behoren, bleken het meest eenvoudig te identificeren te zijn. Deze bevinding bevestigt de resultaten van Tagliamonte (Ito & Tagliamonte, 2003; Tagliamonte, 2008), die demonstreren dat bijwoordelijk gebruikte adjectieven in de loop van de tijd hun oorspronkelijke betekenis verliezen en enkel een versterkende functie overhouden (zoals bij *heel* en *erg* ook is gebeurd). In andere woordsoorten kunnen vergelijkbare verblekingsprocessen optreden. Een zelfstandig naamwoord als *tsunami* is in deze dissertatie omschreven als semantisch rijk, maar bij veelvuldig gebruik van dit woord in allerlei contexten, komt het woord zowel qua betekenis als qua kracht mogelijk dichterbij liggen bij woorden zoals *stortvloed* en *ramp*. Afhankelijk van de wijze waarop *tsunami* in de toekomst wordt gebruikt – voornamelijk in de figuurlijke betekenis of ook in de letterlijke betekenis – zal dit lemma zich ontwikkelen tot een relatief contextonafhankelijke intensiveerder (bij frequent figuurlijk gebruik is deze betekenis saillant) of tot een relatief contextafhankelijke intensiveerder (als zowel de letterlijke als de figuurlijke betekenis vaak voorkomt).

6.3 Suggesties voor vervolgonderzoek

6.3.1 Intercodeursbetrouwbaarheid

De codeurs waren het in minder dan de helft van de gevallen eens over de identificatie van taalintensiveerders. Alleen deze elementen zijn in de rapportage van de resultaten betrokken. De gerapporteerde overeenstemming is enigszins vertekend, want er is niet gecorrigeerd voor verwachte kans – wat bijvoorbeeld een Cohen's Kappa wel doet (zie ook Scott, 1955). Vanwege het verschil in analyse-eenheid was het niet mogelijk om deze betrouwbaarheidsmaat te hanteren. Overeenstemming tussen codeurs in slechts de helft van de gevallen is weinig, hoewel Spooren en Degand (2010) bepleiten dat bij het streven naar een hoge overeenstemming tussen codeurs rekening gehouden moet worden met de aard van de geanalyseerde data. Volgens hen is het nauwelijks mogelijk om een hoge overeenstemming te bereiken bij de identificatie van interpretatieve data, zonder de validiteit van het onderzoeksobject uit het oog te verliezen. Zowel Spooren en Degand (2010) als Artstein en Poesio (2008) vinden dat de waarde die gehecht wordt aan de hoogte van de betrouwbaarheidsscore afgestemd moet worden op het type materiaal dat wordt onderzocht.

Desondanks zal in vervolgonderzoek moeten worden gestreefd naar een hogere overeenstemming dan in de corpusstudies in deze dissertatie is gerapporteerd. Spooren en Degand (2010) stellen een Cohen's Kappa van .70 voor als acceptabele intercodeursbetrouwbaarheid voor interpretatieve data, hoewel zij in hun studie naar coherentierelaties ondanks herhaalde bijstellingen van de analysemethode geen hogere overeenstemming wisten te bereiken dan .60. In een vervolgstudie naar taalintensivering in evaluatieve teksten kan met een aantal aanpassingen in de analysemethode wellicht een hogere interbeoordelaarsbetrouwbaarheid worden bereikt dan nu het geval was. Ingrepen die de betrouwbaarheid tussen de codeurs wellicht verhogen, zijn: de taak minder interpretatief, omvangrijk en complex maken door vooraf scherpere kaders te geven (bijvoorbeeld door een analyse-eenheid te bepalen), de codeurs niet gehele teksten maar enkel vooraf vastgestelde evaluatieve uitingen laten analyseren op taalintensiveerders (zodat zij slechts één taak hoeven uit te voeren) of de codeurs stapsgewijs laten coderen waarbij ze eerst de evaluatieve uiting markeren en vervolgens het intensiverende element (om de codeertaak nauwkeuriger te laten verlopen). Wellicht verloopt de identificatie daarmee nauwkeuriger en wordt er een hogere overeenstemming bereikt. Een feedbackronde waarbij codeurs afwijkende identificaties van medecodeurs krijgen voorgelegd, zou eveneens voor een hogere betrouwbaarheid in tweede instantie kunnen zorgen (zie ook Van Mulken & Schellens, 2012).

Daarnaast moet onder- en overcodering zoveel mogelijk ingeperkt worden om een betere intercodeursbetrouwbaarheid te behalen. Codeurs kunnen vanwege het intensieve codeerwerk intensiveerders over het hoofd zien (ondercoderen) of juist elementen ten onrechte als intensiveerders markeren (overcodering). Onder- en overcodering kunnen deels opgelost worden door geïntensiveerd taalgebruik automatisch te identificeren, op een vergelijkbare wijze als wordtagger Frog automatisch woordsoorten aan woorden toekent. Deze oplossing geldt voor contextonafhankelijke eenwoordige intensiveerders, die dus los van de context intensiverend zijn. Aan de hand van een lijst met deze intensiveerders is het eenvoudig om ze uit teksten te filteren, met name wanneer de identificatie samengaat met wordtagging, zodat een woord als *erg* enkel geïdentificeerd wordt als het een bijwoordelijke functie heeft (en niet bij een bijvoeglijke functie). Op deze wijze zijn quasi-superlatieve adjectieven, intensiverende voorvoegsels, bijwoorden van graad en intensiverende typografie automatisch te identificeren. Immers, van deze elementen zou een codeur mogen verwachten dat ze intensiverend zijn, en in het overgrote merendeel van de gevallen is dat ook zo. Daarnaast kan een lijst opgesteld worden van contextonafhankelijk intensiverende werkwoorden, zelfstandige naamwoorden en stijlfiguren. Vanwege de grote diversiteit die deze intensiveerderscategorieën kennen, zijn deze lijsten minder snel uitputtend dan een opsomming van contextonafhankelijk intensiverende typografie, voorvoegsels, bijwoorden en bijvoeglijke naamwoorden. De lijsten kunnen door een onderzoeker samengesteld worden, zoals Fletcher (1980) bijvoorbeeld ook deed, maar ze kunnen ook het resultaat zijn van perceptieonderzoek waarin mensen de

kracht en de onafhankelijkheid van de elementen beoordelen, op vergelijkbare wijze als in de studie van Jones en Thurstone (1955). Bij een regelmatige update van de lijsten kunnen nieuwe intensiveerders worden toegevoegd – want taal verandert immers – en verbleekte intensiveerders kunnen worden aangepast of verwijderd. Weliswaar worden bij een dergelijke analyse alleen contextonafhankelijke en geen contextafhankelijke intensiveerders geïdentificeerd – wat invloed heeft op de validiteit – maar de betrouwbaarheid van de analyse wordt wel verhoogd.

6.3.2 Semantische rijkheid van taalintensiveerders

De door ons onderscheiden parameters Contextafhankelijkheid en Semantische rijkheid laten zien dat taalintensiveerders eigenschappen hebben die de identificeerbaarheid van de elementen kunnen beïnvloeden. Nader onderzoek zal deze parameters verder moeten bestuderen; zo is Semantische rijkheid een allesomvattende term voor betekenisdimensies zoals concreetheid, emotionaliteit en voorstelbaarheid, terwijl intensiveerders onderling verschillen in de mate waarin ze concreet en voorstelbaar zijn en in de mate waarin ze emoties beschrijven of oproepen. Omdat taalintensiveerders hierin onderling verschillen, kunnen ze een andere invloed hebben op de ontvanger. Mogelijk is een semantisch rijke intensiveerder krachtiger dan een semantisch arme intensiveerder en is een tekst met emotie-oproepende intensiveerders overtuigender dan een tekst met emotiebeschrijvende intensiveerders. Dat vraagt om experimenteel onderzoek.

Daarnaast speelt verbleking een rol: woorden kunnen onderhevig zijn aan inflatie en aan betekenis en kracht verliezen (Brinton & Traugott, 2005). In deze dissertatie is dit fenomeen geïntroduceerd, maar de intensiveerders zijn nog niet stelselmatig onderscheiden in de mate waarin ze zijn verbleekt. Omdat verbleking enerzijds invloed heeft op de semantische rijkheid van intensiveerders en anderzijds mogelijk op hun kracht, dient in vervolgonderzoek nader bestudeerd te worden in hoeverre verbleking daadwerkelijk optreedt bij intensiverende elementen en van invloed is op hun identificeerbaarheid, semantische rijkheid en gepercipieerde kracht.

Door in effectstudies rekening te houden met de contextafhankelijkheid en semantische rijkheid (en verbleking) van intensiveerders, kunnen op systematische wijze de effecten van geïntensiverende teksten worden onderzocht. In de eerder uitgevoerde sociaal-psychologische onderzoeken ontbrak een dergelijke systematische manipulatie, terwijl deze kenmerkende eigenschappen invloed kunnen hebben op de krachtperceptie en overtuigingskracht van geïntensiverende teksten. Studies naar levendig taalgebruik hebben uitgewezen dat informatie beter toegankelijk wordt in het geheugen als levendige mentale beelden worden gebruikt (Altarriba & Bauer, 2004; Altarriba, Bauer & Benvenuto, 1999; Hamilton & Stewart, 1993; Sadoski, Goetz & Rodriguez, 2000); mogelijk wordt een zelfde effect gevonden bij semantisch rijkere taalintensiveerders in vergelijking met semantisch armere taalintensiveerders. Bowers (1964) stelt dat hoogintensief en laagintensief taalgebruik correleert met metaforische kwaliteit (*metaphorical quality*),

waarmee wordt bedoeld dat een metaforische uitdrukking (bijvoorbeeld *one cannot make silk purses out of sow's ears*) door participanten intensiever wordt gevonden dan een niet metaforische uitdrukking (*one cannot educate the uneducable*). Als vergelijkbare resultaten gelden voor andere semantisch rijke intensiveerders, dan is het van groot belang hiermee rekening te houden bij de manipulatie van het experimentele materiaal, aangezien dat type intensiveerder gevolgen kan hebben voor de bevindingen. Nu meer bekend is over kenmerkende eigenschappen van taalintensiveerders, kan het materiaal in effectonderzoek op meer systematische wijze worden gemanipuleerd.

6.3.3 Geïntensiveerd taalgebruik en polariteit

In ons experiment is alleen de gepercipieerde kracht van een select aantal intensiveerders in korte teksten onderzocht. Om onze bevindingen te bevestigen is meer onderzoek nodig, bijvoorbeeld met langere teksten en met andere manipulaties, zoals weglaatbare versus vervangbare intensiveerders (zie ook Van Gerrevink, Hustinx & Van Mulken, in voorbereiding), intensiverende elementen die geen polariteit hebben (*heel, erg*) of die een contrasterende polariteit hebben (*verschrikkelijk mooi*). Ook is het nodig om naast de gepercipieerde kracht van intensiveerders in positieve en negatieve evaluaties, de effecten ervan te onderzoeken op variabelen zoals duidelijkheid, geloofwaardigheid en overtuigingskracht. Is een geïntensiveerde positieve uiting bijvoorbeeld overtuigender dan een geïntensiveerde negatieve uiting?

Het onderzoek naar de polariteit en kracht van taalintensiveerders heeft eveneens nieuwe inzichten opgeleverd die bruikbaar zijn in corpusanalytisch onderzoek. Tot nu toe zijn positieve dan wel negatieve teksten niet van elkaar onderscheiden in een analyse op taalintensiveerders. Wiebe, Wilson en Cardie (2005) tonen aan dat extreem en sterk geformuleerde opinies vaker negatief zijn en middel en zwak geformuleerde opinies vaker positief, maar zij onderzochten niet specifiek taalintensivering. Naast de vraag of bij dit stilistische middel vergelijkbare resultaten gevonden worden, is het interessant om te achterhalen welke woorden voornamelijk gebruikt worden om positieve uitingen te intensiveren, welke om negatieve uitingen te intensiveren en of de diversiteit aan beide zijden verschilt zoals ons vooronderzoek doet vermoeden. Weigand-De Vries (2013) voerde hiernaar een verkennend scriptieonderzoek uit waarin via zoekopdrachten in Google systematisch is achterhaald welke bijwoorden positieve en negatieve bijvoeglijke naamwoorden intensiveren. Daarbij is eveneens de polariteit van het intensiverende element zelf betrokken. Een intensiverend adjectief kan van zichzelf een positieve of een negatieve betekenis hebben (*geweldig* is positief, *verschrikkelijk* is negatief): komen positieve adjectieven bij adverbiaal gebruik dan ook vaker in een positieve evaluatie voor (*geweldig mooi*) en negatieve adverbiaal gebruikte adjectieven in een negatieve evaluatie (*verschrikkelijk lelijk*), of worden ze ook regelmatig in een contrasterende context gebruikt (*geweldig lelijk* en *verschrikkelijk mooi*), waaruit opgemaakt kan worden dat de polariteit is verbleekt? Uit het onderzoek blijkt dat de polariteit van een intensiveerder vaak aan-

sluit bij de polariteit van het geïntensiveerde adjectief; uitingen met een contrasterende polariteit zijn slechts een enkele keer gevonden. Een corpusonderzoek waarin op grotere schaal het gebruik van positieve en negatieve intensiveerders in positieve en negatieve uitingen wordt bestudeerd, zal meer inzicht moeten geven in het voorkomen van dergelijke combinaties in evaluatieve teksten. De invloed ervan op ontvangers kan in experimentele studies worden onderzocht.

6.4 Implicaties van onderzoek naar taalintensivering

6.4.1 Implicaties voor wetenschappelijk onderzoek

De effecten van taalintensivering op met name overtuigingskracht zijn in de sociaal-psychologische literatuur niet eenduidig. Deze bevindingen zijn wellicht te wijten aan de invloed van allerlei interfererende variabelen en aan de wijze waarop taalintensivering is geoperationaliseerd, zoals aan het begin van deze dissertatie op basis van een literatuurstudie is besproken. Op basis van de resultaten van de in deze dissertatie gepresenteerde onderzoeken, kunnen hieraan twee mogelijk complicerende factoren worden toegevoegd die de tegenstrijdige bevindingen mogelijk verklaren.

De eerste verklaring sluit aan bij de operationalisering van taalintensivering in de experimentele teksten. De door ons onderscheiden parameters Contextafhankelijkheid en Semantische rijkheid laten zien dat taalintensiveerders verschillende eigenschappen hebben die de identificeerbaarheid van de elementen bepalen. Mogelijk zijn die eigenschappen ook verklarend voor de uiteenlopende bevindingen in de eerdere effectstudies: in het materiaal van die effectstudies blijken intensiverende elementen voor te komen die verschillen in contextafhankelijkheid en semantische rijkheid. In de meeste gevallen kan dit alleen opgemaakt worden uit de enkele voorbeelden die in de onderzoeksartikelen worden genoemd, maar acht keer is het gehele experimentele materiaal in de bijlage opgenomen (Anderson & Blackburn, 2004; Aune & Kikucchi, 1993; Buller, Borland & Burgoon, 1998; Buller et al., 2000a, 2000b; Burgers & De Graaf, 2013; Hamilton, Hunter & Burgoon, 1990; Renkema, 2011).

In het onderzoeksmateriaal van Bankhead, Bench, Peterson, Place & Seiter (2003) bijvoorbeeld komen voornamelijk contextonafhankelijke en semantisch arme taalintensiveerders voor (woorden zoals *drastic* en *severe* werden in de laagintensieve tekst weggelaten). De experimentele teksten van Renkema (2011) bevatten daarentegen contextonafhankelijke en semantisch rijke taalintensiveerders, zoals *zich dood ergeren* (versus *zich behoorlijk ergeren*), *van de gekke* (versus *bezwaarlijk*) en *spuugzat* (versus *zat*). Zowel semantisch arme als semantisch rijke contextonafhankelijke taalintensiveerders vinden we onder andere terug in het materiaal van Burgers en De Graaf (2013, studie 1) en van Den Ouden en Van Wijk (2007). Experimentele teksten waarbij taalintensivering gemanipuleerd is met vooral contextafhankelijke elementen, komen eveneens voor in de effectstudies. Hornikx et al. (2008) bijvoorbeeld gebruiken versterkers zoals *absoluut*,

altijd en *beslist*. Semantisch rijkere contextafhankelijke taalintensiveerders komen voor in het materiaal van Anderson en Blackburn (2004): de hoogintensieve tekst bevat bijvoorbeeld *if you care at all*, wat in de laagintensieve tekst is weggelaten. Er bestaan ten slotte ook meerdere studies waarbij taalintensivering op uiteenlopende manieren is bewerkstelligd en waarbij beide parameters naar voren komen. Dit is bijvoorbeeld in het materiaal van Hamilton et al. (1990) het geval. De semantische rijkheid en contextafhankelijkheid zijn divers: manipulaties zijn onder andere *an astronomical large number* versus *a large number*, *desperate searching* versus *searching*, *exorbitant* versus *high* en *hugely* versus *somewhat*.

Wanneer de bevindingen van deze studies naar de invloed van taalintensivering op de overtuigingskracht worden vergeleken, valt op dat bij de parameter Contextafhankelijkheid mogelijk verschillende uitkomsten tussen de experimentele studies zijn gevonden, hoewel de aantallen scheef verdeeld zijn: in acht studies met in totaal tien hoogintensieve teksten is taalintensivering voornamelijk gemanipuleerd met contextonafhankelijke elementen (Aune & Kikucchi, 1993; Bankhead et al., 2003; Burgers & De Graaf, 2013; Burgoon & Miller, 1971; Daly & Miller, 1975; Den Ouden & Van Wijk, 2007; O'Muircheartaigh, Gaskell & Wright, 1993; Renkema, 2011) en in vier met vooral contextafhankelijke elementen (Anderson & Blackburn, 2004; Hamilton et al., 1990; Hornikx et al., 2008; McEwen & Greenberg, 1970).

241

De bevindingen van de studies met voornamelijk contextafhankelijke dan wel contextonafhankelijke intensiveerders komen verhoudingsgewijs met elkaar overeen in een positief effect van taalintensivering op overtuigingskracht: respectievelijk tweemaal (Anderson & Blackburn, 2004; Hamilton et al., 1990) en viermaal (Aune & Kikucchi, 1993; Bankhead et al., 2003; Burgers & De Graaf, 2013, studie 2; Burgoon & Miller, 1971). Dit geldt eveneens voor het vinden van geen effect van taalintensivering op overtuigingskracht: respectievelijk tweemaal (Hornikx et al., 2008; McEwen & Greenberg, 1970) en viermaal (Daly & Miller, 1975; Den Ouden & Van Wijk, 2007, tekst met gangbare intensiveerders; O'Muircheartaigh et al., 1993; Renkema, 2011). Een negatief effect van taalintensivering is daarentegen alleen gevonden bij studies waarin de hoogintensieve tekst contextonafhankelijke intensiveerders bevat, tweemaal (Burgers & De Graaf, 2013, studie 1; Den Ouden & Van Wijk, 2007, tekst met innovatieve intensiveerders), en niet bij de studies met contextafhankelijke intensiveerders in het experimentele materiaal.

Een mogelijke verklaring voor het verschil bij de studies met een negatief effect van taalintensivering op overtuigingskracht, is wellicht dat de contextonafhankelijke intensiveerders meer in het oog springen, hetgeen de lezer alerter maakt op de intensiteit van een tekst dan contextafhankelijke intensiveerders die zowel als intensiverend als niet-intensiverend in een tekst kunnen voorkomen. Mogelijk kunnen alleen contextonafhankelijke intensiveerders een negatieve invloed hebben op de overtuigingskracht van een tekst.

Bij de parameter Semantische rijkheid is op basis van het vrijgegeven materiaal nauwelijks een patroon te zien waarin de studies van elkaar zouden kunnen verschillen. Ten eerste zijn er minder studies waarbij alleen semantisch arme of alleen semantisch rijke intensiveerders in de experimentele teksten zijn gebruikt; in de meeste teksten komen zowel arme als rijke intensiveerders voor. Ten tweede lijken de effecten van deze studies uiteen te lopen, ongeacht de rijkheid van de gehanteerde intensiveerders. Dit geldt eveneens voor de vele onderzoeken waarbij beide parameters voorkomen in het experimentele materiaal.

De tweede verklaring voor de tegenstrijdige bevindingen in de eerdere effectstudies heeft betrekking op de bevinding dat positieve en negatieve boodschappen mogelijk verschillend worden gepercipieerd door ontvangers. Het precieze effect dient nader onderzocht te worden: uit ons kleinschalige vooronderzoek (Liebrecht, Hustinx & Van Mulken, 2013) is gebleken dat negatieve uitingen – zowel niet geïntensiveerde als geïntensiveerde – krachtiger worden gevonden dan positieve uitingen, maar het experiment waarvan in deze dissertatie verslag wordt gedaan, laat zien dat een ongemarkeerde negatieve uiting weliswaar krachtiger is dan een positieve tegenhanger, maar dat de geïntensiveerde negatieve en positieve uitingen even krachtig worden gevonden. Het krachtverschil tussen een ongemarkeerde en geïntensiveerde negatieve uiting is daarmee kleiner dan het krachtverschil tussen een ongemarkeerde en geïntensiveerde positieve uiting.

Deze verschillende bevindingen in de krachtperceptie van ongemarkeerde en geïntensiveerde negatieve en positieve boodschappen, kunnen meespelen bij de bevindingen in de sociaalpsychologische effectstudies. In die experimentele effectstudies wordt veelal gewerkt met een hoogintensieve versus een laagintensieve variant, waarbij de baseline van de laagintensieve teksten verschilt. Er zijn laagintensieve teksten zonder evaluatie, teksten met een ongemarkeerde evaluatie, en teksten met een licht intensieve evaluatie. De teksten zijn weliswaar minder intensief dan de hoogintensieve teksten, maar het verschil in intensiteit tussen de laagintensieve tekstversie en de hoogintensieve tekstversie varieert per studie. Het is mogelijk dat de sociaalpsychologische studies waarin met negatieve boodschappen is gewerkt minder vaak een effect van taalintensivering laten zien – doordat de intensiteit van de tekstversies dichter bij elkaar ligt – dan de experimenten waarin met positieve boodschappen is gewerkt.

Ervan uitgaande dat de bevinding van ons experiment inderdaad wordt onderschreven in vervolgonderzoek, is het materiaal in de sociaalpsychologische experimenten opnieuw bekeken. De aard van de experimentele teksten in de eerdere effectstudies is niet eenvoudig na te gaan, omdat de onderzoekers in de meeste gevallen niet veel woorden spenderen aan het onderwerp van de teksten. In een aantal studies wordt gewerkt met teksten waarbij voor of tegen een standpunt wordt gepleit. Als een tekst met argumenten voor een standpunt als een positieve boodschap gezien kan worden en een tekst met argumenten tegen een standpunt als een negatieve boodschap, dan is het interessant

om de resultaten van deze studies te bestuderen. Bowers (1966) gebruikt twee speeches waarbij voor en twee speeches waarbij tegen een standpunt wordt gepleit. Hij vindt in drie gevallen geen verschil tussen de experimentele condities en in één geval een tegengesteld effect. Uit zijn rapportage is echter niet op te maken of het tegengestelde effect bij een positieve of een negatieve speech is gevonden. In het materiaal van Aune en Kikuchi (1993) en Burgoon en Miller (1971) is de aard van het standpunt wel duidelijk: er wordt voor een bepaald standpunt gepleit – wat als een positieve boodschap kan worden gezien – en bij beide onderzoeken is een positief effect op overtuigingskracht gevonden van de hoogintensieve tekst. In de studies van Bankhead et al. (2003), Burgoon, Jones en Stewart (1975) en McEwen en Greenberg (1970) wordt daarentegen tegen een bepaald standpunt gepleit en bij deze studies is slechts eenmaal een direct positief effect van taalintensivering op de overtuigingskracht gevonden.

Hoewel in de genoemde studies het intensiteitsniveau van de laagintensieve teksten moeilijk te achterhalen is, is het gebaseerd op deze bevindingen denkbaar dat geïntensiverde positieve boodschappen vaker overtuigender zijn gevonden (vergeleken met niet-geïntensiverde positieve boodschappen) dan geïntensiverde negatieve boodschappen (vergeleken met nietgeïntensiverde negatieve boodschappen). Hierbij dient opgemerkt te worden dat het genre van de boodschap wellicht een rol speelt: bij de experimenten waarbij de tekst weliswaar positief was maar het een reclameboodschap betrof, is in veel gevallen geen invloed op de overtuigingskracht gevonden (Den Ouden & Van Wijk, 2007; Hornikx et al., 2008; Mos & Van Wijk, 2013), mogelijk doordat de lezers zich bewust waren van de *persuasive intent* van de zender (zie ook Benoit, 1998; Wood & Quinn, 2003) en zich dan minder snel laten overtuigen, vergeleken met de situatie dat ze zich niet bewust zijn van een beïnvloedingspoging en de zender geloofwaardiger vinden.

De kenmerkende eigenschappen waarop taalintensiverders kunnen verschillen als mede een mogelijk verschil in krachtperceptie door de polariteit van de boodschap waarin ze voorkomen, kunnen dus hebben gezorgd voor variërende effecten van taalintensivering. In de toekomst zou dit systematisch onderzocht moeten worden.

6.4.2 Praktische implicaties

Onze resultaten hebben niet alleen implicaties voor de wetenschap, maar ook voor de praktijk. Zowel zenders van boodschappen (schrijvers) als ontvangers van boodschappen (lezers) kunnen profiteren van de in deze dissertatie gepresenteerde resultaten.

6.4.2.1 Implicaties voor zenders van boodschappen

Het is gebleken dat er een breed repertoire is aan middelen om een evaluatie te intensiveren. Er zijn veel verschillende intensiverderscategorieën mogelijk (zoals verschillende woordsoorten en stijlfiguren), er is gedemonstreerd dat binnen die categorieën de diversiteit aan intensiverende elementen verschilt en de intensiverders variëren in de mate waarin ze concrete en emotionele betekenis aan een uiting toevoegen. In adviesboeken

voor het schrijven van (evaluatieve) teksten kan ervoor gepleit worden om niet (alleen) de gebruikelijke intensiverende elementen – zoals *heel*, *erg* en *fantastisch* – te gebruiken, maar te variëren in het geïntensiveerde taalgebruik door meer originele en semantisch rijkere intensiverende elementen te kiezen. Niet alleen zorgt een gevarieerde tekst in het algemeen voor een prettigere leesbaarheid, zoals in adviesboeken al te lezen is (zie bijvoorbeeld Burger & De Jong, 2009; Renkema, 2005), maar ook heeft variatie in het woordgebruik en een rijke tekst mogelijk positieve gevolgen voor de duidelijkheid, begrijpelijkheid en overtuigingskracht van een tekst. Deze relatie is in deze dissertatie niet empirisch onderzocht, maar op basis van de uitgevoerde studies wordt wel verwacht dat semantisch rijkere intensiveerders bijvoorbeeld een krachtiger effect hebben op de ontvanger dan semantisch arme intensiveerders.

Wat wel in deze dissertatie is gedemonstreerd, is dat positieve en negatieve evaluaties mogelijk verschillend worden gepercipieerd door ontvangers: een negatieve boodschap heeft in het algemeen meer kracht dan een positieve boodschap. Als deze bevinding in vervolgonderzoek wordt ondersteund, dan is schrijvers te adviseren om negatieve en positieve boodschappen verschillend te formuleren. Wanneer een positieve boodschap gecommuniceerd moet worden, is het schrijvers aan te raden om deze boodschap niet ongemarkeerd te formuleren – want een ongemarkeerde positieve boodschap wordt als de 'standaard' gezien en is daarmee niet erg krachtig – maar de boodschap te intensiveren: die wordt wel als krachtig ervaren. Is de evaluatieve boodschap dus positief en moet die krachtig overkomen, dan is het gebruik van taalintensiveerders zeer aan te raden. Wanneer een negatieve boodschap gecommuniceerd moet worden, dan wordt deze sowieso als krachtig ervaren, ongeacht het voorkomen van geïntensiveerde taalgebruik in de boodschap. In tegenstelling tot positieve intensiveerders, blijkt er aan de negatieve zijde wel een grotere diversiteit aan intensiveerders te bestaan, waarmee er bij het intensiveren van een negatieve boodschap uit een groter repertoire aan intensiveerders gekozen kan worden – die wellicht ook verschillen in kracht – dan bij het intensiveren van een positieve boodschap.

6.4.2.2 Implicaties voor ontvangers van boodschappen

Wat betreft het ontvangen van evaluatieve boodschappen heeft een aantal eerdere effectstudies aangetoond dat taalintensivering een boodschap kan verduidelijken (Hamilton et al., 1990; McEwen & Greenberg, 1970) en een tekst wellicht beter te verwerken maakt (Craig & Blankenship, 2011, studie 2). Maar tegenovergestelde bevindingen zijn eveneens gevonden (Den Ouden & Van Wijk, 2007; Hamilton & Hunter, 1998). Bij deze studies was in veel gevallen geen oog voor de meer semantisch rijke taalintensiveerders die vanwege hun rijkheid verwant zijn aan levendig taalgebruik. In de studies naar het effect van levendig taalgebruik is onder andere gebleken dat levendige teksten afleidend kunnen zijn voor het begrip van argumenten (Hoeken & Hustinx, 2007; Hornikx, 2014), vooral wanneer er weinig aandacht aan de boodschap wordt besteed (Frey & Eagly, 1993).

Wellicht zijn de semantisch rijkere intensiveerders moeilijker als versterkende elementen te herkennen voor ontvangers en kunnen ze de lezer afleiden van de daadwerkelijke inhoud van de boodschap. Een zwak argument dat met semantisch rijke elementen is geïntensiveerd, zou daardoor mogelijk als minder zwak worden gepercipieerd door de ontvanger, waarbij het verschil tussen daadwerkelijk sterke argumenten en semantisch rijk geformuleerde zwakke argumenten wordt verkleind of wellicht wordt opgeheven. Nu in deze dissertatie naar voren is gekomen in welke verschijningswijzen intensiverende elementen in teksten kunnen voorkomen, kunnen lezers zich hiertegen wapenen. Immers, als een ontvanger kennis heeft van de middelen waarmee een evaluatieve boodschap kan worden versterkt, dan kan hij wellicht ook de taalintensivering in de boodschap signaleren en inschatten wat de inhoud van de boodschap is zonder de taalintensivering. Aan de hand van deze niet-geïntensiveerde boodschap is het voor de lezer wellicht eenvoudiger om enkel naar de inhoud ervan te kijken. Wanneer deze boodschap inhoudelijk zwak is, dan zal de lezer de zwakte van de boodschap op deze wijze mogelijk eerder signaleren dan wanneer de zwakke boodschap op een dusdanig krachtige en semantisch rijke manier is verwoord dat hij zich erdoor laat overdonderen of afleiden.

De opgedane kennis over taalintensivering is eveneens relevant voor organisaties die monitoren hoe belangrijke stakeholders over hen praten, bijvoorbeeld consumenten op beoordelingswebsites en op sociale media. Een consument die positief dan wel negatief praat over een overnachting in een hotel, heeft veel invloed op de bewustwording, verwachtingen, percepties, attitudes, gedragsintenties en het daadwerkelijke gedrag van andere consumenten (onder andere Ha, 2004; Reichheld & Schefter, 2000; Ward & Lee, 2000). Met reputatiemanagement kan een bedrijf monitoren wat er onder de stakeholders leeft, waarbij steeds vaker gebruik wordt gemaakt van geavanceerde software die de enorme hoeveelheden consumentoordelen op het web opsporen en zelfs automatisch analyseren op bijvoorbeeld de polariteit van een bericht (zie bijvoorbeeld Taboada, Brooke, Tofiloski, Voll & Stede 2011; Speriosu, Sudan, Upadhyay & Baldridge, 2011). In het merendeel van de gevallen werkt de software hierbij met woordenlijsten waarbij woorden een vaste score voor polariteit hebben gekregen (onder andere De Rijke, Jijkoun, Laan, Weerkamp, Ackermans & Geleijnse, 2013; Na, Lee, Nam & Lee, 2009). Dergelijke woordenlijsten lijken inzicht te kunnen geven in het sentiment in een tekst, maar ze zijn op een aantal punten problematisch: ze impliceren dat er een vaste lijst met woorden is waarmee sentiment kan worden uitgedrukt, dat die woorden in alle contexten een vaste positieve of een negatieve betekenis hebben en dat de intensiteit van die woorden vaststaat.

Uit de studies in deze dissertatie is echter gebleken dat er uiteenlopende categorieën van intensiveerders zijn (ook categorieën die wellicht niet in de woordenlijsten staan), dat woorden in sommige contexten wel een intensiverende functie hebben (en daarmee sentiment aangeven) en in andere contexten niet, dat de kracht en polariteit van woorden kan verbleken waardoor negatieve woorden bijvoorbeeld ook een positief sen-

timent kunnen uitdrukken en vice versa (bijvoorbeeld *verschrikkelijk mooi*), en dat de krachtperceptie van woorden in een positieve uiting kan verschillen met woorden in een negatieve uiting.

Er is weliswaar al enig onderzoek bekend waarmee met een aantal van deze kanteekeningen rekening wordt gehouden (De Smedt & Daelemans, 2012; Pang, Lee & Vaithyanathan, 2002), maar voor de ontwikkeling van zowel menselijke als computationele analyse kunnen de bevindingen in stilistisch onderzoek waardevolle informatie leveren. In stilistisch onderzoek is bijvoorbeeld aandacht voor retorische vormen in commerciële communicatie (bijvoorbeeld Van Enschoot, Hoeken & Van Mulken, 2004), de wijze waarop schrijvers ironische of sarcastische uitingen kunnen markeren (Burgers, Van Mulken & Schellens, 2012b; Kunneman, Liebrecht, Van Mulken & Van den Bosch, 2014) en de wijze waarop krachtige evaluatieve uitingen kunnen worden verwoord, zoals met deze dissertatie is gedemonstreerd. Dankzij deze kennis uit stilistisch onderzoek kan de validiteit van menselijke codering en van software voor sentimentanalyse worden versterkt, met een zorgvuldigere interpretatie van de boodschap tot gevolg.

6.5 Tot slot

De gebreide handschoen als metafoor voor taalintensivering als stilistisch middel om een boodschap te verpakken, is toepasselijk in een tijd waarin enerzijds breien niet alleen meer de tijdsbesteding is van oma's maar ook van jonge vrouwen, en anderzijds de formulering van de boodschap steeds belangrijker wordt vanwege de stortvloed aan boodschappen die dagelijks worden gebreid. Net als breien blijkt taalintensivering niet oudbollig en wollig: het fenomeen wordt veelvuldig en ingenieus toegepast in uiteenlopende teksten. In dit proefschrift zijn het assortiment, de bijbehorende patronen en de kwaliteit ervan bestudeerd. Nieuwe breiwerken kunnen opgezet worden om te onderzoeken volgens welke patronen breiers werken en hoe de handschoenen worden opgepakt door het publiek: houdt taalintensivering de handen overtuigend warm, of is het veel geschreeuw maar weinig wol?

Literatuur



Aarts, K. & Semetko, H.A. (2003). The divided electorate: media use and political involvement. *Journal of Politics*, 65(3), 759-784, DOI:<http://dx.doi.org/10.1111/1468-2508.00211>.

Abraham, W. (2001). How far does semantic bleaching go? About grammaticalization that does not terminate in functional categories. In J.T. Faarlund (Ed.), *Grammatical relations in change* (pp. 15-63). Amsterdam: John Benjamins.

Altarriba, J. & Bauer, L.M. (2004). The distinctiveness of emotion concepts: A comparison between emotion, abstract, and concrete words. *The American Journal of Psychology*, 117(3), 389-410. Verkregen van <http://www.jstor.org/stable/4149007>.

Altarriba, J., Bauer, L.M. & Benvenuto, C. (1999). Concreteness, context availability, and imageability ratings and word associations for abstract, concrete, and emotion words. *Behavior Research Methods, Instruments & Computers*, 31(4), 578-602, DOI: <http://dx.doi.org/10.3758/BF03200738>.

Anderson, P.A. & Blackburn, T.R. (2004). An experimental study of language intensity and response rate in email surveys. *Communication Reports*, 17, 73-84.

Artstein, R. & Poesio, M. (2008). Inter-coder agreement for computational linguistics. *Computational Linguistics*, 34(4), 555-596, DOI: <http://dx.doi.org/10.1162/coli.07-034-R2>.

Aune, R.K. & Kikuchi, T. (1993). Effects of language intensity similarity on perceptions of credibility, relational attributions, and persuasion. *Journal of Language and Social Psychology*, 12(3), 224-238, DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0261927X93123004>.

Baayen, H., Halteren, H. van & Tweedie, F. (1996). Outside the cave of shadows: using syntactic annotation to enhance authorship attribution. *Literary and Linguistic Computing*, 11(3), 121-131, DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/llc/11.3.121>.

Baayen, R.H. & Renouf, A. (1996). Chronicling the Times: productive lexical innovations in an English newspaper. *Language*, 72(1), 69-96. Verkregen via <http://www.jstor.org/stable/416794>.

Baessler, E.J. & Burgoon, J.K. (1994). The temporal effects of story and statistical evidence. *Communication Research*, 21(5), 582-602, DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/009365094021005002>.

Bakker, P. & Scholten, O. (2009). *Communicatiekaart van Nederland. Overzicht van media en communicatie*. Amsterdam: Kluwer.

Bankhead, T.D., Bench, A., Peterson, T., Place, R. & Seiter, J.S. (2003). Intensity and color of language in attitude change and emotion. *Perceptual and Motor Skills*, 96(2), 492-494, DOI: <http://dx.doi.org/10.2466/pms.2003.96.2.492>.

Bauer, L. & Bauer, W. (2002). Adjective boosters in the English of young New Zealanders. *Journal of English Linguistics*, 30(3), 244-257, DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0075424202030003002>.

Baumeister, R.F., Bratslavsky, E., Finkenauer, C., & Vohs, K.D. (2001). Bad is stronger than good. *Review of General Psychology*, 5(4), 323-370, DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/1089-2680.5.4.323>.

Bednarek, M. (2008). *Emotion talk across corpora*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Bekius, W. (2003). *Werkboek journalistieke genres*. Bussum: Coutinho.

- Benoit, W.L. (1998). Forewarning and persuasion. In M. Allen & R.W. Preiss (Eds.), *Persuasion: Advances through meta-analysis* (pp. 139-154). Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Bereiter, C. & Scardamalia, M. (1987). *The psychology of written composition*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Bergkvist, L. & Rossiter, J.R. (2007). The predictive validity of multiple-item versus single-item measures of the same constructs. *Journal of Marketing Research*, 44(2), 175-184, DOI: <http://dx.doi.org/10.1509/jmkr.44.2.175>.
- Berney-Reddish, I.A. & Areni, C.S. (2005). Effects of probability markers on advertising claim acceptance. *Journal of Marketing Communications*, 11(1), 41-54, DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/1352726042000284464>.
- Berney-Reddish, I.A. & Areni, C.S. (2006). Sex differences in responses to probability markers in advertising claims. *Journal of Advertising*, 35(2), 7-16, DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/00913367.2006.10639228>.
- Biber, D. (1989). A typology of English texts. *Linguistics*, 27(1), 3-43, DOI: <http://dx.doi.org/10.1515/ling.1989.27.1.3>.
- Biber, D. (1993). Representativeness in corpus design. *Literary and Linguistic Computing*, 8(4), 243-257, DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/lc/8.4.243>.
- Biber, D., Johansson, S., Leech, G., Conrad, S. & Finegan, E. (1999). *Longman grammar of spoken and written English*. London: Longman.
- Bolinger, D. (1972). *Degree words*. Den Haag: Mouton.
- Boomgaarden, H.G., Spanje, J. van, Vliegthart, R. & Vreese, C.H. de (2011). Covering the crisis: media coverage of the economic crisis and citizens' economic expectations. *Acta Politica*, 46, 353-379, DOI: <http://dx.doi.org/10.1057/ap.2011.18>.
- Borst, E. (1902). *Die gradadverbien im Englischen*. Heidelberg: Carl Winter.
- Bosch, A. van den, Busser, G.J., Canisius, S., & Daelemans, W. (2007). An efficient memory-based morphosyntactic tagger and parser for Dutch. In F. van Eynde, P. Dirix, I. Schuurman & V. Vandeghinste (Eds.), *Selected Papers of the 17th Computational Linguistics in the Netherlands Meeting*, Leuven, Belgium, pp. 99-114.
- Bostian, L.R. (1983). How active, passive and nominal styles affect readability of science writing. *Journalism Quarterly*, 60(4), 635-640, DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/107769908306000408>.
- Boucher, J. & Osgood, C.E. (1969). The Pollyanna Hypothesis. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behaviour*, 8(1), 1-8, DOI: [http://dx.doi.org/10.1016/S0022-5371\(69\)80002-2](http://dx.doi.org/10.1016/S0022-5371(69)80002-2).
- Bowers, J.W. (1963). Language intensity, social introversion, and attitude change. *Speech Monographs*, 30(4), 345-352, DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/03637756309375380>.
- Bowers, J.W. (1964). Some correlates of language intensity. *The Quarterly Journal of Speech*, 50(4), 415-420, DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/00335636409382688>.
- Bowers, J.W. (1966). Language and argument. In G.R. Millar & T.R. Nilsen (Eds.), *Perspectives on argumentation* (pp. 156-175). Chicago: Scott and Foresman.

Braaksma, M.A.H. (2002). *Observational learning in argumentative writing*. Amsterdam: ICO.

Bradac, J.J., Bowers, J.W. & Courtright, J.A. (1979). Three language variables in communication research: Intensity, immediacy, and diversity. *Human Communication Research*, 5(3), 257-69, DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-2958.1979.tb00639.x>.

Bradac, J.J., Hosman, L.A. & Tardy, C.H. (1978). Reciprocal disclosures and language intensity: attributional consequences. *Communication Monographs*, 45(1), 1-17, DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/03637757809375947>.

Breetvelt, I., Bergh, H. van den & Rijlaarsdam, G. (1994). Relations between writing processes and text quality: when and how? *Cognition and Instruction*, 12(2), 103-124, DOI: http://dx.doi.org/10.1207/s1532690xc1202_2.

Broersma, M. & Graham, T. (2013). Twitter as a news source. How Dutch and British newspapers used tweets in their news coverage, 2007-2011. *Journalism Practice*, 7(4), 446-464, DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/17512786.2013.802481>.

Brinton, L.J. & Traugott, E.C. (2005). *Lexicalization and language change*. Cambridge: University press.

Brody, S. & Diakopoulos, N. (2011). Cooo oooooooooooooo!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!! using word lengthening to detect sentiment in microblogs. *Proceedings of the 2011 Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing*, 562-570.

Buller, D.B., Borland, R. & Burgoon, M. (1998). Impact of behavioral intention on effectiveness of message features evidence from the family sun safety project. *Human Communication Research*, 24(3), 433-453, DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-2958.1998.tb00424.x>.

Buller, D.B., Burgoon, M., Hall, J.R., Levine, N., Taylor, A.M., Beach, B., Klein Buller, M., & Melcher, C. (2000b). Long-term effects of language intensity in preventive messages on planned family solar protection. *Health Communication*, 12(3), 261-275, DOI: http://dx.doi.org/10.1207/S15327027HC1203_03.

Buller, D.B., Burgoon, M., Hall, J.R., Levine, N., Taylor, A.M., Beach, B.H., Melcher, C., Buller, M.K., Bowen, S.L., Hunsaker, F.G. & Bergen, A. (2000a). Using language intensity to increase the success of a family intervention to protect children from ultraviolet radiation: predictions from language expectancy theory. *Preventive Medicine*, 30(2), 103-114, DOI: <http://dx.doi.org/10.1006/pmed.1999.0600>.

Burger, P. & Jong, J. de (2009). *Handboek stijl: adviezen voor aantrekkelijk schrijven*. Groningen: Noordhoff Uitgevers.

Burgers, C. (2010). *Verbal irony: use and effects in written discourse*. Dissertatie Radboud Universiteit Nijmegen.

Burgers, C. & Graaf, A. de (2013). Language intensity as a sensationalistic new feature: the influence of style on sensationalism perceptions and effects. *Communications*, 38(2), 167-188, DOI: <http://dx.doi.org/10.1515/commun-2013-0010>.

Burgers, C., Mulken, M. van & Schellens, P.J. (2011). Finding irony: an introduction of the Verbal Irony Procedure (VIP). *Metaphor and Symbol*, 26(3), 186-205, DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/10926488.2011.583194>.

- Burgers, C., Mulken, M. van & Schellens, P.J. (2012a). Type of evaluation and marking irony: the role of perceived complexity and comprehension. *Journal of Pragmatics*, 44(3), 231-242, DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.pragma.2011.11.003>.
- Burgers, C., Mulken, M. van, Schellens, P. J. (2012b). Verbal irony: Differences in usage across written genres. *Journal of Language and Social Psychology*, 31(3), 290-310, DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0261927X12446596>.
- Burgoon, M., Birk, T.S. & Hall, J.R. (1991). Compliance and satisfaction with physician-patient communication. An expectancy theory interpretation of gender differences. *Human Communication Research*, 18(2), 177-208, DOI: 10.1111/j.1468-2958.1991.tb00543.x.
- Burgoon, M. & Chase, L.J. (1973). The effects of differential linguistic patterns in messages attempting to induce resistance to persuasion. *Speech Monographs*, 40(1), 1-7, DOI: 10.1080/03637757309375774.
- Burgoon, M., Dillar, J.P. & Doran, N.E. (1983). Friendly or unfriendly persuasion. The effects of violations of expectations by males and females. *Human Communication Research*, 10(2), 283-294, DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-2958.1983.tb00018.x>.
- Burgoon, M., Jones, S.B. & Stewart, D. (1975). Toward a message-centered theory of persuasion: three empirical investigations of language intensity. *Human Communication Research*, 1, 240-256.
- Burgoon, M. & King, L.B. (1974). The mediation of resistance to persuasion strategies by language variables and active-passive participation. *Human Communication Research*, 1(1), 30-41, DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-2958.1974.tb00251.x>.
- Burgoon, M. & Miller, G.R. (1971). Prior attitude and language intensity as predictors of message style and attitude change following counterattitudinal advocacy. *Journal of Personality and Social Psychology*, 20(2), 246-253, DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/h0031678>.
- Burrell, N.A. & Koper, R.J. (1998). The efficacy in powerful/powerless language on attitudes and source credibility. In M. Allen & R.W. Preiss (Eds.), *Persuasion. Advances through Meta-analysis* (pp. 203-215). New Jersey: Hampton press.
- Bybee, J., Perkins, R. & Pagliuca, W. (1994). *The evolution of grammar. Tense, aspect, and modality in the languages of the world*. Chicago: The university of Chicago press.
- Cacioppo, J.T., Crites, S.L., Berntson, G.G., & Coles, M.G.H. (1993). If attitudes affect how stimuli are processed, should they not affect the event-related brain potential? *Psychological Science*, 4(2), 108-112, DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-9280.1993.tb00470.x>.
- Calfee, J.E. & Ringold, D.J. (1994). The 70% majority: Enduring consumer beliefs about advertising. *Journal of Public Policy & Marketing*, 13(2), 228-238. Verkregen van <http://www.jstor.org/stable/30000398>.
- Campos, A., Marcos, J.L. & González, M.Á. (1999). Emotionality of words as related to vividness of imagery and concreteness. *Perceptual and Motor Skills*, 88, 1135-1140, DOI: <http://dx.doi.org/10.2466/pms.1999.88.3c.1135>.
- Carletta, J. (1996). Assessing agreement on classification tasks: the kappa statistic. *Journal of Computational Linguistics*, 22(2), 249-254.

- Carmichael, C.W. & Cronkhite, G.L. (1965). Frustration and language intensity. *Speech Monographs*, 32(2), 107-111, DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/03637756509375438>.
- Chaffin, R. & Herrmann, D.J. (1984). The similarity and diversity of semantic relations. *Memory and Cognition*, 12(2), 134-141, DOI: <http://dx.doi.org/10.3758/BF03198427>.
- Chase, L.J. & Kelly, C.W. (1976). Language intensity and resistance to persuasion: a research note. *Human Communication Research*, 3(1), 82-85, DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-2958.1976.tb00507.x>.
- Cicchetti, D.V. & Feinstein, A.R. (1990). High agreement but low kappa: II. Resolving the paradoxes. *Journal of Clinical Epidemiology*, 43(6), 551-558, DOI: [http://dx.doi.org/10.1016/0895-4356\(90\)90159-M](http://dx.doi.org/10.1016/0895-4356(90)90159-M).
- Conrad, S. & Biber, D. (2001). *Variation in English: Multi-dimensional studies*. Harlow: Longman.
- Craig, T.Y. & Blankenship, K.L. (2011). Language and persuasion: linguistic extremity influences message processing and behavioral intentions. *Journal of Language and Social Psychology*, 30(3), 290-310, DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0261927X11407167>.
- Dabrowska, E. & Street, J. (2006). Individual differences in language attainment: comprehension of passive sentences by native and non-native English speakers. *Language Sciences*, 28(6), 604-615, DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.langsci.2005.11.014>.
- Dahl, Ö. (2001). Inflationary effects in language and elsewhere. In J. Bybee & P. Hopper (Eds.), *Frequency and the emergence of linguistic structure* (pp. 471-480). Amsterdam: John Benjamins.
- Daly, J.A. & Miller, M.D. (1975). Apprehension of writing as a predictor of message intensity. *The Journal of Psychology*, 89(2), 175-177, DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/00223980.1975.9915748>.
- Dijksterhuis, A. & Aarts, H. (2003). On wildebeests and humans: the preferential detection of negative stimuli. *Psychological Science*, 14(1), 14-18, DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/1467-9280.t01-1-01412>.
- Donkers, H. (2002). *Journalistiek schrijven voor krant en vakblad*. Bussum: Coutinho.
- Douma, P. (1994). Wees zo concrete mogelijk: Schrijfadvisers over concreet en abstract taalgebruik. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 16(1), 16-31.
- Ducrot, O. (1980). *Les Echelles Argumentatives*. Parijs: Les Editions de Minuit.
- Elsevier (n.d.). www.elsevier.nl/over-elsevier, geraadpleegd op 14 mei 2014.
- Enschot, R. van (2006). *Retoriek in reclame*. Proefschrift Radboud Universiteit Nijmegen.
- Enschot, R. van, Hoeken, H. & Mulken, M. van (2004). Retorische vormen in tijdschriftadvertenties. Een corpusanalytisch onderzoek naar de relatie tussen retorische vormen en complexiteit. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 26(3), 164-181.
- Erkel, A. van (2011). *Verleiden op internet: hoe maak je een website onweerstaanbaar?* Culemborg: Van Duuren Management.
- Eynde, F. van (2004). *Part of speech tagging en lemmatisering van het corpus gesproken Nederlands*. KU Leuven: Centrum voor Computerlinguïstiek.
- Feinstein, A.R. & Cicchetti, D.V. (1990). High agreement but low Kappa: I. the problems of two paradoxes. *Journal of Clinical Epidemiology*, 43(6), 543-549, DOI: [http://dx.doi.org/10.1016/0895-4356\(90\)90158-L](http://dx.doi.org/10.1016/0895-4356(90)90158-L).

- Feldman, S. (1966). *Cognitive Consistency: motivational antecedents and behavioral consequents*. New York: Academic Press.
- Fiske, S.T. (1980). Attention and weight in person perception: the impact of negative and extreme behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38(6), 889-906, DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.38.6.889>.
- Fletcher, W.H. (1980). 'BLOOD-HOT', 'STONE-GOOD': a preliminary report on adjective-specific intensifiers in Dutch. *Leuvense bijdragen*, 69, 445-472.
- Foolen, A. (1997). Language and emotions: The case of Jac. van Ginneken's *Principes de Linguistique Psychologique* (1907). In: Bernard Caron (Ed.), *Proceedings of the XVIth International Congress of Linguists*. Oxford: Pergamon.
- Foolen, A., Wottrich, V. & Zwets, M. (in voorbereiding). Gruwelijk interessant: emotieve intensiveerders in het Nederlands.
- Frey, K.P. & Eagly A.H. (1993). Vividness can undermine the persuasiveness of messages. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(1), 32-43, DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.65.1.32>.
- Gardner, D.G., Cummings, L.L., Dunham, R.B. & Pierce, J.L. (1998). Single-item versus multiple-item measurement scales: an empirical comparison. *Educational and Psychological Measurement*, 58(6), 898-915, DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0013164498058006003>.
- Gerrevink, R. van, Hustinx, L. & van Mulken, M. (in voorbereiding). The intensity of language intensity.
- Gessel, H. van (1997). *Het nieuwe stijlboek, De Volkskrant*. Den Haag: Sdu.
- Ginneken, J. van (1904). Grondbeginselen der psychologische taalwetenschap. Eene synthetische proeve. *Leuvense Bijdragen*, 6, 1-239.
- Giora, R. (1997). Understanding figurative and literal language: the graded salience hypothesis. *Cognitive Linguistics*, 8(3), 183-206. Verkregen via http://www.tau.ac.il/~giorar/files/Giora_97_GradedSalienceHypothesis.pdf.
- Giora, R. (1999). On the priority of salient meanings: studies of literal and figurative language. *Journal of Pragmatics*, 31(7), 919-929, DOI: [http://dx.doi.org/10.1016/S0378-2166\(98\)00100-3](http://dx.doi.org/10.1016/S0378-2166(98)00100-3).
- González-Díaz, V. (2008). Recent developments in English intensifiers: the case of very much. *English Language and Linguistics*, 12(2), 221-244, DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/S1360674308002608>.
- Good, I.J. (1953). The population frequencies of species and the estimation of population parameters. *Biometrika*, 40(3/4), 237-264, DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/biomet/40.3-4.237>.
- Gudykunst, W.B. & Ting-Toomey, S. (1988). *Culture and interpersonal communication*. Newbury Park, Beverly Hills, London, New Delhi: Sage.
- Ha, H-Y. (2004). Factors influencing consumer perceptions of brand trust online. *Journal of Product & Brand Management*, 13(5), 329-342.
- Haeringen, C.B. van (1954). *Woordenlijst van de Nederlandse taal*. 's-Gravenhage: Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf.
- Haeseryn, W., Romijn, K., Geerts, G., Rooij, J. de & Toorn, M.C. van den (1997). *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Groningen: Martinus Nijhoff.

Halliday, M.A.K. (1994). *An introduction to functional grammar*. Londen: Edward Arnold.

Hallin, D.C. & Mancini, P. (2004). *Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics*. Cambridge: University Press.

Hamilton, D.L. & Huffman, L.J. (1971). Generality of impression-formation processes for evaluative and nonevaluative judgments. *Journal of Personality and Social Psychology*, 20(2), 200-207, DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/h0031698>.

Hamilton, M. A. & Hunter, J.E. (1998). The effect of language intensity of receiver evaluations of message, source and topic. In: M. Allen & R.W. Preiss (Eds.), *Persuasion: Advances through meta-analysis* (99-138). Cresskill, NJ: Hampton Press.

Hamilton, M.A., Hunter, J.E., & Burgoon, M. (1990). An empirical test of an axiomatic model of the relationship between language intensity and persuasion. *Journal of Language and Social Psychology*, 9(4), 235-255, DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0261927X9094002>.

Hamilton, M.A. & Stewart, B.L. (1993). Extending an information processing model of language intensity effects. *Communication Quarterly* 41(2), 231-246, DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/01463379309369882>.

Hård af Segerstad, Y. & Sofkova Hashemi, S. (2006). Learning to write in the information age: a case study of schoolchildren's writing in Sweden. In L. van Waes, M. Leijten & C.M. Neuwirth (Eds.), *Writing and digital media* (pp. 49-63). Amsterdam: Elsevier.

Hendriks, B., Starren, M., Hoeken, H., Brandt, C. van den, Nederstigt, U., & le Pair, R. (2005). Stijl, cultuur en overtuigingskracht. De invloed van culturele stijlverschillen op de overtuigingskracht van een fondswervingbrief. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 27(3), 230-244.

Hendrikx, W. (2000). *Schrijven voor het beeldscherm: internet, intranet, helpsystemen*. Den Haag: Sdu.

Herring, S.C., Scheidt, L.A., Wright, E. & Bonus, S. (2005). Weblogs as a bridging genre. *Information Technology & People*, 18(2), 142-171.

Hippler, H.-J. & Schwarz, N. (1986). Not forbidding isn't allowing: the cognitive basis of the forbid/allow asymmetry. *Public Opinion Quarterly*, 50(1), 87-96, DOI: <http://dx.doi.org/10.1086/268961>.

Hoeken, H. & Hustinx, L. (2003). The relative persuasiveness of anecdotal, statistical, causal, and expert evidence. In F.H. van Eemeren, J.A. Blair en C.A. Willard [et al.] (Eds.), *Proceedings of the Fifth Conference of the International Society for the Study of Argumentation* (pp. 497-502). Amsterdam: Sic Sat.

Hoeken, H. & Hustinx, L. (2007). The influence of additional information on the persuasiveness of flawed arguments by analogy. In F.H. van Eemeren, J.A. Blair, C.A. Willard & B. Garssen (Eds.), *Proceedings of the Sixth Conference of the International Society for the Study of Argumentation* (pp. 625-630). Amsterdam: Sic Sat.

Hoeken, H. & Hustinx, L. (2009). When is statistical evidence superior to anecdotal evidence in supporting probability claims? The role of argument type. *Human Communication Research*, 35(4), 491-510, DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-2958.2009.01360.x>.

Hoeksema, J. (1994). On the grammaticalization of negative polarity items. *Proceedings of the Twentieth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society: general session dedicated to the contributions of Charles J. Fillmore*, 273-282.

- Hoeksema, J. (2012). Elative compounds in Dutch: types and historical development. In G. Oebel (Ed.), *Crosslinguistic comparison of intensified adjectives and adverbs* (pp. 97-142). Hamburg: Verlag Dr. Kovač.
- Holleman, B.C. (2000). *The forbid/allow asymmetry. On the cognitive mechanisms underlying response effects in surveys*. Amsterdam: Rodopi.
- Hornikx, J. (2012). The effect of hedges and pledges in advertisements for high and low reputation brands. In F.H. van Eemeren & B. Garssen (Eds.), *Exploring Argumentative Contexts* (pp. 307-319). Amsterdam: Benjamins.
- Hornikx, J. (2014). Het effect van evidentiekwaliteit op de beoordeling van standpunten: de rol van toegevoegde tekst. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 36(1), 107-125.
- Hornikx, J., Pieper, M. & Schellens, P.J. (2008). Versterkende, afzwakkende en numerieke markeringsen in claims over cosmetica-producten: maken ze claims overtuigender? *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 36(1), 3-13.
- Hullett, C.R. (2005). The impact of mood on persuasion: a meta-analysis. *Communication Research*, 32(4), 423-442, DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0093650205277317>.
- Ito, R. & Tagliamonte, S. (2003). *Well weird, right dodgy, very strange, really cool: layering and recycling in English intensifiers*. *Language in Society*, 32(2), 257-279, DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/S0047404503322055>.
- Jespersen, O. (1922). *Language. It's nature development and origin*. London: George Allen & Unwin LTD.
- Jing-Schmidt, Z. (2007). Negativity bias in language: a cognitive-affective model of emotive intensifiers. *Cognitive Linguistics*, 18(3), 417-443, DOI: <http://dx.doi.org/10.1515/COG.2007.023>.
- Jones, L.V. & Thurstone, L.L. (1955). The psychophysics of semantics: an experimental investigation. *The Journal of Applied Psychology*, 39(1), 31-36, DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/h0042184>.
- Kaashoek, P.M. & Simons, M. (2000). *Schrijven voor (multi)media*. Bussum: Coutinho.
- Kamoen, N. (2012). *Positive versus negative. A cognitive perspective on wording effects for contrastive questions in attitude surveys*. Proefschrift aan de Universiteit Utrecht.
- Kamoen, N., Holleman, B. & Bergh, H. van den (2007). Hoe makkelijk is een niet moeilijke tekst? Een meta-analyse naar het effect van vraagformulering in tekstevaluatieonderzoek. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 29(4), 314-332.
- Kamoen, N., Holleman, B., Mak, P., Sanders, T. & Bergh, H. van den (2011). Agree or disagree? Cognitive processes in answering contrastive survey questions. *Discourse Processes*, 48(5), 355-385, DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/0163853X.2011.578910>.
- Kanouse, D.E. & Hanson, L.R. (1971). Negativity in evaluations. In E. Jones (Ed.), *Attribution: perceiving the causes of behavior* (pp. 47-62). Morristown: General learning press.
- Keune, K. (2012). *Explaining register and sociolinguistic variation in the lexicon: corpus studies on Dutch*. Proefschrift Radboud Universiteit Nijmegen.
- Kirchner, G. (1955). *Gradadverbien: Restriktiva und Verwandtes im heutigen Englisch*. Halle: Max Niemeyer Verlag.

Klein, H. (1998). *Adverbs of degree in Dutch and related languages*. Amsterdam: Benjamins.

Kramer, C. (1974). Women's speech: separate but unequal? *Quarterly Journal of Speech*, 60(1), 14-24, DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/00335637409383203>.

Krippendorff, K. (2004). *Content analysis. An introduction to its methodology*. California: Sage.

Kunneman, F., Liebrecht, C., Mulken, M. van & Bosch, A. van den (2014). Signaling sarcasm: from hyperbole to hashtag. *Information Processing and Management*, DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.ipm.2014.07.006>

Kussendrager, N., Lugt, D. van der & Rogmans, B. (1992). *Basisboek journalistiek. Achtergronden, genres, vaardigheden*. Groningen: Wolters-Noordhoff.

Labov, W. (1972). *Language in the inner city: studies in the Black English vernacular*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Lenker, U. (2008). Booster prefixes in Old English – an alternative view of the roots of ME *forsooth*. *English Language and Linguistics*, 12(2), 245-265, DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/S136067430800261X>.

Liebrecht, C., Hustinx, L. & Mulken, M. van (2013). Waarom het glas toch echt half leeg is. Onderzoek naar de kracht van positieve en negatieve evaluaties. In: R. Boogaart & H. Jansen (Eds.) *Studies in Taalbeheersing 4* (pp. 269-278). Assen: Van Gorcum.

Lindgren, E., Leijten, M. & Waes, L. van (2011). Adapting to the reader during writing. *Written Language & Literacy*, 14(2), 188-223, DOI: <http://dx.doi.org/10.1075/wll.14.2.02lin>.

Low, G. & Cameron, L. (2002). Applied-linguistic comments on metaphor identification. *Language and Literature*, 11(1), 84-90, DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/096394700201100109>.

Macaulay, R. (2006). Pure grammaticalization: the development of a teenage intensifier. *Language Variation and Change*, 18(3), 267-283, DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/S0954394506060133>.

Marcoccia, M. (2004). On-line polylogues: conversation structure and participation framework in internet newsgroups. *Journal of Pragmatics*, 36(2), 115-145, DOI: [http://dx.doi.org/10.1016/S0378-2166\(03\)00038-9](http://dx.doi.org/10.1016/S0378-2166(03)00038-9).

Martin, J.R. & White, P.R.R. (2005). *The language of evaluation. Appraisal in English*. Hampshire/New York: Palgrave MacMillan.

McEwen, W.J. & Greenberg, B.S. (1970). The effect of message intensity on receiver evaluations of source, message and topic. *The Journal of Communication*, 20(4), 340-350, DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1460-2466.1970.tb00892.x>.

Mehrley, R.S. & McCroskey, J.C. (1970). Opinionated statements and attitude intensity as predictors of attitude change and source credibility. *Speech Monographs*, 37(1), 47-52, DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/03637757009375648>.

Midgett, E., Haria, P. & MacArthur, C. (2008). The effects of content and audience awareness goals for revision on the persuasive essays of fifth- and eighth-grade students. *Reading and Writing*, 21(1/2), 131-151, DOI: <http://dx.doi.org/10.1007/s11145-007-9067-9>.

- Miller, G.R. & Basehart, J. (1969). Source trustworthiness, opinionated statements, and response to persuasive communication. *Speech Monographs*, 36(1), 1-7, DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/03637756909375602>.
- Mos, M. & Wijk, C. van (2013). Inventief evalueren in reclame. Algemene effecten en modererende factoren. In: R. Boogaart & H. Jansen (Eds.) *Studies in Taalbeheersing* 4 (pp. 279-289). Assen: Van Gorcum.
- Mulac, A., Bradac, J., & Gibbons, P. (2001). Empirical support for the gender-as-culture hypothesis. An intercultural analysis of male/female language differences. *Human Communication Research*, 27(1), 121-152, DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-2958.2001.tb00778.x>.
- Mulken, M. van & Schellens, P.J. (2006). Overtuigend? Een stilistische analyse van persuasieve teksten. In: H. Hoeken, B. Hendriks & P.J. Schellens (Eds.) *Studies in Taalbeheersing* 2 (224-236). Assen: Van Gorcum.
- Mulken, M. van & Schellens, P.J. (2012). Over loodzware bassen en wapperende broekspijpen. Gebruik en perceptie van taalintensiverende stijlmiddelen. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 34(1), 26-53.
- Na, S.-H., Lee, Y., Nam, S.-H. & Lee, J.-H. (2009). Improving opinion retrieval based on query-specific sentiment lexicon. In M. Boughanem, C. Berrut, J. Mothe & C. Soule-Dupuy, *Advances in information retrieval. 31th European Conference on IR Research, ECIR 2009, Toulouse, France, April 6-9, 2009. Proceedings* (pp. 734-738). Berlijn: Springer.
- National Television Violence Study (Volume 1) (1996). Thousand Oaks: Sage.
- Neessen, G., & Hornikx, J. (2012). The effect of communication modality on the persuasiveness of hedges and pledges in advertising claims. In P. Heynderickx, S. Dieltjens, G. Jacobs, P. Gillaerts & E. de Groot (Eds.), *The language factor in international business: New perspectives on research, teaching and practice* (pp. 199-214). Bern: Peter Lang.
- Neuendorf, K.A. (2002). *The content analysis guidebook*. Thousand Oaks: Sage.
- Ng, S.H. & Bradac, J.J. (1993). *Power of language: verbal communication and social influence*. Language and language behaviours (3). London: Sage Publications.
- Niessen, R. & Sussex, R. (2006). Ludicity and negotiated meaning in internet chat. In L. van Waes, M. Leijten & C.M. Neuwirth (Eds.), *Writing and digital media* (pp. 65-75). Amsterdam: Elsevier.
- Nisbett, R. & Ross, L. (1980). *Human inference: strategies and shortcomings of social judgment*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Nuijten, C.M., Hendriks Vettehen, P.G.J. & Storms, A.A.M.M. (2004). Sensationalisme in het Nederlandse televisienieuws in de periode 1995-2001. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 32(2), 111-127.
- Oliver, M.B. (1994). Portrayals of crime, race, and aggression in "reality-based" police shows: a content analysis. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 38(2), 179-192, DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/08838159409364255>.
- Os, C. van (1989). *Aspekte der Intensivierung in Deutschen*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.

Osgood, C.E. (1959). The representational model and relevant research methods. In I.S. Pool (Ed.), *Trends in content analysis* (pp. 33-88). Urbana: University of Illinois.

Ouden, H. den & Wijk, C. van (2007). 'Om vet gaaf op te kicken': over jongerentaal en het gebruik ervan in productadvertenties. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 35(3), 232-248.

Pander Maat, H. (2004). Wervend taalgebruik in persberichten – werkt het? Hoe journalisten omgaan met persberichten in de luchtvaartsector. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 26(3), 207-223.

Pander Maat, H. (2007). How promotional language in press releases is dealt with by journalists: genre mixing or genre conflict? *Journal of Business Communication*, 44(1), 59-95, DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0021943606295780>.

Pang, B., Lee, L. & Vaithyanathan, S. (2002). Thumbs up?: Sentiment Classification using Machine Learning Techniques. *EMNLP '02 Proceedings of the ACL-02 Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing*, 10, 79-86, DOI: <http://dx.doi.org/10.3115/1118693.1118704>.

Paradis, C. (2000). 'It's well weird': degree modifiers of adjectives revisited: the nineties. In J.M. Kirk (Ed.), *Corpora galore. Analyses and techniques in describing English* (pp. 147-160). Amsterdam: GA.

Parkinson, B. (1995). *Ideas and realities of emotion*. London/New York: Routledge.

Peeters, G. & Czapinski, J. (1990). Positive-negative asymmetry in evaluations: the distinction between affective and informational negativity effects. *European Review of Social Psychology*, 1(1), 33-60, DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/14792779108401856>.

Peneguy, L.D. (1999). Curbing language intensity. *IEEE Transactions on Professional Communication*, 42(1), 52-54, DOI: <http://dx.doi.org/10.1109/47.749368>.

Peters, H. (1994). Degree adverbs in Early Modern English. In D. Kastovsky (Ed.), *Studies in modern English* (pp. 269-288). Berlin / New York: Mouton de Gruyter.

Phillips, B.J. & McQuarrie, E.F. (2002). The development, change, and transformation of rhetorical style in magazine advertisements 1954-1999. *Journal of Advertising*, 31(4), 1-13, DOI: <http://dx.doi.org/10.1353/asr.2006.0010>.

Potter, W.J. & Levine-Donnerstein, D. (1999). Rethinking validity and reliability in content analysis. *Journal of Applied Communication Research*, 27(3), 258-284, DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/00909889909365539>.

Pratto, F. & John, O.P. (1991). Automatic vigilance: the attention-grabbing power of negative social information. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(3), 380-391.

Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G. & Svartvik, J. (1985). *A comprehensive grammar of the English language*. Londen: Longman.

Recski, L.J. (2004). '... It's really ultimately very cruel': contrasting English intensifier collocations across EFL writing and academic spoken discourse. *D.E.L.T.A.*, 20(2), 211-234, DOI: <http://dx.doi.org/10.1590/S0102-44502004000200002>.

Reichheld, F.F. & Schefter, P. (2000). E-Loyalty: your secret weapon on the Web. *Harvard Business Review*, 78(4), 105-113. Verkregen via <http://academy.clevelandclinic.org/Portals/40/SamsonParticipants/E-Loyalty.pdf>.

- Renkema, J. (1997). Geïntensiveerd taalgebruik: een analyseschema. In H. van den Bergh, D. Janssen, N. Bertens & M. Damen (Eds.), *Taalgebruik ontrafeld* (pp. 495-504). Dordrecht: Foris Publications.
- Renkema, J. (2000). *Tussen de regels. Over taalgebruik in bijsluiters, belastingformulieren en bijbelvertalingen*. Utrecht: Het Spectrum.
- Renkema, J. (2005). *Schrijfwijzer*. Den Haag: SDU.
- Renkema, J. (2011). Een verkennend onderzoek naar taalverruwing. *Internationale Neerlandistiek*, 49(1), 25-43, DOI: <http://dx.doi.org/10.5117/IVN2011.1.RENK>.
- Richardson, K. (2001). Risk news in the world of internet newsgroups. *Journal of Sociolinguistics*, 5(1), 50-72.
- Rijke, M. de, Jijkoun, V., Laan, F., Weerkamp, W., Ackermans, P. & Geleijnse, G. (2013). Generating, Refining and Using Sentiment Lexicons. In P. Spyns & J. Odiijk (Eds.), *Essential Speech and Language Technology for Dutch, Theory and Applications of Natural Language Processing* (pp. 359-377). DOI: http://dx.doi.org/10.1007/978-3-642-30910-6_20.
- Roberts, I. (2010). Grammaticalization, the clausal hierarchy and semantic bleaching. In E.C. Traugott & G. Trousdale (Eds.), *Gradience, gradualness and grammaticalization* (pp. 45-74). Amsterdam: John Benjamins.
- Robinson, S. (2006). The mission of the j-blog: recapturing journalistic authority online. *Journalism*, 7(1), 65-83, DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/1464884906059428>.
- Rogan, R.G. & Hammer, M.R. (1998). An exploratory study of message affect behavior. A comparison between African Americans and Euro-Americans. *Journal of Language and Social Psychology*, 17(4), 449-465, DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0261927X980174002>.
- Rokeach, M. (1968). *Beliefs, attitudes, and values: a theory of organization and change*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Sadoski, M., Goetz, E.T. & Rodriguez, M. (2000). Engaging texts: Effects of concreteness on comprehensibility, interest, and recall in four text types. *Journal of Educational Psychology*, 92(1), 85-95, DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/0022-0663.92.1.85>.
- Sanders, E., Metselaar, K. & Schrama, M. (2000). *Stijlboek NRC Handelsblad*. Utrecht: Van Dale Lexicografie.
- Savolainen, R. (2001). 'Living encyclopedia' or idle talk? Seeking and providing consumer information in an internet newsgroup. *Library & Information Science Research*, 23(1), 67-90, DOI: [http://dx.doi.org/10.1016/S0740-8188\(00\)00068-2](http://dx.doi.org/10.1016/S0740-8188(00)00068-2).
- Schellens, P.J. (2013a). *De toon van het debat*. Afscheidsrede Radboud Universiteit Nijmegen.
- Schellens P.J. (2013b). De toon van het debat. Een stilistisch en argumentatief perspectief. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 35(2), 105-127.
- Schoonen, R. & Glopper, K. de (1996). Writing performance and knowledge about writing. In G. Rijlaarsdam, H. van den Bergh & M. Couzijn (Eds.), *Theories, models and methodology in writing research* (pp. 87-107). Amsterdam: Amsterdam University Press.

Schuman, H. & Presser, S. (1996). *Questions and answers in attitude surveys. Experiments on question form, wording and context*. London: Academic Press.

Schuurs, U. & Breij, B. (2008). Retorische analyse. In: P.J. Schellens & M. Steehouder (Eds.), *Tekstanalyse. Methoden en toepassingen*. Assen: Van Gorcum.

Scott, W.A. (1955). Reliability of content analysis: the case of nominal scale coding. *Public Opinion Quarterly*, 19(3), 321-325, DOI: <http://dx.doi.org/10.1086/266577>.

Semetko, H.A. & Valkenburg, P.M. (2000). Framing European politics: a content analysis of press and television news. *Journal of Communication*, 50(2), 93-109, DOI:<http://dx.doi.org/10.1111/j.1460-2466.2000.tb02843.x>.

Skowronski, J.J. & Carlston, D.E. (1989). Negativity and extremity biases in impression formation: a review of explanations. *Psychological Bulletin*, 105(1), 131-142, DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/0033-2909.105.1.131>.

Sloten, J. van (2011). *Opinieonderzoek reaguurders*. Zeist: Tangram Advies & Onderzoek.

Smedt, T. de & Daelemans, W. (2012). "Vreselijk mooi!" (terribly beautiful): a subjectivity lexicon for Dutch adjectives. *Proceedings of the 8th Language Resources and Evaluation Conference (LREC'12)*, 3568-3572. Verkregen via <http://www.clips.ua.ac.be/~walter/papers/2012/dd12-2.pdf>.

Sparks, J.R. & Areni, C.S. (2008). Style versus substance: multiple roles of language power in persuasion. *Journal of Applied Social Psychology*, 38(1), 37-60, DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1559-1816.2008.00295.x>.

Speriosu, M., Sudan, N., Upadhyay, S. & Baldridge, J. (2011). Twitter polarity classification with label propagation over lexical links and the follower graph. *Proceedings of EMNLP 2011, Conference of Empirical Methods in Natural Language Processing*, 53-63. Verkregen via <http://tinyurl.com/pswqlkz>.

Spooren, W. & Degand, L. (2010). Coding coherence relations: reliability and validity. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory*, 6(2), 241-266, DOI: <http://dx.doi.org/10.1515/cllt.2010.009>.

Steen, G. (1999). Genres of discourse and the definition of literature. *Discourse Processes*, 28(2), 109-120, DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/01638539909545075>.

Steen, G.J. (2007). *Finding metaphor in grammar and usage: a methodological analysis of theory and research*. Amsterdam: Benjamins.

Stenström, A.-B. (1999). 'He was really gormless' – 'She's bloody crap'. Girls, boys and intensifiers. In H. Hasselgard & S. Oksefjell (Eds.), *Out of corpora, studies in honour of Stig Johansson* (pp. 69-78). Amsterdam: GA.

Stenström, A.-B. (2000). 'It's enough funny, man': intensifiers in teenage talk. In J.M. Kirk (Ed.), *Corpora galore. Analyses and techniques in describing English* (pp. 177-190). Amsterdam: GA.

Sterkenburg, P.G.J. van & Pijnenburg, W.J.J. (1984). *Van Dale groot woordenboek van hedendaags Nederlands*. Utrecht, Antwerpen: Van Dale Lexicografie.

Stoffel, C. (1901). *Intensives and down-toners*. Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung.

- Sussex, R. (2004). Abstand, ausbau, creativity and ludicity in Australian English. *Australian Journal of Linguistics*, 24(1), 3-19, DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/0726860032000203182>.
- Taboada, M., Brooke, J., Tofiloski, M., Voll, K. & Stede, M. (2011). Lexicon-Based methods for sentiment analysis. *Computational Linguistics*, 37(2), 267-307, DOI: http://dx.doi.org/10.1162/COLL_a_00049.
- Tagliamonte, S.A. (2008). So different and pretty cool! Recycling intensifiers in Toronto, Canada. *English Language and Linguistics*, 12(2), 361-394, DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/S1360674308002669>.
- Tagliamonte, S. & Roberts, C. (2005). So weird; so cool; so innovative: the use of intensifiers in the television series *Friends*. *American Speech*, 80(3), 280-300, DOI: <http://dx.doi.org/10.1215/00031283-80-3-280>.
- Taylor, S.E. (1991). Asymmetrical effects of positive and negative events: the mobilization-minimization hypothesis. *Psychological Bulletin*, 110(1), 67-85, DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/0033-2909.110.1.67>.
- Tettero, L. (2005). *Webschrijven: schrijven voor nieuwe media*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Thompson, G. & Hunston, S. (2000). Evaluation: an introduction. In S. Hunston & G. Thompson (Eds.), *Evaluation in Text. Authorial stance and the construction of discourse* (pp. 1-27). Oxford: Oxford University Press.
- Vis, K. (2011). *Subjectivity in news discourse: a corpus linguistic analysis of informalization*. Proefschrift Vrije Universiteit Amsterdam.
- Wall, M. (2005). 'Blogs of war': weblogs as news. *Journalism*, 6(2), 153-172, DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/1464884905051006>.
- Ward, M.R. & Lee, M.J. (2000). Internet shopping, consumer search and product branding. *Journal of Product & Brand Management*, 9(1), 6-20.
- Weigand-de Vries, L. (2013). *Vreselijk saai of geweldig leuk? Exploring the relation between the polarity-specificity of adjectives and the choice of adverbial intensifiers in Dutch*. Masterthesis general linguistics, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Westin, I. & Geisler, C. (2002). A multi-dimensional study of diachronic variation in British newspaper editorials. *Icame Journal*, 26, 133-152.
- Wiebe, J., Wilson, T. & Cardie, C. (2005). Annotating expressions of opinions and emotions in language. *Language Resources and Evaluation*, 39(2/3), 165-210, DOI: <http://dx.doi.org/10.1007/s10579-005-7880-9>.
- Wilson, T., Wiebe, J. & Hwa, J. (2004). Just how mad are you? Finding strong and weak opinion clauses. *Proceedings of the 19th National Conference on Artificial Intelligence San Jose, California*, 761-767. Verkregen via <http://www.aaai.org/Papers/AAAI/2004/AAAI04-120.pdf>.
- Wilson, T., Wiebe, J. & Hwa, R. (2006). Recognizing strong and weak opinion clauses. *Computational Intelligence*, 22(2), 73-99, DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-8640.2006.00275.x>.
- Wood, W. & Quinn, J.M. (2003). Forewarned and forearmed? Two meta-analytic syntheses of forewarnings of influence appeals. *Psychological Bulletin*, 129(1), 119-138, DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/0033-2909.129.1.119>.
- Wyer, R.S. (1974). *Cognitive organization and change: An information processing approach*. New York: Erlbaum.

Bijlagen

—

BIJLAGEN: I Teksten in corpus 1

Tabel 1 | Krantenteksten in corpus 1, genre recensies (n = 50), waarbij krant 1 staat voor NRC Handelsblad en krant 2 voor De Telegraaf.

Nr	Krant	Titel	Auteur	Datum	Woorden
PR01-1	1	Pires' Chopin vol passie en weemoed	Wenneke Savenije	15-06-2009	386
PR02-1	1	Vloeimans opent zomerse serie zinderend	Amanda Kuypers	29-06-2009	358
PR03-1	1	Black Angels dragen erfenis sixties	Jan Vollaard	23-12-2008	425
PR04-1	1	Vlaamse discorock op Eurosonic	Yaël Vinckx	17-01-2009	506
PR05-1	1	Kittig lofzangeres van de heilige Dominicus	Henk van Gelder	29-06-2009	699
PR06-1	1	De lichte wereld van een alleskunner	Eddie Marsman	29-11-2008	501
PR07-1	1	Jack the Ripper kan hier elk moment opduiken	Sandra Smets	06-01-2009	514
PR08-1	1	Beklemmend en stil requiem voor een eiland	Eddie Marsman	10-12-2008	523
PR09-1	1	Onwaarschijnlijke evenwichtsspelletjes van Visser	Sandra Smets	05-01-2009	542
PR10-1	1	Jacob Backer: tegenpool van rommelige Rembrandt	Bram de Klerck	31-12-2008	575
PR11-1	1	Schlüter overtuigt als gegriefde boze Medea	Kester Freriks	17-11-2008	465
PR12-1	1	Romeo en Julia smachten naar de dood	Wilfred Takken	24-11-2008	493
PR13-1	1	Angstzweet op Woyzeck's schedel	Anneriek de Jong	27-10-2008	503
PR14-1	1	Een 'Joseph' als een stripverhaal	Henk van Gelder	15-12-2008	547
PR15-1	1	Hoop nu tijdloos noodlotsdrama	Wilfred Takken	15-01-2009	576
PR16-1	1	Memoires van een collectioneur	Atte Jongstra	24-12-2009	303
PR17-1	1	Een koninklijk postkoloniaal project	Toef Jaeger	24-12-2009	342

Tabel 1 | Vervolg

Nr	Krant	Titel	Auteur	Datum	Woorden
PR18-1	1	Traditioneel gedonderjaag op een Engels landgoed	Rob van Essen	18-12-2009	480
PR19-1	1	Met oogwit dat witter is dan de natuur heeft bedoeld	Toef Jaeger	18-12-2009	557
PR20-1	1	Alleen Berlijners houden niet van Haydn	Toef Jaeger	24-12-2009	615
PR21-1	1	'Ghetto porn' die zwart Amerika diep verdeelt	Coen van Zwol	02-12-2009	351
PR22-1	1	'De hel van '63' kluunt met moeite naar de eindstreep	André Waardenburg	16-12-2009	405
PR23-1	1	'Avatar' zet hele filmfilosofie op zijn kop	Dana Linssen	16-12-2009	444
PR24-1	1	Iedereen slachtoffer van zijn eigen ongeluk	Lucette ter Borg	16-12-2008	648
PR25-1	1	Tactiel spel van aantrekken en afstoten	Dana Linssen	09-12-2009	638
PR01-2	2	Formidabele Jo Lemaire	Bertjan ter Braak	29-12-2009	336
PR02-2	2	Liever vals dan niet	Bart Wijlaars	23-01-2009	418
PR03-2	2	Blof in topvorm	Jean-Paul van Heck	09-02-2009	437
PR04-2	2	Wibi geselt de trommelvliezen	Thiemo Wind	18-12-2009	557
PR05-2	2	Kamermuziek met hindernissen	Thiemo Wind	29-12-2009	529
PR06-2	2	Art Rotterdam haakt aan bij stad	Maaïke Staffhorst	06-02-2009	370
PR07-2	2	Pretpark stemt niet vrolijk	Paola van de Velde	21-11-2008	377
PR08-2	2	Andere culturen te kijk in Teylers Museum – Wilder dan thuis	Maarten Jager	22-01-2009	420
PR09-2	2	Littekens, koele blikken en moedervlekken	Maaïke Staffhorst	06-02-2009	436
PR10-2	2	Jasper Krabbé vecht tegen de vergetelheid – geheimen van het geheugen	Bertjan ter Braak	30-01-2009	466
PR11-2	2	Simons levert huzarenstukje	Esther Kleuver	30-01-2009	440

Tabel 1 | Vervolg

Nr	Krant	Titel	Auteur	Datum	Woorden
PR12-2	2	Zeeleeuwen stelen show in Ahoy	Richard van de Cromme	21-12-2009	409
PR13-2	2	Energieke Romeo en Julia van Ro Theater	Marco Weijers	24-11-2008	475
PR14-2	2	Nadenken over het ondenkbare	Marco Weijers	27-01-2009	471
PR15-2	2	Beperkt houdbaar	Esther Kleuver	03-02-2009	547
PR16-2	2	Kijk mij eens vies doen	Annet de Jong	10-10-2008	330
PR17-2	2	Land zonder Sarah knaagt en verwacht	Lies Schut	24-11-2008	426
PR18-2	2	Bernlefs 'rode droom' is grijs	Lies Schut	23-01-2009	466
PR19-2	2	Bizarre realiteit wordt mooie roman	Onbekend	22-12-2009	515
PR20-2	2	Angst voor islam en terrorisme	Lies Schut	22-12-2009	510
PR21-2	2	Ode aan de ware liefde	Eric Koch	26-11-2009	372
PR22-2	2	Geloof, hoop en liefde	Annet de Jong	12-02-2009	247
PR23-2	2	Leonardo DiCaprio en Kate Winslet zijn weer samen	Annet de Jong	22-01-2009	333
PR24-2	2	Brad Pitt wordt wel erg snel oud!	Marco Weijers	29-01-2009	342
PR25-2	2	Seks met je ex: It's complicated	Annet de Jong	24-12-2009	270

Tabel 2 | Krantenteksten in corpus 1, genre columns (n = 50), waarbij krant 1 staat voor *NRC Handelsblad* en krant 2 voor *De Telegraaf*.

Nr	Krant	Titel	Auteur	Datum	Woorden
P001-1	1	Dit kabinet brengt het volgende in grote problemen	Flip de Kam	19-09-2009	757
P002-1	1	Nachtwinkel	Hugo Camps	12-12-2009	744
P003-1	1	Eindejaarsrally	Erica Verdegaal	29-09-2008	583
P004-1	1	Kraaienmars	Erica Verdegaal	15-11-2008	566
P005-1	1	Had ik nou maar	Auke Kok	11-12-2009	458
P006-1	1	'Papi' Berlusconi is vooral een romanfiguur	Aaf Brandt Corstius	05-05-2009	392
P007-1	1	Mooie namen	Frits Abrahams	18-12-2009	528
P008-1	1	Bijgeloof baadt soms	Annelies Verbeke	23-12-2009	394
P009-1	1	Big chief van Peking	Tom Egbers	11-08-2008	525
P010-1	1	Toespraakjes	Paulien Cornelisse	06-12-2008	582
P011-1	1	We knallen ons vrolijk richting nachtmerrie	Jan Blokker	31-12-2008	594
P012-1	1	Profiel of stabiliteit?	J.M. Bik	17-03-2008	715
P013-1	1	Honderd jaar Springfield, Illinois	Heleen Mees	14-11-2008	762
P014-1	1	Louis van Gaal: homovriend	Hugo Camps	15-11-2008	621
P015-1	1	Nijntje parodiëren mag	Bas Kist	28-12-2008	515
P016-1	1	Mythejagers	Hubert Smeets	17-08-2009	547
P017-1	1	Aanklacht tegen geluk	Annelies Verbeke	09-12-2009	382
P018-1	1	Ja ... en nee	Paulien Cornelisse	07-02-2009	497

Tabel 2 | Vervolg

Nr	Krant	Titel	Auteur	Datum	Woorden
P019-1	1	Bij de hotdogtent kregen we een update	Aaf Brandt Corstius	01-05-2009	364
P020-1	1	Libero, rust zacht	Auke Kok	28-11-2008	430
P021-1	1	Het kind vertrekt	Frits Abrahams	30-11-2009	579
P022-1	1	Mafkezen	Hubert Smeets	10-08-2009	544
P023-1	1	De koddebeiertrekken van heel dit kabinet	Jan Blokker	14-12-2009	616
P024-1	1	De tranen van Colin Powell	Juurd Eijssvoogel	07-11-2008	774
P025-1	1	De lessen van Dubai World	Heleen Mees	11-12-2009	811
P001-2	2	Grenscnflict	Joshua Livestro	14-11-2009	437
P002-2	2	Boeven vangen	John vd Heuvel	25-10-2009	427
P003-2	2	Straatvechters versus magistraten	John vd Heuvel	23-11-2008	542
P004-2	2	Gemeentewiet	Rob Hoogland	24-11-2008	451
P005-2	2	Bang voor moslims	Funda Mijde	23-1-2009	504
P006-2	2	Geen tickettaks, geen schoenlepel	Jos van Noord	24-01-2009	464
P007-2	2	De duivel draagt Dior	Robert Strijland	21-11-2008	390
P008-2	2	Zelfkastijding	Frank	19-10-2009	393
P009-2	2	Kattenpis	Pieter Nijdam	21-11-2008	396
P010-2	2	Blauw	Onbekend	28-01-2009	445
P011-2	2	Gevonden en verloren	Felix Wilbrinks	21-11-2008	547
P012-2	2	Goofy	Rob Hoogland	20-11-2008	435

Tabel 2 | Vervolg

Nr	Krant	Titel	Auteur	Datum	Woorden
P013-2	2	Leermomenten	Jeffrey Wijnberg	24-11-2008	449
P014-2	2	Goud, zilver en brons op Sportgala	Marianne Timmer	18-12-2009	629
P015-2	2	Pillen-rommel	René Steenhorst	20-10-2009	385
P016-2	2	Onverwacht telefoontje	John vd Heuvel	25-01-2009	403
P017-2	2	Pronkies herinnering 23	Marianne Janssen	28-01-2009	407
P018-2	2	Weg uit Afghanistan	Joshua Livestro	24-01-2009	507
P019-2	2	Bush heeft er een rotzooi van gemaakt	Maarten Lafeber	20-11-2008	551
P020-2	2	Rusten op je luieren	Huib Boogert	22-11-2008	533
P021-2	2	Seksplosie	Catherine Keyl	25-11-2009	488
P022-2	2	Kritiek	Onbekend	04-12-2009	511
P023-2	2	Schelden in Kamer als shocktherapie	Paul Jansen	25-11-2008	778
P024-2	2	Gerbrands & NOC*NSF	Jaap de Groot	22-11-2008	511
P025-2	2	Aandelhouderswaarde	Joost van der Does de Willebois	27-01-2009	497

Tabel 3 | Internetteksten in corpus 1, genre recensies (n = 50), waarbij S.T. 1 staat voor schrijverstype professional en S.T. 2 voor schrijverstype amateur.

Nr	S.T.	Titel	Auteur	Website	Datum	Woorden
DR01-1	1	'Hans & Grietje De Musical' – familievoorstelling valt in de smaak	Laura Krut	Musical-info	09-11-2009	544
DR02-1	1	Antonia Baehr lacht op commando in 'Rire' op Something RAW	Vincent Kouters	Vincent Kouters	28-02-2009	568
DR03-1	1	Goal van MC	Simon van den Berg	Simber	24-10-2008	344
DR04-1	1	Hond, opium voor het volk	Joukje Akveld	Joukjeadveld	05-10-2009	380
DR05-1	1	Musical Urinetown – Maatschappelijke diepgang in nieuwe M-lab-musical	Thomas de Heide	Musical-info	11-09-2009	482
DR06-1	1	De sims 3	Jelle van Es	Insidegamer	29-10-2009	462
DR07-1	1	The House of Dead: OVERKILL	Jelle van Es	Insidegamer	13-02-2009	487
DR08-1	1	ATV Offroad Fury 4	Joeri Crauwels	Ng-gamer	24-10-2008	460
DR09-1	1	A Vampire Story	Joeri Crauwels	Ng-gamer	13-11-2008	475
DR10-1	1	Disaster is geen echte ramp	Ellen de Lange-Ros	Jouwgames	25-10-2008	661
DR11-1	1	Nelly Furtado – Mi Plan	Harm Goustra	Podiuminfo	13-11-2009	310
DR12-1	1	Sensual: energieke bruggenbouwer tussen Amsterdam en Salvador	Pien Koome	Onstage	05-11-2009	375
DR13-1	1	Three-ality – 'T Minne'	Roel	Musicfrom	25-01-2009	414
DR14-1	1	Pete Philly & Perquisite – 'Mystery Repeats: The Live Edition'	Pim	Musicfrom	09-01-2009	406
DR15-1	1	R.E.M. – Accelerate	Eric Rijlaarsdam	Festivalinfo	22-05-2008	337

Tabel 3 | Vervolg

Nr	S.T.	Titel	Auteur	Website	Datum	Woorden
DR16-1	1	'God is een blauwbiigorgel'	Sebastiaan Kort	Nrcboeken	13-03-2009	244
DR17-1	1	Een confronterende blik in de goot	Lotte Brugman	Recensieweb	27-08-2008	570
DR18-1	1	Schieten op Volkert van der G.	John-Boy Vossen	Nusport	25-07-2008	403
DR19-1	1	Intiem met Mart Smeets	Rob de Haan	Nusport	06-12-2008	577
DR20-1	1	Uit het Vlaamse volk, voor het Vlaamse volk	Mirjam Noorduijn	Nrcboeken	27-02-2009	499
DR21-1	1	Winterstilte	Dana Linssen	Nrc	04-03-2009	335
DR22-1	1	Confessions of a shopaholic	Cecile Elffers	Filmtotaal	11-03-2009	335
DR23-1	1	Jongensboek en roadmovie	Jan Pieter Ekker	Cinema	17-07-2008	515
DR24-1	1	Spion van Oranje	Constant Hoogenbosch	Mikrogids	??-??- 2009	531
DR25-1	1	Pluk de kleine bever	Fritz de Jong	Parool	11-11-2009	224
DR01-2	2	Groninger studentencabaret opent blik vol talenten	Julia Kramer	Deadline	08-11-2009	479
DR02-2	2	Lebbis – Hoe laat begint het schieten?	Martijn (partyanimal87)	Frontpage.fok	05-12-2008	403
DR03-2	2	Droge humor met Philippe Geubels	Joyce Matté	Cjp.be	26-01-2009	460
DR04-2	2	Kommel Foo oog in oog met boze wolf	Julie de Jonghe	Cjp.be	01-12-2008	324
DR05-2	2	Ciske de Rat – De Musical	Joost Melis (Pink_ Floyd)	Frontpage.fok	18-09-2008	465
DR06-2	2	PSP mini – Review: VEMPIRE	Eline Muijres	Gamez	11-10-2009	569

Tabel 3 | Vervolg

Nr	S.T.	Titel	Auteur	Website	Datum	Woorden
DR07-2	2	DJ Star voor Nintendo DS	Mathijsvk	Dsgames	19-09-2009	302
DR08-2	2	Feeding Frenzy 2: Shipwreck Showdown (arcade)	Koei	Games.fok	23-09-2008	649
DR09-2	2	House of the Dead 2 én 3 Return	Chris (afterparty05)	Games.fok	04-04-2008	759
DR10-2	2	Lips	Niels (Rosssdale)	Games.fok	03-12-2008	657
DR11-2	2	Nits: vrouwoud in nieuwe muziek	Diederik	Cd-recensies. nieuwslog	01-11-2009	368
DR12-2	2	Delain – 'April Rain'	Eelco van der Meer	Musicfrom	19-03-2009	356
DR13-2	2	Marieke Jager geeft dynamisch en enthousiast optreden weg	Marjon Geurink	3voor12.vpro	24-02-2009	369
DR14-2	2	Acda en de Munnik – Jou leven lang bij mij	Raoul Markaban	Festivalinfo	09-11-2009	388
DR15-2	2	Air – Love 2	Flat Yari	Partyflock	05-11-2009	467
DR16-2	2	Oorlogskind	Marjolein Ensink	Watleesjij	15-12-2009	419
DR17-2	2	Veroordeel me van Klaas Bond	Annette	Vrouwen thrillers	10-02-2008	325
DR18-2	2	100% Bo door Niki Smit	Tessa de Reus	Boekreviews	28-11-2008	296
DR19-2	2	3 vriendinnen, 7 verlangens door Jodi Lynn Anderson	Tessa de Reus	Boekreviews	06-04-2008	416
DR20-2	2	Achter de schermen bij Peter R. de Vries, misdaadverslaggever door Kees van der Spek	Linda de Reus	Boekreviews	03-03-2008	459
DR21-2	2	Mooi! Weer een filmrecensie #3	Mooi! Weer Stefan	Buurtlink	24-03-2009	477
DR22-2	2	The Burning Plain	Sven de Schutter	Kutsite.com	18-03-2009	480

Tabel 3 | Vervolg

Nr	S.T.	Titel	Auteur	Website	Datum	Woorden
DR23-2	2	Public Enemy Number One (Part II)	Tom Pitom	Frontpage.fok	18-02-2009	528
DR24-2	2	Bride Wars	Chantal (Roncha01)	Frontpage.fok	25-03-2009	486
DR25-2	2	Nativity Story	Maria Leinenga	Hypes	25-12-2008	241

Tabel 4 | Internettteksten in corpus 1, genre columns (n = 50), waarbij S.T. 1 staat voor schrijverstype professional en S.T. 2 voor schrijverstype amateur.

Nr	S.T.	Titel	Auteur	Website	Datum	Woorden
D001-1	1	Daar, bij 'Telekids', ontdekten Carlo en Irene hun stijl	Aaf Brandt Corstius	Nrcnext	27-03-2009	400
D002-1	1	De allerlaatste kans van God	Thijs Zonneveld	Nu	27-02-2009	534
D003-1	1	Jezus droeg een broekpak	Nico Dijkshoorn	Nu	05-03-2009	533
D004-1	1	Bij Ons in de PC, wereldtelevisie	Bert Brussen	Zappen.blog	11-04-2008	618
D005-1	1	Zwaar jaar	Rob Wijnberg	Nrcnext	17-03-2009	360
D006-1	1	GeenStijls geheime programmering	Arjan Dasselaar	Nu	27-12-2008	416
D007-1	1	Iemand moet de president helpen. Het Nobelprijscomit� heeft dit voor ons gedaan	Kader Abdolah	Extra. volkskrant	12-10-2009	514
D008-1	1	Kilometerheffing moet pijn doen	Mathijs Bouman	Z24	30-11-2009	554
D009-1	1	Ratelbandrecorder	Jan Bontje	Examedia	06-11-2009	260
D010-1	1	Waarom hebben zoveel mensen een God nodig?	Simon Rozendaal	Elsevier	27-02-2009	530
D011-1	1	Is 'seks, seks, seks' enige menselijke drijfveer?	Liesbeth Wytzes	Elsevier	06-01-2009	569
D012-1	1	E-mailloze dag, te belachelijk voor woorden	Sjoukje Dijkstra	Carriere.blog	28-11-2008	435
D013-1	1	Thuisbevalling is uit de mode	Amber van Pinxteren	Gezondheid. blog	17-02-2009	261
D014-1	1	Welkom in de gewone wereld, Andries Knevel	Simon Rozendaal	Elsevier	05-02-2009	443
D015-1	1	Stamcellen? Vlak Iran niet uit	Martijn van Calmthout	Vkblog	26-02-2009	362
D016-1	1	Kijk uit, bidden kan extreem gevaarlijk zijn!	Afshin Ellian	Elsevier	25-03-2009	410

Tabel 4 | Vervolg

Nr	S.T.	Titel	Auteur	Website	Datum	Woorden
DO17-1	1	Heel Nederland is Hero Brinkman zat	Dominique Weesie (Fleischbaum)	Geenstijl	09-01-2009	255
DO18-1	1	De slag om Venlo	Jeroen Mirck	Joop	15-11-2009	617
DO19-1	1	NOS neemt de vluchtstrook, achterban BOOS	Mutsaerts	Geenstijl	28-02-2009	282
DO20-1	1	Volkskrant vuistdiep in John Leerdam	Pritt Stift	Geenstijl	24-05-2009	303
DO21-1	1	Doe die AOW dan maar naar 67	Renée Braams	Extra. volkskrant	29-03-2009	445
DO22-1	1	Pensioenen nu niet omlaag	Dolf van den Brink	Nrc	04-03-2009	560
DO23-1	1	Excusbrief bestuursvoorzitter Van Lanschot lijkt meer op een advertentie	Willem van der Does	Nrc	20-03-2009	532
DO24-1	1	Lang leve de stijlloze televisie!	Henri-Martin Schoonakker	Brabants dagblad	10-04-2009	424
DO25-1	1	Lesje geschiedenis voor Van Veen en Pechtold	Paul Lieben	Elsevier	10-11-2009	351
DO01-2	2	De crisis als zondebok	Misjnoe	Gamer	03-08-2009	596
DO02-2	2	Het single-leven (hemels of horror?)	Boedghi	Partyflock	21-02-2009	458
DO03-2	2	Het geweld der aarde	Roelofzen	Gamer	27-06-2009	331
DO04-2	2	Weg met de crisis Anyway the wind blows	Hoite Vellema	Sargasso	21-02-2009	505
DO05-2	2	De lege inspraak van AKKU	Heidebloempje	Ans-online	06-05-2009	514
DO06-2	2	Niet te geloven	Satuka	Satuka	14-03-2008	633
DO07-2	2	Dat typisch Hollands vingertje	Gyurka Jansen	Dejaap	28-12-2009	431
DO08-2	2	Held: Jasper Schuringa	Levi Boitelle	Dejaap	26-12-2009	331

Tabel 4 | Vervolg

Nr	S.T.	Titel	Auteur	Website	Datum	Woorden
D009-2	2	Zendtijd voor dierenpartijen	Heidebloempje	Ans-online	19-12-2008	592
D010-2	2	Waarom mannen homo's haten	Liesjelief	Partyflock	17-09-2008	405
D011-2	2	Slechte mannen, foute exen	René Scheffer	Vkblog	11-03-2007	467
D012-2	2	Plasterk neemt revanche	Eric Melse	Rtl	03-12-2009	494
D013-2	2	Bloemschikkers bid tot Valentijn!	Mark (dixak)	Frontpage.fok	12-02-2006	609
D014-2	2	Niet dat de magie er niet is	Martin Kloos	Martinkloos	??-09-2009	507
D015-2	2	Bevrijd de postcode voor een transparanter Nederland	Lex Slaghuis	Frankwatching	05-03-2009	341
D016-2	2	IMHALAL ZOEKMACHINE: IN STRIID MET VRIJE WESTERSE WAARDEN! Pla-sterk DOET NIETS!	Jan P. en Aerdappel	Vkblog	08-11-2009	412
D017-2	2	Nobelprijs voor klimaatscepticus	Britter	Trouw communities	28-09-2009	347
D018-2	2	Ook BN'ers ontkomen niet aan 'Kafkaïaanse' situaties	Lobke van der Meulen	Blog.kennisland	30-10-2009	211
D019-2	2	Gidsen in plaats van ontrafelen	Lobke van der Meulen	Blog.kennisland	11-11-2009	436
D020-2	2	Wensenlijstje en budgetteren, gaat dat samen?	Barbara B	Viva	18-01-2009	522
D021-2	2	Hapje?	Lilian M	Viva	11-11-2009	368
D022-2	2	Meer kan, minder mag	René van Engelenburg	Xs4all	04-03-2008	301
D023-2	2	Vrijheidsbeperking met nieuwe middelen	Laurens Mommers	Xs4all	30-06-2008	555
D024-2	2	Iedere zorginstelling heeft de reputatie die zij verdient	Mildred Hofkes	Zorgvisie	07-01-2009	414
D025-2	2	Sluit Gristenen op in kampen!	Driek Oplopers (Rikus Spithorst)	Frontpage.fok	24-02-2009	521

BIJLAGEN: II Teksten in corpus 2

Tabel 1 | Krantenteksten in corpus 2 ($n = 27$), waarbij krant 1 staat voor *NRC Handelsblad*, krant 2 voor de *Volkskrant*, krant 3 voor *Algemeen Dagblad* en krant 4 voor *Trouw*.

Nr	Krant	Titel	Auteur	Datum	Woorden
01	1	Geen hongerdood in parken; Zorgplicht blijft, ook in de Oostvaardersplassen	Maarten Frankenhuys	21-01-2010	695
02	2	Ook ijsvogel verdient bijvoeding	Volkert Vintges	02-04-2010	542
03	1	Mens, hou je erbuiten	s.n.	21-01-2010	461
04	2	Tref grote grazers af en toe met ramp	Theo Vulink	14-04-2010	461
05	1	Sterfte in OVP komt heus niet door de winter	Prof. Dr. C. den Hartog	12-04-2010	240
06	1	Bijvoederen zorgt alleen maar voor meer honger	Jasper L. Ruifrok	12-04-2010	174
07	1	'Zielig? Zo ver staan we dus van de natuur af'; Ecoloog Frans Vera blijft tegenstander van bijvoeren dieren in 'zijn' Oostvaardersplassen	Arjan Schreuder	19-01-2010	714
08	2	Deze dieren lopen letterlijk tegen de hekken op; Twistgesprek Kim van Keken met CDA-Kamerlid Henk Jan Ormel	Kim van Keken en Henk Jan Ormel	27-03-2010	491
09	1	Verhongerren, afschieten? Vaccineer de dieren liever	C. Colenbrander	12-04-2010	138
10	1	Zet Nieuwe Natuur niet op als een wildpark	Eddy van der Maarel	12-04-2010	157
11	2	'Als je schiet, breekt de pleuris uit'; Interview Henk Luten, dierenarts Oostvaardersplassen en Burgers Dierenpark	Caspar Janssen	05-11-2010	789
12	1	Oostvaardersplassen tonen wat er mis is in Den Haag	Frank van den Heuvel	23-01-2010	291

Tabel 1 | Vervolg

Nr	Krant	Titel	Auteur	Datum	Woorden
13	2	'Diersterfte Oostvaardersplassen onverteerbaar'; interview met Ludo Hellebrekers	Toine Heijmans	01-11-2010	417
14	3	Dieren verhongeren	Henk Sijtsma	13-03-2010	39
15	3	Liever stier in Spanje dan in de Oostvaardersplassen	J.W. Appeldoorn	31-07-2010	71
16	2	Bij de Oostvaardersplassen stopt beschaving	Wouter Meijling	19-11-2010	701
17	1	Afschieten dieren is lastiger dan menigeeen denkt	Hans Kampf	30-01-2010	236
18	2	Oostvaarderswold schept ruimte	Kees de Ruiter en Chris Braat	19-11-2010	791
19	4	Ruiming na ruiming. Reactie op: dierenliefde is nogal selectief; de vraag van Wilma Kieskamp	Sjon Kootwijk	07-04-2010	126
20	4	Dierenmishandeling. Reactie op: dierenliefde is nogal selectief; de vraag van Wilma Kieskamp	Han Hoogendoorn	07-04-2010	48
21	4	Bijvoeren is een plicht. Reactie op: dierenliefde is nogal selectief; de vraag van Wilma Kieskamp	Gerard Migchels	07-04-2010	81
22	4	Compassie met dieren. Reactie op: dierenliefde is nogal selectief; de vraag van Wilma Kieskamp	Bernd Timmerman	07-04-2010	114
23	4	Waarom eten we ze niet op? Reactie op: dierenliefde is nogal selectief; de vraag van Wilma Kieskamp	Ineke Remijnse	07-04-2010	45
24	3	Staatsbosbeheer laat dieren doodhonger	S. de Vos	15-03-2010	76
25	3	Schiet dieren dan af	Ingrid Janszen	15-03-2010	94
26	1	Kunstmatige constructie in Oostvaardersplassen	L.P. Louwe Kooijmans	25-01-2010	270
27	2	'Rustig rijden om wild te laten oversteken, vinden wij absurd'	Tom Bade	13-04-2010	217

Tabel 2 | Internetteksten in corpus 2 ($n = 134$), waarbij website 1 staat voor *NRC.nl*, website 2 voor *deVolkskrant.nl*, website 3 voor *AD.nl*, website 4 voor *Trouw.nl*, website 5 voor *Elsevier.nl*, website 6 voor *Spits.nl* en website 7 voor *Eenvandaag.nl*.

Nr	Site	Titel nieuwsbericht	Auteur	Datum	Woorden
001	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	Gert Visser	23-03-2010	15
002	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	Jan der Man	23-03-2010	107
003	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	Marietje Peereboom	23-03-2010	49
004	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	Tinus Plotseling	23-03-2010	78
005	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	Tomtax	23-03-2010	72
006	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	Donkerslag	23-03-2010	59
007	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	Henk Oldeboom	23-03-2010	96
008	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	Elke	23-03-2010	202
009	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	Gert Visser	23-03-2010	104
010	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	Bing Bong	23-03-2010	67
011	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	Jeroen	23-03-2010	116
012	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	Hettiet	23-03-2010	75
013	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	Moontje	23-03-2010	89
014	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	Twan Hendriks	23-03-2010	28
015	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	Marie	23-03-2010	117
016	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	Martinho	23-03-2010	23
017	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	SN	23-03-2010	32
018	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	Curvedwater	23-03-2010	170

Tabel 2 | Vervolg

Nr	Site	Titel nieuwsbericht	Auteur	Datum	Woorden
019	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	Robert Coucroute	23-03-2010	56
020	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	Potlood	23-03-2010	50
021	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	Lisette Pijnappel	23-03-2010	32
022	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	Johan Wiersma	23-3-2010	82
023	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	Cees Kooijman	23-3-2010	43
024	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	Oude baas	23-3-2010	17
025	5	Kamer wil dieren Oostvaardersplassen nú bijvoeren	Scheerkwast	23-03-2010	60
026	3	Dieren in Oostvaardersplassen lijden honger	Op de thee	16-03-2010	43
027	3	Dieren in Oostvaardersplassen lijden honger	Laetitia	16-03-2010	87
028	3	Dieren in Oostvaardersplassen lijden honger	Bigit	16-03-2010	27
029	3	Dieren in Oostvaardersplassen lijden honger	Natural	16-03-2010	86
030	3	Dieren in Oostvaardersplassen lijden honger	Zuchtje	16-03-2010	31
031	3	Dieren in Oostvaardersplassen lijden honger	len	16-03-2010	33
032	3	Dieren in Oostvaardersplassen lijden honger	Zwaluwaartje	16-03-2010	75
033	3	Dieren in Oostvaardersplassen lijden honger	Allemaal onzin	16-03-2010	8
034	3	Dieren in Oostvaardersplassen lijden honger	Utregethebest	16-03-2010	21
035	3	Dieren in Oostvaardersplassen lijden honger	Charel-louis	16-03-2010	37
036	3	Dieren in Oostvaardersplassen lijden honger	Flach	16-03-2010	86
037	3	Dieren in Oostvaardersplassen lijden honger	Jacob	16-03-2010	51

Tabel 2 | Vervolg

Nr	Site	Titel nieuwsbericht	Auteur	Datum	Woorden
038	6	Dieren in Oostvaardersplassen lijden honger	Requiescat in pace	23-03-2010	53
039	6	Kamer wil dieren voederen	Harm1985	23-03-2010	40
040	6	Kamer wil dieren voederen	Druif	23-03-2010	5
041	6	Kamer wil dieren voederen	Lolz0rs	23-03-2010	25
042	6	Kamer wil dieren voederen	Vogelbeest	23-03-2010	6
043	6	Kamer wil dieren voederen	Cobra6	23-03-2010	59
044	6	Kamer wil dieren voederen	Onderbuik	23-03-2010	26
045	6	Kamer wil dieren voederen	Loerelau	23-03-2010	5
046	6	Kamer wil dieren voederen	De donderraap	23-03-2010	8
047	6	Kamer wil dieren voederen	Buurvanurk	23-03-2010	56
048	6	Kamer wil dieren voederen	Dokter Wie?	23-03-2010	6
049	6	Kamer wil dieren voederen	Niet voor de hond	23-03-2010	8
050	6	Kamer wil dieren voederen	Reik in Frankrijk	23-03-2010	17
051	6	Kamer wil dieren voederen	Onderbuik	23-03-2010	20
052	6	Kamer wil dieren voederen	Onderbuik	23-03-2010	16
053	6	Kamer wil dieren voederen	Sangoni	23-03-2010	7
054	6	Kamer wil dieren voederen	Boomschade	23-03-2010	44
055	6	Kamer wil dieren voederen	Bad to the bone	23-03-2010	8

Tabel 2 | Vervolg

Nr	Site	Titel nieuwsbericht	Auteur	Datum	Woorden
056	6	Kamer wil dieren voederen	Zarkon	23-03-2010	24
057	6	Kamer wil dieren voederen	Boembox	23-03-2010	22
058	6	Kamer wil dieren voederen	Snuff	23-03-2010	44
059	6	Kamer wil dieren voederen	Follow the reaper	23-03-2010	22
060	6	Kamer wil dieren voederen	Leijerig persoon	23-03-2010	6
061	6	Kamer wil dieren voederen	Harm1985	23-03-2010	11
062	6	Kamer wil dieren voederen	Disc	23-03-2010	12
063	4	Grazers in de Oostvaardersplassen: gelieve niet te voederen	Johan	03-04-2010	108
064	4	Grazers in de Oostvaardersplassen: gelieve ...	Jan	03-04-2010	82
065	4	Grazers in de Oostvaardersplassen: gelieve ...	Jan	03-04-2010	105
066	4	Grazers in de Oostvaardersplassen: gelieve ...	Wim	03-04-2010	96
067	4	Grazers in de Oostvaardersplassen: gelieve ...	Mark	03-04-2010	97
068	4	Grazers in de Oostvaardersplassen: gelieve ...	Jaap	03-04-2010	88
069	4	Grazers in de Oostvaardersplassen: gelieve ...	Frans	03-04-2010	83
070	4	Grazers in de Oostvaardersplassen: gelieve ...	A. de Laar	03-04-2010	42
071	4	Grazers in de Oostvaardersplassen: gelieve ...	Jaap	03-04-2010	102
072	4	Grazers in de Oostvaardersplassen: gelieve ...	Bukowsky	03-04-2010	49
073	4	Grazers in de Oostvaardersplassen: gelieve ...	Victor Couzy	03-04-2010	104
074	4	Grazers in de Oostvaardersplassen: gelieve ...	Pierre	03-04-2010	106

Tabel 2 | Vervolg

Nr	Site	Titel nieuwsbericht	Auteur	Datum	Woorden
075	4	Grazers in de Oostvaardersplassen: gelieve ...	Gerard van Wilgen	03-04-2010	90
076	4	Grazers in de Oostvaardersplassen: gelieve ...	Gerard van Wilgen	03-04-2010	84
077	4	Grazers in de Oostvaardersplassen: gelieve ...	Peter Zwitser	03-04-2010	84
078	4	Grazers in de Oostvaardersplassen: gelieve ...	Bram van der Perk	03-04-2010	75
079	4	Grazers in de Oostvaardersplassen: gelieve ...	Joris Ockeloën	03-04-2010	55
080	4	Grazers in de Oostvaardersplassen: gelieve ...	A. de Laar	03-04-2010	84
081	4	Grazers in de Oostvaardersplassen: gelieve ...	Gerrit van der Meij	03-04-2010	71
082	4	Grazers in de Oostvaardersplassen: gelieve ...	Marc	03-04-2010	38
083	4	Grazers in de Oostvaardersplassen: gelieve ...	Pietkremer	03-04-2010	102
084	4	Grazers in de Oostvaardersplassen: gelieve ...	Ardian Iridian	03-04-2010	105
085	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	Jan Cees Vogelaar	23-03-2010	68
086	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	Tonny Lenselink	23-03-2010	36
087	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	Annemieke Oldenkotte	23-03-2010	44
088	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	Jan Paulides	23-03-2010	44
089	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	Ingmar	23-03-2010	36
090	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	Sjanie Baardman	23-03-2010	59
091	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	Niki Koegler	23-03-2010	195
092	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	Nico	23-03-2010	155
093	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	Wim Pierie	23-03-2010	83

Tabel 2 | Vervolg

Nr	Site	Titel nieuwsbericht	Auteur	Datum	Woorden
094	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	Harry WaterBase	23-03-2010	95
095	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	R. van Bergen	23-03-2010	99
096	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	R. van Bergen	23-03-2010	152
097	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	KoosZ	23-03-2010	393
098	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	Pauline Veen	23-03-2010	87
099	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	Peer	23-03-2010	20
100	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	Jur Timm	23-03-2010	11
101	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	Mirjam	23-03-2010	50
102	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	R. van Bergen	23-03-2010	156
103	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	Hertje	23-03-2010	52
104	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	Mac	23-03-2010	50
105	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	KoosZ	23-03-2010	190
106	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	Kreef	23-03-2010	40
107	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	R. van Bergen	23-03-2010	94
108	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	Toon	23-03-2010	51
109	7	Eind aan dierproef Oostvaardersplassen?	Toon	23-03-2010	159
110	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	J. Ouendag	23-01-2010	78
111	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	Hans Wichgers	23-01-2010	84

Tabel 2 | Vervolg

Nr	Site	Titel nieuwsbericht	Auteur	Datum	Woorden
112	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	Kees Stippen	23-01-2010	53
113	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	Rosa de Wit	23-01-2010	74
114	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	Johan Wiersma	23-01-2010	36
115	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	Netty Cavalje	23-01-2010	53
116	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	Pieter Bastemeyer	23-01-2010	109
117	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	Freek den Dulk	23-01-2010	75
118	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	F. van Oostveen	23-01-2010	55
119	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	Herman de Roos	23-01-2010	150
120	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	Martha de Vor	23-01-2010	74
121	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	M. Melissant	23-01-2010	204
122	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	M. de Vuijst-Sturm	23-01-2010	174
123	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	H. Velleman	23-01-2010	198
124	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	Y. van der Meulen	23-01-2010	86
125	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	Jans Dries	23-01-2010	36
126	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	Yvonne Bierman	23-01-2010	347
127	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	M. Melissant	23-01-2010	87
128	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	I.K. Koutstaal	23-01-2010	83
129	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	U. Jellema	23-01-2010	186

Tabel 2 | Vervolg

Nr	Site	Titel nieuwsbericht	Auteur	Datum	Woorden
130	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	H. Velleman	23-01-2010	45
131	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	Wolk Roden	23-01-2010	136
132	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	Sf de Jong	23-01-2010	17
133	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	Patrick Faas	23-01-2010	453
134	1	Moeten we bijvoederen in de Oostvaardersplassen?	Toon Minten	23-01-2010	66

BIJLAGEN: III Instructie corpusstudies

1. Doel van dit onderzoek

De onderzoeksvraag van dit onderzoek luidt: Met welke talige middelen wordt taalintensiteit bewerkstelligd? Om deze vraag te kunnen beantwoorden, wordt bekeken hoe dit stijlelement in geschreven Nederlandse teksten voorkomt. Eerste stap hiervoor is dit corpusonderzoek.

2. Evaluatieve teksten

Het corpus bestaat uit evaluatieve teksten. Een evaluatie is een uitdrukking van de spreker of schrijver over zijn attitude of houding ten opzichte van, standpunt over, of gevoelens over iets. Die attitude kan betrekking hebben op zekerheid, verplichting, wenselijkheid, of andere waarden.

Het corpus bevat twee genres waarin dit gebeurt: recensies (waarin een oordeel wordt geveld over een kunstwerk) en columns en blogs (waarin een mening wordt geuit over een maatschappelijk thema).

3. Taalintensiteit

Iedere tekst wordt geanalyseerd op taalintensiteit. Wat taalintensiteit precies inhoudt, is de crux van dit onderzoek. In feite is taalintensiteit een stijlelement waarmee sprekers of schrijvers de kracht van hun oordeel kunnen uitdrukken. Ze kunnen die kracht versterken (intensiveren) of juist afzwakken (extensiveren) zonder het positieve of negatieve oordeel als zodanig te veranderen.

4. Intensivering

Dit onderzoek richt zich op elementen die de kracht van een oordeel versterken: de intensiveerders.

De meest ongemarkeerde manier om een boek zoals Tirza positief te waarderen, is: *Het boek is mooi.*

Wil de auteur zijn mening echter sterker verwoorden, dan kan hij zeggen: *Het boek is heel mooi* of *Het boek is prachtig*

Een manier om taalintensivering op te sporen, is door een afgezwakte variant te formuleren voor het oordeel. De uiting *het boek is heel mooi* valt af te zwakken door het bijwoord van graad (*heel*) te verwijderen. En voor het intensiverende bijvoeglijk naamwoord (*prachtig*) is een zwakkere variant te verzinnen, zoals *mooi*. Door deze woorden te verwijderen of te vervangen, zwakt de evaluatie van het boek af, zonder dat het positieve oordeel daadwerkelijk verandert. Wordt deze strategie op de uiting *Het boek is mooi* toegepast, dan zien we dat dit positieve oordeel niet te ontcrachten valt (er blijft dan een uiting zonder

oordeel over: *het is een boek*). De zin *Het boek is mooi* is dan ook de meest ongemarkeerde manier om een oordeel te uiten en dus niet intensiverend.

a. Manieren om te intensiveren

Er zijn verschillende manieren om te intensiveren, die grofweg in vier groepen op te delen zijn: intensiverende woordsoorten, stijlfiguren, syntactische intensiveringen en typografie. Om een overzicht te geven van de variëteit aan intensiveringen, zijn hieronder per groep diverse voorbeelden gegeven, met daarnaast de afgezwakte variant. Codeurs hoeven in de analyse enkel te bepalen of er sprake is van een intensivering door er een afgezwakte variant voor te verzinnen, zij hoeven de gevonden versterker niet te categoriseren (zoals in de voorbeelden wel gedaan is).

Intensiverende **woordsoorten**:

Wat een <u>super</u> goed idee	→	Wat een goed idee	voorvoegsel
Hij heeft <u>altijd</u> succes met zijn boeken	→	Hij heeft succes met zijn boeken	bijwoord van frequentie
Zij is <u>verreweg</u> de beste schrijfster	→	Zij is de beste schrijfster	bijwoord van kwantiteit
Daarmee ben ik het <u>uiteraard</u> eens	→	Daarmee ben ik het eens	bijwoord van modaliteit
Het is <u>de zoveelste</u> hit van Anouk	→	Het is weer een hit van Anouk	telwoord
Het <u>kantinevoer</u> was niet te eten	→	De maaltijd was niet te eten	zelfstandig naamwoord
De heren zaten smakelijk te <u>schransen</u>	→	De heren zaten smakelijk te eten	werkwoord

Intensiverende **stijlfiguren**:

Zij is zo doof <u>als een kwartel</u> .	→	Zij is doof.	vergelijking
Hij <u>moet</u> toch <u>op de kleintjes</u> letten.	→	Hij moet zuinig zijn.	uitdrukking
Hij interviewde <u>bezonnebrilde bontmantels</u>	→	Hij interviewde rijke mensen.	beeldspraak
<u>Iedereen</u> doet hieraan mee.	→	Veel mensen doen hieraan mee.	hyperbool
<u>Dat was niet bepaald een succes</u> .	→	Dat was geen succes.	litotes
Voor zijn <u>aller-, aller-, allerlaatste</u> kans.	→	Voor zijn laatste kans.	herhaling (+ voorvoegsel)
<u>Juist</u> , dat dacht ik ook.	→	Dat dacht ik ook.	exclamatie
Wat een <u>'goed'</u> idee.	→	Wat een slecht idee	ironie

Intensiveren op syntactisch niveau:

<i>Slechte zaak, organisatie.</i>	→ <i>Dat vind ik een slechte zaak...</i>	ellips
<i><u>Hoezo plaat voor je kop?</u></i>	→ <i>Hij heeft een plaat voor zijn kop.</i>	retorische vraag (+ uitdrukking)
<i>Doe iets!</i>	→ <i>We moeten iets doen.</i>	gebiedende wijs
<i><u>Zowel</u> mijn manager <u>als</u> ikzelf vinden het mooi.</i>	→ <i>Mijn manager en ik vinden ...</i>	verbindingswoorden
<i><u>Niet alleen</u> in Oss, <u>maar ook</u> in New York treden ze op.</i>	→ <i>In Oss en New York ...</i>	verbindingswoorden
<i><u>Uiteraard</u> ben ik het daarmee eens.</i>	→ <i>Ik ben het daarmee eens.</i>	vooropplaatsing (+ bijw. modaliteit)

Intensiverende typografie:

<i>WAT DENK JE ZELF?</i>	→ <i>Wat denk je zelf?</i>	kapitalen (+ ret.vraag)
<i>Het feest was <u>ge-wel-dig</u>.</i>	→ <i>Het feest was geweldig.</i>	nadrukstrepen (+ bijv. nw)
<i>Dat was <u>écht</u> de moeite waard.</i>	→ <i>Dat was echt de moeite waard.</i>	accent (+bijw.modaliteit)
<i>Het is een mooi boek!</i>	→ <i>Het is een mooi boek.</i>	leesteken

Zoals bovenstaande voorbeelden laten zien, vindt taalintensivering op verschillende niveaus plaats. Woorddelen, woorden, woordgroepen, zinsdelen en hele zinnen kunnen intensiveren. Let wel, de genoemde categorieën zijn niet per definitie intensiverend. Ze kunnen ook in een tekst voorkomen zonder de uiting te versterken. Het is dan ook aan de codeurs om te bepalen of een woorddeel, woord, woordgroep, zinsdeel of zin een taalintensiveerder is. Dit kunnen zij doen door er een afgezwakte variant voor te formuleren.

b. Complexere gevallen

In bovenstaande voorbeelden zijn de zinnen zo geformuleerd dat de intensiveerders erin vrij eenvoudig zijn aan te wijzen. In de praktijk blijkt het soms lastiger te zijn. In deze paragraaf worden een aantal complexere gevallen besproken.

Meerdere intensiveerders in een zin:

In een zin kunnen meerdere elementen voorkomen die de uiting (onafhankelijk van elkaar) versterken.

Dat is een inderdaad nogal verdacht rapport. → *Dat is een verdacht rapport.*
(*inderdaad* is bijw.modaliteit,
nogal is bijw.graad)

Het boek is echt fantastisch

→ Het boek is goed.

(echt versterkt fantastisch, fantastisch is sterker dan goed, dus 2 intensiveerders: echt is bijw. modaliteit, fantastisch is bijv. nw)

Dubbelintensivering:

Niet alleen binnen een zin, maar soms ook binnen een intensiverend element kunnen meerdere intensiveerders zitten. Dit is dubbelintensivering: een intensiveerder werkt dan op verschillende wijzen versterkend. Zou die intensiveerder gecategoriseerd worden, dan zijn er meerdere labels op te plakken:

Het is ellende, echt ellende.

→ Het is naar.

(ellende, echt ellende is herhaling, ellende is zelfst.nw, echt is bijw.modaliteit)

Ik word pis nijdig, strontziek en kotsmisselijk ervan

→ Ik word er niet goed van.

(pishijdig, strontziek en kostmisselijk is herhaling, pis-, stront- en kots- zijn voorvoegsels, nijdig is bijv.nw)

IS HET NOU GLOEIEND VERDOMME
AFGELOPEN?

→ Het moet afgelopen zijn.

(hele zin is syntactisch geïntensiveerd, hele zin is typografisch geïntensiveerd, gloeiend verdomme is schelden)

Meerdere woorden die samen gelden als 1 intensiveerder:

Meerdere woorden kunnen samen versterkend werken, terwijl ze afzonderlijk niet in intensiveerders zijn op te delen:

Het is een op en top goed stuk.

→ Het is een goed stuk.

Dat is maar al te waar.

→ Dat is waar.

Dat werkt des te effectiever.

→ Dat werkt effectiever.

En dat nog wel door hem.

→ En dat door hem.

Dat is alleen maar logisch.

→ Dat is logisch.

Zinsoverstijgende intensivering:

Door zinnen op een bepaalde manier te formuleren en achter elkaar te zetten, kan de auteur ook intensiveren. Bijvoorbeeld met herhaling of een opsomming:

Hij werd een hype. Een manier. Een religie.

→ Hij werd een hype. Een manier. Een religie.
is opsomming

Wat een goorlap. Wat een lul, denk je dan.

→ Wat een goorlap. Wat een lul is herhaling,
Wat een goorlap en Wat een lul zijn
syntactische intensiveringen, goorlap en
lul zijn zelfst.nw-en

Vergelijkende en overtreffende trap-achtigen:

Wordt een vergelijkende trap of overtreffende trap toegepast, dan kan die intensiverend zijn:

Het is meer dan voldoende.

→ Het is voldoende.

Zij waren een stuk betekenisvoller.

→ Zij waren betekenisvol.

Er zit veel meer fantasie in.

→ Er zit fantasie in.

Dat is veel te veel.

→ Dat is veel.

Interpretatie afhankelijk van de context

Understatement of extensiveerder?

Woorden als *een beetje*, *best*, *(nog) wel*, *aardig* lijken een evaluatie af te zwakken:

Het boek is *mooi*

→ Het boek is een beetje mooi

Het boek is best mooi

Het boek is wel mooi

Het boek is aardig

In dit corpusonderzoek worden deze extensiveerders niet meegenomen. Echter, bij sommige afzwakkers schuilt een addertje onder het gras. Zij zijn niet als afzwakkend bedoeld, maar juist als versterkend:

'Komt een vrouw bij de dokter' was een aardig succes in Nederland.

(het was een groot succes)

De kroonprins was een beetje dom.

(hij was heel dom)

Cabaretier Bert Visscher is best druk.

(hij is heel druk)

Deze ogenschijnlijk afgezwakte uitingen zijn understatementen. Ze zijn intensiverende stijlfiguren en dienen dus wél meegenomen te worden in de analyse. Of een afgezwakte uiting een understatement is, hangt af van de mate waarin de uiting afwijkt van de context. Dit kan zijn: de tekst waarin de uiting staat (de afgezwakte zin wijkt sterk af van het totaaloordeel van de schrijver) en/of van je kennis van de wereld (de afgezwakte uiting wijkt af van 'algemene opvattingen', regels, gebeurtenissen).

Ironie?

Een ander stijlfiguur waarbij juiste interpretatie door de codeurs van belang is, is bij ironie. Past de schrijver ironie toe, dan bedoelt hij precies het tegenovergestelde van wat hij schrijft. Daarmee krijgt zijn uiting een spottende betekenis.

Voorbeeld 1: de schrijver heeft weinig vertrouwen in minister Plasterk:

Onze homovriendelijke minister Ronald Plasterk, welke eerder nog op bootjes stond van de gaypride, heeft de Tweede Kamer laten weten dat hij niet van plan is de islamitische slagerszoekmachine imhalal.com op scholen te verbieden. [...] Plasterk tekent er wel bij aan dat scholen verplicht zijn bij te dragen aan integratie. De onderwijsinspectie controleert of dat

ook gebeurt. De onderwijsinspectie: jajaja, tuurlijk!

→ In deze uiting zegt de schrijver eigenlijk: *ik geloof er niets van.*

Voorbeeld 2: de schrijver is negatief over Valentijnsdag

Het is twaalf februari 2006, het is ijskoud buiten en iedereen wacht met smart om de zomerkleertjes weer uit de kast te trekken. We zijn het zát, de winter, zó zat. Gelukkig hebben we nog een lekker warm feest voor de boeg. Jájá jongens, over twee dagen is het weer zo ver; Valentijnsdag! Van mij mag echter de zomer beginnen zonder dit feest. Pervers en achterlijk. Eén van de vele achterlijke feesten die we in dit land rijk zijn.

→ uit de context blijkt dat de auteur helemaal niet *gelukkig* is met dit *warme* feest. Hij vindt het een kil feest dat hij graag overslaat.

Soms gebruikt de auteur typografie om de ironie voor de lezer te verduidelijken, zoals:

Wat een 'briljant' idee.

→ *Wat een slecht idee.*

Dat is natúúrlijk geen probleem.

→ *Dat is (wel) een probleem.*

Zo'n ironische uiting classificeren we alleen als een intensiverend stijlfiguur, de leestekens dienen als hulpmiddel om de ironie te herkennen. Hier is dus geen sprake van intensivering door typografie. Naast ironisch, zijn *briljant* en *natuurlijk* ook intensiverende bijvoeglijk naamwoorden. Ze zijn immers sterker dan *een goed idee* en *dat is geen probleem*. Dus: *briljant* is ironisch + bijv.nw (geen typografie) en verdient daarmee twee strepen.

5. De analyse uitvoeren

Iedere codeur heeft hetzelfde pakketje uitgeprinte teksten ontvangen, met zowel recensies als columns en blogs. Dit corpusonderzoek gaat om taalintensivering. Afgezwakte evaluaties worden dus buiten beschouwing gelaten, tenzij het om een understatement gaat (die werkt versterkend).

a. Analysemethode

1. Lees de gehele tekst.
2. Lees de tekst daarna zin voor zin nauwkeurig.
3. Bekijk per zin of de auteur erin een waardeoordeel uit (een evaluatieve zin).
4. Bekijk per evaluatieve zin of de auteur zijn mening heeft versterkt.
 - Middel om versterkers op te sporen is: kan er een zwakkere variant bedacht worden voor de auteurs' mening (of valt het woord(deel) weg te laten), zonder dat het positieve of negatieve oordeel als zodanig verandert?
 - Is er geen zwakkere variant te formuleren, dan is evaluatie niet versterkt (het is een ongemarkeerde of afgezwakte evaluatie). Die hoeft niet onderstreept te worden, want ze vallen buiten de analyse.

5. Is de evaluatie versterkt, geef dan zo precies mogelijk aan welk woorddeel, woord, woordgroep, zinsdeel of zin voor deze krachttoename zorgt. Onderstreep de taalintensivering. Wordt er gelaagd of dubbel geïntensiveerd, probeer dan stapsgewijs de intensivering aan te geven op de volgende wijze:

Wat een goorlap. Wat een lul, denk je dan.

- De lange streep over twee zinnen geeft aan: *Wat een goorlap. Wat een lul* (is herhaling), De dubbele streep onder *Wat een goorlap* en *Wat een lul* geeft aan: intensiverende exclamaties, De derde streep onder *goorlap* en *lul* geeft aan: het zijn intensiverende zelfstandig naamwoorden.

Het kan zijn dat een intensiverend element dat uit meerdere woorden bestaat, door andere woorden onderbroken wordt. Markeer de intensiveerder dan op deze wijze:

Hij steekt me totaal naar de kroon.

- in de onderstreping geef je met pijlen aan dat de woorden *steekt me* en *naar de kroon* samen een intensiveerder zijn.
Daarnaast is *totaal* een intensiveerder.

Hij ging er als de spreekwoordelijke haas vandoor.

- *als een haas* is intensiverende vergelijking. Om dit aan te geven, plaats je pijlen onder de twee delen die naar elkaar wijzen.
er vandoor gaan is intensiverend werkwoord.
Door de pijl hetzelfde kenmerk te geven (een dubbele kop), geef je aan dat deze twee delen bij elkaar horen.

b. Om op te letten

- Uitgangspunt van de analyse is: wijs de intensiveerder zo precies mogelijk aan. Staan er meerdere intensiveerders in een evaluatieve zin of is er sprake van dubbel-intensivering, ontleed die dan zo nauwkeurig mogelijk, zoals ook in bovenstaande voorbeelden is gebeurd.
- Niet mee in de analyse nemen we koppen, leads of intro's en tussenkopjes. Deze staan in de teksten altijd vetgedrukt en zijn dus goed herkenbaar.
- Daarnaast wordt een 'gerapporteerde evaluatie' niet meegenomen: de auteur citeert de mening, attitude en/of emotie van iemand anders.
- Wel in de analyse betrekken we parafrasen van uitspraken van anderen door de schrijver.
- Ook nemen we mee: tekst tussen haakjes of gedachtestreepjes.

BIJLAGEN: IV Instructie pretest 1

Goedenavond,

In ons promotieonderzoek onderzoeken we de kracht van de Nederlandse taal. Dit onderzoeken we onder andere door te kijken naar de kracht van bijvoeglijke naamwoorden zoals *matig*, *gezellig* en *angstaanjagend*, die gevoelsmatig onderling in kracht verschillen.

Maar niet elk bijvoeglijk naamwoord past goed bij elke evaluatie van een ding of gebeurtenis. Zo past *angstaanjagend* niet goed bij het oordeel over een lezing, en *gezellig* is minder geschikt om een schilderij te beoordelen. Om na te gaan bij welke categorie een bijvoeglijk naamwoord goed past EN om na te gaan hoe krachtig de evaluatie is, doen wij dit onderzoek.

Bijvoeglijke naamwoorden geven aan of je evaluatie over het object **positief** of **negatief** is. Beschrijf je een film als *eng*, dan is dat een negatieve evaluatie. De vraag is: hoe krachtig is deze evaluatie? Een film kan immers als *eng*, maar ook als *angstaanjagend* beoordeeld worden. In beide gevallen is dit negatief, maar met *angstaanjagend* lijkt de film nog negatiever gewaardeerd te worden dan met *eng*. Hetzelfde is het geval met positieve woorden: een feestje kan beoordeeld worden als *aangenaam*, wat dan weer minder krachtig overkomt dan *gezellig*, dat op zijn beurt weer minder positief is dan *super*. Elk woord kan dus in meer of mindere mate verschillen in kracht.

De opdracht

Op de volgende pagina vindt u eerst een categorie beschreven (zoals hoe eng iets is) gevolgd door een lijst met bijvoeglijk naamwoorden. Sommige van deze bijvoeglijk naamwoorden zijn negatief, andere zijn positief. Het is aan u om aan te geven hoe positief of negatief u het woord vindt op een schaal van -5 tot +5.

Een voorbeeld:

De film is <u>eng</u> .	-5	-4	-3	-2	<u>-1</u>	0	1	2	3	4	5
De film is <u>angstaanjagend</u> .	-5	<u>-4</u>	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5

Uitleg:

Zowel *eng* als *angstaanjagend* zijn negatief, maar mogelijk is *angstaanjagend* negatiever dan *eng*. U kunt *eng* bijvoorbeeld scoren met een -1 of een -2 en *angstaanjagend* met een -4. Het is aan u de taak om op deze wijze bij ieder bijvoeglijk naamwoord aan te geven hoe positief of negatief u het woord vindt.

Als u vindt dat een bijvoeglijk naamwoord niet goed bij de categorie past, dan streept u het woord gewoon door. Wij hebben ons best gedaan om woorden te zoeken die goed bij de categorie passen, maar als u het daarmee niet eens bent, moet u uw eigen oordeel

volgen. Het gaat ons vooral om de kracht van de bijvoeglijke naamwoorden. U mag van tevoren ook eerst alle woorden in de categorie doornemen voordat u ze scoort op de schaal.

Voordat u begint

Geef bij de proefleider aan of u de opdracht hebt begrepen. Vragen kunt u aan haar stellen.

Schrik niet, u krijgt 8 verschillende concepten met bijvoeglijk naamwoorden te beoordelen. De lijsten lijken lang, ga niet over uw antwoord piekeren. Bij deze opdracht zijn geen foute antwoorden mogelijk, dus geef op basis van uw intuïtie aan hoe krachtig de woorden op u overkomen.

Is de opdracht duidelijk? Dan wensen wij u veel succes!

BIJLAGEN: V Materiaal pretest 1

1 Concept interessantheid / boeiendheid

Als je een lezing, discussie, presentatie of college wilt beschrijven, dan gaat het vaak om de **interessantheid** en **boeiendheid** ervan. Voor zo'n omschrijving kun je de volgende woorden gebruiken. Beoordeel elk onderstreept woord op bijbehorende schaal.

De lezing is <u>saai</u> .	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
De lezing is <u>fascinerend</u> .	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
De lezing is <u>boeiend</u> .	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
De lezing is <u>belabberd</u> .	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
De lezing is <u>langdradig</u> .	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
De lezing is <u>intrigerend</u> .	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
De lezing is <u>meesterlijk</u> .	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
De lezing is <u>grandioos</u> .	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
De lezing is <u>nietszeggend</u> .	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
De lezing is <u>oninteressant</u> .	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
De lezing is <u>aardig</u> .	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
De lezing is <u>waardeloos</u> .	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
De lezing is <u>eentonig</u> .	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
De lezing is <u>geestdodend</u> .	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
De lezing is <u>indrukwekkend</u> .	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
De lezing is <u>flut</u> .	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
De lezing is <u>slaapverwekkend</u> .	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
De lezing is <u>wetenswaardig</u> .	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
De lezing is <u>oké</u> .	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
De lezing is <u>interessant</u> .	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
De lezing is <u>banaal</u> .	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
De lezing is <u>onderhoudend</u> .	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5

2 Concept schoonheid

Een schilderij, beeldhouwwerk of ander kunstwerk kun je waarderen om de **schoonheid** ervan. Hoe mooi je het werk vindt, is in de volgende woorden uit te drukken. Beoordeel elk onderstreept woord op bijbehorende schaal.

Het schilderij is prachtig / bijzonder / betoverend / afzichtelijk / onooglijk / fraai / vreselijk / kleurloos / spectaculair / schitterend / onaantrekkelijk / geslaagd / mooi / afschuwelijk / smakeloos / oogverblindend / lelijk / afstotelijk / aantrekkelijk / verschrikkelijk / afgrijselijk / fantastisch.

3 Concept kwaliteit / staat van onderhoud

Een oud meubelstuk, apparaat of auto kan beoordeeld worden op zijn staat van onderhoud. De **kwaliteit** ervan benadrukken is met de volgende woorden mogelijk. Beoordeel elk onderstreept woord op bijbehorende schaal.

Het oude apparaat is krakkemikkig / ondeugdelijk / uitstekend / knudde / goed / subliem / solide / degelijk / gammel / erbarmelijk / excellent / ondermaats / slecht / deugdelijk / uitmunten / klasse / rampzalig / gebrekkig / perfect / voortreffelijk / belabberd / beroerd / bovenmaats / bedroevend.

4 Concept originaliteit / vernieuwendheid

Een totaal nieuw idee, plan of voorstel kun je evalueren door de **originaliteit** ervan te beoordelen. Met een van deze woorden kun je aangeven hoe nieuw en goed idee het is. Beoordeel elk onderstreept woord op bijbehorende schaal.

Het voorstel is verrassend / apart / flauw / kansrijk / gedateerd / triviaal / afgezaagd / uitzonderlijk / geschikt / tegenvallend / geniaal / noemenswaardig / oudbakken / onorigineel / meesterlijk / meevallend / achterhaald / verouderd / magistraal / origineel / kansloos / ouderwets / nieuw.

5 Concept grootte

Een object zoals een huis, tuin of hotelkamer kun je beschrijven door de **grootte** ervan aan te geven, bijvoorbeeld met een van deze woorden. Beoordeel elk onderstreept woord op bijbehorende schaal.

Het huis is klein / immens / royaal / minuscule / krap / pietepetierig / enorm / reusachtig / groot / miezerig / kolossaal / miniem / summier / ruim / nietig / reuze / flink / petieterig / mini / gigantisch.

6 Concept intelligentie / slimheid

Een nieuwe collega, teamgenoot of student is te beoordelen op zijn **intelligentie**. Om te benadrukken hoe slim je hem of haar vindt, kun je de volgende woorden gebruiken. Beoordeel elk onderstreept woord op bijbehorende schaal.

De collega is geniaal / dwaas / onverstandig / geweldig / slim / achterlijk / fenomenaal / bezopen / stupid / zinnig / weergaloos / maf / dom / verstandig / idioot / onbezonnen / briljant / vernuftig / onnozel.

7 Concept smaak

De **smaak** van een voorgerecht, toetje of cocktail is met allerlei bijvoeglijk naamwoorden te beoordelen. Met onderstaande woorden is aan te geven hoe lekker het eten of drinken is. Beoordeel elk onderstreept woord op bijbehorende schaal.

Het eten is verrukkelijk / vies / heerlijk / lekker / onsmakelijk / afschuwelijk / miserabel / smaakvol / delicieu / walgelijk / gewoontjes / goor / smakeloos / smerig / appetijtelijk / hemels / zalig / smakelijk / misselijkmakend / vunzig / onappetijtelijk / genotvol / kostelijk.

8 Concept vermaak

Een verhaal dat je ziet, leest of hoort kun je evalueren door aan te geven hoe **amusant** of **vermakelijk** het verhaal is. Onderstaande woorden zijn hiervoor te gebruiken. Beoordeel elk onderstreept woord op bijbehorende schaal.

Het verhaal is leuk / ontstellend / dramatisch / hilarisch / amusant / treurig / fantastisch / tergend / te gek / prettig / geweldig / onplezierig / vermakelijk / hartverscheurend / onuitstaanbaar / pakkend / onthutsend / stuitend / ergerlijk / plezierig / schokkend / aangrijpend.

Ten slotte: uw gegevens

Leeftijd: jaar

Geslacht: m / v

Opleidingsniveau: mbo / hbo / wo / anders

Naam opleiding:

Dit is het einde van de vragenlijst. Hartelijk bedankt voor uw medewerking!

BIJLAGEN: VI Resultaten pretest 1

Tabel 1 | Gemiddelde scores (standaarddeviatie tussen haakjes) op een 11-punts Likertschaal van -5 tot +5 van evaluatieve adjectieven per kwalificerende dimensie door 21 participanten.

Schoonheid	M	Interessant- heid	M	Vermaak	M
Afgrijselijk	-4,29 (1.62)	Geestdodend	-3,90 (1.37)	Onuitstaanbaar	-3,05 (2.89)
Afschuwelijk	-4,15 (.88)	Waardeloos	-3,85 (1.23)	Ergerlijk	-3,00 (1.70)
Afzichtelijk	-3,95 (1.5)	Belabberd	-3,74 (.81)	Hartverscheur- end	-2,74 (3.11)
Afstotelijk	-3,95 (1.02)	Flut	-2,95 (1.55)	Tergend	-2,39 (1.98)
Verschrikkelijk	-3,81 (.98)	Slaapverwek- kend	-2,67 (1.43)	Dramatisch	-2,37 (2.50)
Vreselijk	-3,33 (1.11)	Nietszeggend	-2,57 (1.5)	Onplezierig	-2,24 (1.55)
Onooglijk	-3,29 (1.88)	Saai	-2,19 (.98)	Ontstellend	-1,61 (2.20)
Smakeloos	-2,67 (1.56)	Oninteressant	-1,95 (1.24)	Treurig	-1,55 (1.54)
Lelijk	-2,43 (1.17)	Langdradig	-1,80 (1.32)	Schokkend	-1,55 (2.86)
Onaantrekkelijk	-2,05 (.97)	Banaal	-1,78 (1.53)	Onthutsend	-1,21 (2.28)
Kleurloos	-1,55 (.89)	Eentonig	-1,76 (1.00)	Stuitend	-1,00 (2.59)
Geslaagd	1,81 (1.03)	Aardig	1,10 (.64)	Aangrijpend	1,79 (2.72)
Fraai	1,86 (1.42)	Oké	1,19 (.75)	Leuk	1,90 (.83)
Mooi	2,33 (.91)	Onderhoudend	1,67 (.86)	Prettig	2,05 (1.36)
Aantrekkelijk	2,52 (.98)	Wetenswaardig	2,19 (1.21)	Vermakelijk	2,19 (1.08)
Bijzonder	2,74 (1.15)	Interessant	2,33 (1.07)	Plezierig	2,24 (1.61)
Oogverblindend	3,20 (2.97)	Boeiend	2,76 (.83)	Pakkend	2,43 (1.25)
Prachtig	3,71 (.72)	Intrigerend	2,81 (2.09)	Amusant	2,52 (1.21)
Spectaculair	3,79 (.98)	Indrukwekkend	3,30 (1.22)	Te gek	3,30 (1.03)
Schitterend	3,90 (.77)	Fascinerend	3,71 (1.65)	Hilarisch	3,67 (1.88)
Fantastisch	4,29 (.64)	Meesterlijk	4,32 (1.25)	Geweldig	3,81 (.93)
Betoverend	4,33 (.58)	Grandioos	4,40 (1.19)	Fantastisch	4,24 (.89)

Tabel 1 | Vervolg

Kwaliteit	M	Originaliteit	M	Smaak	M
<i>Rampzalig</i>	-4,33 (.73)	<i>Kansloos</i>	-3,95 (.89)	<i>Walgelijk</i>	-4,48 (.60)
<i>Beroerd</i>	-3,19 (1.03)	<i>Afgezaagd</i>	-2,76 (.89)	<i>Afschuwelijk</i>	-4,43 (.51)
<i>Erbarmelijk</i>	-3,05 (2.16)	<i>Onorigineel</i>	-2,52 (.87)	<i>Misselijkmakend</i>	-4,40 (.68)
<i>Belabberd</i>	-3,05 (1.61)	<i>Ouderwets</i>	-2,43 (.87)	<i>Goor</i>	-4,14 (.85)
<i>Bedroevend</i>	-3,05 (1.19)	<i>Oudbakken</i>	-2,20 (.52)	<i>Smerig</i>	-3,90 (1.00)
<i>Slecht</i>	-2,81 (1.19)	<i>Verouderd</i>	-2,14 (.79)	<i>Miserabel</i>	-3,80 (1.97)
<i>Krakkemikkig</i>	-2,57 (1.33)	<i>Achterhaald</i>	-2,10 (1.18)	<i>Vunzig</i>	-3,68 (1.42)
<i>Ondeugdelijk</i>	-2,43 (1.33)	<i>Gedateerd</i>	-1,67 (1.53)	<i>Vies</i>	-3,05 (1.16)
<i>Knudde</i>	-2,40 (1.39)	<i>Tegenvallend</i>	-1,55 (1.32)	<i>Onappetijtelijk</i>	-2,45 (1.05)
<i>Gebrekkig</i>	-2,29 (1.1)	<i>Flauw</i>	-1,45 (1.19)	<i>Onsmakelijk</i>	-2,38 (1.02)
<i>Gammel</i>	-2,24 (.89)	<i>Triviaal</i>	0,00 (2.00)	<i>Smakeloos</i>	-2,29 (1.55)
<i>Ondermaats</i>	-2,00 (1.05)	<i>Apart</i>	0,57 (1.33)	<i>Gewoontjes</i>	0,19 (1.37)
<i>Deugdelijk</i>	1,95 (.81)	<i>Meevallend</i>	1,05 (.97)	<i>Lekker</i>	2,38 (1.07)
<i>Degelijk</i>	2,00 (1.14)	<i>Geschied</i>	1,40 (1.14)	<i>Kostelijk</i>	2,45 (2.24)
<i>Solide</i>	2,35 (1.04)	<i>Nieuw</i>	1,86 (1.06)	<i>Smakelijk</i>	2,52 (1.17)
<i>Bovenmaats</i>	2,40 (1.39)	<i>Noemens- waardig</i>	2,20 (1.01)	<i>Smaakvol</i>	2,53 (1.22)
<i>Klasse</i>	3,57 (.98)	<i>Verrassend</i>	2,62 (1.12)	<i>Appetijtelijk</i>	2,67 (1.11)
<i>Voortreffelijk</i>	3,76 (1.09)	<i>Kansrijk</i>	2,67 (1.07)	<i>Genotvol</i>	2,89 (1.33)
<i>Uitstekend</i>	4,24 (.63)	<i>Origineel</i>	2,95 (.87)	<i>Heerlijk</i>	3,48 (.93)
<i>Subliem</i>	4,37 (.90)	<i>Uitzonderlijk</i>	3,71 (1.01)	<i>Delicieu</i>	3,80 (1.01)
<i>Perfect</i>	4,38 (1.16)	<i>Magistraal</i>	4,30 (1.17)	<i>Verrukkelijk</i>	4,00 (1.55)
<i>Uitmunten</i>	4,57 (.51)	<i>Meesterlijk</i>	4,45 (.69)	<i>Zalig</i>	4,30 (.73)
<i>Excellent</i>	4,62 (.59)	<i>Geniaal</i>	4,71 (.56)	<i>Hemels</i>	4,71 (.46)

Tabel 1 | Vervolg

Grootte	M	Intelligentie	M
<i>Minuscuul</i>	-3,55 (1.70)	<i>Achterlijk</i>	-3,76 (1.34)
<i>Mini</i>	-3,05 (1.10)	<i>Idioot</i>	-3,52 (1.21)
<i>Pietepeuterig</i>	-3,00 (1.52)	<i>Bezopen</i>	-3,42 (1.31)
<i>Miezerig</i>	-3,00 (1.18)	<i>Stupide</i>	-3,15 (1.27)
<i>Miniem</i>	-2,83 (.86)	<i>Dom</i>	-2,86 (1.06)
<i>Nietig</i>	-2,63 (1.64)	<i>Dwaas</i>	-2,70 (1.22)
<i>Petietierig</i>	-2,32 (1.57)	<i>Onnozel</i>	-2,43 (1.36)
<i>Krap</i>	-2,19 (.93)	<i>Onbezonnen</i>	-2,05 (1.67)
<i>Summier</i>	-1,80 (1.21)	<i>Onverstandig</i>	-1,90 (.89)
<i>Klein</i>	-1,71 (.90)	<i>Maf</i>	-1,15 (2.18)
<i>Groot</i>	2,38 (.97)	<i>Zinnig</i>	1,83 (1.04)
<i>Flink</i>	2,45 (.95)	<i>Vernuftig</i>	1,95 (2.15)
<i>Ruim</i>	2,52 (.87)	<i>Verstandig</i>	2,48 (1.12)
<i>Reuze</i>	3,05 (.97)	<i>Slim</i>	2,52 (1.17)
<i>Royaal</i>	3,33 (.86)	<i>Geweldig</i>	3,50 (1.10)
<i>Kolossaal</i>	3,80 (1.99)	<i>Weergaloos</i>	3,95 (1.67)
<i>Enorm</i>	3,86 (.85)	<i>Geniaal</i>	4,33 (1.11)
<i>Immens</i>	4,15 (.99)	<i>Fenomenaal</i>	4,47 (1.17)
<i>Gigantisch</i>	4,19 (1.08)	<i>Briljant</i>	4,57 (1.12)
<i>Reusachtig</i>	4,29 (.90)		

BIJLAGEN: VII Instructies pretest 2

Versie 1: Positieve vragenlijst

Beste student,

Hartelijk bedankt dat je wilt meewerken aan dit onderzoek. Voor dit onderzoek benaderen wij specifiek Neerlandici omdat we gegevens nodig hebben over woorden uit de Nederlandse taal. We willen graag weten of iedereen aan hetzelfde denkt bij het lezen van een woord. In het bijzonder: het gaat over welke woorden het tegengestelde begrip van bijvoeglijk naamwoorden weergeven en welke hun overtreffende trap. Het onderzoek bestaat uit twee korte taken.

Taak 1

In de eerste taak krijg je zes bijvoeglijk naamwoorden te zien. De bijvoeglijk naamwoorden kunnen alle zes gebruikt worden om iets positief te evalueren. Aan jou de taak om bij ieder woord het best passende tegenovergestelde te vinden. In het volgende voorbeeld is het bijvoeglijk naamwoord *groot* gegeven. Het tegenovergestelde is dan *klein*.

Bijvoeglijk naamwoord	Tegenovergestelde (antoniem) (vul er 1 in)
<i>Groot</i>	<i>Klein</i>

Taak 2

In de tweede taak krijg je dezelfde woorden. Nu moet je bij elk woord de overtreffende trap opschrijven: een bijvoeglijk naamwoord dat nog positiever en sterker is dan het gegeven woord. We willen niet dat je een 'gewoon' superlatief gebruikt (dus niet *grootst*), maar we willen juist dat je een ander woord verzint. En dan liefst **het sterkste woord** dat je kunt verzinnen en waarvan je denkt dat de meeste mensen die als overtreffende trap zouden beschouwen. Omdat er meerdere varianten zijn van zo'n overtreffende trap mag je de twee beste opschrijven. In onderstaand voorbeeld zou dit bijvoorbeeld *gigantisch* en *reusachtig* kunnen zijn.

Bijvoeglijk naamwoord	Overtreffende trap (vul er 2 in)
<i>Groot</i>	1. <i>Gigantisch</i> 2. <i>Reusachtig</i>

Kies bij beide taken het woord (of de woorden) dat je het beste vindt passen en waarvan je denkt dat andere mensen die ook zullen opschrijven. Twijfel niet te lang over je antwoord: er bestaan geen goede of foute antwoorden.

Als je vragen hebt over een van deze taken, dan kun je voorafgaand aan het onderzoek nog vragen stellen aan de proefleider.

Zijn de taken duidelijk? Dan wensen wij je veel succes!

Versie 2: Negatieve vragenlijst

[De welkomst- en eindtekst zijn onveranderd.]

Taak 1

In de eerste taak krijg je zes bijvoeglijk naamwoorden te zien. De bijvoeglijk naamwoorden kunnen alle zes gebruikt worden om iets negatief te evalueren. Aan jou de taak om bij ieder woord het best passende tegenovergestelde te vinden. In het volgende voorbeeld is het bijvoeglijk naamwoord *klein* gegeven. Het tegenovergestelde is dan *groot*.

Bijvoeglijk naamwoord	Tegenovergestelde (antoniem) (vul er 1 in)
<i>Klein</i>	<i>Groot</i>

Taak 2

In de tweede taak krijg je dezelfde woorden. Nu moet je bij elk woord de overtreffende trap opschrijven: een bijvoeglijk naamwoord dat nog negatiever en sterker is dan het gegeven woord. We willen niet dat je een 'gewoon' superlatief gebruikt (dus niet *kleinst*), maar we willen juist dat je een ander woord verzint. En dan liefst **het sterkste woord** dat je kunt verzinnen en waarvan je denkt dat de meeste mensen die als overtreffende trap zouden beschouwen. Omdat er meerdere varianten zijn van zo'n overtreffende trap mag je de twee beste opschrijven. In onderstaand voorbeeld zou dit bijvoorbeeld *minuscuul* en *pietepeuterig* kunnen zijn.

Bijvoeglijk naamwoord	Overtreffende trap (vul er 2 in)
<i>Klein</i>	1. <i>Minuscuul</i> 2. <i>Pieterpeuterig</i>

BIJLAGEN: VIII Materiaal pretest 2

Versie 1: Positieve vragenlijst

Taak 1: geef het tegenovergestelde

Bijvoeglijk naamwoord	Tegenovergestelde (antoniem) (vul er 1 in)
Mooi	
Interessant	
Lekker	
Goed	
Leuk	
Slim	

Taak 2: geef de overtreffende trap

Bijvoeglijk naamwoord	Overtreffende trap (vul er 2 in)	
Mooi	1.	2.
Interessant	1.	2.
Lekker	1.	2.
Goed	1.	2.
Leuk	1.	2.
Slim	1.	2.

Persoonlijke gegevens:

Ten slotte: vul hiernaast je

Geslacht: m/v

persoonlijke gegevens in.

Leeftijd: jaar

Versie 2: Negatieve vragenlijst

Taak 1: geef het tegenovergestelde

Bijvoeglijk naamwoord	Tegenovergestelde (antoniem) (vul er 1 in)
Lelijk	
Saai	
Vies	
Slecht	
Stom	
Dom	

Taak 2: geef de overtreffende trap

Bijvoeglijk naamwoord	Overtreffende trap (vul er 2 in)	
Lelijk	1	2
Saai	1	2
Vies	1	2
Slecht	1	2
Stom	1	2
Dom	1	2

Persoonlijke gegevens:

Ten slotte: vul hiernaast je

Geslacht: m/v

persoonlijke gegevens in.

Leeftijd: jaar

Summary

—

Nowadays, we receive tsunamis of opinionated messages through a wide range of media channels. To stand out in such a tidal wave, the language in which an evaluative message is formulated seems to be taking on increasing importance. There are many ways to formulate an evaluation. This dissertation focuses on one specific stylistic aspect of language use, intensified language, which in the scientific literature is referred to as language intensity.

Bowers defined language intensity in 1963 as "The quality of language which indicates the degree to which the speaker's attitude toward a concept deviates from neutrality" (p. 416). From the 1970s to the early 21st century, many social-psychological experimental studies based on his definition were carried out. These studies involved experimentation with high intensive and low intensive texts, often for the purpose of measuring the persuasiveness of the message (e.g. Buller et al., 2000a, 2000b; Hamilton, Hunter & Burgoon, 1990). In the majority of experiments, it turned out that texts with a high intensity have a more positive effect on the attitude of participants than texts with a low intensity, but these results are not unequivocal (e.g. Den Ouden & Van Wijk, 2007; Hornikx, Pieper & Schellens, 2008). The contradictory outcomes can be explained, *inter alia*, by the divergent operationalizations of language intensity used by the researchers in their experimental studies.

310

Language intensity is also discussed in descriptive linguistics (e.g. Bolinger, 1972; Klein, 1998), literature on evaluations (e.g. Conrad & Biber, 2001; Martin & White, 2005), and literature on text analytical research (e.g. Renkema, 1997; Van Mulken & Schellens, 2006, 2012). In text analytical studies, texts are analyzed for the occurrence of intensifying means with the help of analytical frameworks (categorization models). This approach is more systematic than the one chosen in social-psychological studies and combines the insights from descriptive linguistics and evaluation literature. Therefore, in this dissertation, the text analytical approach will be chosen. The goals of my doctoral research were to address several issues.

First, it is not clear whether language intensity refers exclusively to evaluative utterances, only to descriptive utterances, or to both. For instance, is *huge* in an utterance such as *this is a huge problem* a descriptive or an evaluative statement? Secondly, researchers do not agree about the linguistic means used for language intensity. Some researchers limit themselves to a few parts of speech (especially adverbs and adjectives), while other researchers also include other intensifiers (such as verbs, figures of speech, and typography). Thirdly, the text analytical studies show that it is not always easy to identify language intensifiers in a reliable manner: intercoder reliability is usually low. Fourthly, the earlier studies were on a very small scale.

Research questions

Three studies were carried out to obtain a more systematic and unambiguous understanding of language intensity. We formulated the following research questions:

1) *How does language intensity occur in texts written in Dutch?*

2) *How is language intensity perceived by language users?*

Our concept of *language intensity* is derived from Bowers's functional definition (1963), in which the evaluativeness of the message is emphasized. An evaluation is considered to be the linguistic expression by speakers and writers of personal feelings, attitudes, or value judgments towards an object, situation, or process.

The operational definition of *intensifier* in this dissertation is a slightly altered version of Van Mulken and Schellens's definition (2012, p. 29), "An element in an utterance is an [intensifier; CL] if the element can be omitted or replaced, with a grammatically correct sentence as a result and which is relevant within the context and expresses a less powerful evaluation." In other words, to identify the language intensifier, an intensified utterance needs to be reformulated with reduced strength to obtain an unmarked evaluation. For example, in *this regulation is catastrophically stupid*, *catastrophically* can be left out and an unmarked evaluation remains. An *intensifier* is therefore a linguistic element used to enhance an evaluative utterance. The meaning of an evaluation as such is reinforced by an intensifier without changing the object of the evaluation.

311

Corpus studies

To answer the first research question, two corpus studies were carried out to analyze how language intensity occurs in a wide range of evaluative texts. In the first corpus ($n_{\text{texts}} = 200$; $n_{\text{words}} = 93,786$), the focus was on text genres and medium types. The corpus consisted of an equal number of columns and reviews from newspapers and Internet websites. Half of the newspaper texts were taken from a "quality" paper and half from a more popular paper. With respect to the online texts, half were written by professional writers and half by amateur writers. In the second corpus ($n_{\text{texts}} = 187$; $n_{\text{words}} = 19,039$), the focus was on the topic of the texts: the public debate on whether or not to feed animals in a wildlife park during extremely cold winters. The compilation contains newspaper contributions in print (such as interviews, columns and letters to the editor) and reader responses to articles on various news websites (such as *Elsevier.nl* and *Eenvandaag.nl*) about the topic under discussion.

Two pairs of coders (consisting of one expert and one student assistant) analyzed one entire corpus in detail. Prior to the analysis, we taught the coders to recognize language intensification in texts and instructed them to code in accordance with their own linguistic sense and knowledge of the world (i.e. projective content, see Potter & Levine-Donnerstein, 1999).

The intensifiers identified by the coders were categorized in two ways. Single-word intensifiers (a punctuation mark, word component, or word such as *heel/very*, *fantastisch/fantastic*) were categorized automatically using the Frog word tagger (Van den Bosch, Busser, Canisius & Daelemans, 2007), after which the researcher checked the assigned parts of speech for the intensifying elements. Intensifiers consisting of several words (such as phrases and figures of speech) were categorized manually. Agreement between coders was low (46%), as was found in earlier studies conducted by Van Mulken and Schellens (2006, 2012). For this reason, further analyses only included intensifiers identified by both coders; as far as possible, significant results were compared with the individual results of the coders.

Quantitative results

An average of three to four intensifying elements per 100 words were found. In seventy percent of the cases, the writer used an intensifier consisting of one word, a word component, or typographic intensification. The majority of these so-called single-word intensifiers consisted of adverbs (like *heel/very* and *erg/extremely*) and adjectives (*prachtig/splendid*, *gigantisch/enormous*). About a tenth of the adverbs and adjectives that appeared in a text turned out to be intensifiers. Nouns (*mishandeling/assault*, *held/hero*) and verbs (*creperen/waste away*, *genieten/enjoy*) were the most commonly used single-word intensifiers after adverbs and adjectives. Typography, such as the use of exclamation marks, accents, and capitals, was the fifth most common single-word category. Intensifying pronouns (*iedereen/everyone*, *alles/everything*), special tokens (*soit/so be it*), quantifiers/numerals (*zoveel/many*, *honderden/hundreds of*), and interjections (*jájá/of course*, *ach/oh*) occurred sporadically in texts as intensifiers.

A third of the intensifiers identified consisted of more than one word (an average of 3.65 words per multi-word intensifying element). Figures of speech were the most common multi-word intensifiers, with nearly half of the multi-word intensifiers falling into this category. Metaphorical language (such as *het haasje zijn/left holding the bag*) was the most frequent intensifying figure of speech, followed by the subcategory of repetition (*heel, heel, heel/very, very, very*). The second most common multi-word intensifiers were intensifying phrases (*dolle boel/a riot*). Intensifying sentence structures (*niet alleen ... maar ook/not only... but also*) did not appear often.

Several types of text differed in the frequency of language intensifiers used. Columns contained more intensifiers than reviews. According to our expectations, columns are a more suitable genre to express stronger evaluative utterances than reviews. It was also expected that online texts would contain more intensifying elements than newspaper texts. In general, this was indeed one of our findings: the difference in the quantitative use of intensifiers between online and newspaper texts was found consistently in the second corpus, but the results of the first corpus did not fully support this finding. Another difference was found in the use of intensifying elements in online comments. It turned out

that those who leave comments on the website of opinion magazine *Elsevier* most often used intensifiers, more so than those who respond to the websites of newspapers *NRC* and *Spits*. With respect to single-word intensifiers, the comments on *Elsevier's* website also differed from those on the site of *Trouw* newspaper. Finally, the topic discussed in evaluative texts may have played a role in the use of intensifying elements: a marginal difference was found between the first and second corpus. Writers writing about an emotional topic may have used more intensifying elements than those writing about different kinds of themes, including less emotional topics.

Contrary to expectations, the popular newspaper *De Telegraaf* was not found to contain more intensifying elements than the quality newspaper *NRC Handelsblad*. In both papers, there were on average just as many intensifiers. Based on the literature on writing research, it was also expected that non-professional writers would use more language intensifiers than professionals to augment their evaluations. However, this was not the case: amateurs did not use more language intensifiers than professionals.

The diversity of intensifying lexical items of different parts of speech was also examined. The diversity of intensifying adjectives and adverbs was the lowest. Adverbs and adjectives were the most popular linguistic tools for intensifying an evaluation, but writers used a limited set of words. Commonly used adverbs were *heel*, *natuurlijk*, *zelfs*, *veel*, *erg*, and *helemaal* (*very*, *naturally*, *even*, *many*, *extremely*, and *totally*) and frequent adjectives were *heel*, *prachtig*, *groot*, *enorm*, *geweldig*, and *echt* (*all the*, *beautiful*, *large*, *enormous*, *fantastic*, and *real*). Verbs and nouns, on the other hand, were used less frequently as intensifiers but the diversity of the intensifying words within these parts of speech was the highest. Writers use a wider range of words when intensifying: many of these intensifying verbs and nouns were used only once in the corpora.

In addition, the diversity of intensifying typography was restricted to the use of one or more exclamation marks, accents, capital letters, and question marks. Also examined was the diversity of prefixes and suffixes used as intensifiers. The suffixes *-(t)je* (used to form a diminutive in Dutch, equivalent to English *little*) and *-st* (used to form superlatives as *zoveelste/umpteenth*, *beste/best*) were most common. Among the intensifying prefixes, there was greater diversity, with intensifiers such as *kei-*, *dood(s)-*, *aller-*, and *oer-* (*super-*, *ultra-*, *mega-*, and *major*) were the most commonly used.

Qualitative analysis

To obtain a more complete insight into language intensity, the intensifying elements were also analyzed qualitatively. It may be that intensifiers vary in intrinsic properties. Therefore, we distinguished two parameters for the qualitative analysis of the data: context dependency and semantic richness.

Context dependency concerns the degree to which the context is necessary for the identification of an intensifier. For some elements, it can be expected that they will be

easily identified as intensifiers since they almost always serve as such in texts. Adverbs of degree (e.g. *heel/very* and *erg/extremely*) and quasi-superlatives (*fantastisch/fantastic*, *tenenkrommend/toe-curling*) are examples of such content-independent intensifiers. Other elements occasionally serve an intensifying function, while others do not. Whether or not that element is an intensifier depends on the context in which the element occurs.

We consider context dependency to be a continuum. The degree to which context-dependent intensifiers are context-dependent is determined in part by the most prominent meaning that an element has for the reader. This is called salience (Giora, 1997, 1999). Elements for which the intensifier meaning is salient are less context-dependent than elements for which this is not the case. Many context-dependent intensifiers can have both a literal and figurative meaning. However, only when the meaning is figurative can the element be an intensifier. Whether the intensifier meaning of an element is the first meaning that comes to mind for a relatively context-dependent intensifier depends on the degree to which the figurative meaning of the element is salient in the mental lexicon. With some context-dependent intensifying elements, the figurative meaning is salient, for example because they often have that meaning (such as *tsunami* and *betoveren/enchant*). By contrast, other context-dependent intensifying elements occur equally as often with a literal and a figurative meaning (metaphorical such as *ramp/disaster* and *duiken/dive* or hyperbolic such as *iedereen/everyone* and *honderden/hundreds*). When encountering these intensifiers, the reader needs to use his or her knowledge of the world to determine whether an element is an intensifier. This knowledge can vary from person to person and therefore interferes with a reliable identification of intensifiers.

Other context-dependent intensifiers can subjectify an utterance. This subjectification can only be considered intensifying if the elements occur in an evaluative utterance. Examples of such context-dependent intensifiers are modality adverbs (*natuurlijk/naturally*, *gelukkig/luckily*) and intensifying sentence structures (*zowel ... als/both ... and, niet alleen ... maar ook/not only ... but also*). If these elements occur in a descriptive sentence (*luckily, the sun is shining*), they give the utterance a subjective overtone, but are not intensifying. In an evaluative sentence, these elements can be intensifying (*luckily, the boring lecture did not last too long*): if the elements are removed or replaced, what remains is an evaluative, but non-intensifying sentence.

With nouns, verbs, and figures of speech, not only salience plays a role, but also the degree to which a word has a specific or broad meaning. A word with a broader meaning usually has a higher word frequency than a word with a specific meaning. Nouns and verbs, which have a specific meaning and occur less frequently in Dutch texts, are also relatively easier to identify as intensifiers in an evaluative utterance than words with a broader meaning and with a high word frequency (*tsunami* is more specific, less frequent and easier to identify than *ramp/disaster*). For multi-word figures of speech, the opposite may be true: parts of speech with higher frequency probably take less cognitive energy to

interpret correctly – which may simplify the identification of multi-word parts of speech – than non-fossilized and original figures of speech (*iemand als een baksteen laten vallen/drop someone like a hot potato* is more frequent, less original and easier to identify than *dat is natuurbeheer in een viskom/that is nature management in a fishbowl*).

Semantic richness is the degree to which an intensifier adds concrete and/or emotional information to an utterance. We also consider semantic richness as a continuum: an intensifier can have more or less semantic meaning. Intensifiers can be ranked on a scale of elements from “little” to “considerable” meaning.

Language intensifiers adding concrete and/or emotional information to an utterance, such as the quasi-superlative *tenenkrommend* (*toe-curling*) and the first part of a compound with an adjective (like *toren-* in *torenhoog*, which literally means *sky high*), appear to be easy to identify. Due to their richness, they can be replaced in a variety of ways to create a less powerful utterance, but some of the concrete and/or emotional meaning is lost when replacing elements. Obviously, this is less so with intensifiers that are less semantically rich. Qualitative analysis suggests that semantically poor intensifiers, such as adverbs of frequency or quantity (*veel/many*) and adverbs of modality (*natuurlijk/naturally*), are less easy to identify as intensifiers than semantically richer intensifiers. They have a higher frequency and are less likely to attract the attention of coders, possibly resulting in undercoding.

315

A concept that may play a role in the identification of intensifiers is semantic bleaching (e.g. Brinton & Traugott, 2005). Brinton and Traugott (2005, p. 29) define *bleaching* as ‘loss of lexical content meaning’, which applies to a shift in the meaning of a word (*fantastic* originates from *fantasy*) as well as a shift in the grammatical function of a word in a sentence (the adjective *fantastisch/fantastic* can assume the function of an adverb: *fantastisch leuk/fantastically funny* nearly has the same meaning as *erg leuk/very funny*). Attributing semantic richness to intensifying elements is therefore relative: elements designated as semantically rich in this dissertation can become less rich over time due to the bleaching process. In addition to the bleaching of words due to linguistic change, words can also bleach due to their context: hearing or reading a word more often can reduce its impact. This type of bleaching is strongly individual and dependent on time and context.

In the qualitative analysis, patterns are identified that could help to explain the low agreement between coders. The two parameters identified were combined and used to predict intercoder reliability. This was tested using a small quantitative test. Forty intensifiers were selected that differed in their degree of context dependency and semantic richness. The frequency of each element in the corpora was determined. Then it was counted how often both coders marked it as an intensifier, how often both considered the element as not intensifying, and how often they differed from each other in their

identification. This information was then used to calculate the degree to which the inter-coder reliability differed from (or corresponded with) expectation. The quantitative test confirmed the expectations about context dependency: context-independent intensifiers were more reliably identified than context-dependent intensifiers. The expectation that semantic richness facilitates the identification of intensifiers was not confirmed. The role of semantic richness in the identification of intensifying elements is still unclear.

Experimental study

Cognitive psychological studies demonstrate that positive and negative messages have a different effect on receivers: negativity is stronger than positivity (e.g. Baumeister, Bratslavsky, Finkenauer & Vohs, 2001; Hamilton & Huffman, 1971; Wyer, 1974). Based on this difference in processing positive and negative messages, the question is what role language intensity plays in the perceived strength of positive and negative evaluations.

The first expectation was that intensified evaluations would be considered stronger on both the positive and negative side than the unmarked versions (Aune & Kikuchi, 1993; Renkema, 1997; Van Mulken & Schellens, 2012, and others). Secondly, a main effect of polarity was expected: the negative evaluations would be perceived as stronger than the positive (also see Baumeister et al., 2001; Feldman, 1966; Jing-Schmidt, 2007; Jones & Thurstone, 1955). Finally, an interaction effect of intensity and polarity was expected: there was a stronger effect of language intensity on the negative side than on the positive side.

The experiment had a Latin square 2 (polarity: positive and negative) x 2 (intensity: intensified and not intensified) design with a "within-subject" design. The experimental material was compiled systematically based on two preliminary studies identifying intensifying and non-intensifying positive and negative adjectives. These adjectives were presented in short dialogs, followed by an unnumbered 21-point Likert scale from very negative (-10) via neutral (0) to very positive (+10), with the corresponding question of how strong the utterance was perceived to be. Eighty students of Radboud University Nijmegen participated in the experiment.

The results of the experiment confirmed the expectation that intensified evaluative utterances are stronger than non-intensified evaluative utterances: the intensifying adjectives (quasi-superlatives) were assessed as stronger than the non-intensifying adjectives. Also, the second expectation that negativity is perceived more strongly than positivity was supported: negative utterances were perceived as stronger than positive utterances.

The third expectation concerned the influence of intensification on this polarity effect. Although the expected interaction was not found, another interaction effect was: the non-intensified utterances containing the negative adjectives (e.g. *slecht/bad*) were perceived as stronger than the non-intensified utterances containing positive adjectives (*goed/good*). The intensified utterances containing negative adjectives (*vreselijk/horrible*), on the other hand, were perceived as equally strong as the intensified utterances containing positive adjectives (*geweldig/fabulous*).

Thus, our results suggest that the added strength of a positive intensifier is greater than the added strength of a negative intensifier. The Pollyanna principle suggests that positivity is the default (Boucher & Osgood, 1969; Jing-Schmidt, 2007; Taylor, 1991), its value being close to neutral. Consequently, the reader estimates the strength of an unmarked positive utterance to be lower than an unmarked negative utterance. But if the positive utterance is intensified, the text deviates from the default (almost neutral) value, and the intensification adds to the originally positive value of the word. We concede that these findings need to be corroborated with further experiments, in which other parts of speech, such as adverbs, nouns and figurative speech are included.

Discussion and implications

In this doctoral research, unambiguous definitions of language intensity, an intensifying element and the (evaluative) domain in which they can appear were used in order to obtain a more systematic understanding of this stylistic aspect of language use. These unambiguous definitions add value to the previous studies, in which the definitions and operationalizations of language intensity are divergent, leading to contradictory findings.

Based on our analyses, we conclude that the inconsistency in the findings of previous social-psychological effect studies may be due to the fact that the experimental texts used in these experiments differed in their polarity (negativity may be perceived more strongly than positivity) and that the manipulation of language intensity in those texts varied in context dependency and semantic richness (context-independent or semantically poor intensifiers may be less convincing than context-dependent or semantically rich intensifiers).

In practice, both senders (writers) and receivers (readers) of messages can benefit from this dissertation. There are various ways to intensify evaluative utterances which in turn may be perceived differently. Our findings allow us to better isolate language intensity in evaluative texts and to better predict its impact on persuasiveness. Further research should explore the effects of the different forms of language intensity on variables such as retention of the message, appreciation of the message and reader appeal.

Curriculum Vitae



Christina Cornelia Liebrecht ('s-Hertogenbosch, 1985) studeerde Nederlandse Taal & Cultuur en Bedrijfscommunicatie (tegenwoordig Communicatie- en Informatiewetenschappen) aan de Radboud Universiteit Nijmegen. De eerste opleiding rondde ze cum laude af binnen de specialisatie taalbeheersing. Haar masterscriptie over gevoelsmatige nabijheid, een element van levendig taalgebruik, werd genomineerd voor de *Taalunie Scriptieprijs 2007*. In 2009 won Christine de *SMIN Customer Media Scriptie Award* met haar tweede scriptie, in de afstudeerrichting (interne) bedrijfscommunicatie en organisaties. In dat onderzoek ontwierp ze een categorisatiemodel voor tekstuele betrokkenheidselementen in personeelsbladen.

Christine werkte anderhalf jaar als tekstschrijver bij een communicatieadviesbureau in Nijmegen. Daarnaast bleef ze als docent verbonden aan de Radboud Universiteit en verzorgde ze bachelorcursussen op het gebied van argumentatieleer, gedragssturende documenten en algemene academische (schrijf)vaardigheden. Samen met Peter Jan Schellens doceerde ze op masterniveau over theoriegestuurd onderzoek naar taalintensivering. Christine was eveneens begeleider van bachelorscripties en praktijk- en onderzoeksstages. In september 2010 begon ze als promovenda bij het onderzoeksinstituut *Centre for Language Studies* binnen het onderzoeksproject *Stijl en Overtuigingskracht: Taalintensiteit*, waarvan ze in deze dissertatie verslag doet.

Sinds januari 2014 is Christine verbonden aan de Universiteit van Amsterdam (UvA). Als docent Corporate Communicatie bij de afdeling Communicatiewetenschap geeft ze een bachelorcursus over corporate communicatie en een mastercursus over organisaties op het web. Ze is eveneens betrokken bij diverse methodologische vakken en afstudeeronderzoeken op bachelor- en masterniveau. In september 2014 ontving Christine een *research grant* van de *Graduate School of Communication* aan de UvA, en in januari 2015 een onderzoeksbeurs van de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Commerciële Communicatie (SWOCC).

Naast haar aanstelling aan de universiteit is Christine werkzaam als freelance tekstschrijver, communicatieadviseur en (vrijwillige) bladenmaker. Ze is tevens mede-initiatiefnemer van het landelijke platform Slechte Slogans. Haar visie op het vak deelt Christine met het werkveld via lezingen, deelname aan jury's, en artikelen op weblogs en in populair wetenschappelijke tijdschriften.



Dankwoord

—

In een proefschrift over taalintensivering is het verleidelijk om in het dankwoord te vervallen in het gebruik van intensiverende elementen. Eraan ontkomen doe ik niet, aangezien er veel positieve evaluaties voorkomen in deze tekst en we inmiddels weten dat die geïntensiveerd moeten worden om af te wijken van de standaard.

Allereerst wil ik mijn dank uitspreken aan mijn begeleiders – *De Grote Drie* – Peter Jan, Margot en Lettica. Ik heb het enorm getroffen met zo'n betrokken club met zo veel inhoudelijke kennis. Ieder had zijn eigen rol: Peter Jan als ervaren raadgever en nauwkeurige lezer, Margot om de grote lijn in het oog te houden en vernieuwende ideeën te opperen, en Lettica met het vrijwel wekelijks contact waarin we proefballonnetjes bedachten en conceptteksten bespraken. Genoten heb ik van onze gezamenlijke overleggen waarin we veel gediscussieerd maar ook veel gelachen hebben. Hoe gek het ook klinkt: het is (bijna) jammer dat het proefschrift nu klaar is. Graag wil ik ook Beryl Hilberink, Louis ten Bosch, Walter Haeseryn en Henk Kempff bedanken: bij jullie kon ik aankloppen voor allerlei specifieke vragen. Paul van den Broek ben ik dank verschuldigd voor de redactie van het gehele manuscript tijdens de feestdagen en studentassistenten Ilse Arts en Alan Moss voor het fungeren als tweede codeur in de corpusstudies.

Ten tweede wil ik de aandacht vestigen op (ex-)collega's. Tien jaar lang heb ik in Nijmegen rondgelopen, eerst als student en later als medewerker. De afdeling Communicatie- en Informatiewetenschappen voelde als een warm nest. Noemenswaardig zijn bijvoorbeeld alle koffie-, taart- en lunchmomenten; de onderzoeksbijeenkomsten GOOD met daaruit voortkomende initiatieven; de etentjes met het clubje CIW-meiden; en alle keren dat er in het Erasmusgebouw nog collega's te vinden waren om samen in de Refter te eten als het weer eens laat werd. In het bijzonder bedank ik de taalbeheersingsgroep voor de vruchtbare besprekingen over het taalbeheersingsonderwijs, maar zeker ook de memorabele etentjes in Tilburg en Den Bosch. Ook al hoor ik niet meer officieel bij deze club, toch hoop ik officieus nog veel van deze mooie momenten met jullie te hebben. Niet onvermeld wil ik laten Antal van den Bosch en Florian Kunneman. In de wandelgangen bedachten we een onderzoek om automatisch sarcasme te detecteren in tweets. Het bleek een hele fijne samenwerking en een plezierige afleiding van mijn promotieonderzoek. Ik kijk uit naar meer onderzoek waarin onze expertises elkaar aanvullen.

Het laatste jaar van mijn proefschrift werkte ik al bij Communicatiewetenschap aan de Universiteit van Amsterdam. Een nieuwe werkomgeving voelt altijd even onwennig, maar op de flexzolder in het prachtige Oost-Indisch Huis voelde ik me al snel thuis. De nieuwe locatie op Roeterseiland was opnieuw wennen, maar het flexwerken begint steeds meer vorm te krijgen. Het is prettig om nu met alle collega's van *corporate* bij elkaar te zitten, wat overleg en samenwerking nog eenvoudiger maakt. Het managementteam wil ik bedanken voor de kansen die ze geven om me binnen CW verder te ontplooien. Een bijzondere collega die ik graag wil noemen is Suzanne de Bakker: we kennen elkaar nog van de Nijmegentijd waar jij mijn scriptiebegeleider was en sindsdien hebben we contact gehouden. Het is leuk om nu (weer) je collega te zijn en samen een cursus te verzorgen. Ik ben benieuwd wat de toekomst ons nog brengt.

Ten derde is er een aantal mensen dat ik voor, tijdens en na dit promotieproject heb mogen ontmoeten. Jullie hebben elk een bijdrage geleverd, bewust en onbewust. Bedankt: mijn voetbalteam voor de ontspanning 'in de wei' driemaal per week, de Nijmeegse hardloopt dames voor het jaarlijkse gezellige uitje naar De Halve van Egmond, de vrijwillige bladenmakers HELP voor de inspirerende en creatieve projecten die we realiseren voor goede doelen, en de vrienden en vriendinnen die tijdens verschillende levensfasen komen en gaan. Wat betreft de proefschrift gaat speciale dank uit naar Joske Duifhuizen – blij dat ons contact vanaf de studie is uitgegroeid tot een ware vriendschap; Merel van Goch – ontmoet via Twitter, inmiddels fijne vriendin om meer dan alleen PhD-sores mee te delen; Maaïke Jongenelen – toevallig bij elkaar op dezelfde kamer gezet, maar we bleken een prettige combi; en Tefke van Dijk – we bedachten spontaan Slechte Slogans en zowel de website en bijbehorende verkiezingen als onze samenwerking bleek een groot succes. Ook andere mensen die ik regelmatig spreek via sociale media wil ik graag. Met meer dan twaalfhonderd volgers op Twitter voert het te ver om ze allemaal bij naam te noemen.

De familiale kring, ten slotte. Mijn ouders, Pieter en Tinie: bedankt voor de onvoorwaardelijke steun die jullie me geven. Pa, het doorzettingsvermogen en de boerenwijsheid heb ik aan jou te danken. Ma, ik vind het fijn om nog steeds mijn fascinatie voor de Nederlandse taal met je te kunnen delen en waardeer je verzorgende rol in het gezin. Jullie hebben mij van jongs af aan gestimuleerd om het beste uit mezelf te halen, en dat is aardig gelukt. Deze rol is zeker ook toebedeeld aan opa en oma Rossum die vrijwel dagelijks vroegen hoe het op school was. Of zoals opa Lodje altijd zei: "Hedde nog nijs?" Ik ben blij dat oma kan meemaken hoe het deze kleine meid vergaat op de universiteit. Mijn beide broers wil ik eveneens bedanken. Grote broer Lo (Lodewijk) en broertje Pjot (Peter Jan): soms hebben we aan een grap of een blikwisseling genoeg om te weten wat de ander bedoelt. Ik ben de trotse zus tussen twee broers.

De belangrijkste persoon wordt in een dankwoord altijd als laatst genoemd. Die plaats is al ruim tien jaar gereserveerd voor Sébastien. Intensieverders schieten te kort om uit te drukken welke rol jij vervult in mijn leven. Jij maakt mij een rijker mens. Ik waardeer je wilskracht, je humor en je geestverruimende blik die nieuwe inzichten geeft. Bedankt voor de ruimte die je mij gaf om ook op onchristelijke momenten aan het proefschrift te werken, voor je begrip voor de keren dat ik er niet was en voor het feit dat je alles in stelling bracht om dit project – en alle andere – succesvol af te ronden. Ik ben dankbaar dat je er voor me was. Dat je er bent. En dat je er zult zijn. Dat vertrouwen, die liefde, hoop ik jou ook elke dag te geven. Iedere prestatie bereik je immers samen. Samen kunnen we *de hele wereld* aan.

